

ANA BLANDIANA
CELE PATRU ANOTIMPURI
PROIECTE DE TRECUT

BIBLIOTECA
PENTRU TOȚI
*o colecție de
literatură românească*

Colecția „Biblioteca pentru toți”,
fondată în 1895,
a fost relansată de către
Jurnalul Național în 2009.

O colecție care cuprinde
cele mai importante
titluri românești.

O colecție valoroasă,
care trebuie să existe în
fiecare casă, pe rafturile
fiecărei biblioteci.

REDESCOPERĂ.
CITEȘTE.

BIBLIOTECA
PENTRU
TOȚI

Campania de Promovare a Culturii
este susținută și realizată în cooperare cu
Ministerul Culturii și Patrimoniului Național.

Colecția „Biblioteca pentru toți” le-a oferit cititorilor români vreme de o sută de ani capodoperele literaturii române și universale, iar în 2009 s-a relansat cu gândul de a reedita titlurile clasice ale literaturii române. Îi vom reciti pe autorii ale căror opere ne-au însoțit viața și le vom lăsa de aici înainte moștenire celor dragi nouă, cărțile devenirii noastre și ale devenirii lor. Un recurs cu care *Jurnalul Național* v-a obișnuit în ultimii ani de existență, recursul la România, care de acum va însemna un recurs la patrimoniul cultural național prin „Biblioteca pentru toți”, recurs ce va statua totodată răspândirea și păstrarea acestuia.

Marius Tucă
Jurnalul Național

ANA BLANDIANA

CELE PATRU ANOTIMPURI
PROIECTE DE TRECUT

Ina Blaudiana

ANA BLANDIANA

CELE PATRU ANOTIMPURI PROIECTE DE TRECUT

Prefață de Vitalie Ciobanu
Postfață de Ana Blandiana

JURNALUL
NATIONAL
București, 2011

Ediție revăzută de autoare

Tabel cronologic de Cătălin Sturza și referințe critice de Răzvan Năstase

Fotografii din arhiva personală și din arhiva lui Ionel Cucu

Copyright text © Ana Blandiana

Copyright © 2011 Editura ART, pentru prezenta ediție

Prelucrare detaliu supracopertă: Bogdan Mitea

JURNALUL NAȚIONAL

Director: Marius Tucă

Director general: Dan Matiescu

Coordonator colecție: Ana-Maria Vulpescu

Date despre colecția BIBLIOTECA PENTRU TOȚI:

www.jurnalul.ro; www.bibliotecapentrutoti.ro

Piața Presei libere nr. 1,

Corp D, etaj VIII, București, Sector 1,

tel.: 021-318 20 37, fax: 021-318 20 35

E-mail: editura.jurnalul@jurnalul.ro

GRUPUL EDITORIAL ART

Comenzi – Cartea prin poștă

C.P. 78, O.P. 32, cod 014810, sector 1, București

tel.: (021) 224.01.30, 0744.300.870, 0721.213.576;

fax: (021) 224.32.87

Redactor: Elvira Mareș

Tehnoredactor: Angela Ardeleanu

Producție: Walter Weidle

Tipărit la Radin Print, prin reprezentantul pentru România

4 Colours Advertising, www.4colours.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BLANDIANA, ANA

Cele patru anotimpuri ; Proiecte de trecut / Ana Blandiana ;
tab. cronologic de Cătălin Sturza ; postf. de Ana Blandiana ; ref. critice
de Răzvan Năstase ; pref. de Vitalie Ciobanu. - București : Art, 2011
ISBN 978-973-124-651-2

I. Sturza, Cătălin (tab. cronologic)

II. Ciobanu, Vitalie (pref.)

III. Blandiana, Ana (postf.)

IV. Năstase, Răzvan

821.135.1-34

CRONOLOGIE

25 martie 1942 – Se naște, la Timișoara, Otilia Valeria Coman, viitoarea poetă Ana Blandiana, prima dintre cele două fiice ale preotului Gheorghe Coman și ale Otiliei (născută Diacu). Mama este originară dintr-o familie de țărani din comuna Blandiana (județul Alba), de unde pseudonimul scriitoarei. Tatăl, Gheorghe Coman, este licențiat în Drept și în Teologie, profesor la Liceele „Diaconovici-Loga” și „Mihai Viteazul” din Timișoara, apoi, după cel de-al Doilea Război Mondial, profesor la Liceul „Partenie Cosma” din Oradea și Paroh la Catedrala ortodoxă din același oraș. Deținut politic și condamnat pentru „uneltire împotriva statului”, moare, în vârstă de 49 de ani, într-un accident, la numai câteva săptămâni după deschiderea închisorilor din 1964.

1947 – Se naște Geta, sora mai mică a poetei.

1949-1952 – Urmează școala primară în cartierul Viilor din Oradea, având-o ca învățătoare pe Tamara Stamatiu, refugiată din Basarabia; la orele acesteia, începe să scrie primele versuri.

1952-1959 – Urmează cursurile claselor V-XI ale Școlii generale numărul 2 din Oradea; este perioada lecturilor intense, a participării la cenacuri, a încercărilor în toate genurile și a concursurilor literare pentru elevi.

1959 – Publică în revista *Tribuna* din Cluj poezia *Originalitate*, semnând pentru prima oară Ana Blandiana.

În urma unui denunț trimis de la Oradea unor publicații din țară, în care se cere interzicerea ei ca „fică a unui dușman al poporului”, pierde pentru următorii ani dreptul de a publica și de a intra la facultate. Lucrează ca zidar

Ana Blandiana
împreună cu tatăl ei

la blocurile din Piața Mihai Viteazu din Cluj.

1960 – Se căsătorește cu Romulus Rusan.

1962-1967 – Urmează și absolvă Facultatea de Filologie a Universității din Cluj-Napoca.

Ana Blandiana împreună cu familia, părinții și bunicii

– După o interdicție de patru ani, redebutează, în

1963, în revista *Contemporanul*, condusă de George Ivașcu.

– Debutază, editorial, cu placheta *Persoana întâia plural* (1964), prefăcută de Nicolae Manolescu, la Editura pentru Literatură. Nota cărții de debut este un lirism al ingenuității, căruia nu-i sunt necesare, spre a se comunica, construcțiile imagistice, „procedeele”, „literatura”; simpla (de fapt, aparent simplă) confesiune îi este de ajuns.

– Se impune printre poeții cei mai semnificativi ai epocii, odată cu volumele *Călcâiul vulnerabil* (1966), la Editura pentru Literatură, și *A treia taină* (1969), Editura Tineretului, caracteristice spiritului generației căreia îi aparține, prin meditația asupra condiției etice a omului situat în fața unei opțiuni decisive. În versurile Anei Blandiana, figurile de stil sunt numeroase, însă poeta creează metafore totale, prin aceea că însăși gândirea ei poetică e una metaforică. Natură emnamente romantică, de tip contemplativ și interiorizat, Ana Blandiana tinde în poezie spre lirismul esențial. Atrasă de ceea ce Goethe numește „fenomenul original”, de prototipurile existenței, stăpânită de nostalgia increatului, poeta își însușește gândirea mitică, proprie copilăriei umanității.

– În 1967, se mută la București.

1967-1968 – Lucrează ca redactor la revista *Viața Studentească*. Scrie lunar în revista *Amfiteatru*, sub genericul „Pururi tânăr, înveșmântat în manta-mi”, o rubrică de eseuri despre poeți care au murit tineri. Rubrica o va păstra până în 1970.

– În mai 1968, este invitată de poetul Pierre Emmanuel să susțină un recital de versuri în cadrul stagiunii Teatrului Națiunilor din Paris. În zilele

următoare, asistă la mișcarea de stradă – la celebrul „Mai contestatar“.

– În iunie și iulie 1968, călătorește la Praga împreună cu Romulus Rusan, invitat de guvernul ceh să scrie o carte despre Primăvara de la Praga.

1969-1974 – Realizează, în 1969, împreună cu regizorul Andrei Șerban și cu actorii

Irina Petrescu, Mariana Mihuț, Dan Nuțu și Florian Pittiș, două filme de poezie pentru televiziune. Descoperă Italia, într-o primă călătorie de studiu și documentare prin muzeele și șantierele arheologice ale peninsulei.

– Publică o culegere de eseuri, *Calitatea de martor*, la Editura Cartea Românească, și un volum antologic de poezii, *Cincizeci de poeme*, la Editura Eminescu, în 1970.

– În 1970, an primește Premiul Uniunii Scriitorilor și Premiul „Mihai Eminescu” al Academiei Române.

– Semnează săptămânal, în revista *Contemporanul*, o rubrică denumită în primii patru ani „Antijurnal”, apoi „Corespondențe”.

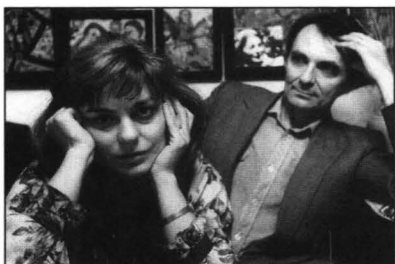
– În 1971, apare volumul *Homokóra (Clepsidra)*, în traducerea lui Hervay Gizella, la Editura Kriterion. Apare a doua ediție a volumului *Calitatea de martor*, la Editura Cartea Românească.

– Tot în 1971 Ana Blandiana publică împreună cu soțul ei, Romulus Rusan, volumul de interviuri cu personalități ale culturii românești, *Convorbiri subiective*.

– Apare volumul de poezii *Octombrie, Noiembrie, Decembrie*, la Editura Cartea Românească, în 1972.

– Traduce volumul *Povestiri crepusculare* de Michel de Ghelderode.

– Lucrează în redacția revistei *Amfiteatru*. Între decembrie 1973 și mai 1974, este bursieră, alături de Romulus Rusan, în cadrul International Writing Program al Universității Iowa

Ana Blandiana și Romulus Rusan

City, în Statele Unite ale Americii. Între martie și aprilie 1974, cei doi întreprind o călătorie cu autobuzul în jurul Statelor Unite, pe care Romulus Rusan o va descrie în *America Ogarului Cenușiu*.

– În 1974, publică antologia *Poezii*, la Editura Cartea Românească. Din 1974 va susține săptămânal, până în 1988, rubrica „Atlas”, în *România literară*.

1975-1978 – Obligată să demisioneze de la *Amfiteatru*, lucrează ca bibliotecar la Institutul N. Grigorescu din București.

– Publică o culegere de eseuri *Eu scriu, tu scrii, ea scrie*, la Editura Cartea Românească, în 1976, și volumul *Somnul din somn*, la aceeași editură, în 1977. Tot în 1977 apare un nou volum de interviuri, *O discuție la Masa Tăcerii*, în colaborare cu Romulus Rusan.

– În 1977, apare la Editura Albatros și volumul de proză fantastică *Cele patru anotimpuri* (respins inițial de cenzură sub motivul „tendințe antisociale”). Proza narativă a Anei Blandiana este, ca, de altfel, poezia și eseistica, eminentemente meditativă. Lirice, prin autoproiecția în fabulos, prin subiectivitate, în general piesele care compun *Cele patru anotimpuri* narează aventuri cerebrale, devenind implicit moduri ale unei noi interogații.

– În urma cutremurului din 4 martie 1977 și a prăbușirii blocului din Strada Colonadelor, va trăi de acum înainte mai mult la țară, într-un sat din Câmpia Dunării.

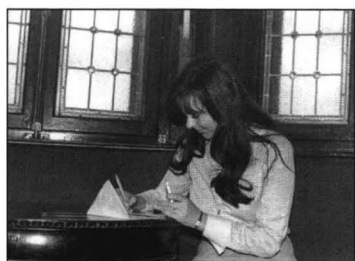
1978 – Apare culegerea *Cea mai frumoasă dintre lumile posibile*, însemnări de călătorie, la Editura Cartea Românească.

– Apare volumul *Poeme*, în colecția „Cele mai frumoase poezii”, la Editura Albatros, cu o prefață de Al. Philippide și un portret de Eugen Drăguțescu.

1980 – Publică un volum de versuri pentru copii, *Întâmplări din grădina mea*, la Editura Ion Creangă.

– Primește Premiul de literatură pentru copii al Uniunii Scriitorilor.

1981 – Apare volumul de poezii *Ochiul de greier*, la Editura Albatros.

– Casa de discuri Electrecord editează discul „Ana Blandiana citește din versurile sale”, cuprinzând 28 de poeme.

1982 – Apare volumul de nuvele *Proiecte de trecut*, proză fantastică, la Editura Cartea Românească. Înfăptuite sub același

Ana Blandiana la ceremonia decernării Premiului Herder

regim literar, al metaforicului, al parabolicului și al fantasticului, *Proiecte de trecut* inserează într-un climat ce pare de basm situații din realitatea imediată, inclusiv reminiscențe traumatizante ale trecutului autobiografic. Oprită inițial de cenzură, cartea va apărea totuși în urma decernării Premiului Herder din același an. În următorii ani, va deveni cea mai tradusă carte a autoarei.

– Apare, în ediție bilingvă, volumul *Poeme – Poems*, în traducerea lui Dan Dușescu, prefată de D. Micu.

– Primește Premiul de proză al Asociației Scriitorilor din București.

– I se decernează, la Viena, în aula Universității Vechi, Premiul Internațional Gottfried von Herder, pentru „dimensiunea supratemporală pe care o conferă poeziei sale teme ca puritatea și căderea în păcat, moartea și supraviețuirea, dragostea ca năzuință spre absolut și evadarea din materialitate”.

– În următoarele trei luni, întreprinde, împreună cu Romulus Rusan și sub auspiciile premiului câștigat, o călătorie în Egipt, Israel, Grecia, Italia, Turcia. Romulus Rusan va descrie această experiență în cartea *O călătorie spre marea interioară*.

Ana Blandiana felicitată de Geo Bogza cu ocazia primirii Premiului Herder

Ștefan Bănuțescu și Ana Blandiana, Sala Oglinzilor, Casa Monteoru, București, 1982

1983 – Publică ediția antologică *Ora de nisip*, la Editura Eminescu; volumul e însoțit de o selecție de texte critice și cuprinde și 31 de poeme inedite. De asemenea, apare volumul de versuri pentru copii *Alte întâmplări din grădina mea*.

1984 – Apare culegerea de eseuri *Coridoare de oglinzi*, la Editura Cartea Românească.

– E publicat, în limba poloneză, la Cracovia, volumul *Călcâiul vulnerabil și alte poeme*, traducere și prefață de Zbigniew Szuperski.

– În decembrie, apar în revista *Amfiteatru* poemele *Eu cred*, *Cruciada copiilor*, *Noi, plantele* și *Totul*, care, în urma scandalului produs (soldat cu interdicția de publicare pentru autoare și penalizări pentru redacție), se răspândesc transcrise de mână și sunt transmise spre publicare în numeroase țări. Ziarul britanic *The Independent* le dedică o pagină întreagă în care fiecare cuvânt al poemului *Totul* este decodificat. Conflictul cu puterea comunistă se va acutiza în 1988 prin versurile din volumul *Întâmplări de pe strada mea*, care-i aduc Anei Blandiana o nouă interdicție de a publica.

1985 – Publică un nou volum de poezii, *Stea de pradă*, la Editura Cartea Românească, în 1985.

1986 – Apare volumul de tablete *Autoportret cu palimpsest*, la Editura Eminescu.

– Apare la Sofia, în traducerea Rumianei Stanceva, versiunea bulgară a volumului *Somnul din somn*.

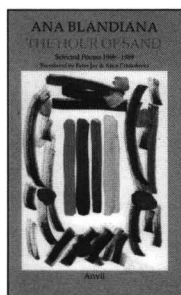
– În martie, este invitată să susțină un recital de versuri în cadrul lecturilor de la Covent Garden, Londra. Nu primește viza, iar pe marea scenă londoneză, în locul poetei, apare o bandă cu înregistrarea vocii ei și o scrisoare de protest a organizatorilor.

– Apare, în limba germană, volumul *În înțelegere cu pământul*, în traducerea lui Hans Diplich.

– La Editura Kriterion, apare, în traducerea lui Farkas Árpád, volumul de versuri în limba maghiară *Valaki Engem Álmadik* (*Poate că mă visează cineva*).

- 1987** – Publică volumul *Orașe de silabe*, însemnări de călătorie, la Editura Sport-Turism.
- Apare, în limba rusă, volumul *Poezii, Povestiri, Eseuri*, în traducerea Anastasiei Starostina, cu o prefață de Mihail Roșcin.
- 1988** – Apare volumul de versuri pentru copii *Întâmplări de pe strada mea*, la Editura Ion Creangă.
- Apare, în limba germană, volumul de nuvele *Kopie eines Alptraums*, traducere de Veronika Riedel.
 - Descoperirea de către cititori a unui pamflet politic travestit în poezie pentru copii și recunoașterea dictatorului sub înfățișarea parodică a Motanului Arpagic atrage după sine interzicerea cărții *Întâmplări de pe strada mea* (epuizată între timp) și a autoarei. Este oprită și difuzarea altor două cărți aflate sub tipar – volumul de poezii din Biblioteca Pentru Toți, la Editura Minerva, și un volum în limba germană cu o prefață a autoarei la Editura Kriterion. Cărțile Anei Blandiana sunt scoase din biblioteci.
- 1989** – În urma ecoului interdicției în mass-media internațională și a protestelor legate de aceasta, se anunță apariția volumului de *Poezii* din BPT, cu o prefață de Eugen Simion, pentru ca, printr-un gest de sens contrar, acest volum să fie retras de pe piață, la câteva zile după publicare.
- La Editura Liesna, din Riga, apare în limba letonă volumul *Sniega Stunda*, poeme și eseuri, în traducerea lui Leons Briedis.
 - Apare la Tallin *Minevikü – Plaanid*, versiunea estoniană a nuvelei *Proiecte de trecut*.
 - La 22 decembrie 1989, Ana Blandiana este anunțată la televiziune, fără a fi întrebată, printre membrii Consiliului Frontului Salvării Naționale.
 - La 27 decembrie, are loc prima întâlnire a Consiliului FSN, în care este propusă și în care va refuza să devină vicepreședinte al noii conduceri a țării.
- 1990** – Pe 29 ianuarie demisionează din Consiliul FSN în semn de protest față de transformarea acestuia în partid și față de violențele organizate împotriva opoziției politice.
- În aprilie, face parte din vorbitorii din Piața Universității.

– Devine președinte al PEN Clubului Român (secție a organizației mondiale a scriitorilor); membră fondatoare (în noiembrie 1990) și președintă a Alianței Civice (1991-2001).

– Publică volumul de poezii *Arhitectura valurilor*, la Editura Cartea Românească.

– Apare, la Budapesta, *A Megálmodott*, un volum de nuvele în limba maghiară, traducere de Lendvay Eva.

– În Marea Britanie, este publicat volumul *The Hour of Sand*, traducere de Peter Jay și Anca Cristofovici; apar volume de Ana Blandiana în Suedia (*En Kyrka Full av Fjärilar*, traducere de Jon Milos), Norvegia (*Kanskje noen drommer meg*, traducere de Wera Saether) și Germania (*Kopie eines Alptraums*, ed. a II-a, Steidl Verlag, traducere de Veronika Riedel).

1991 – Publică un nou volum de versuri pentru copii, *Întâmplări fără Arpagic pentru cititorul cel mai mic*, și antologia *100 de poeme*, la Editura Tinerama.

– În Franța, apare volumul *Étoiles de proie*, traducere în limba franceză de Hélène Lenz.

1992 – Publică romanul *Sertarul cu aplauze*, la Editura Tinerama; romanul, scris între 1983 și 1989, reprezintă o utopie negativă.

– Apare un volum de nuvele în limba olandeză, traducere de Jan Willem Bos.

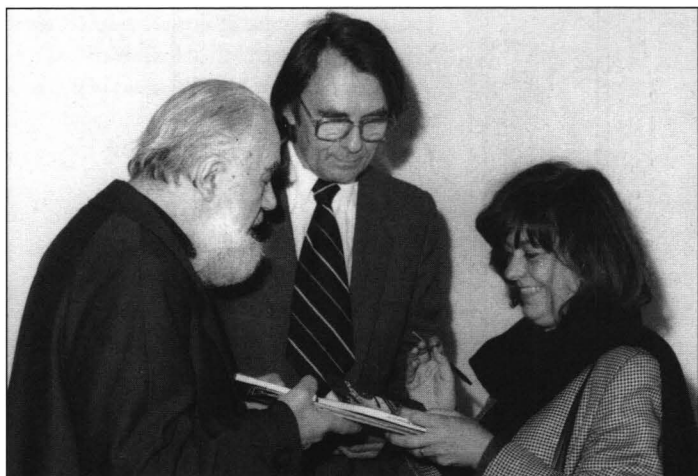
– Este publicat în Franța un volum de poeme traduse în vietnameză de Thuy Truk, scriitor în exil.

1993 – Romanul *Sertarul cu aplauze* este tradus în limba germană de Ernest Wichner și publicat la Steidl Verlag.

Apare, în limba sârbă, volumul de poezii *Svedosci* în traducerea poetului Petru Cărdă.

– În luna mai, susține la Universitatea Sorbonne din Paris un ciclu de conferințe despre „Rădăcinile răului românesc” și „Convertibilitatea suferinței”. Cu acest prilej, Oficiul german de studii universitare, DAAD, îi editează un volum trilingv, română-franceză-germană, *Ana Blandiana* și are loc un recital la Maison des Écrivains.

Valeriu Anania, Romulus Rusan, Ana Blandiana, Sala Palatului, 1990

- 1994** – Fondator și președinte al Fundației Academia Civică, în cadrul căreia inițiază proiectul Memorialul de la Sighet, dedicat victimelor comunismului. Proiectul memorialului a fost prezentat în ianuarie 1993 Consiliului Europei, care l-a luat în 1995 sub egida sa.
- Apar volume de poezii în limbile franceză (*Clair de mort*, traducere de Gérard Bayo) și germană (*Engelernte*, traducere de Franz Hodjak, apărută la Editura Ammann).
- 1995** – Apare culegerea de nuvele *Imitație de coșmar*, Editura Du Style.
- Editura norvegiană Gyldendal Norsk publică culegerea de nuvele fantastice *Kopi av et Marevitt (Imitație de coșmar)*, traducere de Tor Fotland.
 - Apare volumul de versuri tradus în suedeză de Dan Shafran și Cecilia Lagerhorn: *Med läppar blåsvara av ord*.
 - Apare versiunea franceză a volumului *Arhitectura valurilor (L'Architecture des vagues)*, semnată de Hélène Lenz.
 - În calitate de președintă a Centrului PEN Român, organizează Conferința internațională „Scriitorul și puterea”, Neptun, septembrie.
- 1996** – Publică volumul *În dimineața de după moarte* și antologia în patru limbi *Balanța cu un singur talger – Die Waage mit einer einzigen Schab*
- *La Balance à un seul plateau – The Balance Scale with a Single Pan*.
 - Editura Fischer publică în colecția de buzunar a treia ediție a volumului de povestiri fantastice *Kopie eines Alptraums*.

Ana Blandiana, 1991

1997 – La 15 ianuarie, i se decernează Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu”.

– Apare al treilea volum de versuri în suedeză: *Ofullbordad helhet*.

1998 – Apare *Cartea albă a lui Arpagic*, versuri pentru copii.

– Apare antologia de tablete *Geniul de a fi*, la Editura Litera.

– La editura budapestană Pont, este publicată culegerea de versuri *Szélet Állat*.

– Jan Willem Bos publică un volum de poeme traduse în olandeză.

– *Sertarul cu aplauze* apare la Chișinău, Editura Litera.

– Organizează a doua conferință internațională a PEN Clubului Român „Între libertatea fizică și cea spirituală”, Sighet, iunie.

– Apare *Cartea albă a lui Arpagic*, Editura Du Style.

1999 – Apare versiunea bulgară a romanului *Sertarul cu aplauze*, cu o prefață a traducătoarei Rumiana Stanceva.

– A treia conferință internațională a PEN Clubului Român „Mai multe limbi – o literatură, mai multe literaturi – o limbă”, Iași, mai.

2000 – La Editura Du Style, apar volumele *Soarele de apoi* (versuri) și *Ghicitul în mulțimi* (articole politice) și, la Editura Dacia, *Cine sunt eu? (Un sfert de secol de întrebări)*, în 2001.

– Apare o selecție de eseuri traduse în sârbă de Miljana și Miljurko Vukadinovici sub titlul *Potreba za priciom*.

2001 – Organizează a patra conferință internațională a PEN Clubului Român „PEN Cluburile europene – argumente ale Europei unite”, Sinaia, iulie.

2002 – Apare la Editura Van Gennep, din Amsterdam, *Kopie van een nachtmerrie*, versiunea olandeză a volumului *Proiecte de trecut*, semnată de Jan Willem Bos.

– Versiunea germană a volumului *Stea de pradă (Sternherbst)* este semnată de Cristian W. Schenk și Simone Reicherts-Schenk.

– Editura Litera din Chișinău publică în „Biblioteca școlarului” antologia de versuri *La cules de ingeri*, cuprinzând și *Fragmente despre poezie*. Tot la Chișinău, Editura Știința scoate un volum de versuri pentru copii *Întâmplări cu Arpagic*.

– Anei Blandiana i se decernează în Slovenia Marele Premiu Vilenica.

2003 – Apare, la Ljubljana, în traducerea lui Aleš Mustar, un volum de versuri în limba slovenă.

– Anei Blandiana i se decernează premiul „Opera Omnia” al Uniunii Scriitorilor.

2004 – Editura Humanitas începe publicarea seriei de autor *Ana Blandiana* cu volumele *Refluxul sensurilor* (poeme noi), *Poeme. 1964-2004*, *Sertarul cu aplauze*.

– Editura Casa Radio editează două cărți însoțite de CD-uri cuprinzând versuri în lectura autoarei: *Un arhanghel murdar de funingine* și *Poezii cu și fără arpagici pentru copii și bunici*.

– La Beijing, apare un volum de versuri în limba chineză în traducerea lui Gao Xing.

– Sunt publicate două cărți în limba macedoneană: *Arhanghel vo saghi* (versuri în traducerea Lidije Dimkovska) și *Potreba za razgovor* (eseuri în traducerea lui Risto Vasilevski).

– Editura Litera publică în „Biblioteca școlarului” ediția a treia a volumului *Calitatea de martor*.

– Apare la Roma *Un tempo gli alberi avevano occhi*, poeme traduse de Bianca Maria Frabotta și Bruno Mazzoni, însoțite de eseu „Poezia, între tăcere și păcat”.

Ana Blandiana și Václav Havel, 2000

2005 – Editura Cavalo de Ferro din Lisabona publică *Projetos de passado*, în traducerea semnată de T. Ungureanu.

– La Sofia, apare *Koridori i ogledala*, traducere de R. Stanceva a volumului de eseuri *Coridoare de oglinzi*.

– Al patrulea volum de versuri tradus în franceză este semnat de Luiza Palanciuc: *Autrefois, les arbres avaient des yeux*.

– Editura Humanitas publică

cel de-al patrulea volum din seria Blandiana: *Orașul topit și alte povestiri fantastice*.

– Pentru volumul *Un tempo gli alberi avevano occhi*, Anei Blandiana i se acordă în Italia două premii: Premiul special de poezie „Giuseppe Acerbi” și Premiul Internațional Camaione.

2006 – La Humanitas, apar următoarele trei volume (de eseuri) din seria *Ana Blandiana: Spaima de literatură, A fi și a privi și O silabisire a lumii*.

2007 – Este publicat și lansat în cadrul Festivalului de Poezie de la Cordoba volumul de versuri *Cosecha de Angeles*; versiunea spaniolă este semnată de Rafael Pisot și Juan Vicente Piqueras.

– La Tel Aviv, este publicată în limba ebraică o culegere de poeme traduse de Moshe Granot și Shaul Carmel.

– Versiunea maghiară a volumului *Refluxul sensurilor (Az értelem apálya)* a apărut la Budapesta sub semnătura lui Gaál Áron.

– *Posle smerti, nautro* se intitulează cel de-al doilea volum de versuri tradus în limba rusă de Anastasia Starostina.

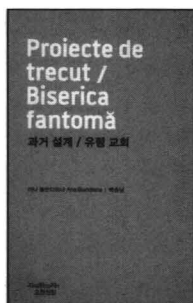
2008 – *Proiecte de trecut (Projetos de pasado)* apare în limba spaniolă în versiunea semnată de Viorica Patea și Fernando Sanchez Miret, însoțită de un amplu și subtil studiu introductiv semnat de traducătoare.

– La Milano, se publică în traducerea lui Marco Cugno, autor și al unui percutant eseu analitic, versiunea italiană a *Proiectelor de trecut (Progetti per il passato e altri racconti)*.

– Povestirile *Proiecte de trecut* și *Biserica fantomă* sunt publicate într-un volum apărut la Seul și tradus în limba coreeană de Baek Seung Nam.

– *Opera poetică* se intitulează cele două elegante volume apărute la Editura Cartier, o selecție din toate volumele de poezie semnate Ana Blandiana.

– Editura Humanitas publică sub titlul *Întoarcerea lui Arpagic* vechile volume pentru copii, însoțite de o addenda la zi.

2009 – *Die Versteigerung der Ideen* este un volum de versuri tradus în germană de un cunoscut prozator, Hans Bergel.

– *Angeli i bilke*, cel de-al doilea volum de poezie tradus în sârbă de un poet în același timp sârb și român: regretatul Petru Cârdu. Volumul a fost lansat cu prilejul decernării Premiului Internațional de Poezie KOV acordat Anei Blandiana.

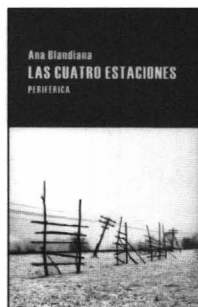
2010 – Apare la Sofia versiunea bulgară a volumului de poeme *Refluxul sensurilor*. Este cea de-a patra carte de Ana Blandiana tradusă de Rumiana Stanceva.

– Volumul de versuri *Uhren auf Schinen*, tradus de poetul Franz Hodjak, este cea de-a șaptea carte a Anei Blandiana tradusă în germană.

– Cu prilejul împlinirii a 20 de ani, Editura Humanitas lansează o casetă cu 20 de cărți reprezentative pentru editură. Este selectată și *Spaima de literatură*, care apare astfel în a doua ediție.

– Cu prilejul aniversării Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu”, Editura Paralela 45 a lansat colecția de poezie „Poeți laureați” în care a apărut și volumul *Pleoape de apă*, o substanțială selecție din toate volumele de poezie ale Anei Blandiana.

2011 – *Las cuatro estaciones* este versiunea spaniolă datorată Vioricăi Patea și lui Fernando Sanchez Miret a volumului de povestiri fantastice *Cele patru anotimpuri*. Studiul introductiv este semnat de traducătoare, iar cartea a fost lansată în cadrul Salonului de la Madrid.

Activități internaționale

– numeroase lecturi publice și dialoguri cu cititorii, în Germania, Marea Britanie, Franța, Olanda, Norvegia, Suedia, Portugalia, Austria, Italia, Spania.

– participări la festivaluri de poezie: Lahti – Finlanda (1965, 1995), Paris (1968, 1978), Budapesta (1970), Austin – USA (1974), Novgorod (1979), Palermo (1985), Londra (1988, 1990), Aix en Provence (1990), Heidelberg (1992), Cambridge (1995), Molde – Norvegia (1995), Verona (1996), Durban – Africa de Sud (1998), Porto Santo – Portugalia (1998), Düsseldorf (1998), Lisabona (1999), Atena (2001), Valladolid – Spania (2001), Dublin – Irlanda (2001), Faro – Portugalia (2001), Trieste (2002), Vilenica (2002), Haga (2003), Paris (2003), Struga (2004), Catania (2005), Venezia (2005).

– conferințe: la Universitatea din Roma (1991), la Conferința Rectorilor din Germania (1992), la Universitatea Liberă din Berlin (1992), la Sorbonne III și Sorbonne IV (1993), la Universitatea din Viena (1994), la Universitatea din Praga (1994), la Universitatea din Heidelberg (1995), INALCO – Paris (1996), Centro Eugenio Montale (Catedra di poesia), Roma (1998), Biblioteca din Macao (1999), Universitatea din Tübingen (2000), Universitatea din Hamburg (2001), Universitatea Humboldt – Berlin (2001), Universitatea din Köln (2001), Universitatea din Firenze (2003), Universitatea din Padova (2004), Universitatea din Madrid (2008), Universitatea din Coimbra (2010).

– ca președintă a PEN Clubului Român, participă la Conferințe și Congrese ale PEN-ului Internațional la Viena (1990), Paris (1991), Santiago de Compostella (1992), Praga (1994), Guadalajara – Mexic (1996), Edinburgh (1997), Varșovia (1999), Moscova (2000), Ohrid (2002).

Ana Blandiana este membră a Academiei Europene de Poezie, a Academiei de Poezie Mallarmé și a Academiei Mondiale de Poezie (UNESCO).

„MIRACULOSUL SUBVERSIV“ DIN PROZA ANEI BLANDIANA

Cunoscută în primul rând ca poetă, una dintre cele mai sensibile și mai profunde din poezia europeană contemporană, Ana Blandiana a publicat de-a lungul impresionatei sale cariere literare și câteva cărți de proză. Două sunt, în principal, filoanele pe care le-a exploatat autoarea în narațiunile ei: politicul și fantasticul. Nu sunt neapărat universuri etanșe, deoarece romanul *Sertarul cu aplauze*, apărut în 1992 (un titlu ce face trimitere explicită la megalomania „epocii de aur” ceaușiste), transcrie cu acuitate aberațiile regimului comunist, conferindu-i – citite, mai ales, la distanța a două decenii câte s-au scurs de atunci – o ciudată aură suprarealistă. Acest efect asupra cititorului născut în condiții de libertate, pentru care lumea „fericirii obligatorii” de odinioară este prea absurdă, grotescă și împotriva logicii elementare, spre a putea fi consumată ca o mărturie autentică, îl produc azi toate marile contrautopii totalitare. Poate de aceea, deloc întâmplător, tocmai Ana Blandiana împreună cu Romulus Rusan au fondat primul muzeu al comunismului din România, *Memorialul Sighet*, pentru a nu da senzația tinerilor de azi că totalitarismul a fost *doar* literatură.

La rândul lor, nuvelele cuprinse în culegerile *Cele patru anotimpuri* și *Proiecte de trecut* se derulează în toposul alienant al României comuniste. Este mediul care se potrivește, potențându-i resursele artistice, cu „formula de fantastic” profesată de Ana Blandiana.

Am citit pentru prima dată prozele Anei Blandiana în anii studenției mele la Chișinău, înainte de 1989. Procurasem volumul *Proiecte de trecut* de la o librărie de carte românească din Odessa, într-una din multele mele expediții „vinovate”, după tipărituri „dușmănoase”, prin orașele URSS, pentru că în RSS Moldovenească literatura română contemporană era prohibită, iar clasicii trunchiați. Cartea m-a fascinat și mulți ani am sperat să fie reeditată. Ceea ce s-a întâmplat destul de târziu, după 1990. Actualul volum, ce apare în cadrul colecției „Biblioteca pentru toți”, pe lângă nuvelele din culegerea *Proiecte de trecut*, include volumul *Cele patru anotimpuri* – compartiment în care am găsit parabola forte a cărții, deosebit de elocventă pentru capacitatea autoarei de a „ficționaliza” realitatea. Spun acest lucru deoarece fantasticul Anei Blandiana, pentru a fi înțeles și comparat cu alte specii ale genului, are nevoie de o definiție prealabilă. „Fantasticul nu e

opus realului, este doar o înfățișare mai plină de semnificații a acestuia“, declară Ana Blandiana. Poți verifica lesne această teză-enunț sau poți formula tu însuși ceva asemănător în urma lecturii povestirilor ei. Blandiana nu-și schimbă armura poetului pentru a scrie proză fantastică, din contră, o mai adaugă și pe aceea a eseistului în pasajele teoretice care însoțesc trama epică, manifestându-și plăcerea deconstrucției analitice a psihologiei personajelor sale. Proza Anei Blandiana, atât cea „fantastică“, cât și cea „realistă“ (*Sertarul cu aplauze*), s-a bucurat de largă atenție a criticii literare.

În ce mă privește, dincolo de bucuria pe care mi-a prilejuit-o relectura unor nuvele ale sale după aproape treizeci de ani, scriu această prefață și pentru că mă simt tentat să așez calitățile textelor selectate pentru volumul de acum în raport cu „deriva reperelor“ din proza tinerilor autori români din ultimul deceniu.

Cred că cea mai puternică senzație pe care o degajă proza Anei Blandiana este aceea de „miracol accesibil“. Fabulosul, excepționalul, „supranaturalul“ îmbibă obișnuitul vieții de zi cu zi, adastă în prelungirea capacităților noastre de percepție a realității, devine o marjă plauzibilă, chiar dacă nesupusă condiționarilor fizice (sau mai degrabă *psihice*, pentru că așa le considerăm noi), cele care încorsetează lumea tangibilă. Autoarea își exprimă astfel un crez estetic și filosofic și, în același timp, insinuează un subtext subversiv la adresa prejudecăților noastre comode, a cutumelor în care ne consumăm, anost, existența, dar și împotriva unei ordini politice nedrepte, cum a fost comunismul, atunci când umanul, compensator, evadează în fantastic – „manevră“ ea însăși frauduloasă în ochii politrucilor vremii. Pentru acest motiv, al „incongruenței“ epistemologice – de felul unor... îngeri care bulversează liniștea și concepțiile unei profesoare de ateism științific (povestirea *Zburătoare de consum*) –, apariția inițială a volumului *Proiecte de trecut* a fost blocată în tipografie și doar Premiul Herder, pe care Ana Blandiana l-a obținut în 1982, a permis publicarea și, respectiv, „teleportarea“ acestei cărți pe rafturile librăriei din Odessa, unde a și găsit-o subsemnatul...

Dar nu întotdeauna e vorba de simboluri explicit „antimaterialiste“, scandaloase în accepțiunea puterii comuniste. Fantasticul Anei Blandiana apare adesea și ca o imagine hipertrofiată a realității. O lupă măritoare, fixată asupra unui câmp de toamnă, în afara orașului, scoate în vileag un adevărat palimpsest al regnurilor, o materie colcăitoare cu viermi, gândaci, șoareci, nevăstuici și păsări devorând boabe de porumb și intrând într-o unică fermentație purulentă. Viermuiala dezgustătoare a câmpiei face parte din suita de șocuri ale naratoarei ajunse după mulți ani în satul bunicilor săi, sat semănând cu localitățile oribile din filmele după romanele lui Stephen King (nuvela *La țară*). Blandiana înfățișează tragedia satului românesc sub Ceaușescu într-o proiecție fantasmagorică în care biserica năpădită de

cuiburi de vrăbii, transformată într-un fel de gorgan mineral, precum vechile temple în junglă, acuză abandonarea credinței și degradarea valorilor tradiționale. În *Reportaj* – o altă proză a „culorilor îngroșate” – oamenii nu mai știu cum să zăgăzuiască un diluviu apocaliptic (e vorba, într-adevăr, de „apocalipsul” românesc din anii '50). Reținem scena, cutremurătoare, cu soldații care sprijină cu trupurile lor malul spălat de ploii al unei insule artificiale: „În apă, de-a lungul malului, așezați la mai puțin de un metru unul de altul, se înșirau soldații. [...] Spre deosebire de ploi, nu mai păreau vii de foarte de mult, nu trezeau compasiunea, ci bocetul. De când stăteau acolo? [...] Ceea ce se vedea peste furia mereu crescătoare a valurilor erau numai capetele lor încărunțite de nămol și umerii lor cenușii, ca de morți. Cadavre de vite înecate se rostogoleau umflate pe lângă ei, trunchiuri frânte de arbori amenințau să-i strivească, se depuneau gunoaiele peste trupurile lor și spuma epileptică a firii jignite îi troienea. Dar ei nu se mișcau. Poate muriseră într-adevăr și numai cine știe ce inerție a neființei îi făcea să mai sprijine, împotriva naturii, pământul acela sfruntat...”

Nuvela aleasă să dea titlul volumului din 1982, *Proiecte de trecut*, uzează mecanismul reconstituirii subiective pentru a da înțelesuri magice, fondatoare, unei întâmplări din aceeași serie criminală: deportările în Bărăgan. Naratoarea amestecă relatările unchiului Emil, profesor de istorie, victimă a acelei arestări, cu propriile reprezentări și amintiri din copilărie, încât avem motive serioase să credem că este o proză cu tentă autobiografică, dar ceea ce contează în plan estetic sunt „filtrele psihologice” ale martorilor. Nouă nuntași – trei femei și șase bărbați, inclusiv cei doi miri – sunt ridicați în toiul petrecerii, urcați în camioane și descărcați, după mai multe zile de drum, în mijlocul unei câmpii nesfârșite. Aici vor petrece într-o totală izolare unsprezece ani din viața lor. Ca într-un *reality-show* ceva mai dur, cu eliminări funeste (nu toți vor supraviețui) și cu un ochi omnipotent care le urmărește mișcările din spatele unui perete de sticlă. Despre „Marele Premiu” – libertatea – rezervat câștigătorilor, nimeni nu-și putea face nicio iluzie. Obiectele și mărunțișurile pe care nuntașii le aveau asupra lor în momentul arestării (patetică enumerare!) capătă, în mijlocul aceluia naufragiu existențial, o importanță copleșitoare. Ele îi vor ajuta s-o ia de la capăt, la propriu, renunțând la amintirile vieții anterioare, pentru a nu-și eroda rezistența. Însă, de vreme ce nu erau în mijlocul unui ocean, ci într-o câmpie, de ce nu au plecat de acolo? Întrebarea, neliniștitoare, dezvăluie adevărul unei epoci și stigmatul pe care îl purtau condamnații. Victime ale unei atrocități originare, deportații își dobândiseră o aspră libertate pe „insula” lor, în care totul depindea de ei: să trăiască sau să moară. Or, în lumea locuită, aflată la câteva zeci de kilometri, „ciumații” din Bărăgan ar fi redevenit prada aceluiași arbitrar care îi lovise odată. Vestea că exilul lor s-a

sfârșit și că se pot întoarce acasă îi va tulbura sufletește la fel de mult ca răpirea de-acum unsprezece ani: „...chiar dacă, prin cine știe ce miracol, nicio agresiune din afară nu ar fi impietat asupra izolării de până acum, conștiința că ea, izolarea, ar putea dispărea oricând, că încetarea ei nu depindea decât de voința lor, ar fi distrus pacea limpede a lipsei de speranță de până atunci și liniștea în care, neavând nimic de așteptat, își datorau în fiecare clipă totul.“ Incapacitatea lor de a se adapta, după eliberare, societății care-i ostracizase, expune semnele unei experiențe inițiatice, transfiguratoare: „Cu cât trecea timpul, unchiul Emil avea tot mai mult tendința să-și reducă întreaga existență interesantă, semnificantă, la acel deceniu al unei experiențe fundamentale, esențială nu atât în ordinea istoriei, cât în ordinea universului. Pentru că ceea ce descoperise cu adevărat în insula sa, și ceea ce nu avea cum să mai uite după aceea, era importanța legilor cosmice ale naturii în fața bietelor reguli încropite mereu în grabă, mereu derizorii și discutabile, ale istoriei.“ – ciudată alchimie a sentimentelor, pe care am întâlnit-o și în jurnalele „marilor iluminați“ din pușcăriile comuniste.

Într-o proză cu un atât de puternic substrat realist, „fantastice“ sunt răsturnarea înțelesurilor obișnuite, inversarea noțiunilor de bine și rău, valorizarea unei catastrofe existențiale într-un tezaur spiritual. Mă întreb, asumându-mi reproșul, de ce nu învață tinerii de azi din asemenea cărți ce dezvăluie experiențe-limită, de ce nu reușește literatura nouă, de după 2000, să-și salveze mizele de minorat.

Chiar și în formula actuală, mai extinsă a cărții, această nuvelă îmi pare cea mai robustă ca impact emoțional și mai estetic realizată, în pofida absenței artificiilor de gen.

Nemaipomenita călătorie a bisericii de lemn din Subpiatra (Munții Bihorului) în iarna anului 1778, cu puțin înaintea răscoalei lui Horea, ilustrează la modul spectaculos teza miraculosului insinuat în cotidian sau a irealității accesibile (nuvela *Biserica fantomă*). Smulsă de viitura de primăvară din albia râului unde înțepenise odată cu lăsarea gerurilor, biserica ce trebuia să ajungă în sat, prin forța de tracțiune a celor douăzeci de perechi de boi, va naviga, halucinant, pe apele românești, până la Dunăre, ducând cu ea secretul unei comunități de țărani transilvăneni. Legenda „bisericii fantomă“, cu părintele Nicola Ursu din Abac (un vestitor al revoltei, poate Horea însuși) și un grup de doisprezece bărbați-cântăreți („doisprezece apostoli“?), prinși în interiorul ei, oferă o „mistică mântuire“ unor suferințe seculare – o filosofie de viață care ne trimite cu gândul la *Miorița*. Deși răscoala a fost înfrântă, mitul bisericii pe ape indică o victorie într-un plan mai profund, greu de sesizat. O victorie asupra morții. Acest serial al confuziei între posibil și imposibil, pentru a-l convinge pe scepticul de azi, trebuia să mai conțină ceva: o întâlnire „pe viu“ cu legenda. Întâlnirea se

produce în Deltă, când, într-o noapte întunecoasă, plecați cu o barcă la pescuit, naratoarea și însoțitorii săi lipoveni vor vedea biserica fantomă, care și după 200 de ani își continua periplul, și vor auzi vocile celor doisprezece bărbați horind în interiorul gol, puternic luminat ca de Paște. Amănuntele concrete ale descrierii – turla ce se clătina abia perceptibil, bârnele vechi, talpa bisericii, acoperită de mușchi și scoici (semn sigur al unei derive îndelungate pe apă), dezgolindu-se la o aplecare mai mare – conferă miracolului o realitate năucitoare, îi dau o verosimilitate ce-ți taie respirația.

Panoplia „procedeele tehnice” ale Anei Blandiana implică știința amânării revelației prin sugestie, abilitatea menținerii suspansului prin concentrarea atenției pe detalii și pe reflecția acestora în conștiința protagonistei (un alter ego al autoarei), ca atunci când relatează ieșirea „îngerilor-pui” din ouăle puse în cuibarul de la balcon sau așteptarea încordată a pescarilor dinaintea iminentei *arătări* plutitoare. Aceste „trucuri de meserie” te împiedică să intuiești deznodământul prozelor „fantastice” ale Anei Blandiana. Abia te stăpânești să nu dai câteva pagini înainte ca să afli cu ce se termină. Titlurile sunt, cu intenție, seci, sobre, făcute să cripteze conținutul: *Reportaj*, *La țară*, *Lecția de teatru*, *Gimnastica de seară*, *Imitație de coșmar* etc. Finalul este, de regulă, sibilinic, te lasă cu sentimentul inconfortabil că ai primit un mesaj important, care îți scapă. Sensurile învăluite ale narațiunii îți creează o responsabilitate: *să înțelegi*. Te întorci, încerci să reiei firul poveștii, sperând să obții dezlegarea. O dezlegare iluzorie.

Alte proze din volum pot fi trecute la „studii de caz”, imaginare. Ce ai simți, bunăoară, dacă ai avea conștiința visului, fixată în interiorul acestuia? Mai exact, cum ar fi să privești din „cealaltă parte a oceanelor”, să fii tu personajul visat, care încearcă să-și cunoască visătorul. Și să suferi de pe urma acestei subordonări... onirice: „visul este o noțiune tranzitivă numai într-o singură direcție. În timp ce el, cel ce mă visează, îmi transmite, creându-mă, dorințele, obsesiile și frustrările sale, ideile și sentimentele sale, cât de ascunse, eu nu pot să-i transmit decât senzația nesigură și neliniștitoare că a uitat ceva, un vis sau poate mai mult” (nuvela *Cel visat*). Un „fantastic” filosofic și speculativ mult mai incitant pentru ideea de libertate umană și de suveranitate a spiritului decât SF-ul, să zicem, dacă acesta nu expune decât o paradă de roboți și robinsonade tehnologice.

Textele din volumul *Cele patru anotimpuri* (date 1977) au o morfologie diferită: sunt supraîncărcate simbolic, forțând (în exces) delirul, „cotloanele” memoriei și „stările de frontieră” ale conștiinței, ceea ce diluează fascinația prozelor din *Proiecte de trecut*, în care fantasticul se grefează, discret, dar eficient, pe o „întâmplare” din realitate. Aș stăruî însă asupra unei excepții – nuvela *Orașul topit*, plasată sub genericul „Vară”, unde puterea vizionară a autoarei și originalitatea ideii, dezvoltată în cheie logică și

asociativă, capătă proporțiile unei apoteoze lirice. Ana Blandiana construiește o uimitoare anamorfoză prin „decupajul” unei clipe din curgerea indiferentă a timpului, clipă ce se dilată monstruos în conștiința naratoarei. Și în această nouă dimensiune a existenței, în care legile fizicii sunt abolite, totul se resoarbe într-o magmă omogenă: „Am vrut să iau o carte de pe raft și mâna s-a ridicat greu, ca prin apă, întâmpinând o rezistență nevăzută, dar evidentă, o anume adversitate inedită și încăpățânată a elementelor. Cartea refuza și ea să se desprindă dintre celelalte, și, când am încercat s-o smulg, am încremenit cu mâna înălțată pe jumătate; lipită de degetele mele, cartea nu se desprinsese nici din bibliotecă și se întindea ca o pastă elastică, alungindu-se, gumă moale și informă, materie vâscoasă.” „Biblioteca începuse să curgă lent pe covor sau, mai bine zis, în covor, pentru că, asemenea unei întinderi liniștite de apă care primește în sine un calm affluent, covorul primea lava curgătoare a bibliotecii și o făcea să se piardă lin, difuz în propria sa pastă care, aproape fără a lăsa să se vadă o mișcare, își ridică încet nivelul.”

Coșmarul nu se termină aici: afară întregul oraș cu locuitorii săi, amețiți de căldură, își compromit treptat consistența și forma, glasurile se dezarticulează în silabe lipsite de sens. Un joc de computer, o fantezie terifiantă, dar plauzibilă despre materia primordială din care sunt alcătuite lucrurile – oamenii și copacii, casele și păsările –, pierzându-și deodată structura moleculară, surpându-se într-un fluid clocotitor, vestind o altă geneză. Metafora pare să îmbrace într-un veșmânt artistic o ipoteză științifică: distrugerea celei mai mici particule elementare ar putea provoca „topirea” întregii noastre civilizații și lichefierea „sinapselor” cerești. Numai succesiunea neștirbită a timpului creează „ritmul” necesar stabilității universale.

Nuvelele Anei Blandiana fac parte din categoria acelor scrieri care, la o nouă reeditare, aduc în prim-plan diversitatea opțiunilor literaturii. Ignorarea lor de dragul unei „emancipări” cu orice preț și al evadării de sub „tirania” modelelor reprezintă, după părerea mea, o atitudine mioapă, castratoare. „Miraculosul subversiv” al prozei scrise de Ana Blandiana conține un potențial de regenerare a imaginarului, precum germenii unei culturi pierdute, conservați în beneficiul generațiilor viitoare. O proză complexă, vădindu-și atuurile nu doar la nivelul plăcerii estetice, cât mai ales prin multiplele dimensiuni ale umanului, cărora le oferă un subtil „instrument” de cunoaștere.

Vitalie CIOBANU

CELE PATRU ANOTIMPURI
(1977)

IARNA

CAPELA CU FLUTURI

Mi-a lipsit întotdeauna ceea ce în mod curent se numește memorie, acea facultate de a înregistra fără discernământ totul, acea atenție continuă care face să-ți poți aminti peste zece ani fraza, banală, pe care colegul de masă a spus-o între felul întâi și felul al doilea. Nu sunt niciodată prezentă în întregime undeva și de aceea, chiar dacă pe loc sunt în stare să particip la o discuție ca și cum aş lua cu adevărat parte la ea, peste câteva ore nu mai sunt în stare să reproduc nimic, am nevoie de un efort chiar pentru a-mi aminti că a existat o discuție. Ceea ce rețin din întâmplări este un anumit sentiment dominant al lor, o anumită stare de spirit, o anumită culoare care nu este întotdeauna adaptată la real, nu se potrivește cu adevărat situației decât rar, atunci când subiectivitatea mea se suprapune întâmplător realității obiective. Și mai rețin amănunte absurd de disparate, atât de lipsite de semnificație și de legătură, încât, unindu-le apoi, artificial, descopăr o imagine complet diferită de cea reală, neamintind-o uneori prin nimic. Țin minte întâlnirea cu cineva pentru că îmi amintesc cu precizie felul în care și-a trecut mâna prin păr după ce mi-a întins-o, mai mult, felul în care părul întârzia să se desfacă printre degetele lui, opunând o anume rezistență, poate murdar. Țin minte verile petrecute în copilărie la bunici, pentru că îmi amintesc în spatele magaziei de unelte o rudimentară și impunătoare mașină de dezghiocat porumb – atât de ruginită, încât, dacă o atingeai cu degetul, degetul rămânea cărămiziu – păstrându-și, chiar și în poziția aceea caraghioasă în care era aruncată peste capra de tăiat lemne, o anumită prestanță jignită și un anume mister: nu înțelesesem niciodată cum reușea ea să elimine printr-un orificiu boabele și printr-altul cocenii, fără să se zăpăcească, supunându-se calmă rotirii uriașei manivele pe care eu nu reușeam s-o urnesc. Mai țin minte un papuc vechi al bunicului așezat sub piciorul șchiop al unei mese lipite de peretele grajdului pe care se tăiau frunze pentru rațe.

În felul acesta, lumea prin care trec se strânge în mine, refractată până la nerecunoaștere, într-un album de imagini disperate și stranii prin înțepenire și segmentare și într-un șir de stări sufletești care țin în mult mai mare măsură de mine decât de ea. Și totuși – e adevărat, rar –, se întâmplă ca lumea să mi se descopere printr-o mișcare bruscă atât de epatantă, cu legi atât de conforme devenirilor mele, încât atenția mi se aprinde brusc, determinând o stare de intensă concentrare, o surescitare în timpul căreia înregistrez totul – fiecare gest, fiecare sunet, fiecare culoare – pentru totdeauna, fără cea mai mică șansă de a uita vreodată. În asemenea momente, totul este atât de deosebit de ceea ce trăiesc și de felul cum trăiesc de obicei, încât mă gândesc cu spaimă că nici nu trăiesc decât în aceste rare explozii, că am trăit până acum pe pământ douăzeci sau treizeci de ore. Restul timpului l-am petrecut probabil dormind sau înălțată într-o pâclă din care zăream din când în când printre pleoapele întredeschise un fragment de neînțeles. În mod firesc acest timp nu ar trebui să se adauge vârstei mele și, întrebată ce vârstă am, ar trebui să răspund – douăzeci sau treizeci de ore.

După-amiaza aceea nu părea să fie altfel decât atâtea altele. Deși era abia pe la începutul lui februarie, soarele ardea puternic, anormal și nesănătos. În casă caloriferele continuau să încălzească din plin, făcându-și dogmatic datoria hibernală, iar ferestrele nu puteau fi deschise din cauza mirosului înecăcios care pătrundea de afară inexplicabil și întotdeauna neprevăzut, apărând la cele mai diverse și iraționale ore.

Ca întotdeauna, apariția mirosului a fost semnalul și pretextul plecării de acasă. Desigur, ferestrele ar fi putut fi închise ermetic, aveam, perfecționat cu timpul, un întreg sistem de astupare impermeabilă a crăpăturilor și a găurilor de la cercevele, broaște, praguri, țâțâni, dar, ca întotdeauna, mai puternic decât sentimentul siguranței era neastâmpărul de a ieși cât mai repede din casă și din zona otrăvită, invazia olfactivă funcționând mereu ca un serios pretext de întrerupere a lucrului. De altfel, în mod ciudat, mirosul era mai slab afară decât înlăuntru; mai precis, înlăuntru fiind, îl bănuiai mult mai greu de suportat afară.

Am străbătut în fugă cele câteva zeci de metri până la pasaj, trecând grăbită printre perechile care au transformat spațiul din jurul braseriei

într-un loc, devenit tradițional, al întâlnirilor la care partenera poate fi așteptată calm, la adăpost de ploaie sau frig. Era cald, mai cald decât ar fi trebuit în această lună a anului, și paltoanele inutile atârnavu pe umeri și pe lângă gâturile transpirate, desfăcute din fular, dând un aer deprimant adunării.

Când am ieșit din nou la suprafață, mă simțeam eliberată nu numai de îngrămădeala subterană sau de miasma misterioasă a casei, ci și de ceva apăsător și mult mai greu de definit de care abia acum, scăpând, începeam să-mi dau seama. O senzație bruscă de libertate și bună dispoziție mă cuprinsese, euforia aceea jucăușă pe care ți-o dă lipsa de griji și care apare cu predilecție tocmai atunci când, grijile îngrămădindu-se exasperant, subconștientul se revoltă acordându-și o nepermisă vacanță. La drept vorbind, cred că în clipa aceea a ieșirii din pasaj și a schimbării bruște de umoare am început să trăiesc cu acuitate, toate simțurile dându-mi de știre că sunt conștiincioase și că-și fac datoria cu plăcere. Trecând prin fața stadionului neterminat, cu acel aer al său provizoriu, pe care îl va păstra probabil și după ce va fi de mult finit, cu acel ciudat zid în spate, semănând cu un fagure, am întâlnit un șoarece. Oricât ar părea de ridicol, spun *întâlnit* pentru că nu l-am privit în treacăt, ca pe un obiect, ci l-am întâlnit ca pe o ființă, încrucișându-ne privirile, cercetându-ne reciproc. L-am zărit pentru că mă privea, n-aș fi întors altfel capul, și avea un aer atât de comic revoltat, aproape arogant, încât m-am gândit o clipă să fac un *miau* prelung și amenințător. Am renunțat. Existența lui acolo pe treptele aleii principale era prea insolită și situația lui prea disperată pentru a-l mai pune la încercare. Am vrut să-l iau și să-l pun pe iarbă, unde s-ar fi descurcat cu siguranță mai ușor, și cred că mi-ar fi făcut plăcere atingerea blănii lui mătăsoase și calde, dar, prostia lui fiind mult mai mare decât bunătatea mea, mi-a scăpat, intrând nebunește printre roțile unui autobuz. Ciudat cât de exact țin minte totul. Țin minte că, fără să văd și fără să fie câtuși de puțin probabil, am avut siguranța că șoarecele nu fusese călcat de autobuz și nici de vreo altă mașină care trecea pe bulevard, că a ajuns pe cealaltă parte și, mai mult, că și-a găsit un adăpost, vreau să spun că am avut siguranța că buna mea dispoziție are un motiv în plus să continue.

Puține plăceri ating pentru mine intensitatea beatitudinii pe care mi-o dă hoinăreala, rătăcirea la întâmplare pe străzi fără niciun motiv

și fără niciun rost într-un fel de sfidare a timpului care nu mă întinează trecând. Părăsesc, bineînțeles, bulevardul. Privesc clădirile pe lângă care trec cu o atenție amuzată, mă distrează cea mai extravagantă stucatură, mă încântă cea mai nevinovată cornișă. Nu știu dacă, trăind într-un oraș extraordinar de frumos, hoinăreala mi-ar face aceeași plăcere. Niște capodopere de arhitectură m-ar emoționa, m-ar obliga la seriozitate, m-ar face să lunec dincolo de privire, în contemplare. Ar înlocui gândurile mele rătăcitoare cu ideile precise ale frumuseții lor. În timp ce casele astea, crescute la întâmplare, fără un plan precis și fără obișnuința disciplinei, aliniat cu aproximație, ascunse unele, sfioase, după copaci și altele îmbulzite cu impertinență în stradă, mă calmează, mă amuză, mă eliberează. Mă distrează mai ales acelea rotunde oarecum, cu câteva trepte și câteva coloane împodobite cu ghirlande și alte forme de ghips, vopsite în culori pastel, cu un aer boieresc și feciorelnic, semănând nemaipomenit cu torturile trase în marțipan. Sau cele cu numai două ferestre la drum, construite perpendicular pe linia străzii, deschizând nenumărate uși spre o curte lungă, pavată cu pietre de râu, printre care cresc vara portulace, și prezentând cu mândrie în dreptul gardului forjat o cișmea turnată maestru în tuci, adesea scoasă din uz. Sau cele, cu adevărat frumoase și impunătoare, care înalță deasupra pământului două caturi cu ferestre lungi și împărțite, cu o intrare largă, deschisă spre un peron acoperit de un vesel evantai lucrat în fier și sticlă, peron spre care înaintează în semicerc o elegantă alee ce-și așteaptă caleștile. La urma urmei, ce este plăcut la aceste case, bătrâne fără a fi mai vechi de un secol, sunt tocmai lipsa stilului și acceptarea lor de a dispărea treptat, absența, chiar în orgoliul lor, a dorinței de supraviețuire. Faptul că rigolele sunt străjuite de salcâmi – plantați probabil în linie sau, și mai curând, cruțați din marile grădini care împrejmuiu cândva aceste conace cotropite de oraș – dă întregului decor un aer de decrepitudine firească, un sentiment nu al decadenței, ci al redispariției în natură. Îmi place, străbătându-l, să-mi închipui cartierul mai păraginit, lăsat în părăsire, năpădit de șopârle și buruieni, cu iarba crescând prin asfalt și șerpui încolăcindu-se pe după grilaje, îmi place să mi-l închipui cufundându-se treptat în pământ, mai întâi scările, apoi zidurile, apoi acoperișurile, până nu se vor mai vedea printre

marile ierburi decât hornurile răzlețe, dispărând treptat așa cum dispare pe mare o corabie, lăsându-și catargul ca un ultim semn. Desigur, nicio casă nu dispare pe marea ierbii așa cum îmi închipui eu, și, de altfel, dacă vreuna dintre ele s-ar hotărî să se dărâme, i-ar lua locul în cel mai scurt timp un bloc pătrat, confort sporit, proprietate personală. Dar aceste imagini ierbivore fac parte din plăcerea hoinărelilor mele, o plăcere, ca toate plăcerile, mai mult sau mai puțin ilicită.

De fapt, ceea ce mă farmecă este faptul că pot să mă rătăcesc aproape fără să vreau. Nicio stradă nefiind paralelă cu alta, nicio stradă nefiind perpendiculară pe alta, oricât de bine le-ai cunoaște, îți mai rămâne totuși șansa de a te zăpăci și de a te opri în cele din urmă într-un punct de unde nu mai știi care e direcția în care mergeai. Cum nu mergeam nicăieri, confuzia de fiecare dată nu putea decât să mă încânte, și mă cuprindea o adevărată euforie când descopeream că, închipuindu-mi că mă îndrept spre Târgul de Vite, ajunsesem în Grădina Fecioarei. De cele mai multe ori, aici ajungeam. Un inexplicabil instinct, lipsit de intenții speciale, mă mâna de fiecare dată spre acel parc minuscul cuprins între o sală de teatru, un restaurant, o biserică de religie incertă și câteva case cu storurile veșnic trase. Exista, fără îndoială, un anumit mister tocmai în componența atât de eterogenă a clădirilor care înconjurau cele câteva zeci de arbori stranii, cu trunchiurile albe asemeni mestecenilor, dar mai puternici decât ei și rodind, oarecum nepotrivit, niște fructe rotunde, ca mingile de tenis, pe care le descopereai numai după căderea frunzelor, rămase atârinate în cozi subțiri, ca de ață, și dând întregului ansamblu un aer ciudat de oriental; există, fără îndoială, un anumit mister chiar în numele nelegat de nicio legendă a locului, dar care ducea gândul la întâmplări romantice. Oricum, în pofida prezenței teatrului și restaurantului, locul era liniștit și taciturn, cuprins de muțenia clădirilor probabil nelocuite și a bisericii mereu închise și aparținând unui rit greu de precizat.

În după-amiaza aceea, am făcut înconjurul parcului într-o dispoziție ghidușă – bucurându-mă că pământul dintre arbori mai păstrase zăpada, care acum strălucea exuberant sub soarele coborâtor. Lumina roșiatică se scurgea astfel pe decorul în întregime alb, îndulcindu-l, dându-i o neverosimilă tentă viorie. Ca de obicei, n-am întâlnit pe nimeni. Prin vitrina restaurantului se vedeau doar câteva

fețe obosite de prânz, îmbătrânite de mâncare. Culesesem, nu-mi mai aduc aminte de unde, o bucată de lemn, un fragment de creangă uscată pe care mă amuza s-o târăsc de-a lungul grilajelor pe care le depășeam ascultând sunetul sec pe care lemnul lovind fierul îl scotea, un fel de ritm adânc și imprevizibil acordându-se perfect ritmului meu interior, dându-mi o grozavă senzație de libertate.

De fapt, era o libertate de care începeam să mă plictisesc. Mi se păruse că ceva avea să se întâmple. Dar soarele scădea, umbrele copacilor pe zăpadă se conturau tot mai aspru și, fără să înțeleg de ce, simțeam cum mi se face urât descoperindu-mă singură cu ridicola mea bucurie fără motiv. Treceam tocmai pe lângă grilajul bisericii, mai geometric decât celelalte și scoțând sunete mai joase, mai grave, aproape amenințătoare, și mă hotărâsem să mă întorc spre casă, când, atinsă de mișcarea mecanică a crengii mele, portița grilajului a pornit să scârțâie subțire și neajutorat, învârtindu-se lent din țâțâni. Am intrat aproape fără să vreau. Faptul că acel gard de fier care părea făcut de la început fără poartă – atât de definitiv închisă părea de decenii broasca mare cu mecanismul încremenit de rugină – se deschidea era atât de extraordinar și senzational prin el însuși, încât am pășit în minuscula curte fără să mă mai gândesc, iar când, împingând ușor portalul propriu-zis al bisericii, acesta a lunecat încet într-o parte, nu m-am mai mirat și am pășit înlăuntrul normal, fără emoție chiar, cu senzația că sunt așteptată.

În biserică ninge. O clipă nu mi s-a părut nimic extraordinar în asta, ba chiar m-am bucurat, bucuria aceea care mă cuprinde automat, indiferent de circumstanțele mele sufletești în fața ninsorii, apoi însă nu m-am putut împiedica să mă mir că într-o clădire cu un aspect atât de intact ca această biserică – de un stil arhitectural straniu și, în orice caz, necunoscut – poate să ningă atât de nestânjenit, atât de feeric. Au trebuit să treacă mai multe secunde până să-mi aduc aminte că afară nu ninge, că deci tavanul nu e stricat, dar că, în schimb, mă aflu într-una dintre acele situații extraordinare care mi se vor imprima pentru totdeauna în creier cu cele mai mici amănunte, obsedându-mă și împiedicându-mă să le înțeleg vreodată. N-aș putea spune că mi s-a făcut frică. Niciodată nu am avut o prea mare simpatie pentru logică, încât absența ei nu era de natură să mă înspăimânte. Dacă mă incita ceva, dacă mă irita chiar, era o anume

nesiguranță, senzația că această ninsoare nu se produce pentru mine, ci există pur și simplu, cădea și înainte de a fi intrat eu în biserică, cine știe de când, poate de totdeauna. Vreau să spun că, dacă aș fi simțit că această minune se petrece pentru mine, pentru plăcerea și convertirea mea, totul mi s-ar fi părut minunat și, într-un fel, normal. Dar simțeam că nu, că ea exista în sine, că nu urmărea să minuneze pe nimeni, că se desfășura pur și simplu și această independență, această existență care își era suficientă sieși și în același timp călca fără niciun scrupul cele mai elementare legi ale naturii, mi se părea monstruoasă și mă umplea de enervare, de revoltă. Totuși, nu putea ninge de prea mult timp (pe jos era un strat subțire, aproape transparent, de zăpadă) și descoperirea mă calmă oarecum, făcându-mă să mă întreb dacă nu cumva impresia mea era falsă, dacă nu cumva totuși ninsoarea începuse odată cu intrarea mea.

Încăperea întunecoasă în pofida vitraliilor prelungi, pe care se desenaseră figuri și scene de neînțeles și totuși conținând evident un sens al lor, ascuns, era mult mai mică decât ți-o imagineai privind din afară clădirea. Era, de fapt, mai curând o capelă decât o biserică propriu-zisă, o capelă formată dintr-o singură navă centrală, prelungă și destul de joasă, cu marginile rotunjite, poate de obscuritate, în orice caz fără acel aer rigid pe care îl dădeau muchiile evidente și formele pătrate înfățișării exterioare a edificiului. Ceea ce mi-a atras atenția de la început a fost în fundul încăperii ceva ce semăna cu o catapeteasmă și m-am mirat pentru că nu putea fi vorba de o capelă de cult ortodox, ciudatele desene ale vitraliilor și formele necunoscute ale pereților o dovedeau cu prisosință. Și totuși, acolo în fund zăream, prin ninsoare și prin întunericul care se îngroșa, un perete colorat, și poate sclipitor, un altar împodobit poate cu argint și icoane. Am înaintat câțiva pași ca să văd mai bine, dar m-am oprit oarecum descumpănită; din cauza ninsorii, probabil, și a întunericului variabil, am avut senzația, mai curând am simțit decât am văzut, că altarul nu este nemișcat, că suprafața lui e străbătută de lente valuri de mișcare. Mai mult nu-mi puteam da seama, dar simțeam, cu un început de spaimă, că drumul spre mister abia a început. Mi-am deschis geanta pe pipăite, cotrobăind după cutia de chibrituri și fiind aproape sigură că iar am împrumutat-o cuiva care a uitat să mi-o restituie. Spre bucuria și surprinderea mea însă, cutia de chibrituri exista, am scos-o

grăbită și în clipa aceea m-a străbătut o fracțiune de secundă gândul că poate ar fi mai bine să renunț, să mă întorc și să ies, dar, în timp ce gândeam asta, știam că nu voi face așa, oricât de bine ar fi, că, de altfel, nici nu mai depindea de mine s-o fac, și gândul precaut n-a reușit decât să-mi încetinească mișcările, dându-le o cadență oarecum rituală: am scos cu o anumită emoție un chibrit din cutie, am închis cutia la loc cu grijă, i-am pipăit muchiile zgrunțuroase, am fixat capătul cu fosfor al bățului pe una dintre ele, am așteptat încă o ultimă, infinitezimală fracțiune de clipă și am tras.

Am văzut la început numai flacăra, prea apropiată de ochi, apoi am îndepărtat mâna cu brațul aproape întins, încercând să văd dincolo. Am crezut că mi se păruse, atât de scurtă a fost priveliștea înainte ca lemnul să se fi consumat în întregime și atât de necrezută. Nu erau icoane. Era un perete sau un înalt paravan, străbătut de undulații lente, acoperit în întregime de... Am căutat cuprinsă de febră un alt chibrit pe care l-am aprins brusc cât mai departe. Da, erau mii de aripi de fluturi care se legănau într-un ritm oarecum comun, erau de fapt mii de fluturi așezați pe acel perete sau paravan vertical, pe acel presupus altar, așezați în așa fel încât din față, de unde eram, nu li se vedeau trupurile, nu li se vedeau decât muchiile aripilor formând o suprafață aproape compactă, striată, hașurată și într-o mișcare greu de descris, asemenea... Chibritul s-a stins din nou, și, când l-am luat în grabă pe al treilea, degetele au pipăit în cutie bețele care îmi rămâneau. Nu erau foarte multe. Am făcut din nou lumină. Nu, nu-mi dădeam seama cu ce semăna acea suprafață vie și amenințătoare. Și totuși, simțeam că îmi amintește ceva, ceva ce nu reușeam să descurc din haosul uitărilor mele. În mod ciudat, absolut fără voia mea, uimindu-mă pe mine însămi și dându-mi seama că nimic din ceea ce făceam nu mai depindea de mine, că nimic nu mai puteam să opresc și nimic nu mai puteam să împiedic, am făcut câțiva pași înainte, cu mâna purtând chibritul întinsă cât puteam de mult, aproape, chiar la marginea aripilor care – am avut timp să observ, dar nu să mă mir – încetaseră să se mai miște. Și cred – deși nu-mi mai amintesc bine, există în memoria mea aici o falie întunecată, un hiat – că am avut o abia perceptibilă, dar existentă totuși, șovăială, înainte de a împinge flacăra cu câțiva centimetri mai încolo, permițându-i să ardă. Niciun țipăt, cred, niciun urlet, niciun

răcnet, oricât de bestial și de dezlănțuit, nu mi s-a părut vreodată mai înspăimântător decât zumzetul slab care s-a auzit în clipa arsurii, decât acel biet sunet ca o zgârietură slabă pe geam multiplicată de mii de ori, reluată mereu ca într-un canon. În aceeași secundă, un fulg de nea s-a topit pe flacăra chibritului stingând-o și intervalul până când am reușit să aprind din nou, minutul acela de întuneric zumzăitor, a fost poate cel mai înfricoșător timp pe care l-am petrecut în această viață. Când s-a făcut din nou lumină și am văzut suprafața aceea compactă și vie dezagregându-se cu fâlfâiri atât de lente că oboseai urmărindu-le, nu aveam cum să mă sperii mai mult. Ba chiar senzațiile mi s-au schimbat cu desăvârșire. Rupându-se unii de alții, începând să se miște separat prin încăpere, fluturii își degajaseră aripile întinzându-se în zbor și descoperiseră atât de uluitoare culori, forme atât de nemaivăzute, încât uimirea și încântarea depășeau mult în intensitate senzația că amenințarea nu se diminuase cu nimic prin această schimbare de decor. În mod ciudat, odată cu dansul care începuse, chibritul meu devenise superfluu. Capela se luminase suficient, deși misterios, fără să lase să se vadă vreo sursă de lumină, insinuând bănuiala că între planarea aripilor atât de intens colorate și posibilitatea care mi se dădea să le văd exista o indiscutabilă legătură. Totuși, nici aripile și nici trupurile fluturilor nu păreau luminiscente, deși la anumite mișcări viermii purtători de atât de mirifice aripi scoteau reflexe metalice de un galben-roșcat, ca și cum ar fi fost din bronz sau dintr-un aur foarte vechi. Bâzâitul nu înceta, dar încetase să mă mai înspăimânte. Simțeam cu o anumită mândrie și chiar cu un anumit amuzament că mă află în primejdie, dar această constatare părea mai curând să mă distreze și o lăsam undeva, la periferia cea mai jalnică a conștiinței, cât mai departe de contemplarea plină de ambiguă beatitudine a frumuseții care îmi luneca pe dinainte.

Mai întâi, m-a încântat descoperirea că aripile fluturilor purtau aceleași desene ca vitraliile și, deși n-aș putea să le explic, privite acum, ele mi se păreau pline de un sens comprehensibil, apropiat mie, complice chiar. Se roteau în jurul meu ca într-un manej aerian, ca la o paradă, cu evidenta intenție de a le privi și admira. Aveau grijă să se învârtă lent și complicat, apărându-mi din unghiuri diferite și prezentându-mi-se sub toate aspectele posibile ale frumuseții. Exista în mișcarea lor ceva profund senzual, lasciv, care-mi trecea fiori reci

pe ceață și făcea să-mi tremure genunchii. Cred că am descoperit asta în clipa în care am întâlnit ochii primului dintre ei și apoi pe ai celui de-al doilea și apoi când mi-am dat seama că mă priveau cu toții – cred că nici nu știam până atunci că fluturii au ochi – într-un fel atât de direct, încât mi s-a făcut rușine, am închis pleoapele, smulgându-mă fantasticei priveriști, și mi-am amintit că sunt într-o biserică.

Era și timpul. Când am deschis din nou ochii, primul lucru a fost să privesc suprafața de pe care se desprinseseră fluturii, să văd ce era: un perete, un paravan, o catapeteasmă? Abia mai apucam. Ascultând un ordin ocult, auzit doar de ei sau rămas fără sens în lipsa privirii mele, își reluau în același fel lent și muzical locurile. Și atunci priveriștea care mi s-a arătat a fost cu adevărat nemaivăzută: Altarul – căci era un altar straniu și nesemnând cu alte altare, împodobit cu sfinți pictați în culori întunecate, dar având enormi ochi albaștri, atât de luminoși încât păreau orbi – altarul era luat în stăpânire încet, fără grabă, în așa fel încât ceea ce vedeam eu în acea fază intermediară a cuceririi era un amestec păgân de sfinți și fluturi, ființele care rezultau fiind mai greu de imaginat decât sirenele sau centaurii. O sublimă față cu nas prelung și buze îndurerate avea un ochi albastru vioriu deschis într-o expresie de uimire mai mult decât de suferință, în timp ce ochiul celălalt era înlocuit de un fluture mov cu aripi tivite cu negru și zbătându-se ca niște pleoape; o sfânta Magdalena stând smerită în picioare învelită în părul ei lung până la călcâie purta pe creștet un fluture roșu cu dungi albe și negre, un fluture nemișcat și așezat puțin într-o parte, având aerul frivol și ghiduș al unei pălării așezate pe-o ureche; un ctitor, probabil, îmbrăcat în haină lungă de domn și ținând cândva în mână întinsă o biserică, purta acum în palmă un splendid fluture verde cu pete galbene ca otrava, de dincolo de care mai răzbătea, lipindu-se deasupra antenelor, crucea din vârful bisericii ctitorite. Ansamblul nu primea un aer hilar, cum s-ar putea bănuî, ci unul excitant și profanator. Cu fiecare secundă care trecea, fluturii câștigau teren, rămânând la un moment dat numai o ureche de sfânt neacoperită și un ochi imens și albastru îndepărtat și înfricoșător. Fluturii se transformaseră din nou într-o masă striată, unduitoare, tăcută, a cărei lentă unduire o simțeam mai mult decât reușeam s-o zăresc în întunericul din ce în ce mai dens al capelei pe care numai fulgii, căzând rar și descurajați, îl luminau puțin.

Am simțit deodată că nu mai am ce căuta acolo, că spectacolul s-a terminat. Fusesse, evident, un spectacol desfășurat pentru mine și cine știe dacă nu și ochiul, rămas până în ultima clipă descoperit, nu pe mine mă privea, voind să-mi transmită un ultim mesaj. Nu-l înțelesesem și nici nu simțeam că ar trebui să am remușcări pentru lipsa mea de pătrundere. Mă retrăgeam de-a-ndăratelea, aprinzând un ultim chibrit, aruncând o ultimă privire încântată și posesivă capelei cu fluturi. Afară nu se făcuse încă întuneric, dar, fantastică și neplăcută surpriză, ninge! Ninge jalnic și murdar, năclăind străzile într-o mângă scârboasă și inevitabilă. Ninsoarea asta răsturna totul în mine, pune sub semnul întrebării marele dar pe care puteri fantastice păruseră că mi-l fac, meschiniza întreaga minune care mi se păruse firească atâta timp cât exista pur, neamestecată cu realul, dar care acum, deodată, devenea ambiguă și suspectă.

Și brusc mă cuprinse spaima. Cine erau fluturii? De unde apăruseră? Din moment ce zăpada era reală, pătrunsă cine știe cum, prin ce spărtură, în interiorul bisericii, fluturii puteau fi și ei adevărați, deci periculoși. Ceea ce păruse a fi o flatantă reprezentare poetică, desfășurată după stranii legi acordate la legile sufletului meu, ceea ce părea o uriașă metaforă neînțeleasă, deci cu atât mai frumoasă, amenința deodată să fie ceva adevărat, ceva înfricoșător de real. Evident, o iminentă primejdie plana asupra orașului, acest oraș vechi fără a fi bătrân, cu oamenii lui de care abia acum descopeream că mă simt responsabilă. Trebuia să vorbesc cu cineva, să previn pe cineva de ceea ce se petrece în capelă, de ceea ce ar putea fi începutul unei invazii, primele ore ale unei tragedii. Pe stradă nu erau oameni – cine se plimbă pe această vreme când nici câinii nu sunt lăsați afară? –, dar teatrul sau restaurantul erau probabil populate, puteam să găsesc un om căruia să-i spun ce se întâmplă, un om căruia să-i explic în amănunte toată istoria acestei stranii și suspecte întâmplări. Am luat-o la fugă, traversând parcul, înspre cealaltă parte a pieței, unde puteam să întâlnesc pe cineva. Ninsoarea se depusese pe trunchiurile albe făcându-le și mai albe, pe mingile rotunde făcându-le mai pufoase. Nu exista parcă nicio legătură între zăpada care se anina exuberantă și estetică de arbori și cea care se grăbea cu un dezgustător masochism să se topească pe caldarâm. Mi-a trecut prin minte că, dacă s-ar deschide vreodată o anchetă împotriva zăpezii, referințele

arborilor ar fi total deosebite de cele ale pavajului și nu s-ar mai putea ajunge la nicio concluzie. Coborând ochii, am descoperit pe o bancă un bătrân care contempla, ca și mine, crengile, cu o liniște indiferentă desenată din riduri pe fața nelipsită de o senină frumusețe. Părea îndurerat și resemnat totodată privind grațiosul joc al crengilor și al bilelor albe, dar avea în plus ceva foarte greu de definit, o expresie pe care mi-au trebuit câteva secunde să o pot defini, o expresie de spectator. Era probabil unul dintre acei bătrâni care locuiesc la copii, simțindu-se în plus și petrecând cât mai mult timp posibil plecați de acasă, ca să nu deranjeze, ca să nu fie o povară. Fără îndoială, nu era omul cel mai potrivit să mă ajute, dar era oricum primul și cine știe dacă nu mai dispus decât alții să asculte ceva ce putea părea de neînțeles. M-am apropiat de el sperând că zgomotul pașilor îi va atrage atenția asupra mea, dar el rămase nemișcat, cu ceafa sprijinită în guler și privirea în sus nefixată asupra niciunui lucru, într-o liniștită și neliniștitoare contemplație.

– Domnule, l-am strigat, domnule!

Am simțit că m-a auzit din prima secundă, dar a trebuit să repet încă de câteva ori chemarea, din ce în ce mai insistent și mai presant, ca să coboare în cele din urmă fruntea și să mă privească uimit și depărtat.

– Domnule, i-am spus, vă rog să mă scuzați că vă întrerup contemplarea, dar aici în apropiere se petrece un lucru ciudat și amenințător și trebuie să-l spun cuiva pentru a acționa în vreun fel.

O clipă am avut tendința să renunț, atât de distrată și indiferentă era privirea bătrânului, dar mi-am dat seama că nu am de ales.

– În biserica de aici, de alături, biserica pe care probabil o știți, de fapt nu știu cărui cult îi aparține, în biserica aceasta ninge. Nu, nu asta am vrut să spun, ninsoarea, după cum vedeți și dumneavoastră, este firească, dar fluturii, fluturii nu știu sigur dacă nu sunt adevărați, vreau să spun că altarul a fost acoperit în întregime de fluturi, e adevărat după ce mai întâi rămăseseră o ureche și un ochi mare albastru descoperite. Îmi dau seama că nu vă explic prea clar, dar vă rog să mă credeți că nici mie nu-mi este nimic cu desăvârșire clar, eu la început am crezut că e o minune numai pentru mine, nu pot să vă explic, ar fi prea complicat, dar o asemenea minune nu m-ar fi speriat, însă acum, înțelegeți, din cauza ninsorii, nu mai știu ce să cred, și, dacă

cumva fluturii sunt reali, ei reprezintă cu adevărat un pericol. Gândiți-vă și dumneavoastră, în acest anotimp, când n-ar trebui să existe nici urmă de fluturi...

Evident, nu reușeam să-l sperii, nu reușeam nici măcar să-l fac atent cu adevărat. I-am atins mâneca paltonului cu un fel de exasperare.

– Domnule, nu auziți? Biserica e plină de fluturi.

Iar el mă privi, pentru prima oară, dar cu un fel de milă ambiguă, pentru el sau pentru mine, ar fi fost foarte greu să spun, mă privi mult, poate un minut, apoi spuse încet, ca pentru sine:

– De-ar fi numai asta...

Dar ce mai era? Bătrânul își întoarse privirea din nou spre crengi cu aerul că audiența pe care mi-o acordase luase sfârșit, dar eu simțeam cum în jurul meu, dacă nu fac ceva, amenințarea va crește nelimitat, că realitatea îmi va scăpa de sub control.

– Dar ce mai e? I-am întrebat. Ce poate să fie mai grav și mai absurd decât o biserică umplută cu fluturi în luna februarie? Sunt fluturi mari, extraordinar de frumoși, să nu vă închipuiți că sunt niște biete molii jigărite.

Bătrânul clipi de câteva ori, poate enervat, poate numai somnoros, și mai spuse o dată, de data aceasta sentențios, ca pe o maximă sau ca pe o formulă sacerdotală „De-ar fi numai asta” și închise ochii. Părea să fi adormit brusc, și în clipa aceea a început să se audă zumzetul, zumzetul pe care îl auzisem în biserică. Dar nu mai era slab și insinuant, creștea de la clipă la clipă, se întetea, ca scos de miliarde de fluturi sau, mai degrabă, de milioane de bondari. Dar eu știam că fluturii sunt cei care îl scot, dându-mi seama, în același timp, că cei pe care i-am văzut sunt prea puțini pentru această complicată sonoritate a văzduhului. Pentru că ceea ce auzeam devenise un fel de scrâșnet continuu al universului. Am întors capul fără să vreau, dar biserica arăta mai părăsită decât oricând, întunecată și neglijabilă, cu muchiile ei curioase și lipsite de armonie. Bâzâitul care creștea în jurul meu, care mi se urca în tâmpile, îmi palpita în gât și-mi provoca o insuportabilă senzație de vomă părea străin de acea clădire liniștită și lipsită de grație, construită după regulile arhitectonice ale cine știe cărui cult religios și închisă demult.

Restaurantul era complet gol, dezolant și pustiu sub luminile aprinse de curând. Era acea oră ambiguă când ultimii clienți de la

prânz au plecat și primii clienți de seară nu au apărut încă și când, numai în vreun colț, rămâne câte un bețiv pentru care aceste pedante împărțiri ale timpului nu au sens. De data aceasta, nu era niciunul, ba chiar personalul – ospătarul și fata de la teighea – nu se vedea, se retrăseseră probabil în bucătărie. În toată încăperea era o singură femeie de serviciu, uscățivă și scundă, aproape ca o fetiță, care mătura de mântuială și cu gândul aiurea cele două coridoare dintre mese. Nu mi-a aruncat nicio privire când am intrat, poate nici nu și-a dat seama de prezența mea. Era ofilită și oarecum în afara timpului, putea fi o adolescentă îmbătrânită sau mama câtorva copii, neîmplinită încă. Când m-am oprit lângă ea, a vrut să mă înconjure, măturând în continuare, ca și cum aș fi fost un obiect obișnuit apărut în drum și nu s-a oprit din lucru să mă privească nici în timp ce-i vorbeam.

– Știți, i-am spus, poate că n-ar trebui să mă adresez dumneavoastră, poate nici nu aveți timp, dar ceea ce vreau să vă spun este important pentru noi toți. Vreau să vă spun că în biserica asta de lângă dumneavoastră, de aici din fața restaurantului, se întâmplă ceva neobișnuit, adică, oricât vi s-ar părea de ciudat, vă rog să mă credeți că am văzut cu ochii mei, biserica e plină de fluturi, îi auziți și dumneavoastră, auziți cum bâzâie, e adevărat că bâzâitul ăsta e mult mai puternic decât cel din biserică, imposibil ca numai fluturii din biserică să-l producă, dar, oricum, cei de acolo există cu siguranță, i-am văzut eu. Ar trebui să facem ceva, cred... – am terminat descumpănită de indiferența ciudat de disprețuitoare a femeii, care, văzând că m-am oprit, mi-a răspuns încet, fără să mă privească și fără să se oprească din măturat:

– De fluturi îmi arde mie...

– Dar, pentru Dumnezeu, femeie, fluturii ăștia nu sunt firești, unde ai mai văzut fluturi în februarie și încă prășiți într-o biserică, pot să fie periculoși, trebuie și dumneata să-ți ferești copiii, am adăugat exasperată de nepăsarea ei.

Atunci și-a ridicat numai pentru o fracțiune de secundă ochii asupra mea, înmărmurindu-mă cu oboseala fără margini pe care o ascundeau, și târziu de tot, când nu mai credeam că va răspunde ceva, i-am auzit glasul aproape șoptit:

– Dacă numai de fluturi ar trebui să-i feresc...

Era ceva în ea care mă descuraja și mă descumpănea, făcându-mă nesigură, nehotărâtă. M-am întors să ies, rușinată fără motiv și îndoindu-mă de propriile mele spaime, dar afară zumzetul se întetise până la a părea sunetul unui avion tot mai apropiat și, cuprinsă de un fel de neastâmpăr al presimțirilor, am luat-o la fugă spre teatru. Nu se terminase încă spectacolul de matineu. Luminile în hol erau aprinse, dar la ușă nu era nimeni. Abia după ce am intrat am zărit în fugă o femeie, în uniformă neagră cu guleraș, ridicându-se de pe o canapea și grăbindu-se să mă oprească. Trecusem însă de perdeaua care camufla ușa sălii arhipline. Și abia atunci, îngrămadită printre tinerii care stăteau în picioare pe margine, mi-am dat seama de absurditatea gândului meu. Ce voisem să fac? Să mă urc pe scenă și să țin un discurs? Dar pe scenă se desfășura un spectacol, abia acum, privind, mi-am dat seama că un spectacol de balet, un spectacol în care femei și bărbați îmbrăcați în maiouri negre și cu mari mantii colorate agățate de umeri și brațe evoluau în ritmul unei melodii rituale, deschizându-și și închizându-și aripile lent. Era ceva destul de plicticos și de fără sens, dar în același timp nu mă puteam împiedica să nu simt un fel de fior străbătându-mă și senzația că totuși aceste mișcări și această muzică au un sens care mie îmi scapă. Oricum, dacă voiam să mă adresez cuiva, sau poate întregii săli, deși eram din ce în ce mai puțin sigură că o voi face, trebuia să aștept sfârșitul acestui dans pe care îl urmăreau toți cu sufletul la gură. Ciudat, deși nu se petrecea nimic indecent pe scenă, se propagau înspre sală unde de o inexplicabilă lascivitate, stăpânindu-ne fără a ne lăsa să le înțelegem. Evident, cunoșteam această senzație, fără să-mi dau seama de unde, tot ce îmi aminteam era că-mi face rău și că simt nevoia să închid ochii și să nu uit că sunt într-o sală de spectacol. N-a trebuit să fac un efort prea mare. Muzica s-a oprit deodată și aplauze frenetice au izbucnit prelungite, reluate în valuri. Mă încăpățânam să nu deschid ochii până la terminare, dar sfârșitul nu părea să fie aproape, ovații și strigăte de entuziasm tot mai dese se auzeau.

Și, deodată, am deschis ochii, înțelegând. Nu știu dacă urechile mele reușiseră să decupeze din zgomot cuvântul scandal sau senzațiile mele tulburi și rău prevestitoare se limpeziseră în cele din urmă, aruncând punți între idei și făcând legături. Am înțeles brusc că mantiile colorate închipuiau aripi de fluturi, că senzualitatea

amenințătoare care curgea de pe scenă izvorâse în biserică din ochii necunoscuți ai fluturilor. Totuși, ce sens putea să aibă această maimuțărare a unui mister? Și cum se explica această dezlănțuită admirație? Și mai ales, da, mai ales, de unde știau ei de existența fluturilor? Pentru a-i imita, pentru a-i îngâna pe această scenă de bâlci, trebuiau să-i vadă; ca să coloreze aceste largi bucăți de mătase pentru mantii, trebuiau să vadă mai întâi aripile lor viorii, și galbene, și roșii! Dar atunci poate că ei toți știu mai mult decât mine despre fluturi, poate că ei toți erau înțeleși cu fluturii. Îmi aminteam acum cu precizie momentul din capelă în care am simțit că, dacă nu închid ochii, sunt pierdută, intru în stăpânirea fluturilor și răceala amenințătoare cu care, după refuzul meu, și-au ocupat locurile de pe altar. Evident, toți erau cuprinși într-un mister pe care eu îl refuzasem, un mister pătrunzător pe care l-am jignit și care nu va întârzia să se răzbune.

Am privit în jur cu groază și am văzut numai fețele congestionate și zgomotul infernal al aplauzelor suprapus peste bâzâitul care reușise să pătrundă prin ușile de la intrare deschise larg acum, la terminarea spectacolului. Am ieșit în fugă, transpirată de spaimă și alungată de rafalele care-mi biciuiau auzul.

Avusesem impresia că am stat în teatru cel mult o jumătate de oră, dar acum, văzând stratul impunător de zăpadă care se depusese în lipsa mea, am început să mă îndoiesc nu numai de memoria, dar și de întreaga mea capacitate de a gândi. Totul era alb și pufos ca într-un vis bun și în fața acestei frumuseți fără de prihană m-a cuprins deodată o descurajare plină de liniște. Ce putea să mi se întâmple? Să mor? Dar moartea sub un asemenea strat de nea nu poate fi decât minunată. Mergeam încet, traversând parcul și privind cum pașii mei lasă pe aleile necălcate urme, pe care ninsoarea le șterge aproape instantaneu, și mă gândeam ce plăcut e să simți cum amintirile dispar ca urmele pașilor pe zăpadă, acoperite de o uitare purificatoare și neîncepută.

Pe banca pe care îl lăsasem, bătrânul dormea în continuare, albit cu totul de ninsoare, asemenea unei statui sau unui om de zăpadă. M-am gândit să-l trezesc, să nu înghețe, dar pe fața lui se întipărise o atât de impunătoare liniște, încât n-am îndrăznit decât să mă așez alături de el pe bancă.

Nu-mi dau seama cât am stat astfel. Nu dormeam, dar calmul și lipsa mată a culorilor mă înfășurau într-un giulgiu prin care privești se desena în linii îndulcite și moi. Nu dormeam, vreau să spun că trupul meu nu adormise, lăsând, așa cum se întâmplă de obicei, spiritul treaz să rățăcească, să construiască noi vieți, să viseze. Dimpotrivă: trupul meu rămas treaz privea cu liniștită detașare în jur, în timp ce spiritul adormise legănat de balansul ritmic al fulgilor și de somnul sau moartea bătrânului. Era o toropeală greu de descris, pe care mi-o amintesc în cele mai mici amănunte, cu o nespusă încântare, ca pe unul dintre punctele în care viața mea a fost mai aproape de fericire ca niciodată. Nu știu cât a durat. Timpul însuși părea că se cerne peste mine din cer și că mă acoperă cu un strat alb, tot mai gros, tot mai izolator. La un moment dat, pe cărare s-au apropiat trei copii, sau poate trei adolescenți: din cauza ninsorii, dimensiunile erau nesigure și înșelătoare.

Înaintau cu ochii închiși, încercând să prindă fulgi pe genele coborâte, nemișcate, cu limba scoasă ca să-i poată gusta, cu mâinile întinse ca să li se depună în palmă. Păreau niște orbi ciudați, scoțând din gâtlee sunete guturale fericite și parcă amenințătoare: râsul nearticulat din cauza limbii care nu voia să renunțe la strania ei vânătoare de fulgi. S-au oprit aproape în fața mea, întorcându-se să-și admire urmele tălpilor tipărite cu exactitate în zăpadă, mândri și aproape înfricoșați de limpezimea lor.

– Să ne facem cruci! a strigat unul dintre ei și, cu un fel de gravitate, și-au ales un loc neatins la marginea căruia s-au înșirat cu fața spre mine, cu mâinile desfăcute în lături, rămânând încremeniți în această poziție, de gimnastică banală sau de început de zbor, o secundă lungă.

– Unu, doi, a rostit cel ce dăduse și prima comandă și care acum se găsea în mijloc și glasul i-a sunat târăgănat, neliniștitor.

– Trei – și la ultima literă, în aceeași clipă, s-au prăbușit cu toții pe spate atât de brusc, încât, o secundă, mi-a fulgerat înainte imaginea acelor ținte de bălci, decupate în tinichea și care pot fi doborâte de o pușcă închiriată cu un leu.

Momentul avea însă un mister și o solemnitate care a alungat repede imaginea profană. Copiii rămăseseră întinși pe zăpadă, cufundați în nămeții care cedaseră sub greutatea trupurilor lor. Nu vorbeau și nu se mișcau, pătrunși de un fel de pietate liniștită, cuminte.

Când, în cele din urmă, s-au ridicat, au făcut-o cu grija de a nu strica tiparul de nea și s-au îndepărtat câțiva pași privindu-și atent forma rămasă acolo. Cu greu s-ar fi putut imagina ceva mai emoționant. Nu, nu păreau cruci. Brațele întinse orizontal își schimbaseră probabil poziția în cădere, înălțându-se imperceptibil, încât acum desenul sugera mai degrabă forme cuprinse de zbor, icari porniți în stol pe cerul zăpezii. Priveam alături de copii și, în mod ciudat, nu puteam face nicio relație între trupurile lor și urmele pe care reușiseră să le imprime acolo, imaginea lor din zăpadă le era mult superioară, capabilă să sugereze idei și sentimente pe care ei cu siguranță nu le înțelegeau. De altfel, mușenia în care contemplau aceste imagini era dovada evidentă că ei înșiși simțeau această disproporție. Era o clipă de mare puritate a emoției, dar în același timp simțeam cum ceva rău plutește în aer, cum se pregătește ceva. Copiii, sau adolescenții, sau chiar bărbații (acum păreau mult mai mari) și-au șoptit unul altuia la ureche ceva, cu ochii deodată scânteietori de răutate, și-au spus încet ceva ce nu puteam să aud, izbucnind în același timp într-un râs răsucit și aproape gros, care m-a făcut deodată să mă mir că îi putusem socoti copii și care îmi trecea un fior fierbinte prin genunchi. Râdeau dezlănțuit arătându-și unul altuia imaginile zburătoare și nereușind să mai rostească ceva din cauza hohotelor spasmodice. Se tăvăleau prin zăpadă ținându-se de burtă și hohotind, oprindu-se doar rar, când își trăgeau răsufarea, să arate cu brațul întins, dând din cap cu un fel de demență și rostind, printre hohote ca niște horcăituri, un cuvânt sughițat, mereu același, de neînțeles. Am înțeles numai târziu, când, potolindu-se, s-au îndepărtat sărind ca niște satiri prin zăpada involburată și strigând răgușit:

– Seamănă cu niște fluturi! Zău că seamănă! Sunt chiar fluturi! Suntem fluturi! Suntem fluturi!

Nu, imaginile din zăpadă nu semănau cu niște fluturi. Pot să jur pe orice că ultimul lucru din lume cu care ar fi putut semăna erau fluturii. Am închis ochii extenuată. Ce se întâmpla? Cine orchestra toată această lume dominată de culori zburătoare cu ochi otrăviți de voluptate? Ce puteam să fac? Nu puteam nici măcar înțelege. Și abia în clipa aceea, în timp ce în auz mi se pierdeau țipetele tot mai îndepărtate ale celor trei, mi-am dat seama că ei trecuseră pe lângă mine, se opriseră în fața mea și nu păruseră să mă vadă.

„E bine totuși – țin minte că mi-am spus cu o bucurie liniștitoare. Nu m-au văzut. Sunt acoperită de zăpadă, poate nu mai exist.” Dar știam că nu e așa. Puteam oricând să deschid ochii și să văd ce se întâmplă în jurul meu. Continua să ningă. Ninge chiar mai tare, cu un fel de înverșunare calmă. Va acoperi zburătorii, m-am gândit cu părere de rău și, în aceeași clipă, căutându-i cu ochii, nu i-am mai găsit. Am sărit în picioare înspăimântată. Am făcut câțiva pași în stânga, câțiva în dreapta. Nu se vedea nimic. De jur-împrejur pe alee și pe sub arbori, zăpada era înaltă, pufoasă, neatinsă. Deși suprafața era plană, privind-o, persista o senzație de rotunjime, ca și cum ar fi dospit, asemenea unui aluat, și ar fi crescut umflându-se rotundă. Era cu neputință totuși, oricât de deasă ar fi fost ninsoarea, să poată acoperi, într-un atât de scurt timp, formele săpate în nămeți. Din nou timpul începea să-mi scape, începeam să mă îndoiesc de propria mea memorie, de propria mea judecată. Clipa în care am ținut ochii închiși a fost lungă de ore, de zile întregi, fără ca eu să-mi dau seama, fără ca eu să simt, sau ceea ce se petrecuse înainte, apariția celor trei și forma lor îngerească, se desfășurase în alt plan în dosul pleoapelor mele închise complice peste vis? Pe bancă nu era nimeni și nu se vedea decât, asemenea urmei proaspete a unei extracții dintr-un maxilar, adâncitura din care mă ridicasem. Bătrânul dispăruse de mult, dacă fusese vreodată, în ceața albă a propriei sale inexistențe.

Am pornit încet spre casă, cu sufletul pustiu și liniștit. Am trecut pe lângă teatru. Părea mort de mult. Dar destinul lui îmi era indiferent. Restaurantul deborda de zgomotul acela impur și indescifrabil pe care mulți oameni veseli strânși la un loc îl nasc întotdeauna. Printre perdele trase scăpau raze lungi care făceau bălți de lumină pe trotuar. Biserica era, bineînțeles, impunătoare și întunecată, părăsită, așa cum o știusem dintotdeauna. Am trecut încet de-a lungul grilajului și am văzut lacătul mare, care fereca, la capătul unui lanț petrecut pe după zăbrele, poarta. Era ruginit și părea nedeschis de luni, poate de ani. Evident, nu mă miram. Mergeam automat cu un fel de indiferență, care adesea seamănă cu forța, și știam că, dacă cineva sau ceva nu mi-ar ieși în cale, aș putea merge așa neabătut, neobosit până la capătul pământului. Nu picioarele îmi erau obosite. Am observat, de altfel, și altă dată că oboseala sufletească se leagă la

mine de o imperioasă nevoie de a umbla, că momentele de criză sunt urmate strict de lungi perioade de dromomanie.

Mersul mă descarcă, îmi deschide arcul prea încordat al gândului sau al inimii. Nu eram încordată acum. Eram mai degrabă sfârșită. Trecusem prin atâtea contradictorii emoții în ultimele ore – sau zile? –, că sufletul refuza să mai reacționeze. Simțeam nevoia să dorm și nu mă gândeam că această nevoie de somn este o dovadă a faptului că nu dormisem, deci că nu visasem până acum. La urma urmei, n-ar fi fost atât de sigur.

Există dimineți în care te trezești mai obosit decât te-ai culcat. Ceea ce știam cu siguranță era că – vis sau realitate – ceea ce trăisem rămăsese întipărit, iremediabil, fără puțință de uitare, în memoria mea, că voi purta până la sfârșitul zilelor mele povara acestor întâmplări. Eram obosită de-a fi trăit atâtea ore – dar aveam oare dreptul să socotesc scurgerea acestui timp interior după reperele banale ale cosmosului, după crepusculul muiat de zăpadă și aprinderea meschină a tuburilor de neon?

Eram obosită de vârsta care, evident, îmi crescuse, probabil în somn.

Liftul era, ca de obicei, stricat, blocul nostru reușea destul de des performanța de a avea defecte toate cele patru ascensoare, și am urcat treptele silnic, până la etajul șapte, cu senzația că nu se vor mai sfârși. În mod ciudat, numai apropiindu-mă de etajul șapte și apoi, și mai mult, de apartamentul meu, simții din nou mirosul de care fugisem și care creștea îngrijorător. Becul din coridor era probabil din nou ars, și am orbecăit înecându-mă, până am reușit să descui ușa și să aprind lumina. În antreu mirosul era insuportabil, chiar un fel de ceață, un fum, și pardoseala părea pudrată cu un fel de polen. Am auzit alături un foșnet străin și am deschis ușa brusc, cuprinsă de spaimă. Pisica mea stătea cățărata pe masă, cu toți mușchii încordați, ținând în dinți și în gheare un imens fluture albastru și negru, din trupul căruia pe blana felinei și pe fața de masă picurau mari boabe de sânge cleios și întunecat care părea în egală măsură vopsea topită, amestecată, a culorilor de pe aripi. Și, o clipă, am privit scena mut, cu ochii pironiți în ochii mirați ai pisicii.

PRIMĂVARA

DRAGI SPERIIETORI

Poate că nu sunteți obișnuite să vi se adreseze cineva atât de direct. În jurul vostru se păstrează întotdeauna un halo misterios, dând naștere celui oportunism jenat și reticent, dar mai presus de toate zâmbitor, pe care îl știți cu siguranță atât de bine. Faptul că vă vorbesc ca unor oameni (și cine știe dacă nu sunteți totuși într-un fel) se explică, în ceea ce mă privește, prin lipsa – nefirească poate, dar desăvârșită – a acestei înclinări. Ceea ce mă leagă de voi este un sentiment mai stăruitor, o fascinație aproape bolnavă, care nu se va sfârși decât în clipa în care vă voi înțelege. Prezența voastră pe această câmpie spre care tânjeam mă leagă de voi printr-o legătură mai puternică decât o iubire sau decât o ură, prin imposibilitatea de a înțelege.

Simt cum uit, simt cum, cu fiecare oră care trece, mi se șterg din minte încă o senzație, încă un personaj, încă un sentiment, lăsându-mă suspendată în acest prezent veșnic și inexplicabil pentru că legăturile cu restul timpului i-au fost dizolvate. Uit cu nerăbdare, uit cu voluptate, uit chiar cu un fel de hărnicie a uitării, dar știu că nu este vorba de o boală, cât de o stare de spirit, de o anume somnoroasă fericire care mă face să trăiesc fapte și întâmplări fără să le observ măcar, și atunci nimic mai firesc decât să nu-mi mai aduc aminte de ele. Nu uit însă, așa cum ar fi de așteptat, amănuntele, păstrând doar o imagine generală, schematică a unei situații sau, pur și simplu, enunțul alb al existenței ei, uit chiar datele esențiale, uit faptul că a existat și, dacă mai păstrez totuși o firavă bănuială, o senzație tulbure că a fost totuși ceva, este pentru că îmi rămân în minte câteva amănunte ciudate – o pietricică simțită prin talpa sandalei, felul în care se îndoia într-o cută dizgrațioasă bărbia cuiva în timpul vorbirii, o albină care mi s-a așezat pe brațul dezgolit până la cot.

Ceea ce mă înspăimântă acum nu este atât faptul că stau aici, fără să înțeleg cum și de ce și fără să știu dacă voi mai putea pleca de aici (dacă mă gândesc bine, această înșiruire de determinări neapelând la voința mea mă înspăimântă și mă încântă în egală măsură), cât

iritanta nesiguranță că ceea ce trăiesc mi se întâmplă într-adevăr și că ceea ce văd în jur sunt mai mult decât niște umbre din moment ce eu însămi – cea de ieri, și de alaltăieri, și din toți anii trecuți – nu sunt în ochii mei de astăzi o umbră inconsistentă rătăcind printr-o memorie cu fluxuri și refluxuri capricioase stăpânite de aștri necunoscuți.

Cred că totul a început de la piață, dacă nu cumva chiar dinainte, din clipa în care m-am trezit, am văzut că e 20 martie și mi-am adus aminte că în anii bisecți asta e data echinoxului de primăvară. Evident, data nu avea prea mare importanță, ea n-a fost decât un fel de semnal, de ultim declic al unei tensiuni care se strângea de mai multe zile în mine, nu atât în sufletul meu, cât în fiecare fibră materială care mă formează. Dar ceea ce e cu adevărat enervant în neplăcerile fizice este că sfârșesc întotdeauna prin a trece asupra spiritului întreaga lor povară de dureri, cu cauze precise și analizabile științific, transformându-le într-o tristețe inanalizabilă, fără motiv și care nu trece odată cu durerile din care în mod absurd a izvorât. De zile întregi trupul meu, din ce în ce mai greu de stăpânit, din ce în ce mai greu de oboseală mai mult decât fizică, sângele meu înaintând tot mai nehotărât prin tunelele fierbinți ale arterelor îmi anunțaseră evenimentul de care ar fi trebuit să mă bucur și pe care nu eram în stare să-l întâmpin decât cu o bolnăvicioasă neliniște fără obiect, chiar dacă nu fără noimă. Desigur, data exactă a începutului primăverii, chiar dacă în acest an era din neînțelese convenții astronomice devansată cu o zi, nu avea mare importanță, dar ea era pretextul izbucnirii întregii tensiuni care se adunase în mine, iritată de ea însăși și de toate legile imuabile și entuziasmante ale lumii. Atunci, în clipa în care, deschizând ochii am aflat că este echinoxul de primăvară, atunci a început totul, această zi care nu se va mai sfârși probabil nicicând și de al cărei miracol mă simt – chiar dacă pe nedrept – răspunzătoare.

Acum, când încerc s-o povestesc, îmi dau seama că am uitat – cine știe? – chiar esențialul, îmi vine să cred că aspectul ei neobișnuit ar putea să vină tocmai din lacunele atenției și memoriei mele, lacune pe care, profitând de oboseala logicii, fantezia le va fi umplut în grabă cu pete de culoare capabile să schimbe întregul aspect al întâmplărilor. Deși nu cred. Fantasticul nu este opus realului, este doar o înfățișare mai plină de semnificații a acestuia și dacă memoria mea logică este

într-adevăr lacunară, cea senzorială și cea a visului își păstrează întreaga acuratețe, rămânând într-o perpetuă și halucinantă stare de veghe. Pot să mă bizui pe ele.

M-am trezit mai obosită decât mă culcasem, ca și cum, în cursul nopții, trupul meu ar fi avut de suportat el singur efortul istovitor al trecerii de la un anotimp la altul. Am sărit însă din pat cu o febrilitate care ar fi trebuit să mă uimească dacă n-ar fi început să mă stăpânească încă de atunci, din acele prime clipe ale trezirii, sentimentul că avea să se întâmple ceva, o întâmplare greu de precizat, dar întru întâmpinarea căreia nicio grabă nu era exagerată și niciun entuziasm deplasat. Ieșisem abia dintr-o iarnă sumbră și posesivă care-mi storsese ultimele puteri capabile să mă mai anine de zidurile reci ale iernii și în urma căreia mă descopeream vie încă, dar atât de slabă și de încrezătoare, încât nu așteptam decât să mă supun, benevolă și limpede pradă, visurilor și fantasmelor nemiloase ale primăverii.

Dintre anotimpuri, primăvara este cel mai greu de suportat, dar nu sunt sigură dacă această dificultate vine din faptul că asistăm la nașterea atât de explozivă, de dureroasă, de senzuală, a naturii sau numai din faptul că, bieți orașeni, suntem despărțiți de acest eveniment crucial al universului prin rigizi pereți despărțitori pe care trupul nostru îi simte ca pe o stavilă și spiritul nostru ca pe o oprimare. Vreau să spun că nu sunt sigură dacă suferim pentru că orașul ne desparte de primăvară sau pentru că nu reușește să ne apere de ea îndeajuns. În orice caz, într-un elan, masochist poate sau numai eliberator, trupul meu caută cu înfrigurare, odată cu venirea primăverii, locurile unde poate să i se supună și o face cu o umilință cu atât mai mare cu cât puterile îi sunt mai limitate, cu cât nu-i poate aduce pe altarul ei avid de jertfă decât o masă aproape letargică de substanță vie, aiuritoare.

Primul lucru pe care trebuia să-l fac era să-mi părăsesc în grabă locuința despărțită de pământ prin șapte etaje de piatră și sticlă și materiale plastice și să ies în strada care, chiar dacă îmbrăcată în asfalt, putea să mă conducă într-un loc unde pământul țâșnește la vedere, unde poate fi văzut, mirosit, pipăit pământul. Pentru că primăvara nu este atât o îmblânzire a văzduhului, cât o răscoală, o insurecție anuală a țărâniei și, oricât vi s-ar părea de ciudat – deși nu știu dacă voi aveți capacitatea să vi se pară sau să nu vi se pară ceva ciudat –, pentru a

asista, pentru a participa la această prefacere, mă duc la piață. Parcurile mă atrag mai puțin, ele sunt prea sofisticate, prea supuse omului pentru a mai putea arăta cu exactitate ora exactă a naturii, își scot florile din sere și plantele din solarii unde primăvara a fost prefabricată și asamblată doar la fața locului. (Parcurile mă farmecă numai toamna, atunci când după o viață întreagă de efort pentru a părea mai frumoase, mai aranjate decât sunt în mod natural, în fața morții plantele renunță brusc la orice ipocrizie oferindu-se cu un fel de ușurare dispariției și devenind, abia atunci, de-o delirantă și eliberată frumusețe.)

De îndată ce aerul începe să miroasă neliniștit și afrodisiac a primăvară, străzile mă duc cu de la ele putere spre piețe, se transformă în niște canale care mă varsă, ca și cum aș fi o apă neascultătoare, în marea pieței. La fel s-a întâmplat și azi-dimineață, când înainte de a mă gândi încotro s-o apuc, strada a început să mă ducă spre cea mai apropiată piață. Nu este o piață prea mare. Un careu de asfalt cu mese lungi de beton, adăpostite sub lungi arcuri turnate în beton și ele – o împărăție gri fără stăpân și un rost evident, o deprimantă arhitectură cenușie cu o finalitate greu de descoperit. Iarna este poate cel mai dezolant dintre colțurile dezolante ale orașului. În pustietatea înghețată și umedă, mesele goale, murdare încă ici-colo de sucurile roadelor de peste vară, găzduiesc câte o băbuță firavă, înfășurată în șaluri mari maronii cu ciucuri groși pe care-ți vine să-i mângâi ca pe niște cozi de pisică, păzind două grămăjoare de morcovi subțiri pe jumătate stricați, câteva țeline sfrijite, cu rădăcinile ciufulite și chircite semănând unor gorgone pitice, dar nu mai puțin malefice. La capătul șirului de tarabe, în bălți de sărătură pe jumătate înghețată, mari butoaie de varză murată și castraveți își împrăștie mirosul iute de moare răscolită de mâinile degerate ale țăranșilor tăcute și vinete de frig. Am trecut de mai multe ori în cursul iernii să controlez acest peisaj neschimbat, periodica revenire fiind singura metodă de a putea surprinde, atunci când apare brusc, miraculoasa răsturnare a primăverii. E destul să nu treci două sau trei zile ca să o pierzi, să pierzi chiar începutul, clipa aceea magică din care izvorăște apoi totul. N-aș putea spune cum se explică sau în ce constă exact acel moment declanșator, tot ceea ce pot să vă spun este că, deodată, mesele acelea lungi de beton, și acoperișele lor de beton, forma lor de beton, toate

primesc sens și rost în anotimp. Devine evident că au fost construite și au primit exact forma care trebuia ca să se etaleze pe ele toată această paradiziacă bogăție de ierburi, de frunze și foi, toate aceste seve circulând încă în foile desprinse de pământ, nehotărâte nu numai să moară, dar nici măcar ce formă să ia. Salate, lăptuci, ștevie, lobode, frunze de viță, frunze de tei, frunze de pătrunjel, frunze de mărar, vioarele și zambile, brândușe, narcise, niciun fruct încă, niciun rod, nicio împlinire, numai vlăstare, numai frunze, numai flori, într-o revărsare apărută peste noapte ca o hemoragie vegetală, de neoprit, de nestăvilit, dureroasă, poate mortală.

Am ajuns în piață în toiul acestui dezmăț herbal și am început să mă mișc printre tarabe privind fascinat verdele plantelor, verdele acela atât de puțin verde încă, atât de apropiat încă de alb sau de galben sau de transparent, culoarea aceea gingașă și crudă despre care nu îndrăzneam să spun că e verde, așa cum n-aș îndrăzni să spun despre spuma imaterială din care e modelat un nou-născut că e carne. Dar, așa cum nu se putea vorbi de o culoare, nu se putea vorbi nici de un miros. Fructele, tuberculii, semințele, roadele au un miros al lor, fiecare altul, un miros adult, amoros, un miros al supraviețuirii și al reproducerii lor, al fiecăruia, dar aceste ierburi încă adolescente, aceste foi, aceste frunze nu miroseau încă decât a pământ, așa cum copiii nu miros încă decât a lapte. Era evident, mă dusesem la piață, așa cum mă duceam întotdeauna, pentru că știam că acolo voi putea întâlni pământul, pământul intrat ilicit peste frontierele de beton ale orașului și etalat în cea mai emoționantă formă a sa pe mesele lui de beton. Mă uitam la pământul tors atât de gingaș în ierburi, subțiat atât de fin în foi, și, poate de oboseală numai, poate de prea marea încordare cu care priveam, simțeam o ușoară amețală urcând în mine și cuprinzându-mi simțurile, o amețală aproape erotică și totuși curată, imaterială, o amețală pe care o cunosc de mult, din clasa întâi sau a doua, când Olaru Aurel, colegul meu de bancă – al cărui tată era mecanic de locomotivă și-l dusesese odată până la București, unde casele sunt mult mai înalte și toate fetele au bucle blonde –, mă trăgea în timpul orelor de cozile umilite și castanii ca să-i suflu. Cum aș putea să vă explic senzația aceea sau acel sentiment? Mai mult decât o bucurie, un fel de isterie tăcută și derulată cu încetinitorul a simțurilor intrate în rezonanță atât de perfect, încât efectul atinge în

intensitate durerea, iar lacrimile care stau din clipă în clipă să pornească sunt pe cât de nestăpânite, pe atât de confuze. De fapt, cred că am început să plâng și, nemaiputând să mă țin, deodată, pe picioare, m-am lăsat jos pe un coș imens cu salate acoperit cu un mare capac de nuiele cusut de jur-împrejur cu sârmă groasă ruginită. Nu cred că, presupunând că cineva m-ar fi întrebat în clipa aceea dacă mi-e rău, i-aș fi putut răspunde sincer. Îmi era rău, evident, și, dacă aș fi vrut să fiu sinceră, ar fi trebuit să mărturisesc că mi-e și foarte bine. Nu-mi era rău, simțeam pur și simplu pământul urcând prin mine, cotropindu-mă. Și, pentru că senzația acestei senzuale invazii era prea bruscă și prea violentă, a trebuit să mă așez jos și atunci m-am lăsat pe coșul acela de salată.

Atunci a început. Da, acum îmi amintesc precis că în secunda aceea a început, cu acel rău care era de fapt o violentă plăcere și cu acea clipă de derută și de abandon. Nu cred că am leșinat și totuși știu precis că m-am trezit, vreau să spun că, fără să fi avut senzația că-mi pierd cunoștința, am avut sentimentul clar că mi-o recapăt, atunci când a trebuit să privesc cu atenție o față prea aplecată spre mine pentru a putea deosebi mai mult decât o pată alburie cu două adâncituri albastre, hipnotice. N-a fost mai mult decât o clipă, prea puțin ca să-mi pot da seama dacă era fața unui bărbat sau a unei femei, a unui tânăr sau a unui bătrân, fața unui prieten sau a unui dușman. Înainte de a realiza măcar sensul interesului care o aplecase atât de adânc spre mine, s-a ridicat cu un gest smucit, ca și cum ar fi vrut să-și arunce pe spate pletele căzute și, întorcându-se brusc, a luat-o grăbit prin mulțimea care se strânsese în jur. Dar avea plete? Poate că da și poate că erau blonde, pentru că, în afara albului și albastrului, mi-a mai rămas pe retină amintirea unor irizări luminoase, un păr auriu poate sau poate o aureolă. Bineînțeles că la asta m-am gândit mult mai târziu, în timp ce îl urmăam și nu vedeam decât rar, mult înainte în fața mea, un fel de licărire gălbuie, un creștet mișcător, repede dispărut în mulțime. Atunci, în clipa aceea, pentru că n-a fost decât o clipă, m-am simțit mai întâi revoltător părăsită, trădată, pentru că în următoarea fracțiune de secundă să țâșnesc de pe coșul meu de salată, repezindu-mă în urmărirea absurdă a unei ființe necunoscute, pe care n-aveam cum s-o recunosc și de care n-aș fi putut să spun ce mă leagă. Pentru că ceva mă lega evident: fără știrea și fără înțelegerea

mea, simțeam nevoia, mă simțeam obligată să alerg aproape prin mulțimea care aglomera străzile la acea oră a dimineții, să alerg sau să încetinesc pasul, după cum făcea misterioasa făptură pe care o urmăream, fără s-o zăresc decât rar, dar ale cărei mișcări le simțeam și le îngânam cu propriile mele mișcări. Străbăteam vechiul cartier din spatele pieței, cartierul acela bătrân dar meridional, cu clădirile vechi nu mai înalte de două caturi, leproase, cu tencuiala scorojită și ferestrele acoperite cu hârtie albastră decolorată de soarele verilor trecute, cu fațadele bălțate de litere jumătate șterse de ploi, făcând reclamă unor produse de dinaintea Primului Război și anunțând înființarea unor firme dispărute de decenii. Înaintam pe străzile arhipline de oameni și cutremurate de uruitul tramvaielor, pe lângă întunecoase cooperative de colectare a fulgilor și penelor, de reparare a jaluzelelor și de ascuțire a foarfecelor și a cuțitelor de la mașinile de măcinat carnea, pe lângă chioșcuri cu gogoși tăvălite în zahăr și siropuri vândute la halbă, pe lângă minuscule cofetării cu bunătăți orientale – baclavale și sarailii înotând în miere și-n uleiuri de alune prăjite. Mergeam automat, căscând gura cu încântare la fiecare vitrină – piese de mașini ruginite, căciuli de blană roase de molii, tricotaje demodate, bucăți de stambe prăfuite vândute la solduri, nasturi de lemn făcuți la comandă și vopsiți la cerere, cravate date la curățat, fotografii reproduse pe medalioane de porțelan pentru morminte, perii și mături, pălării – bucurându-mă fără noimă de fiecare lucru văzut și înaintând totuși în continuare, fără a mă întreba încotro mă duc, nici de ce, nici după cine. Din când în când, vedeam creștetul blond pe care îl urmăam, dar nu era decât o inutilă verificare a reperului pe care îl simțeam oricum, de bunăvoie și chiar cu o veselie ascunsă. Primăvara m-ar fi făcut oricum să hoinăresc pe străzi – i-am adus întotdeauna hoinărelile mele ca pe niște epuizante și magnifice ofrande la picioare –, iar faptul că acum întâmplării care îmi alegea drumul i se substituia o realitate – cine știe? – mai rațională nu avea de ce să mă înspăimânte sau să mă contrarieze. De altfel, știam, știusem, din acea primă clipă a feței nedescifrate, aplecate peste mine, că indefinita ființă care mă luase în stăpânire nu era străină de adâncă răscoală care se pregătea în pământ și văzduh, iar mersul acesta, desigur, conspirativ, spre o țintă misterioasă nu putea fi decât o

stratagemă pentru a putea străbate orașul neeliberat încă de primăvară. De altfel, ziua nici nu avea atributele primăverii.

Cerul era acoperit cu un strat gros de aburi – spun aburi, și nu nori, pentru că nu aveau forma și demnitatea norilor, ci coborau dezlânați, nehotărâți și confuzi până deasupra acoperișurilor umezite de atingerea lor –, dar lumina mată și alburie ce îi străbătea dădea fețelor pe care cădea reflexe sidefii și un fel de speranță neexplicită care nu putea să înșele. De altfel, chiar dacă prinsă de treburi și agitată de interese, mulțimea se mișca în jurul meu cu o intensitate neobișnuită în alte zile, cu o exaltare care nu se putea atribui altor cauze. În zarea lăptoasă a aburilor, fețele nu mi se păreau frumoase, erau mai curând livide, ca în lumina tuburilor de neon, cu ridurile desenându-se mai ferm și mai dizgrațios decât în strălucirea fără ascunzișuri a soarelui, dar acum, când le revăd în amintire, le descopăr exaltarea aceea neobișnuită care nu se putea să nu le transfigureze și aș da orice ca – iertați-mă că v-o spun – în locul oricăreia dintre voi să stea – așa cum stați voi, cu brațele deschise în acest atât de ambiguu gest de îmbrățișare sau de blestem – una dintre nenumăratele ființe umane pe lângă care am trecut fără să le arunc mai mult decât o privire în îndepărtata dimineață a acestei zile fără sfârșit. Dacă mă gândesc bine, întotdeauna am dus dorul oamenilor, când am fost singură fără să fi vrut eu să fiu singură, și mi-am dorit cu pasiune și chiar cu disperare să fiu singură, atunci când oamenii se strâneau prea tare în jurul meu. Trecerea, mersul pe o stradă aglomerată, lunecarea fără oprire prin mulțimea care nu are timp să se scindeze în indivizi este – acum îmi dau seama – un compromis ideal între cele două ireconciliabile situații. Acum înțeleg că-mi place să bat străzile, ciocnindu-mă de oameni fără a mă apropia de ei, pentru că în felul acesta pot să rămân singură fiind între ei, pot să nu fiu cu ei în timp ce ei sunt cu mine. Dar atunci nu mă gândeam, bineînțeles, la așa ceva și eram, de altfel, într-o dispoziție, jucăușă și iresponsabilă, prea plutitoare pentru a putea contempla ceva, ușoară și gata de râs, gata de zbor. Era ca și cum slăbiciunea care mă cuprinsese în piață, greutatea aceea aproape magică urcând dinspre pământ prin sângele meu m-ar fi exorcizat o dată pentru totdeauna de orice materialitate, de orice putere a materiei asupra spiritului abia mai ținându-se în fragedul lui înveliș, gata să se desprindă, fericit și iresponsabil. Mă simțeam ca și cum aș fi fost

îndrăgostită – de cine? nici nu știam dacă silueta, care poate dispăruse demult pe vreo stradă laterală, nu era a unei femei – sau amețită de un alcool ușor, în egală măsură otrăvitor și euforizant. Pentru că, da, trebuie să spun că, deși mă jucam și nu voiam să-i dau importanță, creștea în mine încet, abia perceptibil, o amenințare abstractă, o amenințare în sine. Dar exista probabil numai într-un plan atât de adânc încât nu-l recunoșteam nici eu, al conștiinței mele, și nu mi-am dat seama decât mai târziu. Atunci, pe acea stradă, cu tramvaie încă, dar cu tot mai puțină lume pe cât ne depărtam de centru, legătura dintre mine și silueta înaltă cu plete blonde pe umeri, care înainta fără să întoarcă o singură dată capul, devenea mai evidentă. Dar, pe cât ar fi fost de limpede pentru un ochi din afară că eu îl urmăream pe el – spun el, deși nu sunt sigură și n-am fost niciodată sigură dacă i se poate spune așa atât de imprecisei fapte –, pe atât de clar simțeam, știam eu că el este cel care mă obligă să-l urmez, vreau să spun că, demn și indiferent, aproape imaterial cum plutea înaintea, el era, oricât ar părea de absurd, cel ce mă urmărea pe mine. Și, deodată, cu un fel de pornire rea, așa cum numai în dragoste se întâmplă, mi-a trecut prin cap să-l verific și, fără să mă gândesc, am intrat în prima prăvălie pe lângă care treceam.

Era una dintre acele cofetării cu două sau trei mese numai și cu un galantar plin în permanență de prăjituri complicate cu nume poetice, adevărate arhitecturi de cocă și unt vopsit roz, și bleu, și vernil, încât, privindu-le, gândul te duce mult mai repede la săpunurile de aceleași culori decât la bunătați comestibile, iar asociația ironică îți taie dorința de-a încerca să le guști. Am cerut o oranjadă, am plătit-o și cu paharul în mână m-am întors cu fața spre ușă. Nu era decât o încercare în care nu aveam de pierdut sau de câștigat nimic, voiam să văd dacă se întoarce să mă caute o ființă pe care n-o cunoșteam și de la care n-așteptam nimic, dar, așteptând să văd rezultatul acestei absurde experiențe, am simțit cum îmi tremură degetele strânse pe pahar. Am încercat să mi le stăpânesc, ducându-le spre gură, dar marginea sticlei a clinchetit ciocnindu-se de dinți și a trebuit să renunț. Eram sigură c-o să vină, îmi amintesc precis că eram sigură c-o să vină. Dar atunci nu înțeleg de ce tremuram. Poate de emoția de-a ști cine și ce este și mai ales de a-mi da seama astfel dacă el mă urmărește pe mine sau eu îl urmăresc pe el. Îmi dau seama că, pusă așa, problema poate

să pară aproape caraghioasă, dar voi trebuie să înțelegeți confuzia și intimitatea care se nasc între cel care urmărește și cel care e urmărit, cel care sperie și cel care e speriat. Eram sigură c-o să vină, și totuși, când l-am văzut trecând prin dreptul vitrinei cofetăriei, când l-am cunoscut înainte de a-l recunoaște – de fapt, după ce l-aș fi putut recunoaște? –, am simțit cum mi se face rău, am simțit din nou pământul cum urcă în mine prin picioare, îngreunându-mă, până la glezne, până la genunchi, până la mijloc. M-am sprijinit de tejghea și am așteptat. Nu mult. S-a întors peste mai puțin de un minut și s-a oprit în ușă cu spatele spre stradă privindu-mă. Era mult mai înalt decât mine și, cum stătea așa luminat din spate, nu vedeam decât o siluetă fragilă, aproape adolescentină, cu creștetul irizat de ziua pe care se proiecta și cu ochii foarte deschiși, mult mai deschiși decât restul feței, privindu-mă ca un reproș intens, aproape insuportabil. Ce-mi reproșa? Naiva stratagemă prin care-l demascasem? Faptul că-l urmărisem? Faptul că mă urmărea? Faptul că mă lăsasem sau faptul că nu mă lăsasem urmărită? Nu reușeam să înțeleg și, în același timp, simțeam cum privirea aceea mă leagă de el definitiv, vinovăția evidentă pe care mi-o atribuia mă înrobește pentru totdeauna. Simțeam că nu mai pot, simțeam că voi pleca privirea în pământ și, în același timp, simțeam că, dacă nu voi avea puterea să rezist, dacă acum voi renunța, voi fi înfrântă, fără să înțeleg de ce și fără speranță, pentru totdeauna. Îl priveam și eu întrebând *de ce? de ce?*, dar buzele nu mi se mișcau, după cum și buzele lui erau mute, și atunci, cu ultimele forțe, într-un fel de mișcare disperată, cerând parcă ajutor, am făcut câțiva pași spre el, ceea ce – mi-am dat în aceeași clipă seama – a părut să-l înspăimânte, pentru că a făcut o mișcare bruscă de retragere, atât de bruscă, încât, uitând de cele două trepte pe care le urcase spre ușa cofetăriei, era să se prăbușească pe spate, dar a reușit să se oprească, m-a mai privit o secundă cu un fel de disperare amenințătoare sau rugătoare, o privire halucinantă care putea fi la fel de bine de dragoste sau de ură, apoi a făcut un gest ciudat și neașteptat agățându-se de platforma unui tramvai care tocmai trecea.

După aceea totul a fost fulgerător. Impresia că se agățase am avut-o de fapt numai o fracțiune de secundă. În orice caz, l-am văzut când a făcut gestul de a se prinde bine de bara din spate a platformei. Vi-teza tramvaiului era însă prea mare poate, pentru că, în secunda

următoare, l-am văzut pierzându-și echilibrul în smucitură, fugindu-i pământul de sub picioare și lăsându-se târât în timp ce se ținea cu toată puterea în mâna agățată, întinsă în sus. Am alergat după el țipându-i să-și desprindă mâna, să se lase să alunece, dar părea că nu mă aude, era probabil mort și într-un fel ciudat părul blond îi devenise parcă mai lung și se revărsase acoperindu-i în întregime fața în valuri care tresăreau la fiecare smucitură a roților. Ce era și mai ciudat era însă că, deși tramvaiul părea să meargă foarte repede, eu reușeam să alerg în același ritm, fără să-l ajung, dar fără să mă îndepărtez de el și, mai ales, fără să obosesc. De altfel, cât putuse să dureze goana aceasta, un minut, două? Deodată, am observat, și atunci groaza mea n-a mai cunoscut margini, că de fapt mâna lui întinsă nu se ține de bara tramvaiului, ci, la mai mult de jumătate de metru în urma lui, ține mâna încleștată în aer, ceea ce nu-l împiedică să fie târât pe caldarâm în viteză. Abia acum îmi dădeam seama că toate gesturile lui nu fuseseră decât o pantomimă, o îngânare absurdă, în van, în aer, a gesturilor adevărate, îngânare perfectă, iluzie ireproșabilă care devenea realitate. Când, în cele din urmă, în țipetele călătorilor de pe platformă, tramvaiul opri, în mijlocul cercului de curioși înspăimântați, el se ridică încet, cățărându-se, ținându-se de marginea tramvaiului, sprijinindu-se perfect, dar fără să-l atingă, lăsând un strat protector de aer între mână și punctul de sprijin. Când reuși să se ridice, se văzu, o clipă numai, că este, miraculos, absolut teafăr și în clipa următoare imaginea lui încremeni, ca într-un film, apoi deveni inconsistentă, aburoasă, fără să-și piardă un timp forma precisă și nuanțele culorilor (era îmbrăcat – în sfârșit, am avut timp să observ – într-o haină alburie, fără croială precisă, care putea fi la fel de bine rochia unui inger sau un fulgarin banal, ceva mai lung decât obișnuit, peste care părul galben lucea stins, aproape întristător), apoi păli tot mai mult, se spălăci, până se topi cu totul în aer. Lumea se risipi fără să se mire, tramvaiul porni mai departe. Era un tramvai atât de vechi și de demodat, încât părea decorativ. Am avut timp să-l privesc și pe el.

Dar atenția crispată și prostească cu care înregistram toate amănuntele din jur nu era decât spaima, răsturnată, de a nu mă gândi la ce simțeam. O vinovăție adâncă ascunsă până în carnea care mă durea ca lovită la cea mai mică tresărire, o vinovăție cu atât mai totală și mai ireversibilă cu cât nu avea rost să-ncredincos s-o înțeleg. Greșisem

ceva, de asta nu mă îndoiam, călcasem, într-un punct pe care nu-l cunoșteam, înaltele legi neștiute și eram pedepsită acum într-un mod de a cărui grozăvie nu eram în stare să-mi dau întru totul seama. Reproșul, pe care l-am simțit arzându-mă până-n adâncul creierului, din ochii ființei ce dispăruse atât de ciudat, nu mai aveam să-l răscumpăr vreodată pentru că nu știam la ce se referă, și această neputință absolută în fața tainei mă țintuia în mijlocul drumului. Eram într-un fel de piațetă în care strada se lărgise, ca un pâraiaș care bălțește, pentru a porni mai departe la fel de îngustă. Stăteam chiar în centru, pe linia tramvaiului. De jur-împrejur, casele erau egal depărtate de mine și egal de urâte, coșcovite, cu stucaturi jalnice și balcoane absurde, lipsite de flori, dar împodobite cu îngeri de ghips și ghirlande. Eram obosită de moarte, sub cerul care se limpezise de aburii dimineții și strălucea într-un fel vesel și istovitor. Îmi venea să mă las pe pământ și să aștept să adorm. Dar pământul nu era pământ, era caldarâm, acoperit cu o mazăgă unsă, întinsă uniform pe pietrele pătrate și bombate. Din spatele meu un tramvai se apropia clinchetind enervat. M-am făcut mai întâi că nu aud, apoi, în ultima clipă, sub ploaia de înjurături a vatmanului, am făcut un mic pas în lături, înainte de a mă hotărî încotro s-o pornesc.

Nu puteam decât să merg mai departe. Nu neapărat pentru a continua drumul straniei făpturi care mă condusese până acolo, ci și pentru că mai departe, poate mult mai departe, trebuia să fie pământul, câmpul liber în care se aud plantele crescând. Am mers înainte cu sentimentul că îmi fac astfel datoria și chiar cu graba cerută de îndeplinirea unei obligații anume determinate în timp și, ce e mai ciudat, tocmai atunci, în acele clipe, pentru prima oară de când mă trezisem, nu mai aveam senzația că se petrece sau se va petrece ceva neobișnuit. Nu mai așteptam ceva, intrasem în miracol, și acesta mi se părea obișnuit, evoluam în el pierzând perspectiva comparativă a realului și spaima uimită care decurge din ea.

Nu vreau să spun că amenințarea care crescuse în mine dispăruse, se descărcase în tragicul și neînțelesul accident la care asistasem, dar, odată cu el, odată cu spaima și cutremurarea vinovată consumată acolo, s-a produs parcă o ușoară lunecare a timpului: viitorul devenea prezent, nemaicerându-mi efortul de a-l împiedica să se producă, era împlinit. Dintre toate greutățile scăpasem de cea mai greu de

purtat. De fapt, n-aș putea spune nici că mă simțeam mai bine, nici că îmi era mai ușor decât înainte; pur și simplu acum știam că nu mai pot da înapoi, și asta parcă simplifica deodată totul.

Continuam să merg înainte și, deși străzile orașului păreau să se sfârșească, ceea ce începea nu era câmpul deschis pe care-l visam, ci o aglomerație arhitectonică mult mai accentuată, un cartier nou care începea brusc, despărțit de vechile străzi printr-o șosea lată, ca o scurtă pauză de respirație, după care totul țâșnea în sus cu o impetuositate lipsită de strălucire, dar nu și de grandoare. Blocurile cu zece etaje crescute lângă improvizațiile periferiei nu păreau înrudite cu acestea, nu păreau să aibă același sens și nici să aparțină aceluiași regn. Deși conțineau, cu evidență, mult mai mulți oameni decât scundele căsuțe de mahala, prezența omului părea mai puțin dominantă aici, lipseau dezordinea și inegalitatea omenească. Blocurile erau, cât vedeai cu ochii, identice, aceleași zece niveluri de beton, vopsite în aceleași culori-pastel plăcute ochiului, dar parcă provizorii; cu aceleași trei intrări, purtând indicative complicate de cifre și litere nelegate între ele de un sens evident; cu aceleași balcoane-tip, cu aceleași cercevele, cu aceleași ivăre, cu aceleași spălătorii suspendate la al unsprezecelea etaj. Părea că o forță superioară și neinfluențabilă clasase toate aceste familii, stabilind ordinea așezării lor unele peste altele, locul lor în spațiu și poate în timp, felul în care trebuie să evolueze și să se miște printre aceste uriașe repere de ciment și var. Oamenii erau probabil plecați cu toții la lucru, copiii la școală. Nimic nu părea să miște și să trăiască în fagurii uriași, peste care norii calzi de primăvară coborâseră aproape tactil. Înaintam printre blocuri fără o traiectorie precisă, schimbând mereu direcția aleilor de asfalt șerpuind nehotărâte de la o intrare la alta. Era o liniște atât de mare încât aveam impresia că aud cum se freacă ceața de pereții zgrunțuroși, lăsând agățate în crăpături fâșii lungi ca de mătase netoarsă. Și-n acea liniște atât de neorășenească, în acea pustietate de planetă nelocuită, în acea uniformitate obosind sufletul și neliniștindu-l, am văzut deodată ceva ce părea să salveze totul, ceva ce, teoretic cel puțin, putea să fie argumentul unei salvări.

Una dintre intrările unui bloc era drapată cu negru – negru care în atmosfera saturată de ceață părea mai curând gri, un gri prăfos și aproape sinistru – și în fața ei mai mulți oameni – poate douăzeci,

treizeci –, îmbrăcați și ei în negru, așteptau. Un mort, probabil, o înmormântare. Și, deodată, acest element neprogramat al peisajului, această întâmplare care se petrecuse, evident, cu de la sine putere, distrugea geometria cadrului, contrazicea uniformizarea – umaniza totul. Un dric negru și argintiu, cu doi cai mascați, înainta pe alee, un dric demodat, cu îngerași și ciucuri argintii, cu pereți de sticlă groasă și cu coloane răsucite pretențios în cele patru colțuri, un adevărat dric cu caii acoperiți de cape negre cu franjuri și cu panașe impunătoare lucind mat. Înainta pe alee încet, cu locul sicriului gol și cu doi bătrâni solemni și jigăriți pe capră, iar apariția lui, desuetă și tradițională, era atât de uimitoare acolo, atât de neconcordanță cu tot ce se vedea în jur, încât uita să mă mai întristeze și mă umplea de un fel de sentiment al victoriei omului. În cadrul acela format din linii frânte în unghiuri drepte și repetându-se la nesfârșit, moartea – care nu e decât un punct, un punct înflorit de spaimă în credințe și obiceiuri, în poeme și filozofii – era un element nonconformist, singurul element imprevizibil și imposibil de stăpânit al sistemului de determinări atât de perfecte. Și – cum trecea pe lângă ele căruța aceea, atât de ridicol împopoțonată în fond, emisarul acela atât de afectat și pretențios al morții – cuburile de beton prindeau viață, se animau, geamurile se deschideau și capete inocente de bunicuțe, și capete, mișcându-se ca-n desenele animate, de moșneguți apăreau în ferestre pentru a urmări, cu nostalgie mai mult decât cu spaimă, cu o curiozitate copilărească mai mult decât cu o nerăbdare macabră, trecerea emisarului solemn al neființei tras de doi cai clătinători pe patru roți scârțâind nesigur.

Cum se explică, oare, înrudirea primăverii cu moartea? Cum se explică coloanele deceselor din ziarele de mare tiraj care, odată cu dispariția ultimelor zăpezi, încep să-și dubleze volumul anunțurilor? Cum se explică cele cinci-șase necrologuri de scriitori și academicieni care apar pe primele pagini ale revistelor culturale odată cu apariția primelor fire de iarbă? Și cei doi-trei bătrâni care dispar de la cozile lăptăriei din colț? Ce legătură există între primăvară și moarte dacă nu înrudirea adâncă, de substrat, care există între viață și moarte și pe care natura în cele mai exaltate clipe ale ei ne-o aruncă în față ca pe o strălucită dovadă a perfecțiunii și-a echilibrului? Dar, oricare ar fi sensul ei adânc, legătura asta este pentru mine atât de firească,

încât coșurile cu primii ghiocci ai țigăncilor mă fac să cercetez mai cu atenție anunțurile de la mica publicitate.

Dricul s-a oprit în fața intrării drapate și pe scările înguste ale blocului a fost coborât cu poticneli, în cântecul mormăit al unui cantor, sicriul de lemn gălbui, abia lustruit, prea modest și simplu pentru faetonul care, chiar decrepit, păstra o prestanță intimidantă și conștiința sigură a unei foste splendori.

Am intrat și eu, privită cu totală indiferență, în cortegiul care s-a format și care a pornit să se miște încet printre blocuri, oprindu-se din când în când, rar, pentru ca preotul din frunte, cu patrafirul tras pe cap peste paltonul uriaș și cu căciula trasă bine peste urechi, să recite în grabă câte o rugăciune cu sfârșiturile de rând lungite de note târăgănite zgribulit. La trecerea convoiului, se deschidea, ici-colo, câte o fereastră și câte o băbuță își făcea în grabă cruce rămânând apoi cu ochii fără expresie pironiți în gol. Mi-am dat seama că mortul trebuia să fie un bătrân, pentru că în convoiul format în majoritate din oameni în vârstă pășeau în rândul din față și o pereche de tineri sprijinind o doamnă bătrână cu pălărie demodată și cu voal lung și privind oarecum stânjeniți în jur. De plâns, nu plângea nimeni, numai rar doamna de sub voaletă scotea un suspin lung care putea fi la fel de bine semnul unei epuizări a lacrimilor curse de ore întregi sau semnul convențional al unei dureri obligatorii care întârzia să apară. Restul asistenței, în majoritate bărbați, după ce au așteptat reculeși și într-o liniște aproape indiferentă coborârea sicriului, porniseră după dric, discutând cu voce scăzută între ei și întrerupându-se respectuoși și parcă mirați numai atunci când preotul din frunte oprea convoiul pentru câteva minute și-și recita rugăciunea cu silabele sfârșitului lungite emfatic. Se discuta mai ales despre unul dintre ginerii mortului care ar fi fost promovat în ultimul timp, dovadă mașina cu șofer care urma cortegiul. Era adevărat. În urma convoiului mai curând sărac, șerpuind atât de nefiresc printre blocuri, se târa, abia menținând o atât de scăzută viteză, o Dacie neagră. Dar, așa cum sesizaseră și bătrânii bârfitori, negrul ei nu era mortuar, era, dimpotrivă, nepotrivit acolo și opus morții, era un semn al prosperității, nu al dispariției, și prezența lui, a acelui negru plin de forță și de strălucire, dădea o notă confuză întâmplării și cadrului, o nuanță prea complicată pentru a fi înțeleasă de la prima vedere și care până atunci, la înțelegerea deplină, suna ambiguu și fals în context.

Ne îndreptam, probabil, spre un cimitir, deși existența unui cimitir printre aceste blocuri neavând mai mult de zece ani părea destul de improbabilă. Cine știe, aveam să găsim unul undeva la marginea orașului, în câmp, și gândul ajungerii în câmp deschis îmi dădu un fior de plăcere pe care ideea morții abia dacă reușea s-o atenueze puțin. Spre mirarea mea însă, pe neașteptate, dintre blocuri s-a ivit, mult mai mică, aproape fragilă, o bisericuță de țară, mai curând urâtă, cu liniile ei lipsite de fermitatea unui stil și cu acoperișul de tablă nouă sclipind într-o înduioșătoare mândrie. Fusese, cu siguranță, biserica vreunui sat care se întindea cândva pe locul actualului cartier și pe care orașul în expansiune îl înghițișe, păstrând din întreaga așezare numai biserica aceea prea lipsită de personalitate pentru a fi transformată într-un simbol, dar prea evidentă totuși pentru a nu însemna ceva. Cu clopotniță cu tot ajungea abia până la nivelul al cincilea al blocurilor care o împresurau și care păreau să o sperie, deși nu-i făceau, evident, niciun rău. Era modestă, cu desăvârșire lipsită de podoabe și – cum să spun? – funcțională, dacă acest cuvânt poate fi folosit pentru a caracteriza o biserică. Vreau să spun că nu fusese construită și nu era menținută nici pentru a exprima vreo mândrie a enoriașilor ei, nici pentru a îndeplini funcții artistice sau filozofice, așa cum se întâmplă în cazurile atâtor celebre catedrale, și mănăstiri, și capele. Era numai o biserică, nimic mai mult și nimic mai puțin, un loc unde se îndeplineau riturile botezurilor, nunților, înmormântărilor, rituri la al căror rost și sens nu mai avea nimeni timpul și dorința să se gândească, dar fără îndeplinirea cărora s-ar fi simțit parcă desprinși din șirul nesfârșit al generațiilor care le-au îndeplinit de secole lungi nesmintit.

În spatele bisericii era cimitirul. Un cimitir simplu și normal, așezat firesc în spatele bisericii ca în orice sat, dar care acolo, în pădurea aceea de beton, apărea absurd și amestecat stângaci cu realitatea. Nu era foarte mare, era mai curând redus ca dimensiuni (cimitirul fostului sat căruia îi aparținuse probabil și biserica) și nu avea gard, granițele lui fiind stabilite, brusc și fără menajamente, de încercuirea blocurilor deschizându-și de jur-împrejur ferestrele și balcoanele spre el, ca înspre un parc obișnuit în care moartea nu e decât un element secundar. Această asediere fără milă a morții, această lipsă de scrupule a vieții care înainta fără complexe până pe domeniul

dușmanului, ce se purta ca și cum ar fi fost învins, îmi dădeau un sentiment acut de neplăcere, ca întotdeauna când mă aflu în fața unei minciuni, pe care nu pot s-o demasc, dar a cărei etalare mă revoltă și îmi face rău. În jurul gropii săpate, slujba înmormântării își trăgăna rugăciunile ei repetate și cântările ei legănătoare, în timp ce, pentru ultima oară deschis, sicriul stătea așezat, într-un precar echilibru, deasupra golului. Mortul era, într-adevăr, un bătrân, chiar foarte bătrân, cu figură severă și neînduplecată ca toți morții, dar cu trupul aproape pierit, îmbrăcat într-un costum care-i rămăsese mult prea larg și cu niște pantofi neumpluți, cu totul, de picioare. Domnii bătrâni care tot drumul discutaseră cu vocea scăzută scoteau acum din buzunare hârtii împăturite din care îi citeau elogii, înflorite literar și citite retoric, celui dispărut. Mortul fusese, se pare, un mare suflet, un mare caracter, un mare om, fusese un exemplu și un înaintemer-gător; și toate acele cuvinte mari, rostite rotund, se spărgeau ca niște baloane în muchiile severe ale bieteii făpturi care nu mai era o ființă, dar care, dacă mai însemna ceva, atunci, acolo, în încercuirea fără milă a fagurilor de beton, semnul lui era înfrângerea totală, fără condiții, fără speranțe și chiar fără rost. Severitatea de pe fața lui ascuțită și ascetică era cu atât mai superfluă cu cât era evident că nu mai poate impune nimănui nimic și dezaprobarea lui nu mai impresionează pe nimeni. N-am așteptat sfârșitul înmormântării. Simțeam în mine o nerăbdare, o trepidație plăcută, dar aproape insuportabilă, și aveam sentimentul clar că trebuia să ajung acolo, că intuiția mea funcționase perfect urmând convoiul înmormântării, dar că nu pentru înmormântare fusesem adusă.

Mai întâi, am auzit păsările. Probabil că ele cântaseră și înainte, dar eu am început să le aud numai brusc dintr-un moment anume, ca și cum ar fi fost întors deodată un buton care-mi dădea posibilitatea perceperii sonore a lumii. Erau zeci, sau poate sute, sau poate mii de păsări care ciripeau deodată, întrerupându-se reciproc într-un vacarm melodios și uimitor. Erau poate cântece toate acele fluierături, și exclamații, și țipete, și tremolouri, toate acele icnete și suspine, și hohote de râs, dar erau poate certuri, și conversații, și declarații de dragoste, și mărturisiri de ură, și expresii ale bucuriei și ale senzualității lor neascunse. Iar în soarele care, în sfârșit, apăruse dizolvând ceața – și apăruse liniștit, cu aerul că atunci era normal să apară, că nu

întârziase și nu se lăsase așteptat, deși eu aș fi putut jura că trecuseră veșnicii întregi din zori – păsările dădeau frâu liber vitalității lor triumfătoare într-un fel atât de gălăgios încât părea aproape demonstrativ, și o bănuială plăcută mă prevenea că numai eu pot fi obiectul demonstrației. De altfel, după ce la început nu reușisem să le văd, acum apăruseră singure, intenționat în fața mea, zburând, sărind, dându-se peste cap, atingându-mă în treacăt cu aripa și cu ciocul, învârtindu-se în jurul meu, așezându-se câte o fracțiune de secundă pe marginea câte unui mormânt pentru a țâșni din nou într-o agitație amețitoare care părea să cuprindă întreg văzduhul devenit rotitor. Văzduh care înainta, de altfel, conducându-mă în felul acesta în timp ce aveam din nou, cu intensitate aproape senzuală, senzația că sunt urmărită și că se va întâmpla ceva.

De fapt, se și întâmpla. Fuseseră și până atunci, și le descopeream ca prin ridicarea unei simple cortine, sau acum, în ultimele clipe, țâșniseră ca-ntr-un mirific dezmăț vegetal toate aceste flori și floricele, toți acești muguri, toate firele astea de iarbă și crengile mișcându-se aproape animal peste goana dezlănțuită a sevei? Și tufișurile fremătând gata să izbucnească în frunze, ca și cum s-ar fi înțeles cu toatele să dea o mică reprezentatie cronometrată la minut, capabile să răpească sufletele și să exalte mințile până la delir? Exista, în orice caz, o complicitate evidentă între zburătoare și plante, erau cuprinse cu toatele de aceeași frenezie, de aceeași nerăbdare care pregătea, fără îndoială, ceva, de aceeași ambiție încăpățânată de a mă supune stării lor de spirit, de a mă cuprinde fără rezerve în ea. Nu aveam motive să rezist și nici puterea de a o face. Mirosea a pământ atât de puternic, încât mirosul devenea carnal și fiecare inspirație îmi dădea o scurtă, repede retractată, amețală, iar acest joc al vertijurilor mă făcea să simt lumea în jurul meu clătinându-se, beată de o fericire pe care nu mai avea timpul să o cerceteze și să o înțeleagă. Dar ce putea fi de înțeles în toate aceste veșnice și incorruptibile mistere? Sângele meu crescând odată cu seva? Sau seva acestor plante capabilă să amețească asemenea sângelui? Sau poate sentimentul că totul e pus la cale anume pentru mine, pentru salvarea sau pierderea mea și – și într-un caz, și într-altul – mândria nebunească și aproape bolnavă care îmi umplea pieptul la gândul importanței, prin nimic justificate, pe care mi-o acordă atât de secrete și puternice forțe? Mirosea a pământ așa cum trebuie să fi mirosit la facerea lumii, mirosea a pământ

atoatenăscător, iar morții mai noi sau mai vechi, mai frumoși sau mai urâți, mai tineri sau mai bătrâni, mai victorioși sau mai înfrânți – care îl hrăneau cu substanțe organice și cu sentimente, care îl înmprospătau mereu și-l făceau de milioane de ani tânăr, nu reușeau să impieteze cu nimic asupra puternicei fericiri, aproape fizice, pe care mirosul pământului o răspândea. M-am lăsat jos pe o piatră de mormânt, obosită de atâtea senzații și prea plină de emoția celorlalte vietăți, învinsă de acea oboseală dulce și aproape tristă, acea lingoare sfâșietoare și aproape ispititoare care se numește astenie de primăvară.

M-am întrebat întotdeauna dacă letargia pe care corpurile noastre o simt primăvara, vidul acela de voință și de putere care ne cuprinde odată cu apariția primelor fire de iarbă și ține până când primăvara a învins definitiv și ne eliberează, nemaifiindu-i teamă de noi, nu este cumva un simulacru de moarte, o îngânare a morții ca într-un ritual magic, pus la cale de întregul timp, o înșelătorie a corpului nostru care simte înrudirea primăverii cu moartea și imită moartea pentru a se sustrage ochiului ucigător al izvoditoarei de viață. În orice caz, mă simțeam bine, mă simțeam acasă în cimitirul acela care amesteca atât de perfect stările materiei, în care moartea și viața erau atât de egal triumfătoare. Cel dispărut din pricina neîncrederii mele, misterioasa făptură care mă căutase din partea dragostei și a primăverii, nu voise să mă învețe, poate, altceva. De departe auzeam, abia îngânate, cântările adormitoare ale preoților, iar în jurul meu se înălța imnul savant și dezlănțuit al păsărilor, în timp ce odată cu aburul urca din pământul umed mirosul acela dumnezeiesc al creației perpetue, eliberat din adâncurile cele mai ascunse ale planetei. Ascultam cânturile naive și întristătoare ale înmormântării și nu înțelegeam sensul durerii lor, și-l invidiam aproape pe bătrânul pierit și sever care cobora în pământul viu, acolo unde se pregătește cu atâta înțelepciune și forță izbucnirea vieții. Îl invidiam, cred, pe bătrânul învins că – în timp ce eu aveam doar senzația înșelătoare că sângele mi se scurge prin tălpi în pământ – sângele lui, înghețat o clipă, numai o clipă, va porni pe minunatele căi ale transformărilor naturale, se va scurge printre pietre, va fi dus de ploi și va fi purificat prin tulpinile fragile ale plantelor înspre înfloriri mai norocoase.

În spatele meu s-a auzit un suspin poate, sau poate numai o respirație adâncă, după care cineva a început să plângă. Era însă un plâns ciudat, nu putea fi al unui adult, era prea lung și prea regulat,

ritmat conștiincios de respirație, un plâns în gura mare, aproape voluptuos, așa cum numai copiii știu să plângă. Am întors capul, dar nu era nimeni, deși plânsul se auzea în continuare, mai mult chiar, erau mai multe plânsete, mai multe voci, și, așa cum se întâmplă în cazul plânsului copiilor, era un plâns care nu conținea niciun fel de tristețe, exista pur și simplu în sine, și chiar îmi dădea, ascultându-l, un fel de bună dispoziție ghidușă. Probabil că se auzise mai demult, dar vacarmul păsărilor mă împiedicase să-l disting și abia acum, odată cu potolirea lor (mă părăsiseră brusc, ca și cum aici ar fi vrut să mă aducă, se risipiseră în continuă veselie, fără să se oprească, dar trecând în planul al doilea), devenea evident, plin de farmec și, într-un fel, neliniștitor. Trebuia să descopăr de unde provine, cu atât mai mult cu cât acum vocile începeau să se diversifice, plictisite de plâns, unele începuseră să gângurească și chiar să râdă, niște râsete clinchetite și înecate de bucurie, infantile, nu numai în sunet, ci și, evident, în lipsa lor de motivație. Se auzeau de undeva de foarte aproape, și totuși în jurul meu nu era nimeni și nici nu mi se părea că mă aflu în mijlocul unui mister de nedezlegat. Erau niște copii, de asta eram sigură, și nu puteau fi decât ascunși undeva foarte la îndemână, într-o tufă, sau după o piatră de mormânt, și totuși era de mirare că nu reușesc să-i descopăr, cu atât mai mult cu cât, după numărul vocilor, păreau de vârste și dispoziții diferite, își dăduseră seama că-i caut pentru că, amuzați și cu acea obrăznicie copilărească ce poate atinge impertinența fără să-și piardă farmecul, îmi comentau plini de încântare tentativele nereușite de a-i descoperi.

N-aveam de gând să le dau apă la moară răspunzându-le și nici nu voiam să mă dau bătută și să-i rog să se deconspire. Dar unde puteau fi? M-am învârtit încă o dată în jurul meu. Rămăsesem singură în tot cimitirul înflorit împăratește sub soarele triumfător. Unde puteau fi? Culmea era că nu aveam senzația că asist la o taină, ci la o glumă, la o șmecherie. Simțeam că sunt trasă pe sfoară și mă încăpățânam, încântată ca de un joc, să descopăr sforăria. Ceea ce nu se dovedea a fi prea ușor. Obosită, am vrut să mă așez o clipă pe marginea unei pietre răsturnate, dar în chiar secunda la care dam să mă aplec, o voce furioasă și comică în furia ei a strigat ascuțit chiar de lângă mine, chiar de sub mine, dacă pot spune așa.

– Ei, fii atentă! Uită-te unde calci, nu ești numai tu aici, ce Dumnezeu!

Ce Dumnezeu? Dumnezeule! M-am uitat în jos. Cum v-aș putea povesti descoperirea mea, cum credeți că v-aș putea explica ce-am văzut, în așa fel încât voi chiar să mă credeți? N-o să vă spun că iarba vorbea sau că florile... Asta n-ar fi nimic și asta ați putea s-o credeți fără mare efort. Și asta era, de fapt, adevărul, dar nu adevărul tot, numai o parte a lui, o mică și neînsemnată părticică a fantasticului adevăr la care mă uitam prosteste, cu gura căscată nu numai de uimire, ci și de încântare, de o inimaginabilă încântare. La picioarele mele în iarbă și flori, chiar lângă pantofii mei și mai departe, și pe alte morminte, și pe toate mormintele, și în tot cimitirul, din iarbă creșteau pe tulpini subțiri, ascunse bine în sepale grijulii și-n petale ocrotitoare, capete de copii vii, capete vii și vorbitoare, sau plângătoare, sau zâmbitoare, capete de copii abia născuți (nu, nu cred că e bună expresia), dar și capete de copii mai măricei, cu ochi inteligenți și gata să înțeleagă totul, capete de fete cu părul mai lung și buclat sau strâns în codițe și capete de băieți mișcând neastâmpărați buzele și pleoapele. Dar ceea ce mira, ceea ce era uimitor și fermecător totodată era mărimea lor inegală. Erau unele cât boabele de mazăre, și altele cât cireșele, și altele cât merele, ba chiar cât gutuile, dar toate, fără excepție și indiferent de mărimea lor, erau perfecte, vii, încât totul părea un joc minunat și de neînțeles. Nu înțelegeam dacă cele cât bobul de mazăre urmau să crească și să devină cât merele sau dacă cele cât gutuile fuseseră la început cât bobul de mazăre. Înțelegeam doar că de jur-împrejurul meu, de la un capăt la altul al cimitirului, creșteau copii adevărați, vii, chiar dacă mici ca niște grațioase și supranaturale simboluri, copii care mă priveau curioși și parcă bosumflați că i-am descoperit în cele din urmă. Se uitau la mine atât de atenți și erau atât de mulți, încât am sfârșit prin a mă simți intimidată și, pentru că nu știam ce să spun, dar știam că trebuie să spun ceva, am spus:

– Pe mine mă cheamă Doina.

Dar, oricât de simplu ar fi fost numele meu și oricât de lipsită de intenție mi-ar fi fost fraza, ea a produs o adevărată rumoare și senzație. Un fel de freamăt ca de frunze atinse ușor de vânt a trecut din gură în gură, o șoptă uimită poate, sau numai respectuoasă...

– O cheamă Doina. O cheamă Doina. A spus că o cheamă Doina.

Mirată oarecum de succesul acestui început, m-am aventurat mai departe.

– Pe voi cum vă cheamă?

Dar fireștii mele întrebări nu i-a răspuns decât un superior hohot repetat de răs, un răs reluat mereu și amuzat de el însuși, ca și cum fermecătorii lui emițători s-ar fi distrat grozav de o atât de trăsniță întrebare. Trebuia, poate, să precizez:

– Nu știu ce sunteți. Până nu v-am văzut, nici nu-mi trecea prin gând că există pe pământ ființe ca voi. Nu era adevărat.

Odată prima uimire trecută, trebuise să-mi mărturisesc că nu era pentru întâia oară când le vedeam. Imaginea lor îmi trezea în minte ecouri cunoscute – basoreliefuri de pe catedrale gotice, cu ramuri terminate-n făpturi omeneste, gravuri medievale cu prunci ieșind din caliciile florilor, miniaturi orientale cu arbori rodind capete de copii și zei mânioși crescuți pe tulpini vegetale. Dar cum era să le explic și ce legătură puteau să aibă fanteziile exaltate ale misticilor visători cu realitatea indiscutabilă și înrourată de la picioarele mele? Am continuat deci:

– Nu știu nici cine vă sunt părinții... dar am fost întreruptă.

– E normal. Nici noi nu știm.

Nu mai înțelegeam absolut nimic. Ceea ce nu era greu de observat.

– Copii, ea nu înțelege, a spus o voce mică pe care n-am reușit s-o identific, dar care părea să mă compătimească.

– Cum n-o să înțeleagă, ce, ea n-a trecut prin asta?!

– Sigur că n-am trecut, am strigat eu scoasă din fire. M-am născut într-o casă de oameni, n-am crescut într-un cimitir.

– Cum adică „te-ai născut”? întrebă o voce mirată și circumspectă, lipsită de simpatie.

– M-a născut mama... am explicat eu enervată, dar cuprinsă brusc de o inexplicabilă jenă. Și am adăugat, spre întărire: Cum se nasc toți copiii...

Asta era prea de tot. La ultimele mele cuvinte, izbucnise o asemenea hărmălaie de râsete, și țipete, și vociferări, încât am avut senzația că sunt amenințată de veselia ofensivă din jur și m-am dat cu grijă câțiva pași îndărăt.

– Așa de mare, și mai crede încă în povestea cu mama! La vârsta asta, să nu știe cum se vine pe lume!

Își recăpătaseră glasul după atâta răs și porniseră să se mire fără urmă de sfială și nu fără un oarecare dispreț. Ciudat era că, eu însămi confruntată cu miraculoasa priveliște, începeam să mă îndoiesc – deși poate cuvântul este inexact și exagerat – de tot ceea ce știam, din

moment ce atât de multe minuni se aflau dincolo de ceea ce știam. Cei vechi bănuiseră totul mai bine. În liniștea care s-a lăsat în cele din urmă, glasul prietenos mi-a explicat rar, ca pentru înțelegerea mea, ca unui copil.

– Copiii cresc din pământ, asta știe orice țânc. Abia după ce cresc îndeajuns ca să nu mai fie în pericol când sunt desprinși de pământ vin părinții și îi aleg, și-și duce fiecare acasă copilul care i-a plăcut și apoi începe să-i spună povești despre cum se fac copiii și altele, ca să ne lege mai mult de ei și ca să nu încercăm să ne întoarcem înapoi. E curios că n-ai aflat până acum, de obicei copiii nu cred de la început poveștile sau sfârșesc întotdeauna prin a afla – din câte o scăpare a vreunui vecin, din câte o discuție între părinți – adevărul.

– Nu, nu știam, m-am bâlbâit.

Și, fără să fiu sigură de adevărul lor, adevărul meu începea să mi se pară mai puțin interesant și îndoielnic și el.

În felul acesta, moartea primea, într-adevăr, un sens, circuitul elementelor devenea, într-adevăr, o realitate. Nu știam ce să spun și nu știam dacă trebuie să spun ceva.

– Ai putea face și tu așa, am auzit.

– Poftim? am tresărit și m-am speriat încă înainte de a înțelege.

– Ai putea desprinde și tu un copil...

– Oh...

La posibilitatea asta nu mă gândisem.

– N-aș avea curajul, îi mărturisii. Nu cunosc secretele oamenilor mari. Nu știu să mă port ca ei. Nu știu singură ce să fac; cum aș putea învăța un copil ce trebuie să facă? Îmi pare rău, adăugai oarecum din politețe.

– Nu-i nimic, spuse și mi se păru că-i pare rău.

– Îți pare rău? întrebai. Nu e mai bine aici?

– E foarte bine, răspunse, dar, știi, sunt grozav de curioasă cum e dincolo...

Era o fetiță. Un cap foarte rotund, cu bucle castanii cam încâlcite și cu obrazul plin de pistrui palizi, abia observabili.

Cred c-ar fi fost rândul meu să râd. M-am oprit însă. O cunoșteam de undeva. Sunt sigură că o văzusem aievea. Într-o fotografie veche? Într-o oglindă? Oh, curiozitatea ei mi-o aminteam, o știam atât de bine! Și chiar povestea ei parcă o mai auzisem cândva. I-am făcut

cu mâna un semn pe care mi-ar fi foarte greu să-l traduc – de părere de rău, de renunțare, de înțelegere.

Am ieșit din cimitir călcând cu grijă, fericită inexplicabil de încă o față a lumii, de puterea pământului, de tăria aerului, de plante, de păsări. Mergeam prin cartierul de blocuri luminat din plin de soarele ridicat aproape în creștet, cartierul cu toate ferestrele transformate în exuberante oglinzi și invadat acum năucitor de populațiile migratoare ale elevilor eliberați de amiază. Totul părea altfel decât dimineața, totul era tonic, festiv, strălucitor, bieteile flori din balcoane dăduseră colț și ele, marginea asfaltului începuse să înverzească timid. Totul încolțea, totul creștea, totul era viu și, la un moment dat, am avut impresia – dar mi s-a părut, desigur, mi s-a părut, și, de altfel, voi ați putea să mă convingeți de asta – că betonul însuși, cuprins de euforia din jur, a început să încolțească, soarele-mi bătea în ochi și mi-i umplea de lacrimi, dar prin ele continuam să privesc, nevainindu-mi să cred cum betonul poate să crească și el etaj după etaj într-o concurență nebunească cu bieteile plante învinse dintru început. Oh, totul era frumos, totul era înălțător și plin de învățăminte – și blocurile noi, și piața de legume, și străzile cu tramvaie demodate –, dar eu existam ca să găsesc câmpul, dar eu umblam ca să găsesc libertatea lui fără hotar, natura lui fără îngrădiri, frumusețea lui fără norme. Am început să alerg înspre margine, sau înspre ceea ce bănuiam eu a fi marginea, fără să pot să zăresc încă golul de dincolo de uriașa vegetație de cărămidă și var care umplea până la orizonturi privirea. Alergam înspre câmpie ca înspre o salvare și alergam cu atât mai disperată cu cât eram mai puțin sigură că există o margine a orașului, alergam lovindu-mă de porți, de cvartaluri, și portaluri, lovindu-mă de litere și de cifre care nu reușeau să-mi spună nimic, care nu reușeau decât să mă timoreze cu siguranța lor incomprehensibilă.

Și cred că de la un timp aș fi căzut învinsă, cred că de la un timp n-aș mai fi rezistat și n-aș mai fi putut să-mi țin răsuflarea dacă n-ar fi început, mult înainte de-a întrezări sfârșitul orașului, mirosul de iarbă. Mirosul de iarbă înaltă de la marginea orașelor, mirosul puțin amar, ca și cum ar fi fost otrăvit, de iarbă crescută sălbatec și răzbunător pe locul unde ultima dală de ciment a caldarâmului se oprește. Mirosul acela îl recunosc dintr-o mie de arome și de miasme. Cu mirosul acela am copilărit în nări și este pentru mine chiar mirosul libertății. Am continuat să alerg deci, după ce am tras pe nări

mireasma tare și nedomesticită a ierbii, am continuat să alerg întărită ca de o transfuzie de forțe, în timp ce în jurul meu – nu mă înșelam – blocurile creșteau înnebunate de primăvară, creșteau stângace și înduioșătoare în stângăcia lor minerală și-n ambiția lor imitativă, iar copiii fermecați de spectacol scoteau răcnete entuziaste și dansau de plăcere. Venise și pentru ei primăvara și primăvara avea să însemne pentru ei, de aici înainte, această prelungire de betoane, aceste vârstare de ciment, aceste înfloriri de var și mozaic. Or să pândească tresărirea armăturilor de fier și-or să se emoționeze de îmbobocirea marmorei, cum pândesc eu vârfurile fragede ale ierbii și mă înduioșează primele brândușe. Totul se schimbă, totul se transformă, totul curge, nu poți să te vezi de două ori în aceeași oglindă la fel, nu poți să te scalzi în același râu de două ori. Continuum să alerg și începusem să plâng, și lacrimile mi se scurgeau sărate în gura deschisă de respirație, alergam sufocată de plâns și mulțumeam cerului că m-am născut cu câteva decenii mai înainte, că am prins vremea când mai existau drame și păduri, suferințe și pajiști, că nu voi ajunge să văd dispărând cu totul de pe pământ păsările și păcatele, florile și imperfecțiunea. Poate că exageram, poate că totul se petrece înspre mai bine în cea mai bună dintre lumile posibile pe pământ, dar nesfârșita zi care abia ajunsese la amiază mă storsese de ultimele puteri sufletești și de ultima răsuflare pe care mi-o cheltuiam alergând înnebunită și căzând istovită pe hotarul dintre oraș și câmpie, cu fața îngropată în iarbă. Am rămas așa mult timp, fără să mă gândesc la nimic, fericită cum nu se poate spune, simțind în palele de vânt care îmi răscoleau părul întinderea câmpiei începând de la trupul meu și mergând, mergând, cât poți vedea cu ochii și poate mult mai mult. De fapt, acest „mult mai mult” nu contează, important este întotdeauna atâta cât poți vedea cu ochii. Nu-mi doream câmpul infinit, ci pajiștea concretă la marginea căreia mă zbătusem să ajung pentru a simți nu libertatea absolută, ci nemărginire cât vezi cu ochii, libertatea părului răscolit de vânt și-a cărăbușilor urcând eroici pe marginea pantofului. Stăteam cu fața îngropată în iarbă, adulmecând-o ca orice vietate, trăgându-mi sufletul hăituit de minuni înainte de a mă putea bucura cu adevărat ridicând ochii.

Atunci v-am văzut. O armată de sperietori, care mai de care mai ingenioase și mai savante, risipită strategic pe câmpia din fața mea. Am crezut mai întâi că sunteți unul dintre multele mele coșmaruri,

că sunteți una dintre halucinațiile mele atât de îndoielnice și dintre minunile atât de discutabile cărora le sunt mereu martor. Am început să alerg printre voi, să vă pipăi, să vă implor să dispăreți, să-mi lăsați câmpul liber și primăvara neatinsă.

Dragi sperietori, poate nu sunteți obișnuite să vi se adreseze cineva atât de direct și de omenește, dar, la urma urmei, nu sunteți și voi un fel de oameni? Nu aveți haine, și pălării, și fulare bătute de vânt? Nu aveți rochii, trabucuri, și pipe, și uniforme? E adevărat că în interior, în locul trupului de carne și sânge, nu a rămas decât o bucată de lemn rigid și scârțâitor, dar, la urma urmei, haina face pe om și poate sufletul v-a rămas prins în parul care vă susține, în hainele care vă flutură amenințător în vânt. Pentru că un suflet trebuie să aveți, nu mă îndoiesc, un suflet rău sau bun, simplu sau complicat, dar existent, pentru că altfel n-ați avea cum să rezistați aici în bătaia vântului și n-ați avea de ce să o faceți. Dragi, dragi sperietori, spuneți-mi și mie de ce o faceți? Pe cine vreți să speriați? Pe cine vreți să înspăimântați? În cine vreți să băgați groaza? De hainele voastre largi nu se mai văd orizonturile, de pălăriile voastre imense nu mai zăresc cerul, iarba grâului începe să se plece, macii roșii s-au veștejit de mult. Pe cine apărați? Stau și mă uit la voi. Sunteți urâte și jalnice, niște biete imitații de oameni, niște caraghioase surrogate de spaimă. Sunteți ridicole și înspăimântătoare. Stați înfipite în realitate, și realitatea, poate, se sperie de voi. Dar irealitatea? Dar visurile, dar halucinațiile, dar minunile cărora le sunt fără încetare martor? Mi-ați luat câmpia, e adevărat, dar ce puteți face împotriva nesfârșitelor câmpii pe care pot oricând să mi le imaginez? Cum mai puteți speria păsările din minte, cum mai puteți ofili grâul care-mi crește în somn și albinele care-mi zboară în închipuire? Mă uit la voi și nu cred că vă urăsc. Simt pentru voi, chiar dacă ați reuși să mă înfrângeți, numai milă, acest dispreț îndurerat? Și totuși, nu pot să mă desprind din fața voastră, fascinată nu de răul pe care îl faceți, ci de imposibilitatea înțelegerii lui. De ce o faceți? Pentru cine o faceți? Mă ridic să plec și mă întorc iarăși și iarăși – și poate așa se va întâmpla până la sfârșitul sfârșitului meu – să vă mai privesc o dată și să vă implor: Dragi sperietori...

VARA

ORAȘUL TOPIT

Sunt oameni care, atunci când fac un pas, când mușcă dintr-un măr, fac cu adevărat aceste gesturi, le trăiesc și îmbătrânesc cu fiecare dintre ele, pentru ei o lună de zile este o lună de zile, o noapte este o noapte și o secundă, o secundă. Pentru mine, timpul se scurge complezent puțin alături, alunecos și indiferent, lipsit de dorința de a mă stăpâni și greu sau imposibil de stăpânit. Mă mișc, vorbesc, înaintez ca într-un abur lin care rotunjește contururile, strunjește muchiile, lasă totul să alunece într-o impersonală plutire, unde e nevoie de o dureroasă încordare a atenției ca să înhaț câte o clipă și s-o silesc să se așeze în viața mea. Asta se-ntâmplă rar... În general, timpul îmi scapă și eu îi scap lui într-o reciprocă neaderare. Nu îmbătrânesc.

Dar ceea ce pare a fi un noroc nu e decât un somn lung, întrerupt de vise și de treziri atât de asemănătoare unele altora, atât de greu de deosebit între ele, încât somnul însuși, departe de a fi o dulce contemplare a neființei, rămâne numai o nebuloasă neliniște hăituită de spaima confunziilor, bântuită de panica fatalei neînțelegeri pe care s-ar putea clădi universuri dinainte condamnate. Durerile, la fel de acute pe ambele maluri ale somnului, nu demonstrează nimic. Timpul nu trece. Sau trece, dar se ferește cu un fel de jenantă, de perfidă slugărniciie să mă atingă.

Și totuși, există un loc unde îl pot sili să mi se supună, unde atenția mea, întoarsă din nesfârșita ei rătăcire în atâtea ceruri nelocuite, se concentrează deodată și mă anunță că, da, această clipă trece, iată, prin mine, o trăiesc, e prezentă și omologată de fiecare celulă nervoasă și de fiecare fibră a trupului meu care descoperă în aceste rare oaze că există.

Din copilărie încă – strania mea copilărie arzând între cutremurele aproape fizice ale descoperirilor și furtunile iubirilor precoc sfâșiate de gelozii sălbatice, strania și hulpava mea copilărie grăbită să consume în înclinări neînțelese și ameteți derizorii rezervele de patimă și de *prezență* ale unei vieți întregi –, din copilărie încă marea

îmi dădea o acuitate a simțurilor extraordinară, un sentiment al trăirii clipei aproape halucinant. Mișcările valurilor, în stare să hipnotizeze privirea, s-o facă elastică, lungită și scurtată, trasă în larg de mereu repetatul lor recul, ruptă și plesnită peste ochi; culorile, nu frumoase, ci perfide, întinse lasciv unele peste altele într-o veșnică lunecare și nesiguranță; și mai ales mirosurile, mirosurile acelea putrede și complicate, mirosurile acelea în care descompunerea animală și vegetală se confundă într-o universală miasmă a dispariției care, mult după ce renunțase la viață, nu renunță încă la o scârboasă și fascinantă lascivitate, mirosurile acelea sugerând atât de ascuțit o moarte ațâțătoare, o putrezire senzuală în stare să răscolească și să amestece gândul înalt al neființei cu fiorii fierbinți, bântuind asurzitoarele cupole de carne ale palatelor îngropate în noi...

Toate simțurile, ochii, urechile, limba amețită de veșnica sare, pielea, înnegrită de soare și trezită de vânt, descopereau timpul cu precizie, ca pe o piramidă nesfârșită de secunde clădite savant una peste alta, și fiecare secundă era un fruct rotund pe care îl alegeam, cu grijă să nu dărâm piramida, și-l sugream de toate sevele, savurându-i culoarea, mirosul, forma, gustul, până nu rămânea decât o piele transparentă și obosită, puțin murdară, puțin lipicioasă, pe care o aruncam în trecut și alegeam altă secundă. Nu mă atrag la mare nemărginirea, măreția, forța și toate metaforele și simbolurile care dantelează ca o spumă fața ei nepătrunsă, ci capacitatea ei de a mă transforma într-un corp eminamente viu, atent, străbătând prin timp, și poate că senzația acută de beatitudine vine din intuirea existenței unui sens superior, unei forțe înalte, a cărei ultimă și neînsemnată manifestare este această magică îndemânare de a face să sune plin și prelung vârfurile subțiri ale nervilor mei, intrate în rezonanță; poate că existența ascunsă a unei rațiuni fără hotar, al cărui simbol – de ce nu? – este ea, întinderea fără hotar de ape, mă făcea să mă cufund fericită, fără pedala înjositoare a rușinii, în lumea simțurilor mele tulburate și mândre de existența lor, de evidența lor.

Sosisem la mare de două zile într-o stare de ciudată somnolență, izvorâtă poate dintr-o acută oboseală a trupului, poate dintr-o îndelungată istovire a spiritului, obligat să revină mereu la el însuși, pornit mereu în zadarnice cruciade pentru a se întoarce mereu, pentru că prefera mereu incapacitatea, chiar mimată, de a înțelege,

înțelegerii definitive și fără speranță. Sosisem la mare, știam evident acest lucru, văzusem, de altfel, apa, nisipul, păsările, simțisem gustul vântului sărat, dar toate cu un fel de grabă absentă, cu ochii mereu pe jumătate închiși și abia catadicsind să privească, dornici mereu să se întoarcă în somn, într-un somn mat, înnorând ore lungi de zi și de noapte, ritmat de bătaia valurilor pe care o sesiza abia. Era vorba, desigur, de somnul propriu-zis, de acea înmormântare în pături și perne, în bulgări de puf și straturi de vată, de acea moarte necesară, de acea moarte provizorie, dar mai era vorba și de somnul celălalt, de restul existenței mele desfășurate parcă după legi cvasicataleptice care schimbă proporțiile lumii și fac auzul indiferent la vuietul uraganului pentru a urmări obsedat picurarea unui robinet și fac privirea oarbă la forfota din jur pentru a se lăsa fascinată de o spărtură a jaluzelei prin care o rază de lumină descoperă ființele strălucitoare ale minusculilor fire de praf dansând lent în odaie. Din când în când, dezmeticită o fracțiune de secundă, îmi spuneam că sunt la mare, că trebuie să fac numai câțiva pași pentru a pătrunde în ea, pentru a mă trezi. Dar nu mă grăbeam. Recădeam cu o voluptuoasă dezolare, cu o încântată vinovăție, în toropeala din care aș fi putut să mă nasc.

Nimic nu era mai simplu. Era destul să mă trezesc într-o zi înainte de răsăritul soarelui pentru a asista la solemnul ceremonial al apariției sale. Știam. Există însă în cele mai adânci transe, în cele mai totale leșinuri, în comele cele mai definitive, un fir de conștiință care se păstrează cu încăpățânare intact, un fel de judecată nu a spiritului, ci a materiei, un fel de șiretenie a trupului îndreptată împotriva întregului univers dușman. Trupul meu putea să se trezească, știa s-o facă, dar rămânea în somn ca într-o vizuină, ca într-o celulă de protecție. Ce primejdie simțea el, pe care mintea mea nu putea s-o pătrundă, ce amenințare de dincolo de hotarele înțeleșului ajungea până la extremitatea capilarelor mele poruncindu-le să se apere? Zile de-a rândul, ceasul, care suna la ora 5, era oprit de mâna mea conștientă de înșelăciunea la care se pretează, în timp ce ochii mei întredeschiși șopteau spiritului încă letargic, atenți la minciuna pe care o spune, că cerul pare acoperit, că oricum răsăritul se va petrece ocult, neobservat, și întreg trupul meu, care cunoștea atât de bine totuși euforia trezirii în zori, rămânea cu perfidie nemișcat, până când sufletul, incipient și vinovat el însuși de o bănuială, recădea în sine,

mimând împăcarea. Când, în sfârșit, m-am ridicat, trecând aproape automat peste slaba împotrivire a trupului meu obosit de așteptare, am făcut-o cu un difuz sentiment de tristețe, cu inexplicabila presimțire că e târziu, poate prea târziu.

Era o dimineață cuprinsă de acea lumină vânăată, de acel întuneric diluat până la albastru de reflexele soarelui aflat încă pe celălalt tărâm. Cerul murdar putea fi acoperit de nori sau numai de ultimele zoaie ale nopții. Era destul de frig, dar nu-mi dădeam seama dacă ușoara înfiorare, care mă electriza din când în când, se datora aerului rece sau numai așteptării înfrigurate care plutea în văzduh și făcea iarba firavă să tremure fără niciun fir de vânt. Casele, cu etajele și jaluzelele lor, cu terasele lor acoperite și umbrelele lor de soare, casele închise și adormite nu stăteau bine în atmosfera aceea nepământească – sau poate prea pământească pentru ele, pentru înțelegerea lor –, în lumina care avea deocamdată acea nuanță cadaverică, proprie mai curând visului decât vieții. Marea era aproape nemișcată, atât de nemișcată, încât aripile ei zbătute ușor la atingerea țărmlui păreau antrenate de o forță străină și miraculoasă. Pe întinderea cenușie și calmă trecea din când în când, mereu mai des, câte o săgeată abia perceptibilă, strălucitoare, roșiatică, un gând poate, sau numai o părere, ca o neliniște. Răsăritul era aproape. Și am început deodată să fug pe marginea apei, înspre nord, acolo unde știam că se sfârșesc și casele, și corturile, acolo unde știam că nu e decât un câmp întins, plin de reziduuri, și, mai jos puțin, plaja, plină și ea de gunoaiile mării, de alge și scoici, de pietre netede și ascuțite, de meduze eșuate și bucăți de lemn putred scuipate de naufragii uitate. Am început să fug, și fugeam din ce în ce mai repede, cu spaima că răsăritul soarelui m-ar putea găsi pe plaja aceasta arată și netezită cu grijă, îmbogățită de nisip străin transportat trudnic cu camioanele, alergam ca și cum mi-ar fi fost teamă ca soarele să nu mă considere reprezentantul acelor ferestre ferecate și al acelor pereți izolatori.

Erau probabil trei kilometri de țarm nelocuit și mai păstrând, împreună cu gunoaiile hotelurilor care se înălțau dincolo și dincoace de el, ceva din sălbăticia și libertatea eternului țarm. Ciudat cât de liber puteai să te simți în acel peisaj dezolant, printre cutii de conserve goale, alge uscate și scoici mirosind acru în cochilii. Era un haos care nu te obliga la nimic, nici măcar la admirație – o indiferență tandră,

un abandon prietenos. Apărând, soarele descoperea, lipsind de mister, acest peisaj al descompunerii bucuroase, dezvăluindu-mi-l în toată binevoitoarea lui urâţenie care mă calma şi-mi dădea un straniu sentiment de siguranţă. Cu o viteză ciudată faţă de extrem de lenta degradare a întunericului de până atunci, odată trădat de orizontul nemişcat să-l ascundă, soarele se lăsa pradă unei nerăbdări nervoase, începând să urce cu grabă evidentă, recuperând parcă teritorii care nu-l ispitiseră până atunci. Fusesse mai întâi o calotă roşcată cu umbre vineţii, lipsită de strălucire, apoi o hemisferă intens roşie, încercând să lumineze, dar nereuşind decât să se mistuie, ca o privire prea intensă pentru a mai putea vedea, şi curând, în cele din urmă, a fost un glob întreg de o formă moale şi incertă, ca o piele umplută cu un lichid care nu era în stare să întindă uniform membrana ce-l cuprindea. Câteva clipe s-a dat chiar o luptă mută între orizontul care se încăpăţâna să mai păstreze un mic punct de legătură cu sfera aceea hotărâtă, pornită în sus, şi-n înfruntarea de forţe contrare orizontul se opintea, curbându-se pentru a o reţine într-un ultim efort, în timp ce membrana rotundă se alungea gata să se spargă în tensiune. Când s-a desprins, forţa de recul a efortului depus a fost atât de mare încât, scăpată din încheştare, sfera a început să se rostogolească precipitat pe cer, urcând din ce în ce mai sigură de traiectoria pe care părea s-o bănuiască doar până atunci. O nouă luptă însă, de alt gen, mai fragmentară, mai subtilă, abia începea. Pânze subţiri de nori, topiţi până atunci în cenuşiul general, începeau să se lase descoperiţi pe zare, trecând cu un fel de obraznică timiditate peste faţa nepregătită de insultă a soarelui. Pentru că acesta era soarele, nu exista nicio îndoială, deşi obrazul lui palid, mai curând meschin, se oglindea în mine ca o umiltoare descoperire, ca o frustrare. Trecea fără să se apere, fără a încerca măcar să se apere, de la un nor la altul, ieşind răbdător de după o cortină, înghiţit în grabă de alta, ca într-un joc de-a v-aţi ascunselea, un joc în roşu şi gri, fără ceva cu adevărat înălţător, fără vreo emoţie deosebită. Şi totuşi, parcă fără legătură cu această oarecum penibilă hârjoneală, ziua creştea implacabilă şi triumfătoare, disimulându-şi izvorul, învingând misterioasă. De altfel, tot mai des, dintre perdele de nori din ce în ce mai transparente, obrazul soarelui scăpa tot mai strălucitor, tot mai imperial, cu riduri fine desenate de nori extravaganti, apoi limpede, puternic, din ce în

ce mai greu de ținut în frâu și de suportat. La început, ochiul îl cuprindea fără dificultate, era numai o bilă colorată în roșu-cardinal, apoi treptat culorile s-au aprins, s-au intensificat până la pierderea nuanței, într-o lumină universală. Dar până atunci, în pauzele dintre dispariții, marea se lăsa inundată brusc de un roz-intens care se stingea la fel de neașteptat, ca să lase locul griului intensificat și el prin comparație. Totul se lichefiase, totul se desfășura într-o aceeași stare de agregare supusă fluxurilor de neînțeles, dar lăsând chinuitoarea impresie că urmează legi nepătrunse. Un fel de rivalitate a fluidelor diferit colorate părea să se desfășoare ritmic pe suprafața, fluidă și ea, a mării. Lumina pulsând semăna izbucurilor, acelor izvoare cu debit ritmic întrerupt, și curgea ca o apă purpurie, pe care un uriaș orificiu nevăzut o inspira și o expira alternativ și fără zgomot, răspândind-o și strângând-o în sine la porunci care nu se auzeau. Apoi, și acest prag depășit, soarele ajungea destul de sus pentru a se putea oglindi întreg și net în mare, și marea îl prelua, îl primea în sine, îmbogățindu-l, mărindu-i strălucirea cu uleiurile ei magice, tămăduitoare. Soarele din văzduh era șters și bolnav, incolor și livid, pe lângă soarele din apă. Ochiul se împotrivea, cu milă aproape, unuia, dar era străpuns, înfrânt, scos din luptă de celălalt. Și totuși, exista în strania prezență a celor doi sori ceva nesănătos, ceva ce nu putea să dureze, exista în nedreapta inegalitate dintre ei ceva primejdios și tulbure prevestitor. Destinul lor era invers, concomitența lor era iluzorie. Adevărul unuia îl nega violent pe al celuilalt. Nu trăiam o zi cu doi sori, ci o clipă de rivalitate sălbatică în care unul dintre ei urma să fie definitiv lichidat. Și niciodată nu aveam să știu dacă cel adevărat rămăsese în viață. Dar rezultatul implacabilei lor concurențe nu depindea de ei. Fiecare evolua în propria sa lege. Fiecare își urma propriul destin. În timp ce soarele de pe cer se înălța calm, mereu mai strălucitor, deși mereu mai puțin colorat, mereu mai obiectiv triumfător peste lume, soarele din apă se degrada lent și minunat într-o mie de nuanțe lichide și deosebite, tremurătoare, schimbătoare, subiective, unindu-se și despărțindu-se, amestecându-se, încercând să se delimiteze și pierind pentru că nu voiau să dispară unele în altele, pierind separate și mândre, frumoase. Soarele din apă se stingea încetul cu încetul, atât de frumos, atât de dureros, că, privindu-l, ochiul se umplea de o mare lacrimă colorată, venită pe lume ca să-i

plângă și să-i reflecte culorile. Vedeam prin ea cum marea altruistă și neobosită încearcă să aducă ultimele valuri de sânge la țărm, într-un gest pios și îndurerat, cum, undă după undă, marea șterge urmele morții din larg și împrăstie dovezile crimei. Eu țineam cu soarele mort. Cel de sus îmi era indiferent. Nu-i înțelegeam siguranța. Nu-i înțelegeam dorința de a lumina cu cruzime totul, felul în care smulgea fără milă umbrele dulci și misterioase, lăsând lucrurile nude și lipsite de apărare, ridicole și golașe în lumina atroce. Soarele meu acvatic murise eroic pentru că refuzase să-și amestece culorile spre a naște albul acesta impersonal și neiertător, lumina aceasta fără identitate și fără sentimente. Cât timp duraseră agonia și ascensiunea, simulacrul de luptă în care soarele își învinsese tot ce fusese frumos și înduioșător, vulnerabil în el? O oră? Un anotimp? Sau poate mai puțin? Oricum, destul pentru ca lumea să se schimbe cu totul între timp. Când m-am trezit din contemplație, plaja părea deodată străină și dușmănoasă în jurul meu, umilită că-i vedeam întreaga nimicnicie, biata ei sălbăticie construită din gunoaie și rămășițe, bieteile ei secrete dezvăluite și devenite dezgustătoare. Crescând, căldura fermenta fără milă carnea încinsă a scoicilor, și secrețiile pierzându-și consistența ale melcilor, și substanța mocirloasă, înnegrită de macerare, a algelor. O duhoare vinovată și răzbunătoare se înălța sub soarele triumfător care părea să orchestreze sadic această putreziciune, făcând să strălucească bălțile formate de gelatina meduzelor și nisipul mânjit de solzii peștilor morți. O duhoare victorioasă, triumfătoare, păruse la început să se înalțe din țărmul acela de jalnică și ambiguă sălbăticie, dar a fost destul să încerc să mă îndepărtez de presupusul epicentru al pestilenței pentru a înțelege că mirosul venea de sus, ca și dogoarea din ce în ce mai insuportabilă, că soarele metalic, aruncând peste lume valuri transparente de lavă, își anunța fluxul ucigător prin acea respingătoare însușire a aerului, prin infestarea văzduhului. N-ar fi trebuit să mă trezesc, n-ar fi trebuit să-mi doresc această acuitate a simțurilor răzvrătite împotriva mea. Mă grăbeam să mă întorc în mine, în somnoroasa mea inexistență, dar înaintam greu, smulgându-mi cu efort tălpile din nisipul devenit aderent, vâscos, sorbitor. A trebuit să treacă un timp relativ lung, a trebuit să simt că răsuflarea începe să mi se audă găfâit, că forțele mă părăsesc, pentru ca totul să mi se pară, în sfârșit, ciudat și anormal. Era, desigur, arșița care mă epuiza

și mă îmbrăca la fiecare nouă mișcare într-o membrană fierbinte și transpirată, dar nu numai eu, nisipul părea și el transpirat, muced și vâscos acolo unde marea nu-l putea ajunge. Privind în urmă, am văzut prin aerul devenit sticlos de căldură plaja pe care o părăsisem; o stranie devălmășie, cu algele, meduzele, scoicile și gunoaiele sale topite într-o unică pastă bizar colorată, lucind ușor și mișcată abia simțit de un fel de puls secret, ca o respirație. Nu înțelegeam ce se petrecuse, ce se petrecea, încercam să mă grăbesc și înaintam cât puteam de repede, smulgându-mi fiecare pas din mușcătura moale a pământului, ca dintr-o ventuză fierbinte. Tălpile îmi erau încleiate de substanța aceea necunoscută, vâscoasă, substanță care părea să ascundă suprafața pământului într-un strat care se îngroșa. Când m-am apropiat de locuințe, am văzut că aveau suprafața umedă, licărind colorat în soare, că frunzele copacilor erau și ele unse parcă, strălucitoare și lipicioase. Întregul peisaj avea un luciu inedit, periculos, alunecător. Iarba părea stropită de curând, dar mai fină, anormal de fină, o masă verde în care nu se mai deosebeau firele și pe care călcând am lăsat urme limpezi, absorbindu-se moale, ca într-un aluat. Urcând spre camera mea, mi-am simțit picioarele cufundându-se ușor, abia simțit, aproape plăcut, în ciment și lăsând amprente verzi, urme din coca verde a ierbii. Era prea inedit, prea nebănuit totul ca să mă pot speria măcar. Am intrat în cameră fericită să mă întorc, s-o regăsesc neschimbată, și mi-am întins pe pat ființa eliberată de mine, capabilă să se înalțe spre somn.

Nu era însă decât o impresie. Îmi lipsea dulcea și transparenta indiferență, eram prea plină de priveliști și de senzații, de idei și de presentimente. Pe picioare mi se usca lipicioasă materia aceea inexplicabilă venită de cine știe unde și care mă împiedica să uit timpul pe care-l trăisem. Nu eram pregătită de somn, zadarnic îmi imaginasem că drumul spre el îmi e liber oricând, zadarnic crezusem că, indiferent ce aș face, mă număr printre cei talentați întru adormire. Îl părăsisem în zori pentru viață, nu puteam să mă întorc ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Îndrăznisem să mă ridic împotriva lui, să regret cel mai miraculos dintre daruri, să-mi doresc degradarea, îmbătrânirea în schimbul unei necunoscute și efemere *prezențe*. Iată, eram prezentă. Clipele treceau prin mine, simțeam cum mi se depun în celule, pe piele, în păr. Somnul era un tărâm îndepărtat, ca un

paradis neînțeles, uitat aproape. Mă izgonisem singură, singură părăsisem singurul adăpost care mă apăra de neînțelesul, de ispitorul univers. Simțeam soarele pătrunzând amenințător prin acoperișul încins. Cunoșteam un alt tărâm în care să dispar la fel de reversibil, la fel de liniștitor. Aerul camerei mele se făcuse dens, aproape vizibil, fierbinte, și şuiera ascuțit la cel mai mic gest, la cea mai slabă mișcare. Am vrut să iau o carte de pe raft și mâna s-a ridicat greu, ca prin apă, întâmpinând o rezistență nevăzută, dar evidentă, o anume adversitate inedită și încăpățânată a elementelor. Cartea refuza și ea să se desprindă dintre celelalte, și, când am încercat s-o smulg, am încremenit cu mâna înălțată pe jumătate; lipită de degetele mele, cartea nu se desprinsese nici din bibliotecă și se întindea ca o pastă elastică, alungindu-se, gumă moale și informă, materie vâscoasă. Trăgeam cu fascinație de bucata aceea de plastilină caldă care își pierdea, prelungindu-se, culoarea. Trăgeam fără oprire, cu o curiozitate de animal înfierbântat, și vedeam cum literele copertii se întind, se lătesc, se fac mereu mai subțiri până rămân numai niște dâre, pierdute în cele din urmă și ele. Cred că atunci m-a cuprins spaima, în clipa când am înțeles că literele dispăruseră definitiv, înainte de a fi apucat să le citesc. Am început să strâng îngrozită, să depăn într-un ghem absurd funia aceea moale pe care o întinsesem prin cameră și care fusese cu câteva clipe înainte gândirea cuiva. Încercam să pun la loc în bibliotecă ghemotocul acela diform, cu speranța absurdă că reluându-și locul și-ar putea relua și forma părăsită în mod atât de inexplicabil. Dar, împingând bucata aceea de materie între cărți, celelalte volume, care păreau încă atât de sigure de dimensiunile și unghiurile lor, s-au lăsat comprimate nefiresc, au prins să se subțieze și să se facă mai înalte, pentru a face loc bulgărelui pe care păreau să-l recunoască, și acest gest de ciudată solidaritate a fost doar funestul început al unui fenomen absurd. Mișcarea imprimată de apăsarea mâinii mele părea să se transmită din carte în carte, din raft în raft, așa cum o piatră aruncată în apă naște cercuri împinse mereu mai departe. Și-așa cum cercurile acelea aproape imateriale, reprezentând însăși mișcarea materiei, ajungând la țarm dispar pentru a da naștere altor cercuri mișcate în sens opus și părând să aibă altă cauză și alt centru decât inițiala lovire a apei – undele care se difuzau spre perete, odată ajunse acolo, la capăt, se ciocneau și croiau alte epicentre, din

care noi cercuri păreau să se difuzeze tot mai absurd prin materia tot mai de neînțeles a cărților. Întreaga bibliotecă devenise în curând o stranie masă vâscoasă, supusă legilor care acționează asupra fluidelor, și această bruscă și amenințătoare trecere dintr-o stare de agregare în alta părea să se petreacă mai curând în vis decât în viața pe care cu atâta îndrăzneală și superficialitate o alesesem. Era înspăimântător, tocmai pentru că era de neînțeles. Să fi fost o răscoală a materiei sau rezultatul firesc al unor legi pe care niciodată nu le cunoscusem, nu le bănuisem măcar? Eram asemenea ridicolului erou de basm ce părăsește tinerețea fără bătrânețe și viața fără moarte pentru a se întoarce într-o lume schimbată între timp și pe care nu și-o mai amintea. Ce nu-mi mai aminteam eu? Se găsea în memoria mea ceva ce, cu puțin noroc, putea fi descoperit și pus să dezlege dezgustătoarea enigmă care evolua în jur? Știam unde trebuie să caut binele și unde răul și nu mă întrebasesm niciodată ce s-ar întâmpla dacă nu le-aș mai găsi la locul lor. De aceea, poate, nici nu le căutasem. Dar acum aveam nevoie de ele. Nu se putea să dispară, să se amestece totul înainte de a cunoaște ce pierd. Nu se putea ca toate aceste cărți, despre care știam că e destul să le deschid pentru a înțelege totul, să dispară deodată, înainte de a-mi fi transmis ce aveau de transmis...

Biblioteca începuse să curgă lent pe covor sau, mai bine zis, *în* covor, pentru că, asemenea unei întinderi liniștite de apă care primește în sine un calm affluent, covorul primea lava curgătoare a bibliotecii și o făcea să se piardă lin, difuz în propria sa pastă care, aproape fără a lăsa să se vadă vreo mișcare, își ridica încet nivelul. Undele patului creșteau și ele, lent, dar neîntreput, cuprinzându-mă felin, ca un lichid uleios puțin, neaderent. Nu era încă hotărât să mă acopere, o anume timiditate sau circumspecție îl făcea să se încrețească ușor în apropierea trupului meu, să ezite încă să mă depășească, suprafața groasă și lucidă a lichidului se cabra și făcea bășici căutând să mă evite. Nu trebuia să o pun prea mult la încercare. Uimirea și deznădejdea mea erau atât de mari, încât spaima nu reușea încă să mă cuprindă. O curiozitate răutăcioasă, îndreptată împotriva mea în primul rând, îmi dădea un fel de nerăbdare bolnăvicioasă de a vedea ce-o să urmeze, de-a înțelege această lume cel puțin din felul în care dispare.

Lumea nu dispărea însă. Se schimba doar. Străzile nici nu începuseră încă s-o facă. Erau puțin umede doar, ca și cum ar fi plouat

de curând. Din cauza caniculei, asfaltul se muia. Ca în fiecare an. Nimeni nu părea alarmat de ceva. Așteptam cu un fel de excitație dureroasă urmarea. În mai puțin de o jumătate de oră, trotuarele se topiseră într-atât încât pantofii se înțeșteau în ele, refuzând uneori să se mai miște. Era imposibil ca efortul cerut pentru a înainta să nu fie observat. Și totuși, oamenii mergeau opintindu-se cu naturalețea cu care se plimbaseră. Nimic nu li se părea mai firesc. Pereții caselor începeau să se îndoiaie ușor, se ondulau abia simțit, își înclinau amenințător streșinile. Coloanele se spiralaau și se lăsau obosite spre pământ, ca niște odgoane încâlcite. De la o oră la alta, peisajul se transformase și nu putea exista vreun ochi care să pretindă că nu vede. Evident, vedeau cu toții totul. Poate că înțelegeau chiar. Erau prea lipsiți de vlagă pentru a se mai înspăimânta, sau ceea ce se petrecea intra în calculele lor, căroră le cunoșteau dinainte rezultatul? Păreau, în orice caz, cuprinși de o frenezie oarecum ciudată, nepotrivită. Se bălăceau aproape veseli, încercând să înainteze și nereușind, fără a-i neliniști neînaintarea. Din când în când, cădeau și se ridicau încliați, murdari, de nerecunoscut, dar cu un fel de stranie mândrie că participă la acel straniu eveniment. Știau, evident, mult mai mult decât mine despre el. O cornișă aplecată prea mult deasupra trotuarului s-a desprins în cele din urmă ca o mare picătură, ca o imensă lacrimă groasă, opacă (vedeam materia plângând!), și a prins sub plesnetul greu al căderii doi oameni, ale căror trupuri s-au văzut nemișcate, rigide, câteva clipe înainte ca pasta groasă a asfaltului să-i acopere cu totul. Disparația lor s-a pierdut în vacarmul iresponsabil, în marele cor de țipete emoționate care urmăreau cu sufletul la gură momentul palpitant al prăbușirii unei clădiri impozante, cu multe etaje, care părea să fi fost clădirea telefoanelor. Se strânseseră cu sutele, cu miile în jur, lăsându-și numai distanța necesară privirii, fără gândul că ar putea fi striviți sub presiunea valurilor lui, și așteptau, cu pupile fascinate, desfășurarea spectacolului. Colosul de piatră și marmură își pierduse colțurile și muchiile, se îndulcise, se rotunjise într-o curgere aproape neobservată. Ferestrele începuseră să-și piardă simetria, se înclinau, trase în jos de curenții ascuns, unele într-o parte, altele în alta, părăsind rândurile, aglomerându-se, ciocnindu-se între ele. Printr-una se vedea un etaj întreg ondulat ca o armonică, lăsat într-o rână în interiorul clădirii care-și păstra încă linia verticală, deși mereu mai puțin înaltă, îngroșată secundă cu secundă.

Nicio prăbușire spectaculoasă, bruscă, nu s-a produs. Totul s-a petrecut treptat, lent, prin bună înțelegere parcă palatul s-a lăsat în jos, mereu mai lat, mereu mai rotund, s-a aplatizat de bunăvoie, a rămas o movilă numai, un gorgan moale ca o cocoasă, care a continuat să se resoarbă încet până când, cu o ultimă aspirație, ca un suspin, a fost înghițită definitiv de magma generală. Un vacarm înnebunitor a însoțit acest neînchipuit spectacol, un vacarm de strigăte, de hohote, de note acute, de silabe dispartate mai mult decât de cuvinte. Sunetele păreau lipite unul de altul, din ce în ce mai greu de deosebit între ele, guturale, modulate greoi, din gâtlejuri încheștate. Simțeam că se petrecea ceva mai ciudat și mai înspăimântător decât prăbușirea zidurilor și topirea străzii. Sunetele acelea, pe care nu reușeam să le mai deosebesc unele de altele, nu erau deformate de vacarm, nu deveneau incompreensibile din cauza suprapunerii lor, ci se nășteau așa, în mod absurd, de neînțeles. Erau niște semne ale unei dezarticulate bucurii, erau niște semne ale unei descompunerii. Îmi încordam cu disperare atenția să înțeleg totuși, să discern, dar, când reușeam să leg două silabe, cea de-a treia cădea și-mi dă râma bietul sens presupus cu disperată bunăvoință. Ascultam și-mi încordam toată luciditatea, întreaga voință, ca să mă conving că nu era cu puțință. Era, desigur, cald, era îngrozitor de cald, dar nu era posibil totuși ca vorbirea, creierul acestor oameni să se topească asemenea pietrelor, nu era posibil ca frazele să se dezarticuleze, gândurile să se întindă și să atârne moi, nu era posibil să nu mai am cui să strig un avertisment pe care până acum o clipă încă nu credeam că eu trebuie să-l dau. O veselă demență orchestra țipetele dezlănțuite ale trecătorilor care se precipitau dintr-o parte în alta, arătându-și, printre hohote de râs, cu mâinile întinse, dezastrele și căutând mereu încă un spectacol și mai nemaivăzut, și mai total. Nu exista spectacol mai total decât spectacolul oferit de această masă de ființe care părea imună la durere, la spaimă, la moarte chiar, inconștientă până la transformarea derutei într-o jubilară. Și totuși, mureau mulți dintre ei, dacă nu cumva descopereau o altă modalitate de existență dedesubt, acoperiți de valurile informe ale materiei. Dispăreau pur și simplu fără urmă și fără disperare, râdeau, și gurile deschise li se umpleau de magma care pătrundea peste tot, se îmbrățișau, se împreunau, lăsându-se să cadă de bunăvoie, cu spasmele plăcerii și ale isteriei, în fluidul mormânt colectiv. Deasupra lor, o secundă, mълul

facea bulboane și cercuri, apoi se liniștea definitiv. Ce monștri urmau să se nască pe celălalt tărâm din aceste sensibile și dezgustătoare copulații, ce fel de ființe, adaptate la noroiul acela fără urme, la aluatul acela de apocalips, urmau să apară pentru a-l popula asemenea unor larve capabile să aștepte milioane de ani ca să dea naștere unei noi faune, cine știe, unei noi spețe umane?... Ultimii dintre supraviețuitori se topeau asemenea unor stafii împrăștiate de boarea dimineații. Părul începea să le curgă, mâinile li se făceau lungi, fără sfârșit, carnea aluneca de pe oasele rămase o clipă mai mult în picioare pentru a se destrăma și ele în oceanul vâscos. Era, într-adevăr, un spectacol a cărui contemplare mă ținea suspendată, departe de sentimente, gata să-mi dea drumul, deasupra lui. Orașul fusese construit probabil în pantă, pentru că materia topită începuse să alunece, ca un mare fluviu curgând lent înspre cine știe ce abisuri, între maluri nu prea înalte, fostele case, erodate și moi ele însele, dispuse să cedeze tacit. Descopeream astfel, înaintând, aproape înotând, prin acest peisaj pe cale de lichefiere, ciudata așezare a orașului, cu străzile ca niște panglici legate în vârful dealului catedralei și fâlfâind de-acolo spre poale într-o simetrică libertate. Catedrala rezista încă surprinzător, e adevărat – cu crucile topite, cu turnurile răsucite burlesc –, dar oricum era încă purtătoare a unor forme bizare, ridicole, dar existente miraculos în pustiul inform și aproape liniștit. Nu pentru mult timp, evident.

Cerul însuși începuse să curgă, lichefiat albastru, în dâre groase de culoare și roind peste întregul peisaj. Ca la un semn, sub această aversă, catedrala, atât de puternică încă, a început să se cufunde lent, fără a-și pierde relief, coborâtă de o trapă misterioasă acționând parcă sub greutatea albastrului care îmbrăcase ca o platoșă spectaculară cupolele. Odată cu această ultimă și benevolă renunțare, nimic nu mai întrerupea nesfârșita câmpie vâscoasă al cărei unic locuitor eram. Cred că atunci am început să plâng. Nu era propriu-zis o suferință cea care se auzea în suspinele mele tot mai nestăpânite și-n lacrimile mele care nu-mi mai aparțineau. Era o descătușare a nervilor încleștați de dorința de-a face ceva, de-a salva ceva, o destindere nesfârșită, acum, când nimic nu mai putea fi salvat, și o neasemuită părere de rău pentru toată această fantastică și lipsită de sens frumusețe.

Cerul se sfârșise. Cursesese pe pământ. Sau poate numai culoarea care-l ascundea. În locul lui, deasupra capului meu se vedea un imens

gol, incolor și fără hotare, un gol pe care mintea nu era în stare să și-l imagineze și în care soarele plutea – asemenea unui gălbenuș de foc – în plasma sticloasă, nesfârșită. Se apropia asfințitul. Sfârșitul unei zile în care fața universului se schimbase și care se încheia liniștită, cu liniștea datoriei împlinite. Pe fața materiei curgând ostenită, soarele împlânzit se oglindea cu înțelepciune, se vedea. Culorile pe care ziua le topise, le anihilase, le amestecase ca să obțină îngrozitorul ei alb, umbrele le făceau din nou să apară, să se despartă una de alta, să existe. Uriașa stepă fluidă le lăsa să se joace, să alerge, să se ascundă, să se dezvăluie pe pielea ei, tulburată numai de respirația pământului, și toată această lunecare de nuanțe în jurul chipului soarelui răsfrânt în materie, în jurul soarelui care se pregătea să moară dedublându-se, îndulcindu-se, mă copleșea cu frumusețea ei fără hotar și fără întoarcere. Plângeam înotând prin masa vâscoasă și strălucitoare de culori, plângeam înotând cu disperare, fără să știu dacă voi putea ajunge undeva, dacă există vreun loc unde se mai poate ajunge. Dar înțelesesem, în sfârșit, că materia topită nu mă mânjea și culorile nu îndrăzneau să mă atingă, că nu înnebunisem și nu dispărusesem și eu, pentru că așa voise malefica forță ce dirijase acest episod de apocalips, căruia mă alesese, mă destinase martor. Existam ca să pot vedea, existam ca să dau sens spectacolului. Eram spectatorul menținut în viață ca să aplaude minunile și care aplaudă pentru simplul motiv că a fost păstrat în viață. Dar eu nu voiam să aplaud. Eu nu voiam să fiu martorul înminunat al splendidelor și dezgustătoarelor cataclisme. Imensa frumusețe care făcea să-mi curgă de admirație aceste ridicole lacrimi mă făcea să mă răsucesc de durere și de neputincioasă revoltă. Singura mea șansă era să întorc spatele acestui admirabil spectacol al frumuseții devastatoare, să nu-l recunosc, să mă îndepărtez, să-l uit, să rup toate sentimentele care mă leagă de el, să nu-l admir, să nu-l urăsc, să nu mă las fascinată, să nu primesc viața, cu atâta cruzime oferită, să înot împotriva acestei forțe neînțelese, împotriva trupului meu viu care nu mai putea să mă asculte, să înot, să înot. Înotam din toate puterile fără să știu încotro, într-un ultim și definitiv gest de refuz; înotam cu ultimele fire de energie, în timp ce ochii, prin pleoapele cărora mai pătrundea o dulce roșeață, se închideau și trupul simțea cum se lasă fără putere în jos, spre necunoscutele adâncuri ale materiei.

Mi-am revenit pe aceeași plajă. Nu uitasem nimic. Se însera. Algele păreau negre și gunoaiele răvășite aveau profiluri purtătoare de sens parcă, misterioase. Marea respira lent, cu ceva culpabil în felul în care părea că nu vrea să atragă atenția, cu un secret conținut în prea regulata și previzibila ei mișcare. Aerul se colora, condensându-se în albastru intens. Stăteam întinsă pe spate, cu brațele larg desfăcute, cu mușchii străbătuți fierbinte de dureri care se trăgeau înspre extremități și păreau să se scurgă în pământ prin vârfurile inerte ale degetelor și prin pielea crăpată a călcâielor; părul mi se încălcea printre așchii de scoici, plin de nisip și de cochilii minuscule de melci, umflat din când în când de o pală de vânt, ca un catarg destrămat fin, capabil încă să se înalțe, dar nu și să urnească povara vie pe care o însoțea; capul mi se rezema aproape cu duioșie, despărțit parcă de corp și ușor, de o cutie pătrată, pe jumătate îndoită și purtând o etichetă indescifrabilă. Câte un val mai prelung ajungea până la mine, lingându-mi cu un respect periculos mâna pe care putea s-o ajungă, muindu-mi vârfurile pletelor răsfirate până acolo și depunându-le sub un nisip fin, aproape invizibil; câte un val îmi atingea obrazul topind sarea lacrimilor, scurgându-se apoi brusc în pământ cu un fel de suspectă complicitate. Stelele începeau să se zărească, rare încă și palide, firave, gata parcă la fiecare clipă să renunțe, să se retragă. Stăeam întinsă pe spate, cu fața spre ele, spre imensul gol în care își picurau sclipirea timidă, și simțeam cum pământul, cu mările și oceanele sale clătinate în albi, se rotește încet, cu grijă, cu frică, suspendat în abis, cum eu stam, agățată abia, pe o plajă, deasupra nemărginirii care mă atrage, în care aș putea în orice clipă să mă prăbușesc, să cad fără speranță printre aceste necunoscute stele. Nu-mi era teamă, știam că e o cădere care pare un zbor, dar, fără să vreau, fascinată și gata să-mi dau drumul în înalt, degetele mi se încheștau cu disperare în nisip, în alge, în gunoaie, în apă. Celulele mele, compuse din aceleași elemente chimice ca și moleculele acestor reziduuri, și acestor pietre, și acestor plante, se simțeau solidare aici și refuzau să mă urmeze... Celulele mele bolnave de oboseală și de efort erau pătrunse de deznădejdea care fusese cândva o stare a sufletului și care era un fel de plasmă organică, un fel de umoare a întregului meu organism abandonat dezgustului și revoltei, dar prea epuizant pentru a le putea exprima, pentru a le putea elibera din

șesuturile ascunse în care dospeau. Nu uitasem nimic. Uimirea se depunea în continuare, ca un zaț mereu mai gros cu fiecare oră de neînțeles care se strecura peste mine.

Când m-am ridicat, întunericul se făcuse compact, marea nu se mai vedea. Se auzea numai plescăind senzual, respirând pățimaș, aproape excitantă, aproape înspăimântătoare, alături. La numai câțiva metri, pe țărm, bezna era întreruptă de o pată albă, prelungă, de un fel de insulă fumurie care se clătina ușor. Ce noi și aberante surprize mi se mai rezervau? Ce nedorite minuni se mai puneau împotriva mea la cale? Reușeam cu greu să disting ceva, chiar ajunsă în imediata apropiere a misterioasei ființe. Pentru că era o ființă, un trup prelung și ușor lucios, care trebuia să strălucească orbitor în lumină, dacă era în stare să păstreze în tenebrele care o înconjurau luciul acela de opal, halucinant. O ființă, desigur, *o prezență*, chiar dacă nu știam cărui regn îi aparținea, ceva suferitor și deznădăjduit care, departe de a-mi inspira teamă, mă atrăgea, mă făcea să simt o stranie afinitate. Simțeam deodată că de cunoașterea acelei ființe se lega pentru mine o mare descoperire, că atârnam brusc de forma aceea nepătrunsă încă, de destinul acela încă necunoscut. Atunci a răsărit luna, pe neașteptate, cu mișcări grăbite, ca și cum ar fi rămas în urmă, luminând deodată totul, cuprinzând totul dintr-o singură privire a marelui ei ochi deschis peste lume. Era un delfin-copil, mort, întins cu definitivă grație pe plajă, cu pielea albă ca fumul și carnea roz-ce-nușie desfăcută ușor ca să arate cu grijă organele așezate frumos ca într-un mulaj. Era sfârtecat de-a lungul trupului curat, mort nu demult, probabil, pentru că celulele îi mai păstrau aparența purificatoare a durerii. Inefabil aproape, nemirositor, legănat abia simțit de marea care îl atingea ritmic, nehotărându-se să-l preia. Stăteam lângă el și-l priveam pradă unei liniștitoare, iluminatoare prostrații. Era frumos, mai frumos decât poate viața vreodată fi, și iradia cu blândețe ambiguul amestec de fascinație și repulsie pe care moartea însăși îl dă. Stătea pe plaja pustie, pe hotarul strict dintre apă și uscat, legănându-se nehotărât între două lumi care îi erau acum la fel de străine: stătea în moarte, frumos, cu spatele alb întors spre valurile care îl expulzaseră, oferind uscatului necunoscut, supremă ofrandă, măruntaiele sale sfârtecate. Ce cataclisme marine determinaseră această ființă a mării să le prefere îngrozitoarelor taine ale uscatului?

N-aveam să știu niciodată, așa cum n-aveam să știu dacă marea în care aveam să-l înlocuiesc, dacă pământul în adâncurile căruia îmi va ține locul vor fi la fel de neiertători și cu strănii oaspeți ce eram. Luna se înălțase și însemna cu bunăvoință o strălucitoare cărare de la mine la ea: înțelegeam, în sfârșit. Momentul era plin de o solemnitate limpede, aproape muzicală. Schimbul de ostatici s-a făcut simplu, fără cuvinte, fără lacrimi, în locul delfinului expulzat pentru cine știe ce misterioasă răzvrătire, marea era dispusă să mă primească. Nu mă împotriveam. Pașii pe cărarea de apă și, așa cum bănuiam, nu mă lăsă să mă scufund, deveni sub pasul meu densă. Era un semn de dragoste sau o nouă, înspăimântătoare minune? Nu mă întrebam. Aveam, deodată, nejustificat și binefăcător, încredere în rațiunea neînțeleasă, dar fără hotar, căreia mă încredințam: simțeam deodată cum fiecare celulă a corpului meu devenit ușor și fiecare atom al sufletului meu nevăzut se liniștesc, se fac blânde și lipsite de orgoliu, somnoroase, dispuse să se lase în voia unei nepătrunse puteri. Nu mă mai durea, după foarte mult timp, nimic și, pentru prima oară, nu mă mai miram. Mergeam încet, fără să mă grăbesc, fără emoții. Mi se părea că merg pe o oglindă alunecoasă și dulce la pipăit. Nu mă gândeam la tainicele, minunatele și poate îngrozitoare genuni care mă lăsau atât de împlânzite să le calc, să le trec. Nu mă întrebam căror fantastice reprezentatii le sunt dusă martor. Mă simțeam bine, mă simțeam acasă. Simțeam cum, fără să vreau, buzele îmi schițează un zâmbet nou, necunoscut. Pășeam pe cărarea desenată de lună pe apă și uleiul, plutind, al luminii, îmi ungea tălpile crăpate care scoteau, la fiecare pas, un plescăit ușor, copilăresc. Să nu mă trezesc, mă rugam, încă puțin, să nu mă trezesc.

Pe cum înaintam, luna se făcea tot mai mare, nebănuit de mare. O poartă. Aș fi vrut să alerg, dar mișcările îmi erau lente, plutitoare și fiecare secundă era o lungă fericire. Să nu mă trezesc, mă rugam, încă puțin, imploram zâmbind, să nu mă trezesc... Și mă auzii încă mult timp după ce știam că nu-mi mai e teamă de asta...

TOAMNA

AMINTIRI DIN COPILĂRIE

Spre deosebire de celelalte încăperi ale casei, camera aceea veșnic rece avea tavanul boltit, înălțat nefiresc în sus și sprijinit de patru arcuri severe, aproape medievale, care se repetau în dreptul ferestrelor cu ogive absurde, marcate de obloane de lemn lăcuite cu gri, închis. Deși avea o sobă mare de faianță verzuie, cu gura pătrată închisă în permanență de o ușă grea și înzorzonată de tuci, camera aceea nu fusese niciodată încălzită, încât cu anii atmosfera ei se stabilizase la un nivel aproape glacial, prea puțin influențat de anotimpul de afară. Îmi amintesc că iarna nu o străbăteam decât în fugă, grăbită să-mi lipesc spinarea înfiorată de teracota fierbinte a camerei alăturate; îmi amintesc că vara în soarele dogoritor îi jinduiam cu naivitate răcoarea care după câteva minute mă făcea să strănut și să tremur; dar mai ales îmi amintesc somnul din după-amiezile de august când, după ce eram spălată fără menajamente de zeama fructelor scursă până la coate și până sub bărbie, de suc de ierburilor înverzit până la genunchi, eram trimisă cu forța la culcare, în patul mare, cotropit de perne. Atunci, după ce sfârșeam plânsul obligatoriu, impus de demnitatea jocului întrerupt, începea pentru mine o lume stranie pe care o primeam de fiecare dată cu emoție incitată în egală măsură de spaima și de plăcerea care mă așteptau. Îngropată în dune de puf sub bolta rece și întunecată a încăperii, mă simțeam suspendată, exclusă de vara ce se întindea orbitoare și nesfârșită dincolo de obloanele care lăsau să pătrundă prin două crăpături alăturate două raze lungi paralele tăind miraculos odaia în două felii egale și oprindu-se brusc pe peretele dimpotrivă în două bălți tremurătoare de lumină. Printr-o adevărată minune însă – și asta dădea caracterul oarecum magic al întregii întâmplări –, cele două pete luminoase coincideau exact cu două tablouri egale, nu prea mari, așezate simetric la picioarele patului și pe care razele verii le decupau violent pe peretele întunecat, dându-le un relief ireal și o fantastică precizie. Erau două acuarele, înrămate simplu în dungi subțiri de

lemn lustruit și reprezentând două peisaje care mi s-au fixat în memorie nu ca două subiecte de tablou, probabil mediocru (n-o să știu niciodată cine fusese autorul acelor cartoane care aveau într-un fel să mă marcheze pentru toată viața), ci ca două priveliști prin care am trecut, în care am mai trecut cândva, ca două cadre arhetipale de viață în care trebuie să mă întorc, pentru a le recunoaște. Prima reprezenta un țărm înalt de mare, un țărm abrupt fără a fi stâncos, un mal înalt de lut uscat, pietrificat aproape, păstrându-și din pământ numai culoarea intens gălbuie, bolnavă; bolnavă era și culoarea mării apropiate, aproape confundată cu cea a cerului, un albastru-cenușiu foarte aproape de alb, deosebit de acesta doar printr-o pată cu adevărat albă – o pânză sau poate o pasăre în larg – și care, prin contrast, dădeau intensitate culorilor stinse din jur; tot gri, tot albă, dar mai dură, pe țărmul pământiu o casă săracă, veghind depărtarea. Cea de-a doua reprezenta o casă de bârne, mai curând un șopron de un brun-viu, vegetal, așezată la marginea unui drum galben de frunze, marcate de un șir șerpuitor de plopi galbeni și ei, aproape aurii, pierzându-se pe cerul lin de lumină, fără pic de albastru. Ceea ce le făcea ciudate și ceea ce năștea sentimentul acela sfâșietor, pe care mi-l amintesc atât de bine și acum, era totala lor lipsă de sens, lipsa lor de epică. Nimic nu părea să se fi întâmplat sau să se întâmple în casele acelea nelocuite evident de nimeni, așezate în locuri unde n-a călcat vreodată picior de om și care totuși, sau poate tocmai de aceea, nășteau în privitorul din mine o nostalgie acută, insuportabilă, convertită într-un inexplicabil plâns ce sfârșea prin a mă adormi. Adormeam luând cu mine în vis priveliștile atârinate pe perete, populându-le până la epuizare cu întâmplări și coșmaruri pe care le uitam odată trezită, buimacă, în camera unde razele pătrunse prin crăpături se stinseseră, și împreună cu ele și ecranul de la picioarele patului pierdut cu spaimă în întuneric. Țipam ca să fiu auzită și redată verii de afară și mă avântam în jocul copilăresc cu o fervoare izvorâtă din vinovăția de a-l fi trădat într-un fel greu de precizat, făcând totul pentru a alunga din minte cele două peisaje inexplicabil obsesive și sensurile lor neînțelese, dar prevestitoare.

Iată o amintire din copilărie.

Mi-ar fi greu să spun prin ce se leagă ea de întâmplarea pe care vreau s-o povestesc, dar o legătură există: știu – fără să știu cum – originile acesteia de pe urmă se pierd în cea dintâi, că din nostalgia sfâșietoare

și lipsită de obiect a acelor tablouri de pe pereții copilăriei au crescut toate viețile mele contradictorii, hăituindu-se una pe alta, pe rând. De altfel, ce dovadă mai convingătoare a evidentei importanțe pe care o au în devenirea mea cele două acuarele decât faptul că în condițiile în care scriu aceste rânduri am început descrierea situației, poate fără ieșire, în care mă aflu prin această aparent neînsemnată și, de altfel, total neepică, amintire din copilărie. Totul se explică printr-o absurdă certitudine că, dacă aș reuși să înțeleg sensul acelei nostalgii fără speranță din copilărie, aș găsi și soluția enigmei care mă stăpânește acum; că e vorba de o singură taină cu manifestări deosebite, răspândite în locuri fără semnificație și la distanțe de decenii.

Faptul că ninsese înainte de sfârșitul lui noiembrie, departe de a pune capăt toamnei, îi dăduse o strălucire nouă, nebănuită și un farmec amestecat, echivoc. Umblam prin parcuri nemaisăturându-mă să privesc crengile încă pline de frunze aeriene, aurii, peste care zăpada se așezase într-un echilibru precar, grea, albă, materială. Mă aranjam în așa fel încât să fiu zile de-a rândul de serviciu numai după-amiaza pentru a avea diminețile libere și a putea să umblu în voie. Contemplarea îmi dădea, ca întotdeauna, o senzație de beatitudine atât de acută încât eram în stare să stau nemișcată timp îndelungat în fața unei priveliști, convinsă – deși nicio idee nu-mi trecea prin minte (sau tocmai de aceea) – că niciodată n-am fost mai aproape de înțelepciune decât în clipele acelea goale de gând.

Erau cărări întregi atât de albe, încât interziceau privirea și anihilau formele. Umbrele neexistând, niciun volum nu mai putea fi pus în evidență și albul stăpânea cu o nefirească siguranță totul. Din loc în loc însă, ca printr-o secretă înțelegere între anotimpuri, bolta de frunze nu lăsase neaua să ajungă jos, încât, stopată la înălțimea coroarelor, zăpada suspenda, nevăzută, un înduioșător arc de triumf toamnei încă neatinse. De fapt, asta fusese în primele două zile. Apoi, în timp ce străzile fuseseră eliberate de troiene, adică readuse la mizerabila lor umezeală noroioasă, peste omătul parcurilor fumul lăsase o maramă subțire, profanatoare. Treceam, la dusul și la întorsul de la serviciu, prin celebrul parc din centrul orașului, cu albul tot mai veștejit pe crengi, și mă gândeam că pe câmp, în afara străzilor și caselor sau chiar la periferie, acolo unde străzile și casele nu sunt nici atât de puternice, nici atât de totalitare ca aici, zăpada trebuie să fie încă proaspătă, aerul trebuie să aibă încă mirosul acela de rufe

lăsate să înghețe pe frânghie. De aceea m-am bucurat când am aflat că trebuie să-i țin locul unui coleg și să aduc un transport de cărți preluate de biblioteca noastră de la un depozit aflat undeva pe lângă aeroport. Călătoria nu urma să fie mai lungă de zece-doisprezece kilometri, dar eram bucuroasă ca de-o aventură și, fără să bănuiesc cu adevărat că voi trăi una, aveam un fel de nerăbdare ca febra de dinaintea plecărilor din copilărie. Am plecat cu o dubiță asemănătoare celor care transportă pâine – și care mi s-au părut întotdeauna ciudate și misterioase prin închiderea lor inexplicabil ermetică – și încă de pe drum, așezată de-a dreapta șoferului, mergând pe calea, atât de cunoscută, spre marile stadioane, aveam senzația că am trecut într-o altă lume, pe o altă linie care, da, deocamdată, e paralelă cu fosta linie pe care mă mișcam, dar e destul să se producă cea mai mică înclinare, cel mai neînsemnat unghi al traiectoriei ca să mă îndepărtiez catastrofal și poate definitiv.

Ceea ce s-a întâmplat când, imediat după pod, mașina a cotit spre dreapta, intrând brusc din parcul străbătut de șoseaua internațională într-o mahala străveche, nu numai necunoscută, dar și de nebănuit. Spun „de nebănuit“ nu pentru că era noroi și era mizerie, ci pentru că mizeria existentă nu avea un aer contemporan; casele păreau rezultatul eroic al dăinuirii unor improvizații ancestrale; grădinile aveau pomi bătrâni, paragina avea patină și, într-un fel, farmec. De altfel, din când în când, dintre arbori se înălța acoperișul câte unei case mai mari, negustorești, cu stucaturi și pretenții ridiculizate de timp.

Iluziile mele se dovedeau însă deșarte. Zăpada care căzuse atât de nestăpânită zilele trecute apucase să se murdărească prin curți și pe streșini și se topea umilită sub tălpi și sub roțile mașinilor, iar decadența albului crea un cadru potrivit indiferenței decrepitudinii. Vara – și mai ales la începutul toamnei – trebuie să fi fost de o mare frumusețe toată acea abandonare în vegetal și țărână, dar acum crengile cu frunzele muiate de nămeți abia hașurau pereții scorojiți și magaziile acoperite cu foi sfâșiate de carton gudronat.

Depozitul de cărți ocupa o curte imensă cu ierburi sălbatice crescute în alte anotimpuri, până la crengi. Pe lângă gard, tufe bogate – cu florile căzute în zăpadă, intrate în putrefacție – de crizanteme aminteau că e încă toamnă. Un câine de culoarea zăpezii, alb cândva, acum jalnic înnoroiat și îngălbenit de bătrânețe, se agita speriat de mine și lătrându-mă cu o furie egală numai cu spaima sa. Era o clădire

lungă și ireală, de o arhitectură cum nu mai văzusem nicicând, construită cu un singur etaj și înălțând, la un capăt și la altul, câte un balcon de lemn la care se ajungea pe o scară cu fuștei și balustradă scârțâitoare. La parter, pereții erau tăiați de ferestrele mari bătute în scânduri înnegrite de umezeală, și, din când în când, asimetric și parcă fără rost, de câte o imensă ușă de metal ruginit traversată strâmb de un drug gros, fixat printr-un lacăt mare de dinainte de război. Undeva sus, aproape sub streșină, era prinsă o firmă de tablă albastră, care anunța că e vorba de un depozit de cărți, și abia acest banal semn, cu litere cunoscute, cu trimiteri administrative, dădea întreaga măsură absurdității acelei case lungi părând orice altceva decât sediu al unei instituții. De altfel, pentru a împlini atmosfera și așa nefirească a locului, înconjurând clădirea în căutarea unei ființe, dând la o parte crengile crescute până la ziduri și cățarate pe perete, descopeream cu uimire, căzute în zăpadă, oale cu zmațul sărit, farfurii crăpate cu margini aurite, pe jumătate înfipite în pământ, găleți ruginite, sticle goale, borcane de dulceată umplute cu noroi, o întreagă recuzită casnică presupunând existența unei gospodării, a unei locuințe, a unei familii.

Nu, familie nu era. Din colțul casei m-am trezit – sub scara de lemn ducând spre balconul bizar de deasupra – în fața unei uși cu sticlă murdară de trecerea muștelor multor veri, acoperită pe dinăuntru cu o perdea croșetată cu fluturi și pătată pe lângă clanță cu grăsime. Dincolo de ea, se zărea un antreiaș îngust și lung, în fundul căruia o plită de aragaz așezată pe o masă susținea o mare oală cu rufe aburitoare puse la fiert. Am bătut destul de tare pentru a putea fi auzită dintr-o a doua cameră, pe care o bănuiam în partea stângă, dar singura ființă vie părea să fie apa clocotitoare scoțând icnete aproape umane printre rufe. Am apăsât pe clanță și, abia atinsă, ușa s-a deschis larg, dându-se de perete și lăsând să năvălească afară un tăvălug de aburi cu miros de leșie, repede condensați.

Am intrat ca să bat la cea de-a doua ușă și, în lipsa răspunsului, am apăsât pe cea de-a doua clanță, nemaibănuind că pot să găsesc pe cineva, hotărâtă totuși să epuizez toate posibilitățile investigații. Deschisă la fel de ușor, ușa a lunecat cu un miorlăit aproape animal în balamale, oprindu-se pe neașteptate într-o mobilă, probabil așezată în spatele ei. Era destul însă pentru a descoperi o încăpere îngustă și scundă, supraîncărcată de lucruri stând să se prăvălească unele peste altele, vechi și jalnice, mirosind a bătrânețe, a mizerie, a loc neaerisit

de decenii. Un pat cu așternutul mototolit și cenușiu pe care se plimba arcuindu-și spinarea și fixându-mă cu ochi răi o pisică neînchipuit de slabă; o masă acoperită cu o dantelă zdrențuită pe care se aglomerau suprarealist o vază (suvenir de la Călimănești) cu flori de pai prăfuite și fără culoare, o cratiță cu un rest misterios de mâncare, un colț de pâine uscată, un pachet de țigări *Plugar*, un mosor de ață neagră cu un ac înfipt perpendicular prin urechile căruia fâlfâia un fir alb de lână, un pieptene de os, o perie de haine, un ziar; după ușă un fotoliu imens, mult prea mare pentru cămăruță, ocupând mai mult de un sfert din ea, cu îmbrăcămintea, de o culoare imposibil de precizat, roasă până la arcurile care scăpau din loc în loc la lumină, și plin de un morman încâlcit de haine mototolite, de pături uzate; alături de el, umplând restul peretelui, un dulap cu trei oglinzi ovale montate pe ușile care nu mai voiau să se închidă. În fundul odăii, în colț, cu spatele la geamul purtând însemnele ploilor, prafului și funinginii din ultimii ani, o femeie bătrână; îmbrăcată cu o rochie gălbuie de sub care ieșeau pantalonii unei pijamale strânși în jurul gleznei în niște ghețe grele, bărbătești, legată peste mijloc cu o sfoară ce strângea astfel în jurul trunchiului ei plat un cojoc fără vârstă, cu lână ieșită prin găurile moliilor. Cu câteva șuvițe de păr alb scăpate de sub broboada peste care-și îndesase un fel de căciulă dintr-o blană rară poate, dar neidentificabilă, ea spăla aplecată deasupra unei albie. Era o albie rotundă cum nu mai văzusem, construită, asemenea unei secțiuni de butoi, din nenumărate doage adunate într-un cerc de fier, dar scândurile care o formau erau atât de fin potrivite și atât de albite de apele și leșiile care au trecut peste ele, încât părea mai curând o operă de artă finisată, ireală în acel decor pe care totuși îl rezuma.

– Bună ziua, doamnă, am spus mai tare decât ar fi trebuit, convinsă că nu voi fi auzită nici așa. Caut depozitul de cărți...

– Depozitul de cărți este aici.

Vocea ei era joasă, ca și cum și-ar fi vorbit sieși, bătrânească, dar presupunând un auz normal. Respira însă greu, aproape șuierat. Și, ca și cum ar fi vrut să-mi prevină mirarea, a făcut cu mâna udă, cu zbârciturile umflate de leșie, un gest ambiguu, într-o direcție imprecisă, poate înaintea ei sau poate deasupra.

Am rămas confuză, cu mâna pe clanță, fără să știu dacă trebuie să intru în cameră sau să mă îndrept în direcția atât de greu de descifrat sugerată de bătrână.

– Am venit să preiau niște cărți, am spus mai mult ca o scuză. Și am încercat să precizez: Îl caut pe administrator.

Bătrâna a dat din cap fără mirare, într-un fel care mă îngloba lipsei ei de perspectivă.

– Stai jos, mi-a spus, ca un fel de concluzie a comunicării mele și tocmai de aceea oarecum îngrijorător.

M-am hotărât totuși să iau mâna de pe clanța care se încălzise sub palmă și să caut cu ochii un scaun pe care să mă așez. Nu era însă niciunul liber de haine, ziare, cești cu lingurițe, lighene. Am optat deci pentru marginea patului, într-un colț în care așternutul mototolit spre perete lăsa descoperită o scoarță veche, în culori muiate de vreme înspre brun și gălbui, neașteptat de frumoasă în decrepitudinea din jur. M-am așezat. Apoi am așteptat. Bătrâna nu-mi aruncase încă nicio privire și continua să spele rufele nedefinite din copaia cu apă intens cenușie, evident rece. Așteptând, am descoperit pereții. Erau încărcăți de rame complicate cu fotografii mari, retușate, de icoane litografiate în culori vii, de fotografii mici strânse mai multe într-un cadru sau așezate la încheietura celor mari, de goblenuri reprezentând coșuri cu fructe și pisici, de farfurii de porțelan pictate primitiv cu flori stridente și chiar de o foarte frumoasă icoană pe lemn, afumată, cu formele și culorile aproape stinse, mai lăsând să se bănuiască un cap de sfânt bizantin încadrat pe toate cele patru laturi de mici careuri, cu scene impenetrabile și de aceea fascinante. În spatele meu, dominând patul în două cadre egale și egal ornamentate, un bărbat îmbrăcat în uniformă militară, cu chipiu cilindric – din vremea Primului Război? –, cu o mustață mică, în egală măsură negustorească și cazonă și, deși foarte tânăr, de proporții destul de impresionante pentru ca rama tabloului să le decupeze la timp; o femeie mai curând frumoasă, în orice caz cu personalitate și cu aplomb, sigură de ea, privind în ochii privitorului cu un fel de sfidare senzuală care o făcea mai frumoasă decât era și o maturiza până la inteligență. Deasupra bătrânei aplecate peste albia ei, într-un portret mai mare încă și mai îngreunat de stucaturi aurite, aceeași femeie, cu spatele întors pe jumătate spre privitor, descoperea un profil acvilin, aproape disprețuitor, îndulcit de o privire ușor tulbure, ca de o boală sau ca de o dorință intensă. Bustul drept, văzut și el dintr-o parte, era acoperit de-a curmezișul cu o banderolă lucioasă, așa cum poartă reginele, și poate acest amănunt vestimentar, poate numai nasul

subțire și gura arcuită, indiferentă, dădeau întregii făpturi un aer imperial, aproape impresionant.

– Nu cred că vei reuși să-l găsești pe administrator.

Bătrâna și-a întors numai o clipă spre mine profilul acvilin, ca și cum ar fi știut că mă uitasem la fotografiile ei. Avea același aer puțin sfidător și, în mod cidat, aceeași inteligență senzualitate care, așa cum în tinerețe o salvase de banalitate, nu o lăsa acum să se scufunde în bătrânețe.

– Nu cred că vei reuși să-l găsești pe administrator. Nimeni n-a reușit să-l găsească până acum, mai adăugă ea într-un fel atât de firesc, încât (nebulia fiind exclusă în mod inexplicabil din discuție) îmi dădu certitudinea – chiar dacă nu încă spaima – misterului. Singura soluție este să stai să-l aștepți aici. Coboară destul de des.

Cât de des? – n-am mai îndrăznit să întreb. De altfel, nu-mi rămânea decât să aștept. Mașina, vedeam pe geam, mă părăsise. Poate că șoferul profita de întârzierea mea pentru a-și aranja vreo treabă personală, poate că plecase pur și simplu. La urma urmei, mă simțeam destul de bine în camera aceea cu aluviuni din alte vremi, cu bătrâna a cărei liniștită indiferență începea să mă incite. Avea mâinile cu zbârciturile atât de umflate de apă, devenite albe de frecat și tumefiate, încât îmi făcea rău să le privesc, ca și cum simpla lor vedere era în stare să-mi transmită durerea de carne intrată aproape în putrefacție.

– Aș putea să vă ajut eu la spălat cât stau aici, am spus împotriva voinței mele, adică fără să-mi fi trecut înainte cu o secundă prin minte ideea de a-mi oferi serviciile. De altfel, am regretat imediat. Lăsându-mă fără răspuns, bătrâna continua să-și agite degetele umflate în zoaiele albiei cu un aer jignit – sau poate mi se părea mie –, ca și cum ar fi vrut să nu bage în seamă o gafă. Stăteau în continuare îmbrăcată cu paltonul, pe marginea patului, ținându-mi inerte în poală degetele reci în mânușile îmblănite, nu simțeam nicio dorință de a mi le scoate din tunelele lor lănoase și de a le băga în apa rece și murdară dintre rufele încălcite unele într-altele, dar, inexplicabil, continuam să-mi aud vocea, lipsită de convingere, insistând stângaci.

– Ar trebui să-mi dați voie totuși să vă ajut, sunt mult mai tânără decât dumneavoastră și apoi, oricum, stau aici fără nicio treabă. Cine știe când o să vină administratorul.

Mă auzeam și mă miram singură de ușurința cu care acceptasem așteptarea aceea nedefinită.

– Da, administratorul s-ar putea să întârzie – și bătrâna, care se hotărâse în cele din urmă să se oprească din spălat, își șterse mâinile cu o margine a pijamalei care îi atârna pe sub cojoc și se așeză pe marginea unui scaun lângă soba înghețată. Fumezi? mă întrebă, întinzându-mi pachetul *Plugar*, și cu gesturi căutate, absurde pentru mâinile ei martirizate, cu gesturi aproape distinse, își aprinse o țigară. Trase un fum lung, pe care îl eliberă târziu, când nici nu-l mai așteptam, în două trâmbe subțiri, voluptuoase care își păstrasera mult timp consistența în aerul rece al odăii. Sunt foarte bune, mă încredință, ușoare, vegetale – și ultimul cuvânt sună nepotrivit și neașteptat de context. Da, administratorul s-ar putea să întârzie. Câți ani ai?

De ce? – vrui să întreb, ca și cum întrebarea ar fi avut vreo legătură cu întârzierea administratorului. Îi spusei.

– O, dar pari mult, mult mai tânără. Nu ți-aș fi dat mai mult de douăzeci. Pari mult mai tânără –, și mă privea într-un fel ciudat, cu o atenție ascuțită. La vârsta dumitale, întârzierea administratorului nici nu contează.

Nu, acum nu mai era o impresie a mea. Nu mi se păruse. Bătrâna lega evident vârsta mea de întârzierea administratorului, ca și cum nu ar fi fost vorba de minute sau ore, ci de unități de timp mult mai mari, capabile să se adauge vârstei mele, s-o determine.

– N-o să pot aștepta prea mult, spusei ca să pun lucrurile la punct. De altfel, nu am decât de ridicat un pachet de cărți repartizate bibliotecii noastre cu aprobare specială. Mi s-a spus că sunt împachetate gata, nu trebuie decât să semnez de primire. Nu înțeleg ce legătură poate să aibă asta cu...

Dar în clipa aceea, deasupra noastră, chiar deasupra noastră, s-au auzit doi sau trei pași extraordinar de distincți, făcuți parcă anume pentru a fi auziți, și o voce care a pronunțat solemn câteva cuvinte. Dar, deși fuseseră spuse foarte clar, din cauza surprizei poate sau din cauza tonului incantatoriu, ca de ritual, nu reușisem să le înțeleg. Îmi trecuseră prin ureche fără să se fixeze, lăsând în urmă numai o rostogolire de o-uri cântate puțin. M-am uitat la bătrână. Îmi zâmbea liniștitor.

– E administratorul. De când i-a murit nevasta, vorbește adesea singur. I-e urât, săracul. S-a și mutat chiar aici deasupra, în sectorul cărților cu discursuri de recepție.

– Bine, dar atunci nu e nicio problemă. Nu e nevoie decât să-mi arătați cum ajung deasupra, să-l găsesc pe administrator, să-mi iau cărțile și să plec.

– Nimeni n-a reușit să-l găsească pe administrator. O să te rătăcești, n-o să mai știi să ieși dintre cărți. O să mori de foame și de frig printre ele. Eu n-am cum să te ajut, am ieșit de mult la pensie. Nu mă mai țin picioarele, nu mai știu drumurile și am și foarte mult de spălat, își aminti brusc, întorcându-se precipitat la albie și întorcându-mi spatele.

În aceeași clipă, se auzi un scârțâit metalic prelung și am văzut ușița teracotei dându-se ca singură la o parte și după o lungă secundă de așteptare, pisica dispărută – abia acum îmi dădeam seama – între timp ieși jigărită și tacticoasă, cu același aer malefic, din sobă.

Am tresărit speriată, scuturată de o senzație de profundă neplăcere, de spaimă poate sau numai de dezgust provocat nu atât de animalul jigărit și rău, ci de întreaga atmosferă a cărei întruchipare părea a fi. Îmi făcea rău s-o privesc. Am întors capul spre fereastră. Și am încremenit. Prin geamul murdar se vedea o splendidă livadă de gutui tremurându-și în soare globurile aurii imperfecte. Era, desigur, toamnă, dar o toamnă luminoasă și caldă, care nu mai exista în realitate, după cum nici livada nu putea să existe. Încotro, înspre ce ispititoare, misterioasă și poate amenințătoare lume putea da geamul murdar al bătrânei? Înconjurasem ciudata clădire a depozitului de cărți și știam că de jur-împrejur e numai paragina intrată în descompunere și pe jumătate înghețată a sfârșitului de toamnă. De unde răsărise livada aceasta galbenă, cu șirurile ei lungi de gutui prea încărcăți pentru a nu amenința să se rupă și a nu atinge, într-un gest de umilință și de plenitudine, cu vârful crengilor pământul? Pământul era și el galben, înveșmântat în iarba pe jumătate uscată și în frunzele întunecate, pieloase, dar acoperite de un fel de puf strălucitor. Întreaga priveliște avea ceva îmbietor și liniștit, un aer de aproape magică beatitudine, încât am încercat să deschid, sub impulsul unei puternice dorințe și fără s-o mai întreb pe bătrână, fereastra. Am căutat febril ivărul de existență căruia simțeam că depind, dar fereastra, oricât ar părea de ciudat, nu avea ivăr, nu avea nicio posibilitate de deschidere, era numai un ochi de sticlă înrămat în lemn și fixat definitiv în tencuială. Dincolo de el, livada părea nu numai intangibilă, ci și batjocoritoare, cu toată căldura ei interzisă și poate inexistentă, cu toate fructele ei luminoase și poate otrăvitoare.

Era prea mult. Mă lăsasem antrenată de atmosfera încăperii, de bătrâna zdrențuroasă cu profil imperial, de poveștile ei absurde, când nu trebuia decât să urc probabil câteva trepte pentru a ajunge într-o

instituție, pentru a arăta o banală delegație și a-mi îndeplini cum nu se poate mai simplu misiunea. Mă ridicai și ieșii fără ca bătrâna să întoarcă câtuși de puțin capul, însoțită numai de miorlăitul batjocoritor și totuși – de unde această absurdă impresie? – încărcat de milă al pisicii. Afară era parcă mai puțin frig și aerul era limpede, plăcut de inspirat. Am înconjurat încă o dată clădirea, fără să descopăr, bineînțeles, nicio livadă aurie și uitându-mă prin geamul bătrânei care, ciudat, părea să se poată deschide de afară și prin care bătrâna și pisica se vedeau în aceleași atitudini în care le părăsisem, ca și cum ar fi încremenit odată cu ieșirea mea. Dar nu mă mai interesa ce li se întâmplă. Eram furioasă pe mine pentru timpul pierdut și pornii să urc pur și simplu scara scârțâitoare de lemn ducând spre balconul șubred de deasupra. În timp ce urcam, mă uitai la ceas și văzui că trecuseră mai bine de trei ore de când stătusem îndobitocită și acceptând sordidele fatalități ale bătrânei în încăperea aceea promiscuă de dedesubt. Atâta prostire era greu de justificat și, tocmai pentru că nimeni nu-mi cerea o asemenea justificare, mă simțeam furioasă pe mine însămi, grăbită să închei cât mai repede neînsemnatul și nepermis de lungul episod. Deocamdată, urcam, urcam de câteva minute bune, scara care părușe mult mai scundă privită de jos, dar pe care, desigur, aveam să o isprăvesc de urcat în curând, chiar dacă, într-un fel destul de enervant și neliniștitor, se dovedea mereu mai lungă decât crezusem, mereu celor câteva trepte care păreau că mai sunt adăugându-li-se altele și altele. Nu mă speriasem, bineînțeles, dar nu puteam să neg că totuși era destul de ciudat, și, când, în cele din urmă, am reușit să pun piciorul pe platforma minusculă din dreptul ușii și să arunc o triumfătoare privire jos, grădina se vedea departe, ca la capătul întors al unui ocean, cu amănuntele abia descifrabile și nesigure. Da, nu degeaba abia mai puteam să-mi trag răsuflarea, dar asta nu era decât normal; tot ce rămânea greu explicabil era faptul că de jos scara mi se părușe numai de zece- douăzeci de trepte. Dar, desigur, și asta putuse să fie numai o iluzie optică sau pur și simplu era vorba de neatenția mea atât de bine cunoscută, de faptul că, enervată, privisem totul în grabă, făcându-mi o falsă impresie. Oricum, nu era un motiv să mă opresc și să pierd timpul, deși abia acum realizez că o scară atât de lungă presupunea o clădire înaltă, iar mie ciudatul edificiu mi se părușe mai curând scund. Ușa, din fericire, și așa cum bănuiam, era deschisă,

așa că, fără să mai pierd timpul, o împinsei și pașii în interior. În aceeași clipă, trebuii să mă opresc în prag, apucându-mă bine cu mâinile de canaturile ușii. În urma mea, în chiar secunda trecerii mele în interior, întregul eșafodaj de scânduri putrede și negre de vreme scoase un pâraie adânc, asemenea unui geamăt lung de eliberare, și se prăbuși simplu, ca la îndeplinirea magică a unui soroc. Peste câteva momente lungi, s-a auzit zgomotul aproape exuberant al atingerii pământului, o bufnitură adâncă, reverberată ușor de împrejurimi, apoi o liniște mai mare decât înainte. Eram suspendată de marginile unei deschizături, undeva la o înălțime imposibil de calculat și tot ce-mi rămânea de făcut era să mă retrag încet în interior, evitând să privesc în jos și închizând cu grijă și fără speranță în urma mea ușa.

La început, n-a trebuit să iau nicio hotărâre. Mă găseam la capătul unui coridor îngust cu pereții acoperiți de cărți sau, pur și simplu, în spațiul strâmt dintre două rafturi înalte până la tavan. Tot ce puteam face era să merg de-a lungul lui până ce aveam să dau de ceva – o încăpere, sau un om, sau un alt coridor. Deocamdată, mergeam, înaintam destul de dificil de-a lungul coridorului, agățându-mă de cotorul mai proeminent al câte unei cărți, de câte un cui cu măciulia rămasă în afară. Înaintam totuși destul de repede, grăbită să sfârșesc ceea ce începea să semene cu o aventură și fără să mă întreb cum ar putea sfârși. Cred că mă grăbeam mai mult dintr-o spaimă incipientă și încă nemărturisită care urca în mine nu atât din cauza situației bizare și poate fără ieșire în care mă aflam, cât a întunericului care, cu cât mă îndepărtam de ușă, devenea tot mai dens, fără a fi totuși total. Pe ici, pe colo, printre două cărți neîndeajuns de înghesuite una într-alta, printre două țigle neetanșe ale acoperișului, printre două scânduri depărtate puțin ale pardoselii străbătea câte o rază firavă și prăfoasă de lumină care îmi dădea posibilitatea să-mi continui drumul, dar care nu făcea decât să crească misterul spre inima căruia probabil înaintam. Nu se întâmpla nimic, deși mergeam de mai bine de o jumătate de oră. Nu puteam nici măcar să citesc titlurile și autorii de pe cotoarele cărților. În semiîntunericul aproape cețos din cauza prafului care dormita nemișcat în aer nu reușeam să deslușesc decât, din când în când, slabe reflexe ale literelor, rare, de aur. N-aș fi putut spune că, dacă aș fi avut o cât de mică sursă de lumină care să-mi permită să citesc, locul era antipatic. Dimpotrivă. Cu toată îngrămădeala și praful, stăruia ceva plăcut, greu de definit, ceva – un miros

poate sau numai o părere – care venea dintr-un alt timp, cunoscut. Da, cred că era un miros. Mirosul de cărți vechi, cu scoarțele aromate de cleiuri din alte vremuri, cu praful pătruns în pagini, în însăși textura hârtiei îngălbenite, devenite friabile. Și venea din amintire; de undeva de foarte departe, atât de departe, încât totul avusese timp să se decanteze și să ajungă în prezent numai ca un vis ireal și plăcut, al cărui singur defect era că s-a sfârșit pentru totdeauna. Era un miros din copilărie, mirosul podului nostru de acasă în care se urca pe o scară îngustă, cu fuștei mărunți, proptită în cămara de alimente printre saci de cartofi și lăzi cu morcovi îngropați în nisip și sprijinită sus de marginea unui pătrat de lemn pe care trebuia să-l ridici într-o parte, ca pe capacul unei cutii, și să faci un pas mare, aproape riscant pentru mine cea de atunci, ca să pășești înlăuntru. Și mai întâi te izbea mirosul. Mirosul de aici, mirosul acesta de cărți uitate de lume în aerul închis și încins de soarele strâns în țigle, mirosul de taine ascunse bine și așteptându-și cu voluptate descoperirea. Da, era chiar mirosul de aici, mirosul de cărți, deși ceea ce descopereai mai întâi nu erau cărțile. Chiar deasupra intrării erau stinghii lungi, sprijinite între grinzi de care atârnavă bucăți de slănină afumată, și șunci rotunde maronii, și ciolane curățite de carne, puse la uscat după ce trecuseră prin exorcizarea afumătorii. În funcție de anotimp, toate aceste vestigii animale erau ispititoare sau râncede, topindu-se lent în lacrimi murdare de grăsime. Tot în funcție de anotimp, paralel cu stinghiile de lemn, erau întinse sârme lungi pe care stăteau agățați într-un echilibru destul de precar ciorchini mari de struguri țâța-caprei, rupți din vie împreună cu frunzele rotate devenite galbene și sfărâncioase și cu codițele drepte, muiate în parafină. Ciudat – abia acum îmi dădeam seama cât de ciudat –, toate aceste bunătăți divers aromate și, desigur, puternic mirositoare nu lăsaseră nicio urmă în memoria mea olfactivă – tot ce-mi amintesc este, puternic, atoateșpânitor și înglobând totul, mirosul cărților. Ca să le descopăr, trebuia să fac câțiva pași buni în interiorul podului, întretăind cu trupul razele de soare, pătrunse prin țiglele înlocuite ici-colo cu ochiuri de sticlă, devenite materiale, aproape palpabile, în aerul saturat de praf. Apoi începeau cărțile. Nu aveau rafturi. Erau așezate pur și simplu pe șiruri lungi suprapuse, sprijinite unele pe altele în așa fel încât scoaterea uneia de la bază presupunea dărâmarea întregului edificiu. Nu cred că avusesem mai mult de patru-cinci ani când asistasem la clădirea

lor inițială. Tata le transportase rând pe rând cu un coș mare de rufe pe care îl cărase cu efort până în cămară, la picioarele scării, apoi se suise în pod și lăsase de acolo cu grijă, la capătul unei frânghii groase, un coș mai mic, din cele cu care mergea mama la târguie. Locul meu era jos, lângă coșul cel mare din care, la un semn, începeam să încarc plină de râvnă ciudatul ascensor pe care tata îl trăgea cu grijă sus, îl descărca și apoi îl lăsa din nou în jos, spre mine. Țin minte cât de importantă mă simțeam și cât de fericită am urcat în pod când, odată transportul propriu-zis terminat, ne rămânea numai aranjatul cărților. Apoi, când totul a fost gata, au fost așezate peste tot curse de șoareci, ceea ce mi se părea oarecum exagerat – am avut întotdeauna simpatie pentru șoriceii cenușii, cu blănița pe care mi-o închipuiam dulce la pipăit și cu ochii vii, ca niște gămălii însuflețite –, dar tata era prea serios și tăcut pentru a îndrăzni să intervin și, de altfel, îmi rămânea să sper că nu va apărea nicio victimă (nu văzusem șoriceii decât în cărțile cu poze), iar mașinăriile agresoare vor rămâne benigne și fără sens. Cred că așa s-a și întâmplat, nu-mi amintesc să fi zărit vreodată vreun șoarec, în sutele de ore pe care le-am petrecut, în anii care au venit, în pod, și nu mai știu când, în ce moment, cursele au fost mutate din inutilele lor poziții strategice într-un cotlon, sub o grindă, și clădite una peste alta.

Cât timp trecuse de când înaintam pe coridorul acela de cărți necunoscute, mirosind asemenea cărților copilăriei mele? A trebuit să obosesc și să mă așez jos, în dreptul unei crăpături mai mari prin care se vedea un cer albastru și limpede, ca de vară, ca să-mi dau seama că drumul meu nu avusese niciun rost. Auzisem pașii administratorului chiar deasupra odăii bătrânei, de asta eram sigură, iar de urcat, urcasem chiar de lângă ușa ei. Deci, în mod logic, cu cât mă îndepărtam de punctul prim, în care ajunsesem după urcarea scării, mă îndepărtam și de posibilitatea de a-l găsi pe misteriosul personaj. Nu-mi rămânea, desigur, decât să mă întorc, deși perspectiva reparcurgerii tunelului de cărți nu era de natură să mă entuziasmeze. De altfel, nici mersul înainte nu părea să-mi rezerve surprize prea plăcute. Am pornit-o deci înapoi, fără să știu prea bine la ce-mi va folosi această întoarcere, bineînțeles, în afară de a ajunge din nou la ușa pe care intrasem cu mai bine de o oră în urmă – sau poate de mult mai mult și pierdusem sensul atât de relativ al timpului – și dincolo de care nu era decât golul. Desigur, puteam să folosesc timpul,

altfel inutil, al mersului pentru a mă întreba de unde vine lumina, fâșiile acelea subțiri de lumină care pătrundeau printre scândurile din dușumea; pentru că nu era o lumină artificială și nici măcar o lumină îmblânzită de un interior, era puternică și explozivă, venită direct de afară, asta era singur, ca și cum culoarul ar fi fost suspendat cu totul în aer, în cer, și nu construit deasupra odăii mizere și întunecoase a bătrânei. Dar ce rost putea să aibă logica într-o atât de absurdă suită de întâmplări, în care nu îndrăzneau decât să regret din toată inima că mă băgasem? Aș fi putut la ora asta să fiu la bibliotecă, așezată la masa mea de lângă sobă, înghesuită împreună cu încă patru colege în cămăruța în care toată ziua ardeau lămpile de birou și se vorbea în răstimpuri despre rețete culinare ingenioase și economice și despre costul meditațiilor pentru intrarea copiilor la facultate. În mod ciudat însă, perspectiva vieții mele obișnuite nu-mi mări spaima față de ireala și poate periculoasa situație în care mă aflam, ci îmi dădu un fel de aproape plăcută indiferență. În fața mea începea să se zărească chenarul luminos al ușii neintrate bine în balamale, crăpăturile ei, proiectate pe cer, și în aceeași clipă mă întrebai dacă lumina care pătrundea prin spațiile dintre cărți, lumina aceea furișată din spatele lor, izbucnită brusc prin câte o fentă îngustă, era de aceeași natură, venea tot de afară și, dacă da, în ce fel existam eu acolo, în acel spațiu prelung, înconjurat de jur-împrejur de cer. Era ciudat însă că lumina pătrunsă printre volume avea o altă nuanță, mai gălbuie, mai moale decât cea dinspre ușă, era nu numai de altă proveniență, ci și formată din altceva. Doamne! și deodată – tocmai când nu știam ce aș mai fi putut face pentru a ieși din paradoxalul meu univers – mi-a venit ideea, atât de simplă, de a deplasa câteva cărți pentru a vedea ce este dincolo de ele.

Ce cărți dădusem deoparte? Fusesse una? Fuseseră mai multe? Și, mai ales, aveau vreo legătură cu ceea ce ascundeau în spatele lor? Aș fi vrut să le fi citit – titlurile cel puțin – pentru a-mi putea face o părere despre lumea în care mă aflui. Eram într-o livadă de gutui. Cum pătrunsesem acolo? Mă strecurasem prin raftul îngust, în locul gol lăsat de cărțile răsturnate? Nu-mi aminteam și nici nu vedeam, cum ar fi fost firesc, spatele înțesat de pagini al bibliotecii. Dar, ce manie, să caut mereu firescul într-o lume alunecătoare, uitându-și clipă de clipă înfățișările ei de până atunci! Mă aflam într-o livadă de gutui, într-o livadă pe care o cunoșteam, în care mai fusesem, despre

care mi se povestise sau despre care citisem cândva. Era, desigur, livada văzută pe geamul bătrânei, dar în același timp era o livadă pe care o mai știam de undeva, era mai legată de viața mea trecută decât simpla imagine, chiar surprinzătoare, văzută câteva clipe printr-o sticlă murdară. Această mai veche înrudire explica, de altfel, și emoția pe care o simțisem atunci în fața ferestrei. Dar ce importanță putea să aibă? Eram într-o livadă nu foarte întinsă, în orice caz lunguiață – mi-ar fi greu să spun de unde-mi venea această impresie, când marginile oricum nu le zăream –, o fâșie de pământ mai mult îngustă și lungă urcând pe un deal lin, o colină abia simțită și totuși destul de înaltă din moment ce din vârful ei – acolo unde livada devenea numai un unghi ascuțit însemnat printr-un dud aproape veștejit în toamnă – se putea vedea limpede și îmbătător o regiune largă de dealuri acoperite cu pomi împrăștiați inegal și inegal îngălbeniți, înroșiți de anotimp. Era toamnă, în privința asta nu încăpea nicio îndoială, o toamnă aurie, de culoarea mierii de salcâm, cu frunzele atât de galbene, încât păreau generatoare de lumină și aveai tendința, privindu-le, să-ți mijești ochii într-un instinctiv și poate exagerat gest de protecție. Nu mă refer la frunzele gutuilor care, într-o ciudată, aproape neplăcută încăpățănare, își păstrează până în iarnă verdele negru acoperit de peri deși, ca de o argintie blăniță vegetală. Frunzele gutuilor erau așa cum le știam dintotdeauna, din copilăria aromată de șiruri lungi de fructe așezate pe marginea dulapurilor și mascând mai ascunse șiruri de borcane cu dulceață înfoiate de fustița scurtă a celofanului legat strâns și încrețit de jur-împrejur. Frunzele gutuilor erau și acum verzi-negre, pieloose, neatinse de timp, formând un fel de savant contrast fructelor pe care le camuflau cu neglijență, imperfectelor globuri de aur, mari cât capetele de nou-născuți, care atârnavă miraculos pe crengi subțiri, plecate spre pământ, legate de ele prin incredibile, aproape inexistente, codițe de lemn. Pământul era acoperit cu o iarbă roșcată, uscată, devenită fân fin și mirositor în amiază, ca un covor întins și omogen țesut din mii de fire subțiri și multicolore, pe care fructele căzute apăreau altfel, mai puțin strălucitoare, dar mai calde decât în întunericul înfrunzit al ramurilor, mai animale parcă. Animale adevărate nu existau, trecuse vremea găzelor de tot felul, fluturii dispăruseră de mult, păsările pleaseră. Era anotimpul acela suspendat și părând fără sfârșit, când lumina și căldura primesc nuanțe nesfârșit de blânde, când poate oricând să

înceapă să plouă, să burnițeze, să ningă – anotimpul înaintat ar permite cu prisosință toate intemperiiile –, când însă aerul continuă să rămână cald și luminos, cerul primește nuanțe gălbui, muchiile se îndulcesc, unghiurile se moaie, lumina se așază ca un polen cald pe lucruri, ținându-ne cu sufletul la gură, într-un suspens plin de farmec, într-o liniște capabilă de orice.

Cu un zgomot scurt și înfundat, o gutuie s-a desprins de pe creangă și a căzut grea, aproape periculoasă, pe pământ. În cădere, mi-a atins urmărul și trebuie să-mi mișc brațul ușor în încheietură ca să liniștesc durerea. Dar umărul dureros îmi miroase consolator și copilărește a gutuie. Mă aplec și o ridic de pe pământ. S-a rănit și ea în cădere, are un obraz puțin crăpat, cu rana umplută de țărână. O duc la nări și inspir adânc, ca într-un ritual. De unde știu toate aceste gesturi? Când le-am mai făcut? Unde le-am citit? Nu le fac instinctiv, simt asta, ci repet un scenariu preexistent, totul este stabilit dinainte, totul a mai fost făcut de mine sau de altcineva. Când? Și de ce? Puțin îmi pasă. Mă întind pe spate în iarba uscată și cu ochii închiși, cu auzul întors în mine, păstrând numai mirosul viu, ritmica sorbire a aerului aromat. Undeva departe este un coridor îngust de cărți, mirosind ca-n podul copilăriei; și, și mai departe, o cameră sordidă plină de aburi de leșie, locuită de o pisică bătrână și de o bătrână rău prevestitoare; și, și mai departe, o mașină cu un șofer nervos așteptându-mă în noroiul unei mahalale de dinainte de război; și, și mai departe, camera întunecoasă, cu lămpi de birou aprinse în plină zi, a bibliotecii; și, și mai departe, odaia mea, cu absurdul miros de hârtie arsă, și, și mai departe... Straturi, straturi, tot mai ireale, tot mai cu neputință de amintit, tot mai străine, îmbrăcând pentru ochiul, atât de puțin probabil, de afară misterul aromitor al acestei livezi cunoscute, aflate în centrul neînțeles și fermecător al existenței mele. Dacă deschid ochii, descopăr deasupra mea, într-un echilibru încremenit și inexplicabil, crengile subțiri cu frunze întunecate și fructe aproape rotunde, violent galbene, totul pierdut într-un singur plan puțin șters de umbrele pufului argintiu ca într-o tapiserie veche, de inestimabilă valoare.

Ce-ar fi putut să mă întrerupă din această imposibil de povestit plutire, ce-ar fi putut să mă întoarcă spre alte lumi mai puțin frumoase și mai puțin pământești? Pentru că ceea ce simțeam acolo, întinsă în iarba uscată și roșie, sub boltele gutuilor dând să mă îngroape în

crengi, era că aparțin pământului, că sunt crescută definitiv din el, din necuratele lui amestecuri capabile să distileze asemenea limpezi culori și arome. Căldura pe care trupul meu destins o strângea în sine era a țărânii, și frigul pe care-l simțea urcând mai din adânc era tot al pământului, și această pace a sufletului, și această liniște a tuturor simțurilor, totul era în mine profund pământesc, și tocmai de aceea apropiat de minune. Simțeam cum trec sevele din pământ în mine, spatele meu dăduse probabil colț asemenea boabelor aruncate în brazdă, puteam ușor și cu plăcere să mi-l imaginez împodobit cu nenumărate firicele sensibile înaintând printre bulgări ca să-și tragă hrana pe care s-o difuzeze apoi cu pricepere în corpul menit să crească astfel, să se întărească. Faptul că această comuniune cu pământul implica oarecum – e drept, destul de confuz – și ideea de moarte nu era de natură să mă sperie sau măcar să-mi displacă. Moartea și viața existau în natură atât de interdependente, atât de reversibile mai ales, încât erau la fel de pline de voluptate, la fel de ispititoare.

Dar iată, mirosul gutuilor începea să se amestece cu o aromă nouă, și mai intimă încă, și mai evocatoare. Undeva, nu departe probabil, cineva ardea frunzele uscate ale toamnei ca să îngrășe pentru anul următor pământul. Fumul se ridica în trâmbe subțiri, creștea repede în sus ca o plantă fermecată și brusc se răspândea pe mari suprafețe, odată cu mirosul acela înțepător și nostalgic de frunză uscată și arsă, de rămurele moarte cuprinse de flacără. Mi-ar fi foarte greu să spun ce era frumos și plăcut în mirosul acela pătrunzător, îndrăzneț ca o mângâiere, miros de ars, desigur, de fum, de jar repede trecător, dar mai ascunzând încă ceva mult mai greu de definit, senzual poate: o senzualitate difuză și neformulată încă de pubertate, dureros parcă, dar o durere fără obiect, universală și neconsolabilă, cum numai durerile copilăriei sunt. Iată, mirosul gutuilor începea să se amestece cu această complicată și ambiguă mireasmă și trecând brusc dintr-un regn într-altul, smulsă brusc din pacea de vegetare uscată a amiezii, am început să adulmec ca un animal neliniștit, gata să răspundă unor chemări despotice și nelămurite. Ce-mi aducea aminte mireasma fumului din livezi? O amintire acută, aproape violentă se trezea în mine, nenumită încă, nesperată, din masa amorfă a faptelor uitate, dar pregătindu-se să țâșnească fără menajamente. Mirosul frunzelor uscate arse în livezi...

Paradoxal, o scenă de interior în odaia veșnic rece, cu tavanul, spre deosebire de cel al celorlalte camere, boltit, cu obloane groase de scânduri lăcuite în gri la ferestre. Tata închide cu grijă suspicioasă obloanele. Ca niciodată, în teracota impozantă cu basoreliefuri arde un foc duduitor și prin ușa deschisă larg se văd flăcările dansând cu un fel de veselă isterie. La gura sobei, câteva bucăți de lemne așteptându-și rândul de intrare în jar și coșul de lemne plin de cărți răsturnate de-a valma, clădite unele peste altele. Nu înțeleg ce se întâmplă, dar simt că în casă domnește o atmosferă încordată, rău prevestitoare. Din când în când, mama, care se aude mișcându-se în camera cealaltă, bagă capul pe ușă și aruncă o privire neliniștită, fără obiect precis, o privire care trece mai întâi peste mine fără să mă vadă. Apoi îmi spune să trec dincolo, dar pe un ton atât de neobișnuit la ea, atât de distrat parcă și lipsit de fermitate, încât întârzii să-i dau ascultare.

– Las-o, spune tata, și chiar această intervenție pentru a rămâne în camera rece, cu focul ei de o nepotrivită voioșie, mă face să bănuiesc că se petrece ceva grav, poate iremediabil.

Nu-mi dau seama ce anume. Tata e așezat la gura sobei pe un scăunel, chircit, fără să facă nimic, uitându-se la flăcările care duduie gălăgios și zgândărint numai rar, din când în când, cu un cârlig lung, jarul. Stătuse toată după-amiaza singur în pod, neîngăduindu-mi să-l urmez.

– E frig, îmi spusese, nu-i pentru copii, și tonul lui tranșant și străin, lipsit de obișnuita blândețe, mă făcuse să mă retrag jignită.

Nu era frig deloc, era o toamnă îngăduitoare încă și, deși frunzele căzuseră, ramurile rămase goale, curate, în soare aveau un aer vesel și ispititor. Mă cățarasem în teiul mare din curte, a cărui coroană bogată era vara o adevărată împărăție pe care n-o terminam niciodată de explorat și care acum, lipsit de frunze, mi se dezvăluia emoționant și inedit, lipsit de apărare și gingaș, deși inflexibil și chiar mai puternic decât îl bănuiam. De fapt, mă jignise nu numai tonul necunoscut al tatei, ci și felul în care lăsase trapa de lemn în urma lui, interzicându-mi intrarea într-o lume la care mi se părea că am dreptul. De când participasem la mutarea bibliotecii în pod, de când luasem parte activă la căratul cărților, mă simțeam solidară cu el într-un fel nou, mi se păruse că suntem oarecum complici, înțelegeși asupra a ceva – e drept, pentru mine misterios și neînțeles, dar destul de limpede pentru a simți că e un mister –, care ne aparține și ne leagă. Sărisem

toată după-amiaza din creangă în creangă, fără chef de joc, dar cu un fel de înverșunare neobosită, ținând sub observație ușa cămării pentru a surprinde momentul coborârii din pod.

A coborât târziu, când se întuneca aproape, ducând greu coșul mare de lemne umplut cu vârf de cărți. Am sărit să-i ajut și m-a lăsat să-mi încarc brațele cu cele cinci sau șase volume care, de format mai mare decât celelalte, stăteau așezate deasupra într-un echilibru instabil, gata să alunece la cea mai mică înclinare. Am adus cărțile până în odaia rece, apoi, spre mirarea mea, el, mereu tăcut, s-a apucat să facă focul.

Stă acum, de mai bine de o oră, chircit lângă ușița deschisă a sobei, cu ochii la flăcări și jar, concentrat asupra unui punct sau unui gând pe care nu reușesc să-l ghicesc. Barba nu prea lungă și neagră, cu două dungi, ornamentale parcă, mai deschise de-o parte și de alta a gurii pe care o prelungesc într-un gest ireal de tristețe, primește în lumina flăcărilor reflexe argintii pe care nu i le cunoșteam. De atâta privit la jărat, ochii i s-au înroșit pe margini și par să se umple din clipă în clipă cu lacrimi. Deodată, se mișcă, se uită la mine ca trezit din somn, aproape întrebător, și cu o mișcare bruscă ia o carte și vrea s-o arunce în foc. Gestul, aproape complet, se oprește însă în ultima clipă și tata deschide cartea încă o dată și începe s-o răsfoiască într-un fel dezorientat și parcă deznădăjduit, parcă neștiind de unde s-o înceapă și ce să facă cu ea. Apoi rupe prima pagină, pagina de titlu, și o aruncă în foc, și hârtia, veche, se răsuțește ca o frunză în flacără. Apoi citește, citește pe nerăsuflate și când termină o pagină o rupe și-o aruncă în foc, citește ca și cum ar vrea să învețe pe dinafară tot ceea ce nu mai poate păstra. Paginile jertfite pe rând țin vâlvătaia mereu luminoasă, mereu jucăușă. Dar nu arde toate paginile! Pe unele le lasă neatînse, prinse stingher în legătura șubrezită de repetatele smulgeri, se mai întoarce o dată asupra lor, apoi trece mai departe parcă fericit că poate păstra ceva. Din unele cărți smulge numai cinci-șase foi pe care le aruncă în flăcări punând volumul cu grijă victorioasă alături, din altele rămân numai câteva zeci de pagini abia agățate de cotorul mult prea lat pentru ele, devenit jalnic și scâlcit. Aș vrea din toată inima să înțeleg ce se întâmplă, ce îl obligă pe tata să ardă cărțile la care ținea atâta, pe care le depozitase în pod și le apăraseră de șoareci, dar n-am cum să-l întreb. Pe fața lui se citește o asemenea deznădejde, încât orice comunicare cu el mi s-ar părea o impietate și o obraznicie. De fapt, nici nu sunt sigură că aș putea

înțelege. Pentru prima oară în viață – și de câte ori nu aveam să mai simt la fel – am sentimentul că mă aflu în fața unui fenomen care-mi depășește capacitatea de a înțelege, dându-mi doar posibilitatea să-l înregistrez. Tata citește înainte și sfășie pagini care se chircesc pe jăratric dându-se peste cap ca și cum ar suferi, ca și cum ar fi vii. O plănșă, dintr-o hârtie velină mai groasă și mai inflexibilă, înfățișându-l pe Mihai Viteazul intrând călare în Alba Iulia, întârzie să se lase mistuită, stă dreaptă, într-o tensiune ciudată care face calul alb să se cabreze și surgiucul de pe cușma plecată într-o parte să scânteie triumfal câteva clipe lungi înaintea bruștei răsuciri, cu un salt războinic, în flacără. (Ani de zile apoi, imaginea voievodului cuprins călare de flăcări s-a contopit în mintea mea, confuz și plin de sensuri, cu cea a unei icoane pe sticlă cu Sfântul Gheorghe repezindu-și calul naiv asupra balaurului ieșit din vâlvățile iadului.) Odaia se umple de un miros de hârtie arsă, desigur, dar, mai mult decât atât, de frunze și rădăcini, de pământ, un miros care era însuși mirosul toamnei și care, departe de a fi urât, deși conținea în sine toate sugestiile morții și ale dispariției, te făcea părtaș la tot acest ritual necurat, într-un fel aproape senzual, aproape plăcut. (Nu pretind că gândurile și senzațiile pe care le povestesc aparțin copilului de atunci, dar ele aparțin în orice caz scenei descrise, care, așezată la însăși temeliea devenirii și înțelegerii mele viitoare, s-a îmbogățit cu mereu alte și alte sensuri, ca un bulgăre de zăpadă crescut din însăși rostogolirea sa spre neant.) Doamne, nu asta este ceea ce simte tata, cu trupul nemișcat în continuare din acea poziție adunată în sine, aplecată asupra sa, dar cu lacrimile curgând neoprite pe obraz și scurgându-se ca într-o țărână, dornică să le soarbă, în barbă. Rupe foi din cărți și plânge, dar nu pare să-și dea seama de asta, pare atât de concentrat asupra mișcărilor lui aproape automate, asupra aceluși citit accelerat și deznădăjduit care încearcă să despartă, după cine știe ce criterii absurde și de neînțeles, paginile care pot fi cruțate de cele sortite pieirii (dar nu pieirii definitive, pentru că el încearcă, citindu-le, să le memoreze, să le păstreze și pe ele în pasta înșelătoare și miraculoasă a memoriei sale), încât și durerea trăsăturilor lui deformată de un rictus aproape insuportabil, și lacrimile lunecând ca un flux iremediabil și continuu pe obraz par străine atenției sale, preocupării sale concentrate până la exasperare. Alături de el mormanul cărților exorcizate a crescut simțitor, până la a se transforma într-o mică movilă informă, în timp ce coșul de

lemn s-a golit aproape, mai păstrează numai pe fund câteva pliante pe care tata le ia și, după ce le citește titlurile, le aruncă fără părere de rău, eliberat parcă, bucuros să sfârșească. Jarul mai scoate o ultimă pălălaie exuberantă, după care se potolește ascuns sub cenușa fină, imaterială ca o aripă de fluture, a ultimelor hârtii încremenite în acea amăgitoare și mirifică arhitectură a morții. Bătrân cum nu l-am mai văzut niciodată, obosit de moarte, tata se ridică, strânge grămada zdrențuită a cărților rămase și le aruncă în coșul pe care îl ridică de data asta ușor, fără efort și iese din cameră. Știu că le urcă din nou în pod, dar nu mai găsesc în mine nicio dorință de a-l urma, nicio urmă de jignire. Ochii lui, în sfârșit, uscați, s-au oprit în trecere o secundă în ochii mei și mesajul pe care mi l-au transmis a fost, chiar dacă neînțeles deocamdată, definitiv. Și, în clipa în care tata nu mai este în cameră, toate senzațiile ultimelor ore care m-au făcut să cresc fără să-mi spună de ce, care m-au scos, probabil, pentru totdeauna din copilărie, izbucnesc într-un plâns prelung, urlat, copilăresc, într-un țipăt fără sfârșit topit în mirosul de hârtie arsă al camerei reci în continuare, sub cele două peisaje fără rost, rostogolite brusc în preistorie, dar lăsându-și în prezent, îmbogățită, trena absurdă de neliniști.

Acesta este episodul pe care-l selectase din uitare, cu o senzație ascuțită de durere, mirosul frunzelor uscate arse în livezile suspendate ale depozitului de cărți. Cât de absurd și de obositor putea să fie totul! Sensul acelei întâmplări, atât de nepătrunse atunci, îl înțelegeam cu exactitate acum (până la a-i împrumuta senzații și completări pe care nu le avusese, poate, dar care decurgeau firesc din rostul ei), trăind o neînțeleasă și ireală aventură pe care o voi pătrunde cine știe când, într-un timp pe care încă nu-l bănuiesc, de care nu pot fi singură, dar care, cu siguranță, va fi angrenat la rândul lui în altă ermetică înlănțuire de fapte așteptându-și descifrarea într-un alt iremediabil viitor. Începea să se facă frig și o mare oboesală, cursă din amintire, mă cuprindea, îmi îngreuna picioarele tot mai neconvinse de necesitatea să înaintez. Am mers totuși destul de mult într-o latură, unde copacii păreau să devină mai deși sau poate ascundeau dincolo de ei o clădire, în orice caz, unde orizontul nu se mai vedea, întrerupt de un obstacol care putea să fie, cine știe?, o salvare.

Nu era decât un gard. Un gard înalt și compact care reprezenta poate sfârșitul nu numai al livezii, ci și al aventurii. Trebuia, evident,

să trec dincolo de el, să-mi urmez neabătută calea și, poate, destinul, să descopăr tot ce se poate descoperi în această lume despre care nu știam prea bine dacă există ori dacă-mi aparține. Gardul era însă prea înalt pentru a putea fi sărit pur și simplu, prea înalt chiar pentru a zări ceva dincolo de el. Era format din scânduri groase, negeluite, dar vopsite cu un catran negru bătând în maroniu, și așezate strâns una lângă alta, depășindu-mă în înălțime. Singura soluție era să mă cațăr într-un gutui și să mă las încet pe o creangă spre muchia, inaccesibilă altfel, a hotarului. Și m-am cățărat cu o ușurință pe care n-o mai credeam posibilă, cu o plăcere de care nu-mi mai aminteam, dar pe care nici n-o uitasem. A fost destul să ajung pe o creangă mai groasă, în inima globului de fructe și foi, a fost destul să nu mai zăresc din lumea de-afară decât raze ascuțite de soare pătrunzând prin îndoitura unui ram ca să revăd odaia mea de frunze din teiul aplecat într-o parte, cu tulpina aproape paralelă pământului, din curtea lungă a copilăriei. Era o curte largă și mai ales prelungă, dreptunghiulară, lipsită de flori sau de vreo îngrijire specială, destul de impersonală, cu locatarii ei deosebiți, unii locuind în clădirea înălțată de trepte și întinsă pe mai multe zeci de metri de-a lungul străzii, alții în căsuța joasă din fund, mai curând pătrată și aproape mascată vara de niște tufe gigantice de margarete. Unul dintre colțurile curții – în apropierea unei barăci de scânduri vechi și acoperită cu foi de hârtie gudronată, care adăpostea un fel de garaj de biciclete stricate, aparținând atelierului cu firmă la poartă – era ocupat de o cățelușă și de seriile ei succesive de pui, care, după ce ne bucurau câteva luni cu spectacolul extraordinar al copilăriei lor înduioșătoare și explozive, erau repar-tizați, fiecare după cum îi era norocul, paznici la viile îndepărtate de pe deal sau sperietori de șobolani în gospodăriile din jur. Ani la rând, ambiția mea a fost să învăț cățeei înspăimântați să mi se cațăre în împărăția de crengi, vizitată numai de pisicile antipatice care mișcau din mustăți și treceau disprețuitoare mai departe în vârful labelor elegante.

Faptul că nu reușeam nu mă descuraja și îmi mărea oarecum plăcut singurătatea îmbogățită de sentimentul părăsirii, dar, poate, și al unicității mele. Îmi rămâneau, din lumea din afară, numai cărțile pe care le luam una câte una din pod, citindu-le pe nerăsuflăte cu o fervoare pe care lipsa înțelegerii totale o făcea și mai pasionată. Stăteam ore întregi cu picioarele încolăcite în jurul unei crengi, cu

spinarea sprijinită într-un incredibil echilibru de alta, înghițind pagină după pagină, legându-se miraculos între ele peste prăpastia foilor arse. Personaje care abia se născuseră se îndrăgosteau brusc sau mureau de bătrânețe, istorii cărora le lipseau decenii întregi își înălțau argumentele pentru o concluzie care fusese smulsă. Știam că zeci și sute de foi lipseau din suita paginilor pe care le parcurgeam, dar, ciudat, nu mă gândeam niciodată la asta, niciodată nu-mi amintesc să fi regretat un hiatus apărut în povestea pe care o parcurgeam. Acceptasem fatalitatea de nepătruns în întregime, fără să mă mai plâng sau să mă mai întreb asupra ei, iar ceea ce citeam – abia acum îmi dau seama – erau niște cărți care îmi aparțineau în mai mare măsură mie decât autorilor lor. N-o să știu niciodată dacă ar fi fost mai frumoase altfel. Dacă le-am citit mai târziu întregi, nu le-am recunoscut. Aproape tuturor le lipsea pagina de titlu. Din când în când, citind câte-o carte, mi se părea că recunosc câte o frază, câte un personaj, dar era poate numai o părere și mă feream să insist prea mult. Așa cum le citisem, așa cum reușiseră să ajungă la mine atunci trebuiau să-mi rămână în minte primele mele cărți, primele cărți pe care le-am citit și le-am scris în același timp.

Peste gard, așa cum mă așteptasem, era peisajul din acuarelă. Nu pot să-mi dau seama de ce-am scris: „așa cum mă așteptasem“. Știu doar că am înaintat precaut pe cea mai puternică dintre ramurile gutuiului până am ajuns să mă prind de gardul înalt spre care tindeam și, în poziția aceea incomodă și caraghioasă, cu mâinile încheștate de marginea înaltă a scândurilor, cu vârfurile picioarelor abia sprijinite de craca de dedesubt, m-am uitat dincolo. Și am văzut peisajul. Cred că am spus „așa cum mă așteptam“ pentru că, deși ar fi fost firesc să mă cuprindă o uriașă uimire, nu simțeam nimic, ca și cum aș fi știut dinainte că așa o să fie. Nu știusem nimic, dar mă așteptam la orice. Priveam cu lăcomie și eram aproape amuzată de conștiinciozitatea cu care era reproduș totul: casa de bârne cafenii, drumul galben, plopii. Și mă gândeam că poate rostul întregii povești era să mă aducă aici. Era, evident, o invitație. Nu-mi rămânea decât să fac un ultim efort, ridicându-mă în puterea brațelor pentru a mă sălta de cealaltă parte.

M-am prăvălit într-un morman de frunze care foșniră uscat și ospitalier. Trebuie să spun că mă simțeam, deodată, acasă, și frunzele care mi se încheiaseră în plete și mi se agățau de haine măreau senzația de familiaritate. Era totuși mai frig decât dincolo de gard. Anotimpul

era mai înaintat. Sau poate numai ziua era mai pe sfârșite. M-am îndreptat firesc înspre casa care știam că îmi aparține sau că, în orice caz, nu e locuită de nimeni altcineva. Ușa era închisă, dar cheia se afla bineînțeles pe marginea de lemn a canatului și, așa cum bănuiam (din nou această falsă, involuntară premeditare!), era o cheie de modă veche, turnată complicat în tuci și mult mai mare decât ar fi fost nevoie. Am răsucit-o în broască fără efort, ca și cum n-o făceam pentru prima oară.

Interiorul era simplu – o masă de lemn cu o bancă, un pat cu câteva blănuri, un cuptor. Deși totul era acoperit de praf gros, se vedea totuși că existase cândva, demult, o mână de om care aranjase totul. Lângă cuptor, de-a lungul peretelui, pe locul lemnurilor de ars erau clădite, exact așa cum le știam clădite în pod, cărțile. M-am apropiat mai întâi de ele. Erau pline de praf, dar complete. Erau cărțile tatei dinaintea arderii.

M-am apucat să fac curățenie ca și cum aș fi fost la mine acasă, ca și cum m-aș fi stabilit acolo pentru mult timp. Am strâns din jurul casei vreascuri și am aprins focul. Se întunecase și am aprins lampa cu petrol și cu oglinjoară rotundă în dosul sticlei, agățată în grindă. Era plăcut. În mod ciudat, nu-mi era încă foame, dar îmi era somn. Simțeam în mine atât de complicata zi pe care-o trăisem, grea ca o scurgere nesfârșită și inexplicabilă de ani. M-am întins pe patul tare, dar mirosind bătrânește a lemn uscat și a blănuri și m-am gândit c-o s-adorm, probabil, imediat. Ceea ce s-a și întâmplat, cred. Am tresărit la un moment dat – probabil foarte curând, pentru că jarul din vatră era viu – auzind pași în jurul casei. Dar nu m-am speriat. Putea fi administratorul, sau tata, sau altă ființă neapartinând acestei lumi. Acestei lumi? Căreia dintre ele? Și eu însămi cui aparțineam? Îmi era greu să gândesc, îmi era foarte somn. Dimineața puteam la fel de bine să mă trezesc în coridorul întunecos al depozitului de cărți, sau în odaia sordidă a bătrânei, sau în camera mea, cu veșnicul și misteriosul ei miros de ars sau – de ce nu? – în după-amiaza de vară a copilăriei cu ochii pe cele două neliniștitoare acuarele de la picioarele patului. După cum puteam să mă trezesc în același pat în care adormisem legănată de mirosul țărănesc al blănurilor prăfuite și al lemnului uscat, stingându-mă de foame și citind adevăratele cărți ale tatei. Nu mă miram, îmi era doar foarte somn și îmi era imposibil să aleg care ar fi fost cea mai rea și cea mai bună dintre posibilități.

PROIECTE DE TRECUT (1982)

O RANĂ SCHEMATICĂ

„De fapt, în clipa în care am auzit uruitul violent al șalupei, am știut că trebuie să mor” – recunosc în sinea sa, oarecum intimidat de puterea imanentei, delfinul. Nu depinsese decât de el să se îndepărteze, nici măcar cu mare viteză. Faptul că n-o făcuse era o dovadă că totul trebuia să se întâmple așa cum s-a întâmplat. Și era chiar puțin încântat de aceasta. Dacă ar fi îndrăznit să-și mărturisească totul, ar fi recunoscut că încerca un sentiment oarecum plăcut, ca și cum s-ar fi simțit măgulit de importanța care brusc i se acorda, de prim-planul pe care trebuia să-l ocupe, chiar și numai pentru câteva clipe.

Acum se lăsa dus de valurile pe care era obișnuit să le despice, fără a avea vreodată timpul să le contemple, și descoperirea cât de plăcut e să fii mort și să te lași în voia elementelor nebănuite de blânde. Când a fost aruncat pe țărnișă – mai precis, când a fost depus cu gingășie pe nisip, și, după ce s-a asigurat că poate să-l părăsească liniștită, marea s-a retras ușor, prelingându-se pe lângă trupul lui masiv și prelung, aureolat de un luciu metalic –, a avut o clipă de spaimă, ca și cum ar fi vrut să se întoarcă în grabă și, numai descoperind că nu e în stare s-o facă, înțelese că nici nu mai are de ce să se teamă. Rămase așa, nemișcat pentru prima oară în viață și, chiar dacă expresia i se păru cât se poate de improprie, nu renunță la superlativul aplicat unei realități la care nu mai avea dreptul. *Pentru prima oară nemișcat* reprezenta o asemenea revelație, încât descoperirea nemișcării se îngloba, paradoxal, vieții, fiind prea intensă pentru a putea fi socotită în afara ei. Apoi, cu excepția nemișcării, nu se mai întâmplă nimic, iar acest nimic era una dintre cele mai plăcute stări pe care le cunoscuse vreodată.

– Pare mai mult un mulaj, auzi deodată o voce surprinzător de apropiată.

– În orice caz, un corp geometric perfect gândit. Totul există pentru a sluji înaintării, cu cât mai mare viteză, prin apă. Capul – tip submarin, trupul – un fuselaj aerodinamic, coada – o cârmă și, în același timp, o elice. Nimic în minus, nimic în plus; printre toate

supozițiile, cel mai greu de admis este că avem de-a face cu un animal, cu o făptură, completă altcineva într-un fel târăgănat, care avu darul să-l enerveze brusc pe delfin.

– Ochiul mai ales, absolut nenatural, adăugă primul glas, atât de serios, încât delfinului îi trecu supărarea.

I-ar fi plăcut să închidă de două-trei ori pleoapa demonstrativ, dar faptul că nu mai era în stare să demonstreze așa ceva nu îl întristă, ci îl amuză în continuare.

– Și pielea este asemănătoare plasticului, preciză cineva pedant și bine-crescut.

– Asemănătoare? râse altul. Este chiar plastic – polietilenă, poliuretan, policrorură de vinil! Uită-te aici, se vede fibra țesăturii industriale, marca fabricii!

Delfinul ar fi vrut, bineînțeles, să vadă și el locul în care pielea lui se dovedea a fi un produs industrial, dar nu mai fu nevoie să-și aducă aminte că nu poate să se miște, începea să descopere limitele și avantajele noii sale situații.

– Iar acest așa-zis ochi, tăiat atât de geometric – continuă doct, și simțindu-se ascultat, același glas batjocoritor –, cine ar putea pretinde că ar fi în stare să vadă? Imitația vieții este atât de stângace și lipsită de fiorul autenticității, încât nici cel mai naiv copil nu l-ar putea lua drept un ochi adevărat. Totul făcut în grabă, la normă, la minima rezistență și din cele mai ieftine materiale.

În mod ciudat, cuvântul *ieftin* îl jigni pe delfin mai puțin decât cuvântul *materiale*.

– S-au obișnuit să nu mai facă niciun efort, să nu mai investească nimic, proștii de consumatori înghit orice, se mulțumesc oricum, se montă de-a binelea cel ce perora. Nenorociții ăștia de copii trebuie să ia drept delfin bucata asta de masă plastică, produsă în serie. Și, bineînțeles, părinții trebuie să plătească.

– Nu cere nimeni plată, observă riguros vocea pedantă de la început. Și totuși, cred că aveți dreptate. Este prea perfect desenat pentru a fi adevărat, animal. Coada, mai ales, respectă cu strictețe legile nauticii și dinamicii, ca și silueta, de altfel. Viața nu e niciodată atât de ireproșabilă.

„La drept vorbind, ar trebui să fiu flatat. În felul lor, fără să-și dea seama, îmi aduc aberante elogii“, se ironiză delfinul, obosit puțin de

situație și fără nimic din beatitudinea pe care i se părea că o descoperise.

– Ireproșabilă pe naiba, vociferă revoltatul, au încropit o formă bună pentru idioți, în care au turnat cincizeci de exemplare pe care le-au distribuit pe toată plaja, în poziții „naturale”. Delfinii dumneavoastră perfecți sunt trecuți în inventarul litoralului, ca scrâncioburile și aparatele de gimnastică.

„Și eu care mă credeam unic”, se amuză fără prea multă veselie delfinul. La drept vorbind, începea să fie plictisit de gălăgia omenească în care nimerise și să se întrebe dacă nu cumva sporovăiala asta prostească și absurdă era ceea ce se numea moarte.

– Dar, tăticule, e un delfin adevărat, uite, e și rănit.

„Rana ca argument al autenticității, nu e rău”, se gândi delfinul. Și-și aminti, ca pe o plăcută senzație, durerea violentă care, câteva secunde înaintea morții însemnase pentru el rana. Fusesse ca o revelație brutală a unui univers intens strălucitor despre care nu știa nimic și care încetase să existe înainte de a se fi lăsat descoperit. Nemișcarea albă care îi luase locul fusesse apoi prea acaparantă și prea desfătătoare pentru a mai lăsa loc regretelor și nostalgiei. Abia acum, ascultând vocile celor care aveau asupra lui imensul ascendent de a-l putea privi (pe lângă această avidă contemplare, a fi mâncat la repezeală de pești apărea ca un nesperat privilegiu), delfinul își aminti cu părere de rău scurtimea durerii intense și răvășitor de vii, ca pe o șansă pe lângă care trecuse prostește, fără să o folosească.

– Cred că l-a lovit cineva, tată, se auzi vocea copilului, îngrijorată, ca și cum s-ar fi temut să nu rănească sau să nu agraveze durerea. Sau poate s-a lovit singur, adăugă și mai trist, ca o concluzie numai pentru el.

– O rană cât se poate de schematică, făcută cu vopsele ordinare, dar violente, ca să se vadă, răspunse contrariată, cu un fel de isterie, vocea mereu mai iritată a celui care susținea originea industrială a delfinului și care se dovedi astfel a fi tatăl copilului. Și adăugă, printre dinți: Au ajuns să imite până și rănille.

– Dar, tăticule, este o rană adevărată, uite, a curs și sânge, este un delfin adevărat, strigă disperat în fața lipsei de credibilitate a evidenței, gata să izbucnească în plâns, copilul. Și în aceeași secundă izbucni într-o incredibilă explozie de bucurie, țipând cât îl lua gura: Se mișcă, uite, tăticule, e adevărat, e viu, se mișcă, se mișcă!

Delfinul așteaptă o clipă contraargumentul tatălui și, numai după ce se convinsese că nu mai vine, recunosc și el sfârșitul nemișcării. Fusesse luat. Înapoi. Se îndepărta încet, purtat de mișcările contradictorii ale undei, retrăgându-se de fiecare dată ceva mai mult decât înaintase. Dar știa că nu se schimbaseră nimic. Nu el era cel ce se mișca. Glasurile pe care le auzea încă bine nu păreau, de aceea, decât un contrapunct mai batjocoritor.

– V-am spus, v-am spus eu! Nu m-ați crezut! triumfa copilul. Uite cum mai plesnește valul cu aripioarele, uite, uite!

De fapt valul era cel care plesnea sub aripioarele obligate să tresalte ritmic. Delfinul se lăsa purtat pe suprafața tresăritoare a mării, supunându-se ritmului atât de egal cu sine, încât nu părea decât o altă ipostază a nemișcării. „E bine și așa“, se gândi fericit și așteptând putrezirea. Dar auzi glasul scăzut, în continuare furios, al tatălui revoltat:

– Ne-am pervertit de tot, nu mai suntem în stare să deosebim o vietate de o copie nenorocită de plastic. Ne-au învățat să ne bănuim într-atâta unii pe alții, că am ajuns să suspicionăm până și natura. Nici viața nu mai suntem în stare s-o recunoaștem, într-atâta ne-am obișnuit cu falsurile și surogatele.

„La fel de pasionat și mereu în greșală“, se gândi delfinul, cu un fel de dispreț îndurerat pe care îl uită imediat. Ca și cum moartea n-ar fi fost decât un prilej de renunțare la anumite simțuri pentru a trece asupra altora ascuțimea lor, simțea mângâierea apei pe trup, apăsarea grea, aproape senzuală a valului, pe care nu avusese niciodată timp s-o observe, și mai ales nesfârșita adâncime a legănării, reverberată până-n străfunduri și întoarsă mai largă încă la suprafață.

Perfecțiunea aproape insuportabilă a universului pe care îl străbătuse cu aroganța inconștientă a vieții, știindu-se parte din ea, i se revela nemărginit de blândă și crudă acum, în clipa în care, în sfârșit, nu-i mai aparținea. Sau poate nici nu era vorba despre asta, ci numai de treptata, gradată descoperire a beatitudinii de a nu mai fi...

– Eu am avut dreptate, e viu, uite-l cum lunecă printre valuri, e viu! îl mai ajunse, ironic ecou, țipătul stins al copilului.

– Da. Trebuie să recunosc că m-am înșelat, desluși abia, neînchipuit de îndepărtată, o voce pedantă care, așa cum rostea cuvintele, rotunjindu-le, părea absolut încântată că s-a înșelat. Perfecțiunea...

Dar, fericit, delfinul nu mai auzea. Se îndepărtase prea tare de țarm sau pur și simplu murise de tot.

ZBURĂTOARE DE CONSUM

Când, obligată să ia măsuri proprii de aprovizionare, s-a hotărât să țină o cloșcă pe balcon, Doamna L. nu a bănuț nici ce greu îi va fi să-și pună ideea în aplicare, nici la ce neașteptate și aiuritoare consecințe va duce îndeplinirea unei asemenea idei. Mai întâi, a fost problema găsirii unei cloști, rămasă mult timp în faza teoretică – pentru că nimeni nu știa să o sfătuiască unde ar trebui să caute o cloșcă –, idee întâmpinată apoi – după ce a început să bată satele din jurul Bucureștiului și să întrebe – cu mirare ironică de țărani care se lepădau nu numai de bănuiala că ar putea avea o cloșcă, ci și de amintirea vremii când încă o mai aveau. În cele din urmă, problema a fost rezolvată extravagant, prin închirierea unei cloști de la o băbuță care avea în total patru găini, nu se îndura să se despartă de niciuna și a catadicsit cu greu – și numai în urma insistențelor directoarei școlii, fostă colegă de facultate a Doamnei L. – să se lipsească temporar de una dintre ele, chiria reprezentând de trei sau patru ori valoarea găinii. Ouă însă – ouă fecundate, bineînțeles, ouă „cu bănuț” în care ar fi putut să existe șansa ieșirii unor pui – nu a reușit să găsească. Circumspecți în fața unei atât de ciudate insistențe, țărani îi răspundeau că și ei cumpără ouă de la oraș, pentru că la cooperativa din sat și zahărul, și petrolul, și uleiul, și sarea se dau numai pe ouă. În cele din urmă, renunțase și se pregătea să înapoieze cloșca închiriată care se zbătea ca turbată în balcon, când a primit acea stranie vizită a bătrânului, vizită pe care a încercat apoi să și-o rememoreze în repetate rânduri, străduindu-se să descopere în repovestirea ei înțelesuri ce ar fi putut să lămurească în vreun fel desfășurarea ulterioară a faptelor.

Pe bătrân îl cunoștea, adică îi mai adusese în două sau trei rânduri smântână și brânză de vacă, sunând ca și acum, după mari absențe, în zorii zilei și anunțând, ca și cum ar fi fost sigur că este așteptat cu nerăbdare, că a sosit marfa. Nu voia niciodată să spună de unde e sau când mai vine, dar o făcea fără a avea aerul unei taine, părând

mai curând prea grăbit și prea ocupat cu lucruri importante pentru a avea timp să răspundă. De altfel, deși era foarte bătrân și se mișca lent, fără precipitare, lăsa totuși impresia că nu poate sta mult, că e așteptat și în alte părți. Mai ciudat era că nu prea părea țăran, părea mai curând orășean, intelectual chiar, și Doamna L. spunea mai târziu, când bătrânul devenise un personaj obsedant al presupunerilor ei, că nu s-ar fi mirat să-l audă vorbind despre Horațiu sau Iuvenal. Îi intrase în cap că are înfățișarea unui bătrân profesor de latină. În dimineața aceea, după ce luni și luni de zile nu mai apăruse, bătrânul sună la ușă la ora șase și zece minute – sună prelung, insistent, fără timiditate, într-un fel imperativ care transmitea parcă presimțirea unei nenorociri iminente, dacă nu produse deja –, și, când, trezită dintr-un somn obținut târziu și cu somnifere, Doamna L. deschise exasperată ușa, el o anunță liniștit că are douăsprezece ouă de pus la cloșcă. O interesează? Uluită, nevenindu-i să creadă și în același timp neîntrebându-se nicio clipă de unde știa bătrânul că ea caută ouă de pus la cloșcă, mai mult, cum se putuse el gândi să vândă așa ceva într-un loc în care numai prin absurd putea să găsească un amator care să le cumpere, Doamna L. cumpără cele douăsprezece ouă, mirându-se puțin de mărimea lor, dar încântată atunci când, cu figura lui importantă și neadmițând replica, bătrânul îi vorbește despre caracteristicile deosebite ale rasei de păsări căreia îi aparțin. „Zburătoare de consum, asta vă interesează, dacă am reținut bine“, adăugă el înainte de a pleca (niciodată nu voia să intre mai mult decât până în ușa bucătăriei), și, deși nu avea încă niciun motiv de îngrijorare, Doamna L. a păstrat în urechi sunetul curios al ultimei lui replici și sensul ei straniu. Mult mai târziu și-a dat seama că nu-și amintea să-i fi spus vreodată că o interesează zburătoarele de consum, și, de altfel, cu cât și-o spunea mai mult – și cu ce referiri, Dumnezeuule! –, cu atât expresia asta i se părea mai îngrozitoare și mai imposibil să fi ieșit din gura ei. Dar, bineînțeles, toate aceste complicații au apărut mai târziu. Atunci, Doamna L. nici nu a închis bine ușa după plecarea bătrânului, că s-a și grăbit – cu acea grabă febrilă pe care o dă întotdeauna destinul acțiunilor noastre ireversibile – să îngrămădească sub cloșcă cele douăsprezece ouă superbe, aproape luminoase, și care, privite în lumină, lăsau să se miște în interiorul lor translucid un miez intens argintiu, ca un mercur neliniștit, gata să se rostogolească în

afară. Cloșca le-a privit o clipă nehotărâtă, apoi și-a deschis puțin aripile ca să le poată cuprinde pe toate sub protecția maternității ei furioase, închiriate cu ziua. În săptămânile care au urmat, Doamna L. a stat la obișnuitele cozi alimentare cu un sentiment neobișnuit: se simțea ca un soldat care îndură cu seninătate totul pentru că își pipăie în raniță viitorul baston de mareșal. Doamna L. se așeza în rând cu câte o carte în mână și stătea ore întregi în picioare citind și înaintând din când în când câte un pas (căpătase cu timpul dexteritatea de a simți când trebuie să înainteze, fără să ridice ochii de pe pagină), iar în acest timp, pe când citea absorbită cu totul, trăgând pagina cărții ca pe o perdea protectoare între ea și lumea din jur, o foarte mică parte a creierului ei producea acel sentiment adânc liniștitor, aproape de beatitudine, pe care i-l dădea gândul la balconul în care, în chiar clipa acelei umiltoare lecturi itinerante, creșteau încet, infinitesimal, dar creșteau, șansele viitoarei ei independențe. Pentru că, odată procurate, și cloșca, și ciudatele ouă au devenit pentru doamna L. niște omnipotente simboluri ale nemaiatârării ei de societate. Nu, nu „ciudatele ouă“, trebuie să recunosc cinstit că nu a existat nicio presimțire, că tot ce s-ar fi putut spune, și s-a și spus, despre ouăle acelea și despre ciudățenia lor, absolut evidentă de altfel, s-a spus mai târziu doar, atunci când ele nici nu mai existau, transformate în cu totul și cu totul altceva. Pe atunci acea neglijabilă parte de creier a Doamnei L. care nu se lăsa absorbită de lectură își reprezenta doar balconul acoperit, cuiarul încropit într-o cutie de televizor din fâșii subțiri de ziar tăiate cu foarfeca în loc de paie și coțelele suprapuse, din plăci aglomerate și plasă de sârmă care – comandă specială făcută pe măsura balconului – își așteptau dichisite, date cu lac incolor și închise cu minuscule lacăte chinezești roșii și verzi, locatarii. Mai târziu, pentru a anticipa din nou – oricât de enervantă ar fi pentru cititor această incontinență –, Doamna L. nu avea decât să se felicite pentru eleganța cuștilor pe care s-a și grăbit să le tapeteze apoi cu mătase matlasată, acoperindu-le provizoriu podelele, în loc de covoare, cu prosoape flaușate îndoite în patru. Atunci însă, în momentul în care ajunsese povestirea noastră și pe când Doamna L. mai stătea la cozile de carne și ouă cu sentimentul încurajator pe care trebuie să-l aibă un soldat pipăindu-și în raniță viitorul baston de mareșal, ea se gândea că, desigur, exagerase lăcuind

și punând lacăte chinezești multicolore cotețelor de pe balcon care își așteptau, indiferente la propria lor eleganță, locatarii. Neliniștea a început să se infiltreze numai când această așteptare amenința să depășească limitele biologic calendaristice. Mai întâi, a început să se neliniștească găina, care, cu câteva zile înainte de împlinirea celor trei mult pândite săptămâni, dădea semne de spaimă și nedumerire, foindu-se cu grijă, dar cu nestăpânită nervozitate, pe cuibarul fierbinte și ridicând puțin o aripă ca să contemple cu un fel de uimire isteroidă, încercând să înțeleagă și, cu aceeași intensitate, refuzând să înțeleagă, ceea ce vedea. Nu vedea decât ouăle lustruite, mai mari parcă decât la început, fără nimic animal în strălucirea lor de cuarț care te făcea să clipești și să te întrebi cu spaimă asupra naturii lor.

Doamna L. a fost enervată la început doar de nervozitatea cloștii și, abia după împlinirea celor douăzeci și una de zile, îngrijorarea a cuprins-o și pe ea. Dar, la drept vorbind, nu din cale-afară. La urma urmei, dacă se gândea bine, bătrânul nu-i spusese că ouăle sunt de găină. „Zburătoare de consum“, spusese el, cu acea expresie neobișnuită și oarecum repugnantă, care o șocase încă de atunci. Tulburată, ea se documentă asupra incubăției la diferitele specii de păsări domestice și află că la rațe, găște și curci, lungimea acesteia era de o lună. Își câștigă astfel încă o săptămână de liniște, un câștig nu tocmai onest, trebuie să adaug, pentru că, în fundul sufletului ei, Doamna L. nu mai credea că la împlinirea acestei a doua scadențe lucrurile se vor lămurii. Strania isterie a cloștei (evident, ea simțea că se întâmplă ceva, chiar dacă nu simțea și ce se întâmplă) nu făcea decât să sublinieze această *mauvaise conscience* a Doamnei L., care își propuse totuși să nu întreprindă nimic până la împlinirea celor treizeci de zile maxime. Dar bineînțeles că nici atunci nu se întâmplă nimic și, abia ajunsă în fața acestui prag, Doamna L. înțelese că, în afară de a înapoia cloșca, legată, babei, și de a arunca ouăle la gunoi, nici nu avea ce să întreprindă. O nouă raită prin satele din jurul Capitalei, în căutare de sfaturi, nu duse la nimic, țărani, câți mai erau, sau nu aveau încredere în această profesoară cu suspecte preocupări gospodărești, sau nu mai știau nici ei nimic dintr-ale țărâniei, dar, în orice caz, contrazicându-se, susținând ba una, ba alta sau pur și simplu schimbând vorba ori refuzând să vorbească, nu i-au putut da nicio îndrumare, sau lămurire cel puțin, în atât de irezolvabila problemă

a ouălor. Iar bătrânul, bineînțeles, nu mai apărea. Nici nu se așteptase la altceva, de altfel, și nici altădată nu se întâmplase să vină mai des decât o dată la cinci-șase săptămâni.

Doamna L. suferea nu ca de o pierdere materială, ci ca de o înfrângere spirituală; ceea ce o umilea nu era – așa cum presupunea – dovedirea nepriceperii ei gospodărești, ci demonstrarea – resimțită ca o jignire personală – a incapacității ei de a ieși din paralizanta determinare socială, neputința de a se rupe din firele de păianjen ale necesităților prin care putea fi batjocorită și de a-și întemeia o nepretențioasă, dar orgolioasă neatârnare. Evidența era însă mai tare decât ea și, oricât de fantezistă ar fi fost încăpățânarea bătrânei profesoare de filosofie, ea nu putea avea niciodată lipsa de umor de a trece dincolo de realitate în căutarea unei soluții. Doamna L. se hotărî să taie scurt nefericita ei experiență domestică, reducând balconul la banalele sale rosturi și timpul său de studiu la intervalele rămase în afara așteptării produselor alimentare. Atâta înțelepciune era, desigur, cam mult pentru libertatea intelectuală a celebrei profesoare, și tocmai greutatea acceptării ei, ca și prețul plătit pentru hotărârea de a se da bătută au făcut ca întâmplările care au urmat să o găsească nu numai nepregătită sufletește (ar fi fost absurd să fi pretins așa ceva), ci și șubrezită spiritual, bolnavă și lipsită de rezistență.

De fapt, s-a întâmplat așa:

În ziua aceea, s-a trezit devreme și prost dispusă, deșteptată de un zgomot auzit din apartamentul vecin, un zgomot care mai întâi interpretase nu mai știu ce rol în visul pe care tocmai îl visa (un rol malefic, bineînțeles, care a reușit apoi să coloreze întunecat, cu puterea pe care numai umorile somnului o au, nu numai trezirea, ci și lungile minute de după ea), pentru ca, în cele din urmă, nemaiîncăpând în ȋarcul oniric, să-l spargă, să spargă și somnul și să se reverse în trezie, asurzitor și incoerent. Sculați din somn pentru a fi duși la creșă și la grădiniță de părinții grăbiți să ajungă la ora șapte la serviciu, copiii de alături plâneau disperați în timp ce mama, mai disperată și obosită înainte de începerea zilei, țipa la ei încercând să-i potolească și reușind să-i facă să urle încă mai înnebuniți. Se culcase foarte târziu. Lucrase până aproape de două la studiul care trebuia predat cel târziu până într-o lună și, prea epuizată, nu mai reușise să adoarmă apoi o bună

bucată de timp, încât trezirea la ora șase o scosese din somn, fără să reușească să o introducă în viață. Stătea stoarsă de putere în așternut, incapabilă să facă o mișcare și simțind cum crește în ea o furie rea împotriva întregii lumi, oricât de năpăstuită, jalnică, mizerabilă, chinuită, exploatată ar fi aceasta. Încercă să se ridice, dar o arteră începu să i se zbată amenințător la gât și trebui să se lase la loc. Zgomotul încetase: pleaseră. Se mai auzi, de data asta, de deasupra, golirea horcăitoare a cupei unui WC. Apoi se făcu liniște. Dar de somn nu mai putea fi vorba. Și până la plecarea la universitate mai erau aproape trei ore. Avea curs numai de la nouă jumătate! Simți deodată nevoia să facă ceva și hotărî să folosească acest timp nesperat – pe care acum, odată bariera slăbiciunii trecută, se bucura că reușise să i-l smulgă somnului. În timp ce își făcea cafeaua, hotărî că va folosi acest răgaz pentru lichidarea iluziilor de pe balcon. Cuștile nu va trebui să le demonteze, vor putea fi folosite foarte bine ca dulapuri pentru alimentele nealterabile, pentru sticle goale și chiar pentru conserve. Cloșca o va înapoia chiar în această dimineață, iar ouăle, neobișnuitele ouă le va sparge cu o curiozitate nu numai științifică, dar și plină de răutate, pentru a vedea ce pot să ascundă în încăpățânarea lor. Se duse pe balcon. Era ora șapte fără șapte minute. A trecut pe lângă pendulă, altfel n-ar fi știut.

Încă de când a deschis ușa balconului, înainte de a fi văzut singură, și-a dat seama, după aerul absolut aiurit al cloștii, că se întâmplase ceva. Și anume: ceva foarte neobișnuit. Dacă urmarea ar fi fost cât de cât banală sau fără importanță, după ce ar fi trecut totul, Doamna L. ar fi descris amuzată expresia aceea a găinii palpitând fără a îndrăzni să se miște, gata să explodeze de tensiunea crescândă în care se amestecau o mândrie nebună și o spaimă fără cuvânt, o neînchipuit de mare uimire și o disperare care cerea soluții și chema în ajutor. „Cine-ar fi zis că găinile pot să fie atât de expresive“, se gândi ea cu umor și brusc înveselită de faptul că evident se întâmplase ceva, dar niciodată după aceea nu-și mai aminti de umorul și veselia ei din acea clipă. Pentru că în clipa următoare *văzu*.

Pe granița dintre cuiabar și penele înfoiate ale cloștii, un braț roz, nu mai gros decât tulpina unui crin, să zicem, atârna în afară, terminat printr-un pumn încleșat grațios de somn. Nu exagerez: după

încleștarea uitucă parcă a aceluia pumn, Doamna L. își dădu seama că ființa minusculă căreia el îi aparținea doarme. Și peste uimirea și chiar spaima primei clipe, această descoperire lăsa îngăduința unui răgaz. Dar imediat, în partea cealaltă a cuiabarului, se întindea un picioruș, ceva mai lung, dar la fel de fraged și de neașteptat, umed puțin, inexplicabil. Nu putea aparține, de altfel, aceleiași ființe, pentru că dimensiunile lor se aflau la o distanță prea mare. Doamna L. rămânea calmă, trăgând cele mai logice concluzii. Întotdeauna fusese convinsă că absurdul își are și el o logică a lui. Asta însă n-o ajuta să ia o hotărâre sau să întreprindă ceva. Faptul că sub cloșca ei – închiriată, pusă pe ouă procurate cu greu, plătite cu suprapreț, și așezată atât de ilegal în balconul blocului Z8 de pe bulevardul Viitorului din cartierul Antim – apăruseră, în loc de pui de găină, altfel de ființe nu numai că era aberant, dar nici măcar nu putea să-l accepte. În același timp, știa foarte bine – și confuzia momentului nu o împiedica să-și aducă aminte – că realitatea nu se prea sinchisește de acceptarea sau neacceptarea ei. Avusese prilejul să se convingă. Totuși, trebuia să ia o hotărâre, să facă un gest, chiar dacă ar fi fost numai un coșmar din care, în felul acesta, ar avea șansa să se trezească. Nevenindu-i nicio altă idee, făcu un pas înainte. Mai deconcertată încă decât ea, cloșca își lăsa capul într-o parte ca s-o poată vedea mai bine cu un singur ochi, apoi, când i se păru c-a înțeles, se sperie și mai tare. Și abia spaima găinii fu cea care îi sugeră femeii următoarea mișcare. Ea se aplecă hotărâtă și, apucând-o cu amândouă mâinile, smulse cloșca din cuiabar și o aruncă, închizând prompt ușa, în coteț. Abia apoi îndrăzni să privească. Dar ceea ce văzu nu adăugă niciun element nou primei descoperiri. Același braț cu pumnul strâns de somn și același picior grăsuț și rozaliu, scăpate în două părți opuse ale unui ghem surprinzător de mare, format din alte nenumărate picioare și mâini, dar parcă lipsit de consistență, acoperit pe alocuri sau format chiar dintr-un puf auriu strălucitor. De altfel, strălucirea galbenă era amplificată de luciul ca de cuarț al cioburilor de ou care licăreau în jur. Uitând pentru o fracțiune de secundă ciudatele excrescențe de carne trandafirie și țipetele de cobe ale cloștii închise – sau, dimpotrivă, sugestionată chiar de această isterie pe care o considera, automat, maternă –, Doamna L. dădu să întindă mâna

pentru a lua în palmă unul dintre pufoșii pui abia ieșiți din extraordinarele lor ouă. Dar, ca o singură ființă, ghemul de puf își schimbă forma, rostogolindu-se parcă în sine însuși, scoțând la iveală alte gingașe, numeroase excrescențe și retrăgându-se din calea degetelor mângâietoare ale femeii, care se îndepărtă mai mult jignită decât speriată, confuză încă de bucuria iresponsabilă că reușise totuși să producă ceva. Prima mișcare nu fusese însă decât preludiul, semnalul trezirii. Mărindu-și volumul și deformându-se, sfera pufoasă începea să se rupă în infinit de diverse și complicate forme: protuberanțe mai materiale și mai consistente, mai umede și mai greu de interpretat începeau să se miște pe cont propriu, întinzându-se, ieșind din somn și din neființă, misterioase și inconștiente, imposibil de definit. Deși aripi scurte acoperite cu un fel de rară și luminoasă blăniță încercau să fâlfâie stângaci în vălmășagul de linii aproape nonfigurative, devenea tot mai puțin probabil că ele aparțineau unor banali pui de găină, atât de neobișnuite erau celelalte forme care se mișcau solidare cu ele, dar mai buimace parcă, mai dezorientate. Doamna L. le privea prostită, fascinată oarecum de propria ei incapacitate de a înțelege. Cel mai straniu aspect al întâmplării, întâmplare care numai de straniu nu ducea lipsă, era că în ființele acelea necunoscute, abia ieșite, evident, din stadiul de embrion, se amestecau două calități în general nefuzionabile: strălucitorul și promiscuul. Puful acela de aur aproape orbitor și fragmentele acelea de ouă diamantine nu reușeau să înlătore cu totul senzația de jenă fizică pe care carnea exagerat de roz, transpirată și amorfă, turnată în niște forme nehotărâte încă și neclare, o dădea privitorului. Doamna L. nu mai simțea niciun impuls să ia în palmă unul dintre puii aceia nedefiniți, care continuau să se agite încâlciți unii într-alții, fără sunet. Câți puteau fi? Douăzeci, treizeci? Își aduse aminte că a pus douăsprezece ouă. Dacă era ceva limpede în această atât de puțin limpede poveste era faptul că viețuitoarele din balcon ieșiseră din ouăle puse sub cloșcă. Nu puteau fi, deci, decât douăsprezece. Această reducere certă a numărului presupus veni ca o încurajare. Descoperise primul element logic. Îi veni să zâmbească: lașitatea prin care încerca să se apere era nu numai jalnică, dar și ineficace. Una din două: sau trebuia să-și strângă tot curajul și să-și mărturisească sieși ceea ce

vedea, adică să recunoască fără echivoc că a *înțeles*, sau nu avea niciun fel de drept la spaima de care se lăsa cuprinsă ca de o apă urcându-i incert prin artere. De altfel, când cuibarul se risipi, nu mai avu de ales. O secundă mai putu să-și spună că țipetele, devenite absolut dementiale, ale cloștii închise vor sfârși prin a aduna vecinii (ba chiar avu tendința de a deschide cușca, lăsând găina liberă, dar în aceeași clipă uită ce îi trecuse prin minte și rămase așa: cu mâna sprijinită de zăvorul ușii și cu ochii pierduți la foșgăiala de pe ciment). Reușiseră să se descurce unii dintr-alții și se împrăștiaseră, dându-și pur și simplu drumul prin aer, plutind un timp mai lung sau mai scurt (era de mirare cum aripile scurte, cu formă nedeslușită dincolo de puful care le învăluia ca o ceață densă, aurie, reușeau să le susțină planarea), atingând apoi cimentul și luând-o la fugă. Acum putea să-i vadă. Erau golași, nu mai mari decât lățimea unei palme, cu aripile și creștetul protejate de penele acelea incipiente, care, în loc să-i aureoleze, atrăgeau asupra lor mila și chiar o vagă repulsie. Și mai ales nu făceau deloc impresia unor făpturi supranaturale. Dacă nu i-ar fi știut din poze, dacă nu ar fi semănat atât de mult cu niște bebeluși sfrijiti cărora li s-au adăugat și aripi, i-ar fi considerat pur și simplu o specie extraterestră și, eventual, ar fi așteptat amuzată să vadă ce se întâmplă. Deocamdată, se întâmplă uluitorul fapt că unul dintre ei, mai îndrăzneț sau mai inconștient, încerca din toate puterile să i se cațăre pe bombeul pantofului. Nu reușea, luneca mereu, și urmele atingerii lui rămâneau pe pantoful negru umede și lipicioase. Doamna L. nu îndrăznea să se miște de teamă să nu-l strivească, pe acesta sau pe altul, și-l privea fix, încercând cu disperare să-i transmită dorința ei de-a nu reuși, de-a renunța. O trecu un fior la gândul că s-ar fi putut să-i încalece tureacul pantofului și să-i atingă pielea. Fără să-și dezlipească tălpile de ciment, pentru a nu strivi sub ele ceva, începu să se retragă ușor, târșindu-și abia simțit picioarele spre ușă. Pierzându-și punctul de sprijin, cățărătorul se rostogoli pe spate și rămase o infimă fracțiune de secundă nemișcat, pentru ca, redresându-se apoi, să nu se mai oprească în poziția verticală, ci fâlfâind harnic din aripi să o pornească pieziș prin aer, ca și cum tocmai acea cădere i-ar fi amintit posibilitățile de care dispunea. O clipă, Doamna L. se temu că se întoarce spre ea și chiar făcu gestul de a se apăra ca de o

viespe, cu mâna, dar el se opri după numai câteva fâlțări și descinse pe marginea cuibului. Nu părea încă să o fi observat. Nici ceilalți. Unii începuseră să se tăvălească în joacă, îriceștați ca niște pisoai, alții se cățarau pe ușile de sârmă ale cuștilor spre compartimentul cloștii, care înnebunise de-a binelea, alții, ca acela aplecat pe marginea cuibarului, își făceau toaleta scărmanându-și puful cu degetele făcute pieptene. Doi se băteau trăgându-se de aripi și încercând să-și pună piedică. Doamna L. reuși să ajungă la ușa balconului, fără ca vreunul să-i fi dat importanță; căută orbește clanta, o apăsă, deschise, făcu un pas mare îndărăt și cu aceeași grijă închise, grăbită și fără zgomot, ușa. Mai rămase o clipă cu ochii fixați mecanic asupra a ceea ce se petrecea pe balcon, apoi se smulse și se așeză pe un scaun.

Trebuia să facă puțină ordine în ea însăși, să încerce să rezume totul, nu numai pentru a înțelege, ci și pentru a găsi o soluție. Deci: hotărându-se (cu impetuoșitatea de care nu izbutise niciodată să se dezbrace) să pună capăt timpului risipit la cozi, își făcuse – cu câtă greutate – rost de o cloșcă și, nereușind să-și procure și ouăle necesare, tocmai voia să renunțe, când un bătrân – e adevărat, destul de ciudat – care o aproviziona de ani de zile cu brânză și smântână, îi adusese *fără să-i fi cerut*, asta nu trebuia să uite, douăsprezece ouă neobișnuit de mari, spunând că sunt – aici Doamna L. încremeni rememorându-și momentul – „zburătoare de consum“. Iar ea, femeie aproape bătrână, autoare de studii savante, doctor docent și profesor universitar, ea nu bănuise nimic, nu i se păruse nimic neobișnuit, le luase cu seninătate și, în așteptarea puilor pe care urma să-i mănânce și a găinilor care urmau să se ouă zilnic, își mobilă cu suprealiste cuști balconul și-și cumpără manuale de creșterea galinaceelor. La drept vorbind, toată această activitate pregătitoare începuse deja să o obosească și – atunci când, toate termenele de clocit depășite, fusese obligată să-și mărturisească, onestă, că dăduse greș – simțise înșinuându-se, asemenea oportunistului, și un fel de ușurare că va scăpa totuși, și nu din vina ei, de acel intimidant destin gospodăresc. Dar iată că nu-i fusese dată această plăcută, la drept vorbind, înfrângere (abia acum înțelegea cât de plăcută ar fi fost!).

Experiența ei reușise într-un mod fabulos, atât de fabulos încât amenința, dacă nu reușea să găsească o cât mai rapidă și radicală soluție, să-i bulverseze întreaga viață. Spunându-și aceasta, Doamna

L. nu era, de fapt, convinsă încă într-un tot de gravitatea situației, avea impresia că melodramatizează puțin pentru a găsi mai repede o rezolvare. Oricât ar fi fost de înspăimântată – și era! –, un mecanism încă mai ascuns, protector, amortiza adevărurile, insinuând bănuiala că nu poate fi adevărat. Asta nu o împiedica să raționeze – nu există raționamente mai bune decât cele desfășurate în vis – și să încerce să lege faptele între ele. Deci din ouăle impresionante și suspecte ale bătrânului nu ieșiseră pui de găină, sau de rață, sau de gâscă, sau de lebădă, sau de prepeliță, sau de dropie, sau de struț. Nu, din ouăle strălucitoare ale vânzătorului de smântână ieșiseră altfel de zburătoare. De consum, vru să adauge, dar se opri la timp, poticnindu-se ca de un prag. Formula aberantă, și oribilă într-un fel neexplicit, a bătrânului era punctul cel mai înspăimântător, pentru că era cel mai ancorat în real, al întregii povești.

Nu știa cu ce se hrănesc și, bineînțeles, nici nu se putea gândi la ce folosesc sau dacă folosesc la ceva. Nu știa cum trebuie îngrijite ciudatele ființe, care le e ritmul de creștere, de ce au nevoie și ce le strică. Se ridică și se uită în balcon. Erau în continuare în neobosită agitație, așa cum sunt fără odihnă copiii sau animalele mici, în stare să inventeze în fiecare clipă altceva cu care să se joace. Doi dintre ei stăteau agățați de sârma ușii după care aruncase cloșca și încercau să o atingă întinzând cât puteau brațele prin ochiurile de metal. Aceasta se retrăsese în cel mai îndepărtat colț, țipând ca din gură de șarpe, înspăimântată cu evidență, dar într-un mod comic, care nu reușea să declanșeze compătimire, ci batjocura privitorului. „Deși ar trebui să fiu solidară cu ea“, se gândi zâmbind fără să vrea Doamna L. Și, uitându-și zâmbetul pe buze, se uită în continuare la noii locatari ai balconului. Îi știa cel mai bine din albumele de artă, toată pictura italiană a secolelor al XVI-lea și al XVII-lea era plină de fesele lor dolofane și piciorușele lor cu gropițe. Îi știa atât de bine, încât uita mereu că nu din realitate. Scăpase, oare, de repulsia primelor clipe pentru că ei se schimbaseră sau pentru că ea se obișnuise cu ei? În orice caz, i se păreau acum mai mari și mai puțin firavi. Asta nu-i împiedica să păstreze ceva jalnic în toată ființa lor, prea goală, prea expusă nu numai privirii, ci și aversiunii. Făpturile lor sărace – asta era senzația pe care o lăsau: de sărăcie! – îi trezeau mai degrabă mila și simpatia decât dezgustul. Deodată, se trezi înspăimântată din contemplare:

țipetele cloștii, pe care una dintre mâini reușise să o atingă și să-i smulgă o pană, deveniseră atât de demente, încât Doamna L. își dădu seama că nu se poate să nu fi trezit întreg blocul. În aceeași secundă, sună telefonul și vecinul din dreapta balconului (un medic pensionar plin de atenție și de o reverență de-a dreptul obositoare, de obicei) o întreabă cu destul respect, dar fără a reuși să-și ascundă întru totul enervarea, ce se întâmplă cu țipetele de pe balcon și dacă are nevoie cumva de ajutorul lui. Doamna L. se scuză, enervată la rândul ei de ironia din oferta care încheia apelul telefonic, și explică destul de confuz că e vorba de o găină pe care o cumpărase ca să o taie și care nu vrea să stea legată pe balcon până la ora execuției. De data asta fără ironie, doctorul se offeri să i-o taie el – îi aminti cu umor că, de altfel, e chirurg – și, cum ea refuză precipitat, trecu la altă idee și se arătă curios de unde a fost cumpărată găina. Trebui să spună o poveste lungă, despre un student al ei de la țară care i-o adusese (înainte de a termina fraza, își dădu seama că făcuse o gafă), dar totul era atât de confuz și nelegat, încât, jenat și neconvins, vecinul încheie el convorbirea, rugând-o încă o dată, cu o răceală pe care nu o avusese până atunci, să facă, dacă poate, să înceteze scandalul de pe balcon.

Punând receptorul jos, Doamna L. își dădu seama că nimerește cu greu furca telefonului, atât de tare îi tremura mâna. Și, deși știa că nu mai are nicio clipă de pierdut, pentru că și genunchii îi tremurau, se așeză puțin pe marginea sofalei. Abia acum, retrospectiv, își dădu seama de o altă caracteristică stranie a noilor ființe: nu făceau niciun zgomot, nu scoteau niciun fel de sunet. Notă descoperirea mai mult ca revelație a unei lipse, a unei absențe: abia după ce vorbise la telefon își dădu seama că nu fusese vorba decât de cotcodăcelile cloștii, nicio altă gălăgie nu fusese reclamată. Se ridică grăbită și se duse să-și verifice impresia. Balconul se cutremura de țipetele găinii, în timp ce nevinovații ei călăi, muți și zâmbitori, se jucau cu penele smulse și se distrau zburând prin dreptul ușii ei cât de aproape puteau, obligând-o să se retragă în fundul cuștii. Pe fețele lor minuscule nu era întipărită însă niciun fel de răutate sau cruzime, dimpotrivă, plutea atâta liniște în zâmbetele lor rozalii (crescuseră, oare, sau i se părea numai?), încât Doamnei L. îi trecu prin minte bănuiala că sunt nu numai muți, ci și surzi: exista în liniștea și detașarea lor sugestia unui scurtcircuit între ei și lumea înconjurătoare, bănuiala

unei infirmități. Oricum, nu despre asta era vorba acum. Cea care nu permitea într-adevăr nicio amânare era și singura dintre probleme care putea fi rezolvată: problema cloștii. Curajoasă, Doamna L., cu brațele întinse, ciugulite din când în când de zburătorii care, în sfârșit, o observaseră, reuși nu numai să deschidă cușca în care pătimea nefericita mamă, dar să o și înșface de aripi cu toată puterea și să o tragă în cameră. Apoi, ținând-o cu disperare într-o singură mână, cu cealaltă mână închise geamul, împingându-l ușor pe unul ce voia să intre înăuntru (aceiași care i se cățăraseră pe pantof?). În continuare, fără să-și dea o clipă de răgaz, de teamă că, oprindu-se, i-ar pieri nu numai curajul, ci și energia, căută o sfoară, umblând prin casă cu pasărea care i se zbătea grea în mâini; o legă strâns de picioare și de aripi, apoi o mai înfășură într-un prosop de baie și o închise (lăsându-i fermoarul deschis câțiva centimetri, ca să aibă pe unde să respire) într-o sacoșă elegantă, adusă cândva din Italia. Puse sacoșa jos și observă că se clatină puțin, dar foarte puțin, imperceptibil. De altfel, odată scoasă din balcon și odată legată, găina se liniștise brusc, ca și cum prin însăși condiția de prizonieră s-ar fi simțit apărută de obiectul spaimei de până atunci.

Încercând să nu se mai gândească la nimic, Doamna L. se grăbi să se îmbrace, să se pieptene și, când fu gata, se mai cercetă o dată în oglindă lung, ca și cum ar fi încercat să vadă dacă nu cumva ceva din ciudățenia acelei dimineți i se vedea pe figură. Liniștită în această privință, fără a mai arunca nicio privire balconului ai cărui locatari stăteau acum înșiruiți pe pervaz privind cu nasurile turtite de geam și cu gurile căscate în casă (i se părea, oare, sau crescuseră într-adevăr?), Doamna L. luă sacoșa cu cel mai firesc gest de care era în stare, apoi ieși închizând bine ușa în urma ei și verificând de două ori yala. Pe stradă își impuse să nu bage în seamă oamenii care, cu toții, o priveau (din romanele polițiste, pe care le citea cu mare voluptate în concedii, ghicind de la primele zece pagini întreaga intrigă și amuzându-se voluptuos de perfecta suprapunere a cărții cu premonițiile ei, știa că asta era o impresie comună tuturor celor care aveau ceva de ascuns). Iar ea avea acum de ascuns nu numai o cloșcă învelită în prosopul de baie și în cea mai elegantă sacoșă din recuzita casei, ci mult mai mult decât atât.

După ce îi predă bătrânei cloșca – explicând, în fața mirării ei prea puțin binevoitoare, că o înapoiază atât de repede fiindcă nu a

ieșit nimic din ouă – și după ce îi dădu încă 25 de lei, pentru că bătrâna avea aerul că tot ea iese în pierdere din această înapoiere înainte de termen, Doamna L. se simți brusc eliberată de cel puțin o parte a complicatei aventuri în care intrase. Ciudățenie a naturii umane: se simți chiar atât de eliberată, încât, după ce își ținu cele două ore de curs ca în vis, restul zilei și-l pierdu prin magazine, cumpărând acel atlas alb cu care au fost găsite tapetate mai târziu cuștile, ca și nenumărate prosoape flaușate gros, pentru a servi drept culcuș și covoare în cutiile de lemn grosolan. Adevărul era că – dincolo de starea de iresponsabilă beatitudine ce-o cuprinsese hoinărind prin mulțimea care se înghesuia în magazine și de care o despărțea acum, în mod irevocabil, o taină – ascundea în ea o mică teamă, teama de a se întoarce acasă, spaima de descoperirile pe care le-ar mai avea de făcut.

Și nu exagera. Apropiindu-se de bloc, își căută din ochi balconul, ca și cum ar fi presimțit că avea ceva de văzut. Nimic mai adevărat. De altfel, nimeni nu presimte înainte de a fi sigur de ceea ce se va întâmpla. De balconul ei – văzut de la câteva sute de metri – atârna un fel de frânghie scămoșată auriu și roz, răsucită ciudat și clătănându-se să ajungă până la nivelul de dedesubt. Mai întâi, nu înțelese, sau nu îndrăzni să înțeleagă, apoi nu mai avu încotro și, pe cât se apropia, trebuia să admită că nu mai putea fi vorba de nicio iluzie optică, de nicio înșelare: locatarii balconului, epuizând probabil cercetarea spațiului lor vital, se lăsaseră în jos, agățați unii de alții, ajutându-se cu câte o vâslire de aripi, pentru a se uita pe geamul apartamentului de la etajul inferior. Se pare că asta îi distra teribil, pentru că, într-o adevărată fraternitate, își schimbau prin rotație locul în așa fel încât, rând pe rând, să ocupe cu toții poziția de la capătul frânghiei, de unde se putea privi indiscret. După ce înțelese, Doamna L. încremeni o clipă la gândul că vecinii de jos i-ar putea zări și ei pe cei ce îi studiază, apoi o luă literalmente la fugă spre bloc și, pentru că liftul era ocupat – lăsase din nou cineva ușa deschisă la unul dintre etaje –, urcă scările două câte două și, abia mai reușind să găsească, de grăbită și emoționată ce era, cheia, se năpusti în apartament. Din prima clipă observă că nu coborâseră toți, balconul părea încă plin și, dacă n-ar fi văzut acea funie scămoșată auriu coborând spre fereastra vecinilor, nici nu și-ar fi dat seama că lipsesc unii dintre ei.

Și, tot din prima clipă, observă că au crescut. De data asta, nu mai era o impresie, ci o certitudine. Îi trecu prin minte că va trebui să-i hrănească, habar n-avea cu ce pot fi hrănite asemenea ființe, și, odată ajunsă cu gândul la ciudata lor natură, îi reveni – uitată pentru o clipă – spaima că ar putea fi văzuți de altcineva. Ieși hotărâtă pe balcon, aproape fără să se mai gândească dacă nu calcă pe careva, prinse capătul sforii de trupuri atârinate peste balustradă și îl ridică smucit. La intervenția ei însă, ființele se desprinseră una de alta și se întoarseră în zbor facil, lipsit de efort, ceea ce dovedea că frânghia aceea a coborârii nu fusese decât un joc gratuit sau poate un fel de a-i atrage ei atenția. Oricum, continuau să nu scoată niciun sunet și să nu facă niciun zgomot, ceea ce – desigur – era o adevărată binecuvântare. Își dădu seama că de data aceasta îi atinsese fără repulsie. Încercă să-și păstreze elanul organizatoric și să-i strângă în cuști. Înainte de a găsi o soluție, trebuia să fie sigură că nu vor mai avea posibilitatea niciunei surprize. Se duse aferată și scoase din sacoșa elegantă, care redase cloșca rosturilor ei firești, prosoapele flaușate și atlazul cumpărat în cursul zilei; se întoarse și tapetă cu grijă, și chiar cu o anume duioșie, interiorul cuștilor. Apoi îi adună de pe unde se jucau, fără greutate (pe doi îi prinse chiar din aer ca pe niște păsări mici și nesperioase), și îi închise în cele patru cuști pregătite. Înainte de a se retrage, îi numără (erau, bineînțeles, doisprezece), iar după ce plecă, se mai întoarse o dată și puse în fiecare cușcă un prosop în plus, să aibă cu ce se acoperi în caz că le-ar fi fost frig: brusc, avusese revelația goliciunii lor și se pomeni invadată de un sentiment neașteptat de cald pentru aceste biete ființe căzute între lumi.

Înainte de a intra în pat, își puse alături pe noptieră mai multe albume de artă din secolele al XVI-lea și al XVII-lea italian și flamand. Apoi se întinse și începu să întoarcă, una câte una, paginile. Nu avea nevoie de nicio confirmare, avea nevoie doar ca altcineva să spună ceea ce ea nu îndrăzneă. Și albumele își îndepliniră cu bunăvoință această sarcină. Se uita la reproduceri și îi venea să zâmbească de propria ei capacitate de adaptare. Nu trecuseră mai mult de douăsprezece ore și se obișnuise cu totul, figurile recunoscute în picturile celebre i se păreau copii ale *ființelor* pe care ea le avea pe balcon. Nu încăpea nicio îndoială: pe balconul ei se aflau doisprezece îngeri

micuți, extraordinar de micuți, care la ora aceea respirau liniștiți, dormind duși între prosoapele chinezești pe care și le trăseseră până la bărbie, lăsând numai câte un colț pufos de aripă să scape afară și să tresară, dând să fâlfâie din când în când, la câte un vis. Era pentru prima oară când își formula sie înseși clar, articulat neechivoc, adevărul împotriva căruia ziua întreagă își găsisse paleative de ocupații și surrogate de idei: pe balconul ei, din ouăle care așteptau să scoată la lumină păsări de carne și ouă, ieșiseră doisprezece îngeri. Doisprezece îngeri pe care trebuia să-i ascundă și cu care nu știa ce să facă.

Pentru că nu era deloc religioasă – formația ei materialistă și pregătirea ei filosofică nu i-ar fi permis –, Doamna L. nu era propriu-zis înspăimântată de acest fapt de natură evident extraordinară, ci mai curând incitată și curioasă. Plictiseala și spaima nu începeau de la descoperirea naturii acestui fenomen, ci numai pe următoarea treaptă, de la posibilitatea dezvăluirii lui publice, a confruntării cu prejudecățile generale și consecințele politice. În fond, Doamna L. nu era nici mai mirată, nici mai scandalizată decât dacă, în locul îngerilor, pe balconul ei s-ar fi aflat un pegas, sau o sirenă, sau un sfinx, sau orice altă ființă cu dublă natură și cu statut cultural cunoscut. Dar pe când, în cazul descoperirii pegasului, sau sirenei, sau sfinxului, după ce s-ar fi convins că nu e vorba de o iluzie optică și că nici nu visează, ar fi alergat fericită ca de un noroc să-și anunțe colegii, organele de resort și forurile științifice, grăbindu-se să facă referate academice și rapoarte informative, nerăbdătoare să aducă interpretări și să construiască supoziții, problema dezvăluirii prezenței îngerilor de pe balcon i se părea infinit mai complicată. Se vedea cu greu pe ea – care ani de zile, semestre întregi, susținuse seminarul de „Evoluția ideilor ateiste în gândirea europeană” – intrând în cabinetul catedrei de materialism și anunțând că pe balconul ei locuiesc, închiși în cuști tapetate cu atlas și înveliți în prosoape flaușate chinezești, doisprezece îngeri. Chiar dacă nu s-ar fi temut decât de ridicol, și încă ar fi fost destul pentru a face totul să nu i se afle descoperirea. Dar nu era vorba numai de asta, Doamna L. știa foarte bine. În situația aceea, când se ducea o tot mai înverșunată luptă împotriva răspândirii sectelor și în contextul deteriorării destul de periculoase a destinderii internaționale, a anunța tam-nesam prezența a doisprezece – chiar și numărul avea ceva mistic în el! – îngeri pe balcon nu ar fi fost un

gest prea favorabil interpretat, ba el ar fi putut da loc celor mai nedorite comentarii. Excluzând deci cu hotărâre această posibilitate, dar nefiind în stare să descopere sau să inventeze o alta, Doamna L. adormi în cele din urmă, iar albumul *Renașterea italiană* alunecă încet de pe plapumă, oprindu-se într-o curioasă poziție, parcă interogativă, pe covor.

Așa îl găsi spre dimineață, când se trezi, scăldată în sudori și cutremurându-se de oroare, dintr-un coșmar înfiorător. Câteva clipe, rămase cu ochii pironiți pe reproducerea din Veronese, la care era deschis albumul, apoi ieși cu un salt aproape animalic din pat, închise cartea cu piciorul din fugă și se repezi la chiuvetă, unde rămase aplecată îndelung, ca și cum ar fi vrut să elimine nu resturile cinei grăbite și neatente din ajun, ci însuși coșmarul acela cu incredibile aparențe de realitate care, ciudat, i s-ar fi înrădăcinat în măruntaie, otrăvind-o. Visase că – urmându-și planurile culinare, ca și cum nimic extraordinar n-ar fi intervenit în destinul ouălor puse sub cloșcă pe balcon sau ca și cum n-ar fi știut că din ouă nu ieșiseră, așa cum se aștepta, pui – gătise cu mari delicii o ciulama dintr-una din acele biete zburătoare, ciulama pe care o și mâncase fără să bănuiască și fără să fie reținută de nimic, plăcându-i extraordinar, cu acea exacerbare a senzațiilor de care numai visul e în stare. Dar tocmai când înghițea ultima bucată simțise că o privește cineva și văzuse că în fața ei, la masă, ședea bătrânul care îi dăduse ouăle. El o privea cu ură, tremurând și abia reușind să articuleze cuvintele de furie. Doamna L. își dădu seama că el îi spusese ceva, dar nu înțelesese, sau pur și simplu nu auzise, așa că îl rugă să repete, și el spuse din nou aceeași propoziție (abia acum Doamna L. își dădu seama că o mai auzise o dată); dar nici de data aceasta nu fusese destul de clar pentru a se distinge sensul. Și atunci el repetă pentru a treia oară, de data asta neînchipuit de răspicat, ca și cum ar fi mușcat cuvintele.

– Ai mâncat un înger. Și, după o pauză saturată de dușmănie și repulsie: Nenorocito.

Acum auzise perfect, dar nu-și dădea seama la ce se referă și-l pofti chiar, pe tonul cu care li se adresa studenților nepregătiți la examene, să spună clar ce are de spus și să renunțe la metafore.

– Metafore? urlă deodată bătrânul, sculându-se în picioare, neînchipuit de lung, atingând tavanul cu fruntea, ba dislocându-l și

pe el pe măsură ce se înălța. Iar de acolo, din înalt, glasul lui tuna cu adevărat înfricoșător, fără nimic șagalnic sau ambiguu în el. Metafore, spui?

Și, deschizându-i fălcile cu o mână coborâtă de undeva foarte de sus, începu să-i scoată din gură, ca dintr-un sac, un fel de aripioară acoperită cu un puf auriu, apoi o mână grasuță de copil închizând și deschizând pumnișorul, ca în somn. Dar nu această bizară îndeletnicire a bătrânului, nici statura lui uriașă și nici vocea lui tunând din plafonul care nu se mai vedea o îngroziseră pe Doamna L. și o treziseră din somn, ci faptul că vederea acelor resturi o făcuse să-și amintească totul și să realizeze, *să înțeleagă* cu infinită groază spusele repetate ale bătrânului. Trezită, ajunsă la chiuvetă, se silea să elimine cât mai mult, ca și cum ar fi vrut să se curețe de urmele păcatului, ca și cum ar fi vrut să se asigure, pentru cazul că n-ar fi fost numai vis, de expulzarea totală a crimei și a pângăririi. După ce se liniști și se trezi în sfârșit cu totul, se duse pe balcon și-și privi îngerii. Închiși câte trei într-o cușcă, dormeau încolăciți unii într-alții, ca pisoi. Nu mâncaseră nimic și nici nu se hotărâse ce le-ar putea da de mâncare. Dar, din moment ce creșteau fără să se hrănească, poate că nici nu aveau nevoie de hrană și, în orice caz, nu puteau fi uciși prin inaniție. Își alungă, venit într-o doară, gândul ticălos și se aplecă să-i privească mai de aproape. Veșnica lor agitație din timpul zilei aproape că interzicea cercetarea și concluziile. Acum, dormind strânși unul într-altul și înveliți de jur-împrejur cu aripile, păreau un singur organism, neînchipuit de rotund și de moale, apărat de un fel de sferă mai puțin consistentă și mai spumoasă: aripile îndoite și dispuse de jur-împrejur, radial. Observă că din puful galben infantil începuse să apară pe ici, pe colo câte o pană mai clar conformată, de culoare mult mai deschisă, aproape argintie. Așa cum respirau regulat și la unison, cu obrajii înfierbântați de somn și globurile ochilor mișcate de vise sub pleoape, nu mai păstrau nimic din acea primă impresie respingătoare, umedă și promiscuă, ci, dimpotrivă, trezeau în privitor un sentiment cald de înduioșare și o neașteptată nevoie de protecție. Când își dădu seama de asta, Doamna L. tresări, pentru prima oară speriată cu adevărat de la începutul aventurii, și părăsi în grabă balconul. Cel mai îngrijorător i se părea faptul că trebuia să se

reculeagă pentru a-și spune că întâmplarea este absurdă și poate nereală, că a avea ingeri pe balcon este un act ținând de nebunie și de coșmar. În adâncul sufletului ei – și atunci când severitatea rațională a logicii își slăbea supravegherea – Doamna L. simțea nu numai că se obișnuise uluitor de repede cu situația, ci și că bietele ființe care dormeau atât de copilărește îi erau de pe acum familiare și – de ce să nu recunoască? – simpatice. Desigur, reprezentările culturale contribuiseră mult la rapiditatea acestei acomodări, la urma urmei pe balconul ei nu locuiau decât – trecute în sânge și carne – niște foarte obișnuite abstracțiuni ale poezilor din toate timpurile. Ce poate fi mai obișnuit decât un inger? Întâlnindu-l, desigur, mulți s-ar mira, însă ar fi unul care să nu-l recunoască? Asta nu schimba, bineînțeles, întru nimic lucrurile, și Doamna L. nu se îndoia de felul în care ar fi reacționat cei din jur dacă – brusc și masochist cuprinsă de o criză de exhibiționism – ar fi povestit și *dovedit* secretul extraordinar al balconului. În primul rând că nimeni, dar absolut nimeni nu ar crede povestea așa cum ar spune-o ea. Cu toții ar presupune dedesubturi mai complicate și mai rușinoase, pe care s-ar grăbi – într-un fel de harnică și încăpățânată concurență – să le dezvăluie sau, dacă nu se poate altfel, să le inventeze. Evident, nu prin cuvânt ar fi putut fi convinși.

„Dar prin ce?“, se întreabă Doamna L. într-un fel formal, pentru că nimeni nu întreabă înainte de a bănuî răspunsul; și, în timp ce se pregătea de plecare, se întrerupse din pieptănat, aproape fără să fi luat cu o secundă înaintea gestului vreo hotărâre, deschise ușile cuștilor de pe balcon și, încet, pentru a nu trezi nodurile de ființe încă adormite, le vărsă în gura căscată a sacoșei, peste care trase apoi cu grijă fermoarul. Înăuntru se simți numai o scurtă și moale foire, apoi totul recăzu în somn. Ca și cum ceea ce fusese mai greu se îndeplinise, Doamna L. se întoarse în fața oglinzii și-și termină pieptănatul. Ușurarea de a se fi hotărât și mândria oarecum euforică a curajului o făcuseră să uite cu desăvârșire argumentele, limpezi până atunci, ale spaimei și să aștepte, cu o detașare din care nu lipsea curiozitatea, urmarea. Pentru că nu știa cum va fi, tot ce știa era că se va petrece.

Toată acea dimineață, în timpul ședinței de consiliu, care ținu mai bine de patru ore, Doamna L. se strădui, privind diferitele figuri

ale colegilor ei așezați în jurul mesei lungi, să-și imagineze reacția diferențiată a fiecăruia dintre ei. Și jocul ar fi distrat-o cu siguranță dacă, între timp, fără să și-o mărturisească – și încercând să fie cât de cât atentă și la veșnicele fraze debitate profesoral –, întregul ei spirit nu ar fi căutat modalitatea și momentul potrivit. Dar poate pentru că nu era în stare să găsească nimic sau pentru că știa că de fapt găsise, Doamna L. își lăsă mâna dreaptă să alunece în sacoșa atârnată de speteaza scaunului și, în timp ce degetele i se afundau în mătasea caldă, plăcută la atingere, a părului sau aripilor lor, ochii îi treceau cu răbdare și curiozitate pe fețele colegilor, ca și cum ar fi încercat să descopere în ultima clipă un argument pentru a se opri sau, dimpotrivă, o prevestire a ceea ce avea să citească în minutele următoare pe ele. Apoi, aproape fără să se miște și fără să-și coboare privirea, începu să scoată unul câte unul și să pună pe masa lungă de consiliu îngerii din sacoșă. Așezate cu grijă pe pânza stacojie, pătată cu cerneală și arsă din loc în loc de scrumul de țigară al anilor de ședințe, prizărite printre foi de hârtie, broșuri, pixuri, pahare cu apă, cești de cafea, minusculele ființe stăteau o secundă descumpănite, apoi – cu acea curiozitate copilărească ținând locul oricărei aclimatizări – porneau în grabă care încotro, fără să-și aștepte tovarășii, ca și cum nu ar fi avut nicio clipă de pierdut. După ce îi scoase pe toți, Doamna L. rămase cu mâinile în poală, vidată deodată miraculos de încordarea, pe care numai acum și-o descoperea cu adevărat, a ultimelor zile. Închise ochii și așteptă. Simți îngerii risipindu-se de-a lungul mesei, aplecându-se deasupra ceștilor, foșnind hârtiile, jucându-se cu stilourile, apoi auzi un fâlfâit și știu că unii au început să zboare. Și-i imaginea rotindu-se în jurul celui înscris la cuvânt. De altfel, chiar în secunda următoare, glasul celui ce vorbea se frânse într-un fel brusc, neobișnuit, declanșând ca pe un miraculos mecanism o liniște incredibilă, un fel de antecameră a exploziei. Și Doamna L. continuă să țină ochii închiși, așteptând ceea ce avea să se întâmple.

LA ȚARĂ

De ani de zile nu ieșisem din acel oraș decât cel mult pentru a mă duce în alt oraș, iar pe drum aveam întotdeauna grijă să nu mă plictisesc și îmi luam o carte sau reviste, pe care le citeam, ca în nicio altă ocazie, de la titlu până la adresa redacției și administrației de pe ultima pagină, iar când ajungeam, le împătureauam și le puneam cu grijă în geamantan – ca și cum nu le-aș fi aruncat oricum după câteva ore sau câteva zile, fără să le mai închin între timp nicio privire – și-mi spuneam: „N-am pierdut timpul, am citit trei reviste.“ Sau patru, sau cinci, după cât era de lung drumul. Nu-mi plăcea să mă uit pe geam, mi se părea plictisitor și fără rost, iar idealul unei călătorii îl socoteam – oricât de aberant – acela de a nu simți că ai făcut-o. Deși știu că nu e decât o prostie, încep cu ea ca să puteți înțelege ceea ce în mod firesc nu ar trebui să credeți, și anume că niciodată înainte de acea clipă pe care vă voi povesti-o – sau, în orice caz, niciodată de când eram om în toată firea, adult, cum se zice – nu mai privisem un câmp. Fără asta, ați înțelege foarte puțin, sau chiar nimic, din ceea ce vreau să vă povestesc. În copilărie, cu mai bine de douăzeci de ani înainte, da, o făcusem și – ciudat – îmi amintesc, după atâta timp încă, cu mare exactitate momentul. Mi se spusese că voi fi dusă la țară, la bunici. Cred că aveam patru sau cinci ani și fusesem urcată într-o mașină pe care n-o țin minte prea bine, poate că era cabina unui camion, sau poate altceva, în orice caz o mică încăpere lunecătoare prevăzută în față cu un mare geam, un ecran pe care se desfășurase multe ore la rând o câmpie care părea fără sfârșit și pe care am privit-o fără să obosesc tot timpul, așezată pe genunchii cuiva, pe care îl și întrebam din când în când: „Unde e țara?“; „Când ajungem la țară?“ Nu mai știu cum îmi închipuiam eu că trebuie să fie țara, dar știu că priveam fără încetare câmpul ca să o pot zări de îndată ce s-ar fi ivit și mai știu că m-am simțit adânc jignită – cu acea jignire vibrantă de pe marginea izbucnirii în plâns pe care numai copiii o cunosc și o țin minte – când cineva, plictisit probabil de atâtea întrebări, mi-a

spus în treacăt „Asta e țara“, iar eu – neînțelegând nimic și privind deodată câmpia aceea, care dura de câteva ore, cu un fel de spaimă superstițioasă, ca și cum aș fi recunoscut deodată că ascunde ceva nevăzut și neînțeles de mine, dar nu mai puțin important, ba poate chiar amenințător – am mai avut puterea să întreb, înainte de a izbucni într-un hohot prelung, din acelea pentru care copiii mănâncă cel mai adesea bătaie, ca să aibă de ce să plângă: „De când a început?“

Când m-am hotărât să mă duc până în satul acela, satul bunicilor mei, care muriseră demult și în care nu mai fusesem de atât amar de ani, am făcut-o brusc și aproape fără niciun motiv. Vreau să spun că nimic nu mă împingea spre acea călătorie, nici măcar nostalgia. Știam că nu am pe cine să găsesc acolo și nici măcar casa bătrânilor nu eram prea sigură că mai există. La câmpie nu m-am gândit. Și totuși, ea era cea pe care am găsit-o într-adevăr, și încă într-un mod atât de violent, încât, odată șocul revederii trecut, am început să mă întreb serios dacă, venind, nu mă supusesem unor insistențe oculte de care nu-mi dădusem seama, în așa măsură ea, câmpia, părea că așteptase să se arate, să fie văzută. Cum să încep s-o descriu? Era toamnă târziu, poate chiar ar fi trebuit să fie iarnă, dar o iarnă obosită singură de propria ei slăbiciune, moleșită de nehotărâre, năclăită de noroaiele înghețate, topite și înghețate din nou. Deși se scurseseră abia primele ore ale dimineții, văzduhul era întunecat, nerăbdător de amurg, și cerul coborâse jos, cât putuse de jos, într-un adevărat efort de-a atinge câmpia. Iar ea era fără sfârșit. Șoseaua părea s-o străbată chiar prin mijloc, dar totul nu era, desigur, decât o părere, de vreme ce marginile îi erau rotunde: oriunde te-ai găsi, orizontul are grijă să te asigure că ești în centrul universului. Da, universul acesta, al cărui singur locuitor păream să fiu, universul care mă chemase fără să-mi spună de ce și care mă făcea acum să înaintez fără să-mi spună încotro, avea ceva neobișnuit și nefiresc, ceva ce – fără a putea preciza încă – simțeam că n-ar trebui să fie. Nu-mi dădeam seama dacă tocmai acest aer neliniștitor, care n-aș fi putut spune încă din ce izvorăște, era cel ce mă adusese aici, dar înțelegeam că, pe cât înaintez, mă înfund tot mai mult în miezul – clisos și aderent – al maladii sau numai al secretului câmpiei. Încă înainte de a mă opri, două lucruri mi se păruseră nefirești în înfățișarea, măsurată în ore de mers, a câmpului: culoarea și faptul că se mișca. Culoarea era galbenă, aurie chiar, dar era un auriu zgrunțuros, spart din loc în loc de pete mari de negru,

căruia mișcarea, neagră și ea, dar mai lucioasă parcă, mai alunecoasă, îi dădea o neliniște și un suspans. De fapt, chiar înainte de a se opri mașina, am simțit că e vorba de un suspans, de o concurență nedecisă încă între galben și negru, ca și cum aș fi privit o luptă în care cele două culori ar fi încercat, fiecare dintre ele, să rămână singură la suprafață, înălțându-se mereu pe umerii celeilalte, căzând și apoi luând-o de la capăt, din nou, și asta pe mii și mii de hectare, pe sute de kilometri de câmpie mișcătoare, acoperită cu un fel de substanță vie, bicolă și nedefinită. Pentru că limpede de la prima vedere era că, aurie sau neagră, brazda câmpului se sălta mult peste nivelul ei obișnuit, suprafața câmpiei se înălțase de parcă o imensă pastă mărunțită inegal și vopsită diferit ar fi fost distribuită pe întreaga ei întindere, lăsând șoseaua care o străbătea îngropată la vechea ei cotă, ca între niște umeri aspri și ridicați cu nedumerire cât pot ei de sus și de întrebător. Când am oprit – și am făcut-o aproape cu spaimă, pentru că forfoteala nedeslușită a acelei materii părea că începe să se deplaseze și să mă cuprindă, îmbinându-se peste linia derizorie a șoselei –, imaginile deformate de viteză s-au întors între contururile reale și am putut privi, fascinată, o câmpie pe care n-o mai văzusem și care era altfel decât o descoperisem eu cândva și decât îmi închipuisem – dacă mă gândisem vreodată la ea – că trebuie să fie. Cea mai frapantă deosebire față de felul în care credeam eu că arată câmpia era lipsa țăranii, faptul că pământul nu se vedea. El era acoperit cu un strat gros de un metru poate – poate mai mult – de boabe și știuleți și semințe printre care mișunau, forfoteau, se agitau mii și mii, milioane probabil, de ființe de cele mai diverse specii și feluri, viermi și gândaci, șoareci și nevăstuici, cu ochi și fără ochi, cu blană și fără blană, cu antene și fără antene, patrupede, târătoare, miriapode și chiar zburătoare, pentru că pe deasupra acestui colcăitor amestec, incredibil de viu și de întreprinzător, se roteau escadrile întregi de corbi planând în zbor razant și oprindu-se într-un precar echilibru pe acest covor veșnic lunecător. Pentru că totul se mișca, totul se frământa și, împinse din toate părțile, trase spre adânc sau eliminate spre suprafață, boabele porumbului păreau și ele vii și înzestrate cu posibilități proprii de deplasare, se mișcau și ele cuprinse de un fel de frenezie, lăsându-se digerate și macerându-se singure, putrezind, acoperindu-se de mucegai, supurând, fermentând alcooluri și dospind miasme, lăsându-se să alunece adânc, până în ogor, și acolo încolțind și pornind

din nou spre lumină sub forma unui vlăstar decolorat și bălos, tinzând spre verde, dar abia transparent, gingaș și dezgustător, tenace, răzbătător, crescând printre burți de gândaci și cozi de guzgani, printre labe de corbi și boturi de cârțițe și ajungând, în sfârșit, în aerul tulbure, gata să-și continue destinul, exagerat și nepotrivit, să crească, să rodească și să se adauge putreziciunii atât de vii pe care a fost în stare să o străbată și pe care va reuși să o perpetueze. Dar nu mișcarea, nu simpla mișcare era caracteristica principală a acelei priveliști – care abia descoperită ca reală se smucea într-un fel ciudat, aproape spasmodic, dintre chingile verosimilului, gata să scape în simbol și în coșmar –, ci devorarea, digestia, mișcarea internă a organelor mistuitoare. Și nu numai animalele, insectele și păsările devorau porumbul, ci și porumbul părea să devore animalele și insectele, în așa măsură, ele, boabele, se agitau și amenințau mereu să înghită celelalte viețuitoare, pe care reușeau să le acopere chiar, pentru câteva clipe, urmând ca în clipa imediat următoare să fie acoperite ele, boabele, de zelul supraviețuirii celorlalți, și asta mereu, fără încetare, fără odihnă, într-o fierbere murdară și colorată, într-o foire, într-o viermuială, într-o colcăială dezgustătoare, promiscuă, dar nu lipsită de o anume paradoxală măreție a vieții care continuă să fie oricum, oricând, oriunde, orice. Este greu de spus cine învingea și cine nu în această luptă nemărginit de vitală: greu de spus dacă, iată, corbii atacau gândacii și viermii și hârciogii, sau, dimpotrivă, gândacii și viermii și hârciogii începuseră atacul cățărându-li-se pe labe, încheștându-li-se în pene; după cum, de altfel, era imposibil de precizat ce atrăsese acolo corbii: sâmburii vii ai porumbului nedevorat încă sau cadavrele prea sătule ale devoratorilor. În orice caz, cerul coborât atât de neobișnuit spre pământ și chiar pământul umilit de propriile sale roade și dejecții, nu păreau să aștepte decât clipa nimerită să se închidă peste tot acest contradictoriu univers, în același timp viu și nedemn de viață. Stăteam încremenită de repulsie în fața acelei întinse, nesfârșite colcăieli universale și mă întrebam dacă toate câmpurile pe care le străbătusem de-a lungul vieții, citind serioasă cărți și răsfoind reviste, grijulie cu întrebuințarea timpului și atenției mele, fără să arunc o privire pe geam, fuseseră asemenea acestuia. O întrebare valabilă, desigur, numai pentru cazul că ar exista pe pământ mai multe câmpuri și n-ar fi cumva vorba de o singură stepă imensă și continuu cotropitoare. Și – și dacă da, și dacă nu – simțeam cum

buzele încep să-mi tremure, pleoapele să se zbată și în piept să se strângă acel urlat prelung de neputință care numai în copilărie avea curajul să se deconspire și să nu se reprime și înainte de care mi-am strâns acum toate puterile ca să întreb, fără cea mai mică iluzie că mi-ar putea răspunde cineva: „De când a început?”

Oprisem înainte de intrarea în sat și, de unde eram, satul se vedea mic și cenușiu, teribil de perisabil în îmbrățișarea vie și veșnică a șesului care, ofensiv și din toate părțile, îl înconjura. Așa cum apărea, ghemuit parcă, strâns cât mai bine în sine, abia lăsând să-l încoroneze câțiva nuci patetici care nu putuseră fi camuflați, era chiar de mirare că supraviețuise totuși, că nu fusese acoperit de pasta aceea atât de vie, întinsă din zare în zare. A supraviețui este un termen destul de ambiguu pentru desemnarea unei realități mai depărtate de viață decât de opusul ei. Fără a ști și chiar fără a bănui nimic înainte, imaginea zgribulită a satului văzut de departe m-a făcut să mă apropii mai încet și mai nesigur încă decât până atunci. Ca într-un vis nesigur și gata în orice clipă să dea înapoi, începeam să recunosc locurile. Chiar la margine, părăsită și înaltă, moara de ulei, închisă încă de pe vremea copilăriei mele, trecuse între timp hotărâtă spre geologie, cu zidurile acoperite de mușchi, ramele ferestrelor și ușilor furate, iar în locul podelelor, scoase și ele, ascunzând o iarbă înaltă, uscată, dar nu mai puțin impresionantă acum – când își întindea spicele țepoase, aproape lemnificate, spre bârnele negre, patetice ale acoperișului de pe care dispăruseră și țiglele. După aceea, livada de cireși a învățătorului, bătrână și sălbătică aproape, cu pomii deveniți arbori aspri, dușmănoși, pe care îmi era cu neputință să mi-i închipui încărcăți copilărește de cerceii cireșelor. Apoi începeau casele. Pe care nu le mai recunoșteam. Poate c-ar fi trebuit să mă mir că de livadă – atât de schimbată între timp – mi-am adus aminte, în timp ce casele, vechi încă de atunci, nemodificate, după cât se părea, nu-mi trezeau nicio asociație și nu se legau în mintea mea de nimic. Nu mă miram însă: în timp ce livada existase pentru mine în sine, desprinsă de stăpânii ei (eram în stare să pândesc din lan zeci de minute și chiar ore întregi clipa în care – nemaivăzându-se nimeni pe coridoarele luminoase dintre șirurile drepte de pomi – să pot să mă cațăr în cel mai apropiat cireș), casele nu le reținusem decât prin oamenii care le locuiau. Nu le recunoșteam, cum n-aș fi recunoscut,

așezate într-un dulap, pe umeras, niște haine văzute pe cineva care mă impresionase. Pentru că acum casele erau goale. Nu se vedea asta numai din lipsa oamenilor și a animalelor prin curți, numai din liniștea nefirească și uscată care învăluia totul, ci chiar din înfățișarea lemnului care părea că murise în pridvoarele nelocuite; din albul văruielii care, fără a se fi murdărit, se degradase spre griuri; din pământul bătăturilor, scorojit de necălcare și pustiu. Înaintam acum prin mijlocul uliței, cercetând curțile pe rând și, fără a fi descoperit vreo faptură, oricât de umilă, mă simțeam totuși urmărită și privită în ascuns, ca și cum, în lipsa oamenilor, singurătatea însăși s-ar fi concretizat iscoditoare într-o privire care mă însoțea, curioasă, din ferești. Apoi am văzut într-o curte un câine, un câine bătrân și apatic, care m-a privit indiferent, întorcând mult capul după mine fără să se miște din poziția în care era așezat. Apoi o găină a traversat – cu graba aceea de gospodină obtuză și aferată de care numai o găină este cu atâta virtuozitate capabilă –, chiar prin fața mașinii, strada. Satul nu era, deci, absolut nelocuit. Poate că aerul acela de pustietate absolută nu venea din absența oamenilor, ci de undeva, și mai din adânc, din prezența lor. Ajunsesem. Aproape că era să trec mai departe. Fără să se fi schimbat nimic, nimic nu mai amintea ce fusese înainte. În mod ciudat, primul lucru care m-a frapat a fost gutuiul din fața casei, cu fructele încă neculese, luminoase, lăsate în crengi ca niște lampioane uitate aprinse mult după terminarea chermezei. Era ceva înduioșător și aproape necuviincios în conștiinciozitatea acestui pom de a rodi așa, decenii la rând, fără să obosească, fără să se mire de ce se petrece în jur, fără să se întrebe măcar dacă mai are cineva nevoie de fructele lui. Pentru că, într-adevăr, nu părea să mai aibă nevoie cineva. Pe lângă fructele vii, luminoase, din crengi, pământul întreg dedesubt era acoperit cu un strat bolovănos de gutui putrezite, dar intrate nu în acea zodie moale a fermentației care înclină carnea fructelor spre animalitate, ci trecute hotărât de hotarul vieții, în mineral. Un strat de globuri imperfecte, colțuroase, carbonizate, acoperirea sever curtea bunicilor, vorbind cum nu se poate mai indubitabil despre absența oricui. Am intrat, împingând porțița clămpănitoare, călcând cu grijă pe pardoseala de gutui. Casa, evident nelocuită, fusese totuși locuită după moartea bunicilor, pentru că ramele ferestrelor – de lemn bătrân și dulce la pipăit pe vremuri –

erau acum vopsite într-un verde lucitor și grunțuros, iar ușile, prevăzute bătrânește cu niște imense zăvoare de fier, înțepenite în poziția de deschis, erau încuiate cu yale lucitoare de nichel. Prin geamurile prăfuite și împestrițate de muștele cine știe căror veri, interiorul se vedea altfel decât îl cunoșteam, cu mobile, cuverturi și preșuri de alt fel, mai săritoare în ochi și mai imposibil de reținut în același timp, amestecul acela de industrial și artizanal care transformă un grup de obiecte într-o grămadă de boarfe. Ciudat însă, adaosurile modernizatoare nu diminuau gradul de pustietate a casei, o făceau mai părăsită încă decât ar fi părut cu scoarțele ei decolorate și cu lavițele de lemn lustruit de apropierea vie a omului. Așa cum o vedeam, cu pereții de paiantă întăriți de un soclu mai recent de beton, cu mașina de gătit lăsată fără butelie în colțul vechii plite de tuci, nelocuită și singură, casa bunicilor părea mai fără viață decât dacă n-ar mai fi existat deloc. Și cred că această impresie de violentă neființă venea din faptul că cei ce o locuiseră nu fuseseră solidari cu ea, nu muriseră acolo, încât părăsirea ei nu era firească, dictată de legile drepte ale naturii, ci de interese și logici circumstanțiale, perisabile. Nu era o casă pustiită, era doar una abandonată ca lipsită de valoare sau de utilitate, inefficientă și derizorie. Ce deosebire față de misterioasa importanță pe care o avea fiecare lucrușor din universul stins al bunicilor! Îmi amintesc fascinația cu care exploram sertarele umplute de un amestec aproape magic de obiecte cu întrebuințare imprecisă, sau fără nicio întrebuințare, și tocmai de aceea mai tainice în însemnătatea lor. Mosoare de lemn a căror ață se terminase demult, dar ele continuau să-și păstreze prestanța și cinstea care li se acorda; cutii de metal pictate cu flori în care – după ce dormitaseră ani întregi bomboane de mătase, cu pielea lucioasă ca de atlas, cu miezul de nucă și așchii de zahăr – deveniseră un fel de sipete enigmatice, tratate cu toate onorurile datorate rangului lor și în care dormitau impozanți nasturi de alamă și bumbișori minusculi de aluminiu, cu patru găurele simetrice, încercuite într-o dungă subțire, dar inflexibilă; iglițe de fier și degetare de tablă înfiorată de punctulițe în relief, ca o piele înfrigurată a metalului; bancnote scoase din uz, valabile înaintea stabilizărilor, purtând înscrise pe ele cifre astronomice și portrete uitate; creioane chimice cu prelungitor ingenios, prins de capătul neascuțit cu o verigă subțire de ebonit; foarfeci mari, ca niște

unelte medievale, cu inelele mânerelor înfășurate într-o fâșie protectoare de cârpă; ochelari rotunzi de sârmă prevăzuți cu o sfoară răsucită pe care bunica și-o fixa pe sub concii...

Am simțit că mă privește cineva și am întors bucuroasă capul. Două băbuțe, una la gardul din dreapta, alta în uliță, stăteau cu mâinile noduroase agățate de uluci și se uitau la mine. Nu păreau curioase sau intrigate, nu păreau nici măcar atente în mod deosebit. Mă priveau într-un fel obiectiv, aș zice, fără coloratură emotivă. Și, deși nu le cunoșteam și deși nu făcusem decât să privesc în această curte a copilăriei în care eu nu eram totuși decât o adultă străină, am simțit nevoia să mă explic.

– Sunt nepoata Mamanei, le-am spus convinsă că erau fostele vecine ale bunicii pe care tot satul o știa sub acest nume contras oarecum meridional din Mama Ana.

Mamana era cunoscută de toți, de la cei mai mici pe care-i înfășura în cearșafuri cu oțet și-i *trăgea* – adică le făcea niște ciudate și greu suportabile masaje în timpul cărora degetele ei contorsionate și aspre, dar dotate cu o inteligență proprie, independentă parcă de cea a creierului, vânau pe sub piele și sfărâmau fără milă bobițele de sânge coagulat pe lângă încheieturi – și până la cei mari, cărora le puneau ventuze și le recomanda fierturi dintr-un cocteil complicat de ierburile culese și uscate chiar de ea, distribuite apoi fără bani și cu o anumită rigoare severă, pe care aș putea-o numi acum, fără prea mare exagerare, științifică. Țin minte că eram foarte mândră de știința ei și de respectul de care se bucura și profitam fără rușine în orice dispută iscată în timpul jocurilor, tranșând de fiecare dată controversa în favoarea mea prin simpla rostire a magicei formule „Așa a spus Mamana“.

– Sunt nepoata Mamanei, am spus deci, sigură de mine, convinsă că declinarea acestei descendențe va declanșa bunăvoințe și va deschide intimități.

Spre surprinderea mea însă, cele două băbuțe mă priveau în continuare ca și cum nu mă auziseră și chiar ca și cum nu m-ar fi văzut. Nu-mi rămânea decât să le ignor la rândul meu.

Am părăsit pridvorul din care mă uitasem în casă prin geamurile prăfuite, cu sticla îmbătrânită, înroșită pe margini de un fel de rugină și, întorcându-le spatele, am luat-o spre livadă. Trecând pe lângă fântâna cu roată mare și obloane de lemn, am încetinit pasul și apoi m-am oprit aproape fără să vreau. Era neschimbată și, dacă mă

gândesc bine, nu cred c-am mai văzut vreodată o fântână care să-i semene. Atât de adâncă, încât, dacă te aplecai deasupra, nu reușeai să vezi decât foarte departe o clătinare de reflexe întunecate care înălțau, în cea mai toridă zi de august, o răcoare nervoasă, aproape violentă, și nu auzeai decât clipocirea grăbită, misterioasă, a unui izvor, fântâna era zidită până la suprafața pământului din cărămidă îngustă și arsă îndelung, așezată rotund și îmblănită de timp și de umezeală cu un mușchi verde, mătăsos; deasupra era întocmită din grinzi de lemn, îmbucate la încheieturi fără ajutorul cuielor, care se înălțau vreun metru, continuându-se apoi pe trei dintre laturi cu o încrucișare grațioasă de stîngii subțiri, iar pe cea de-a patra cu o pereche de uși batante, închipuie din aceeași elegantă hașură lemnoasă. Construcția se termina printr-un acoperiș cu două ape de țiglă, încât aspectul exterior era mai degrabă al unei filigorii minuscule sau al unui chioșc cu utilitate neclară, pe care roata mare, ca de căruță, ancorată într-o parte printr-un cârlig puternic de oțel, îl făcea încă mai de neînțeles. Nu, fântâna nu părea degradată de timp. Lanțul ei greu nu ruginise, găleata nu obosise să atârne în gol, iar izvorul din adâncuri, la fel de îndepărtat și de nevăzut, clipocea în continuare. M-am aplecat din mijloc ascultându-l și amintindu-mi emoționantul ritual al coborârii în fântână a lubenițelor puse la răcit, când, după ce le lăsase una câte una cu găleata în adânc, bunicul ne prindea de subsuori și ne apleca peste gura fântânii, să le vedem plutind rotunde pe apă. Nu vedeam, bineînțeles, nimic, dar valul de răcoare suind amenințător din adâncuri și picuratul acela sonor reverberat de pereți îmi trezeau o spaimă care, amestecată cu indiscutabila senzație de securitate pe care mi-o dădeau degetele, mari și calde ale bunicului încheștate pe la subsuori și cu promisiunea desfrâului sărbătoresc al jertfirii pepenilor, a constituit – și, iată, constituie încă – una dintre cele mai vii senzații ale copilăriei mele. Nu, fântâna nu fusese degradată de timp, își păstrase neatinsă întreaga capacitate de evocare a miracolelor copilărești. M-am întors fără să mă gândesc, vrînd să le împărtășesc și celor două tăcute spectatoare ale scenei, în care eu însămi jucam rolul de spectator, plăcuta surpriză a acestei nediminuate descoperiri, dar asistența mea, la fel de mută, crescuse nesperat. În uliță se adunaseră acum încă trei bătrâne care mă priveau cu mâna la gură, stupefiate parcă și distante în egală măsură, în timp ce dintr-una din curțile vecine se apropia încet de

gardul mai mult teoretic, împletit cu aproximație din nuiele, un bătrânel firav și stufos, cu barba și părul albe, umflate ca de o furtună absolut nepotrivită cu făptura sa gingașă și friabilă, ca de staniol. Am salutat, abia schițat, fără cuvânt, ca și cum tăcerea lor mi s-ar fi transmis sau ca și cum aș fi acceptat și eu, ca pe un cod, liniștea ermetică dintre noi. N-am așteptat să-mi răspundă.

Livada fusese, cel puțin pe jumătate din fosta ei suprafață, tăiată și în locul ei fusese plantată viță producătoare. Trecuseră însă mai mulți ani de când nimeni nu mai cercetase nici via, nici livada. Prunii îmbătrâniseră, crescuseră nemăsurat și, nerărite primăvara, crengile li se încâlciseră, încolăcite unele într-altele, ticsite și încheștate între ele. Unele se uscaseră, dar furtunile nu reușiseră să le rupă decât pe jumătate și atârnav agățate în spinii celor încă vii, altele, dimpotrivă, se împleteau, se împingeau și înțepau în dreapta și-n stânga, în sus și-n jos, sălbătice și lipsite de scrupule, ca să ajungă, dincolo de concurența acerbă a corolei, la lumină și vânt. Ciudat însă, nu cele care reușiseră să scape astfel erau mai pline de rod, ci înghesuitele, ascunsele în frunze, sfâșiatele în spini atârnav doldora de prune bătrâne, zbârcite, mucegăite, uimite ele însele de ce li se întâmplă și neînțelegând ce și când va mai urma. Pentru că nici prunele nu fuseseră culese și, în timp ce unele mai reușeau să se păstreze aninate în ramuri, mumificate și transformate într-un fel de jalnice podoabe, aproape clinchetitoare la vânt, pământul era acoperit cu tone de poame putrezite de mult, pe care și albinele, și viermii le părăsiseră sătui și peste care frunzele putreziseră la rându-le, încercând să ascundă sâmburii care, eliberați de carnea topită, rânjeau ca niște dinți cariați ai unui demult dezmembrat și irecognoscibil craniu. Pământul își lua înapoi tot ce dăduse, sevele pe care le urcase prin tulpini se scurgeau înapoi, prin crăpături, fără să fi hrănit pe cineva, fără să fi folosit celui mai neînsemnat scop, dacă nu cumva creșterea și îngrășarea viermilor, până în punctul în care începeau ei înșiși să putrezească și să-și scurgă zeurile în pământ, nu puteau fi considerate un scop. Oricum, lipsa rostului și părăsirea nu împiedicau livada să îmbătrânească și nu puteam să nu privesc cu un fel de fascinație tulpinele pe care le țineam minte suple și încă flexibile. (Mâncasem bătaie într-o după-amiază în care inventasem un joc primit cu entuziasm de toți copiii uliței, care în perioadele când eram eu acolo își făceau veacul în curtea și livada bunicilor: să ne

alegem fiecare câte un prun, să ne învârtim în jur ținându-ne cu o mână de tulpina lui până amețeam și cădeam buimaci în iarbă; cel al cărui prun vibra mai mult timp după oprirea tuturor era câștigătorul.) Acum tulpinele erau acoperite cu o coajă scorjită, crăpată, îmbrăcată de mușchi pe alocuri și coșcovită din când în când, o scoarță care adeseori nu mai conținea în interior decât o materie sfărâmicioasă, roșcată, măcinată cu râvnă de furnici și cercetată de păsări. În câteva locuri, chiar și miezul acesta jalnic dispăruse, pulverizat de timp, și crengile continuau să trăiască și să rămână în văzduh sprijinite în scoarța răsucită eroic și încercând să mascheze, cu mâhnită pudoare, scorbura. Am trecut mai departe, fără să întorc capul, deși – sau tocmai pentru că – simțeam cum numărul spectatorilor îmi crescuse și continua să crească. Înaintam acum printr-o vie pe care n-o cunoscusem, dar care nu era mai puțin părăsită, dezordonată și încărcată de ciorchini cu boabele mari, intrate în putrefacție, așteptând răbdătoare să fie scuturate de vânt, risipindu-se la cea mai mică atingere și lăsând atârnat numai un jalnic schelet uscat pe jumătate și bălăbănindu-se fără rost în aer. Ciufuleala corzilor care nu mai respectau de mult disciplina aracilor dovedea că abandonul nu fusese recent și lăsa să se deducă vremea, cântărită cu anul, a părăsirii. De altfel, unii araci se prăvăliseră sub greutatea rodului, antrenându-și în cădere vecinii de spalier, încât sârmele atârnavă acum slăbite și, scăpate din legături, corzile se răsfraseră grațios în noroi. Am gustat câteva boabe. Erau dulci și sticloase, grele de zahărul pe care zadarnic îl conțineau. Nu, zadarnic nu. Ceea ce omul atât de incomprehensibil părăsise, păsările preluau cu un fel de gingașă demnitate. Câțiva grauri, sau poate alte păsări asemănătoare, ciuguleau fără grabă și fără teama de a fi alungați, oprindu-se din când în când ca să mă cerceteze. Dimpotrivă, o ciocănitoare absentă la toate controla grăbită și conștiincioasă – ca și cum ar fi lipsit prea mult timp și acum avea prea multă treabă – grădina, trecând pedantă și comică în metodologia ei din pom în pom, apoi din stâlp în stâlp, la butașii viei, zăpăcindu-se și ciocănind automat și stâlpii de beton ai spalierului. A trecut pe lângă mine fără să-mi arunce o singură privire, fără să se gândească măcar că aş putea-o opri. Era, ca și graurii, mult mai acasă decât mine. De altfel, mirosul alcoolic al prunelor macerate și mirosul fermentat al strugurilor începeau să-mi facă rău, un rău fizic care se adăuga acelei aproape insuportabile senzații de

ruină și părăginit, de sălbăticit și pustiu, care nu se explica prin nimic, lăsându-te să inventezi cauze misterioase și bănuieli înfricoșătoare. Privirile, pe care le simțeam în ceafă, ale bătrânilor nu făceau decât să-mi amplifice confuzia și presimțirea, ca și sentimentul că nu mai pot să amân confruntarea. M-am întors. Dar, nu, la asta nu mă așteptam. Bătrânii, care deveniseră între timp câteva zeci, mă urmaseră, se aflau la numai câțiva pași în spatele meu, încât, întorcându-mă, ne-am aflat fără apărare față în față. Deși majoritatea erau femei, nu lipseau la o cercetare mai atentă nici moșnegii, dar, ca și cum totul s-ar fi hotărât să fie pe dos, bărbații erau în general mai firavi și mai perisabili parcă decât femeile. Mă priveau cu toții. Chiar în fața mea, uitându-se la mine cu aviditate, fără să plece ochii și fără s-o deranjeze privirea mea întrebătoare și care a sfârșit prin a luneca jenată în lături, era o băbuță nu mai înaltă decât un copil de zece ani, subțire și grațioasă, cu obrazul alb și uscat ca o hârtie fin creponată. Am ridicat ochii hotărâtă să-mi părăsesc condiția de obiect al ciudatei lor contemplații și să-i fac să vorbească. Și, atunci când ochii mei au întâlnit privirea vioaie și clipitoare copilărește a băbuței din față, am vrut să o întreb, dar, cum totul era patetic și complicat și cum privirea ei strălucea de un interes pe care nu reușeam să-l pătrund, în locul frazei lungi pe care aș fi vrut s-o spun am ridicat doar mâna și am reușit destul de confuz să rostesc:

– De ce?

Dar, ca și cum nu m-ar fi auzit sau ca și cum ceea ce am întrebat eu n-ar fi fost esențial, bătrânica se apropie și mai mult, privindu-mă în continuare cu interesul acela, distant în același timp, pe care nu-l înțelegeam și, atingându-mă ușor, ușor de tot, cu degetul întins – ca și cum ar fi vrut să se convingă că exist sau ca și cum ar fi vrut să determine materia din care sunt formată –, spuse foarte încet, parcă ar fi trebuit să aud numai eu:

– Ești tânără.

Am crezut că n-am înțeles, pentru că nu vedeam ce legătură putea să aibă vârsta mea cu acea stranie încheștare vizuală, și am spus oarecum la întâmplare:

– Da.

Dar ea continua să mă privească, într-un fel mai febril încă, și, întinzând mâna mai tare – mâna ei uscată ca suprafața unui lemn, puțin zgârietoare la atingere –, mi-o puse o secundă pe obraz,

retrăgându-și-o imediat și spunând de data aceasta mai tare, ca și cum ar fi vrut să oficializeze observația, să o facă acceptată de toți:

– Ești chiar tânără, adăugând imediat oarecum retoric, cu o voce mai ridicată încă – devenită puțin stridentă de înălțime –, și adresându-se, de data aceasta în mod evident celorlalți, straniu de mirată și de rezolută: Este tânără.

Iar ceilalți – parcă n-ar fi așteptat decât această constatare – se buluciră deodată spre mine, cu degetele întinse ca niște rămurele uscate, dornici să mă atingă și spunându-și unul altuia fără a mai aștepta răspunsul:

– E într-adevăr tânără.

– Nu mai credeam s-ajung să mai văd unul...

Și degetele lor fibroase, contorsionate de munci și reumatisme, cu venele bulbucându-se prin piele ca niște sfori înnodate, strângând cam anapoda la un loc oase grele și cărnii obosite, degetele lor ca niște animale de sine stătătoare porniră să mi se urce pe trup, tremurând de emoție și de mirare. Nu știam ce să fac și cum să mă sustrag straniei lor duioșii, curiozității lor pasionate. Și mi se părea că vorbele ar mai putea reprezenta o subțire platoșă de apărare între mine și grupul care mă înconjurase acum din toate părțile, atingându-mă cu o aproape dușmănoasă aviditate.

– Ce se întâmplă pe câmp? am încercat să încropesc un cât de slab dialog, dar bătrânii care mă atinseseră voiau să lase locul altora să o poată face, și din această mișcare supusă presiunii din spate am fost împinsă tare într-o parte, gata să mă prăbușesc. Efortul meu de menținere a echilibrului a fost interpretat însă ca o încercare de a scăpa din încercuire, căci imediat mâinile din jurul meu au început să devină mai ferme, degetele lor mi s-au încheștat în veșminte și un glas aproape isteric, unisex în fervoarea și înălțimea sa, a strigat cu o grabă care încăleca silabele:

– Să n-o lăsăm să plece...

Sprijinit imediat de alte și alte voci:

– Să nu ne părăsească și ea.

– O să încerce să fugă.

– S-o ținem aici, să avem și noi un tânăr.

– S-o legăm de ceva.

Părea un coșmar și tot mai mult eram înclinată să mă întreb dacă nu era într-adevăr. Înnebunitor mi se părea nu atât faptul că se

întâmplă ce se întâmplă, ci că totul se desfășura ca și cum n-aș fi fost prezentă sau ca și când nu aș fi fost o ființă, ci un obiect dotat cu anumite caracteristici necesare momentului și greu de găsit. Nu eram întrebată nimic și nu mi se răspundea, ca și cum întrebările mele ar fi fost demult depășite, iar răspunsurile adevărate, pentru mine prea greu de înțeles. Nu-mi rămânea, desigur, decât să scap, să încerc să fug, să mă smulg din strânsoare și să mă îndepărtez cât pot mai repede de acel loc al putrezirii, de care nu eram destul de străină pentru a nu putea fi infectată cu moarte și eu. Dar, evident, nu puteam să mă smulg fără a mă hotărî să lovesc, nu mă puteam salva fără a ataca la rândul meu, fără a izbi cu putere în trupurile bătrâne care făcuseră în jurul meu un zid clătinător și înrăit, neputincios și încăpățânat. Am început să lupt, deci, mai întâi cu menajamente, punând cu grijă, cu delicatețe aproape, palma în pieptul fragil al câte unei băbuțe pe care trebuia s-o împing pentru a-mi face drum, rupându-mi cu atenție stofa hainei pentru a nu trebui să descleștez din ea degetele strânse spasmodic ale unui moșneag și tăindu-mi loc, doar atât cât să mă pot înșuruba printre trupurile lor. Dar, cu cât atenția mea era mai mare și gesturile mele mai prevăzătoare, cu atât înverșunarea creștea și bieteile lor eforturi se înteteau înnebunite de neputință. Printre șuierăturile respirațiilor accelerate, printre icnete și gâfâieli, se auzea numai rar câte o voce surdă, rezolută, șoptind câte o comandă scurtă sau câte o eliptică încurajare:

- Așa.
- Să nu scape.
- Atenție.
- Pe aici.
- Cu grijă, cu grijă.

Nu-mi dădeam seama dacă numărul lor crescuse sau era numai oboseala care începea să pună stăpânire pe mine, dar lupta continua nedecisă, deși părea să înving mereu, pentru că mai rămânea mereu cineva de învins. Aveam senzația că încerc să scap dintr-o mare de boabe care, abia date la o parte, lunecau mereu la loc. Cei împinși în lături nu erau scoși din luptă decât pentru câteva momente, după care reveneau și trebuiau împinși din nou. Și tocmai când începeam să mă îndoiesc că se va termina vreodată, făcând un pas într-o parte – mînată mereu de dorința de a ieși din interiorul grupului care se

deplasa însă odată cu mine –, pantoful mi s-a împleticit printre ghetetele celor din spate și, încâlcită printre trupuri și picioare, m-am prăvălit în învălmășeală, neatingând totuși pământul, pentru că în ultima clipă – ca și cum totul ar fi fost așteptat, ba poate chiar pus la cale – mai multe mâini m-au prins, smucindu-mă căznit într-o parte și lăsându-mă în cele din urmă jos, pe o suprafață care nu era a pământului. Deși n-aș putea spune că am fost azvârlită, m-am lovit în cădere destul de rău la cap și, în aceeași clipă, am auzit clămpănitul unei porți și am descoperit că în jurul meu se făcuse gol și lumină. M-am ridicat într-un cot și n-am putut să nu izbucnesc într-un râs nervos, prelung, eliberator, din care nu mai reușeam să mă opresc. Fără să-mi dau seama, fără să am cea mai mică bănuială, în timp ce luptam, mă apropiasem (fusesem împinsă?) spre cotarca de porumb, a cărei ușă se trântise în urma mea și ale cărei podele le simțeam, calde încă de soarele verii, sub mine. Cotarca de porumb! De ce oare îmi sugerase întotdeauna o scenă? Acum îmi dădeam seama că seamănă perfect cu o colivie, o colivie în care eu eram pasărea cutremurându-se de râs, în timp ce dincolo de gratiile de lemn fețele mulțumite de victorie ale bătrânilor începeau să se contamineze de inexplicabila mea veselie. Nu puteam să mă opresc din râs în timp ce priveam capetele bătrânilor, asemenea unor măști comice atârând printre zăbrelele de lemn, și îmi aminteam după-amiezile de vară în care ne închideam, toți copiii străzii, în interiorul gol, mirosind a praf și a scândură încinsă, și hașurat încântător de umbrele încrucișate ale stinghiilor de lemn. La început, ne jucam de-a serbarea și spuneam pe rând poeziile sau cântecele pe care le știam, dar, în timp ce fetele intrau serioase în concurență și se ambiționau să spună cât mai multe, băieții se plictiseau, începeau să se prostească, se scâlâmbăiau și sfârșeau prin a fi dați afară de fetele, mai numeroase întotdeauna, pe care încercaseră să le bată sau să le tragă de cozi. Și de fiecare dată, după ce rămâneam numai noi, ne jucam de-a doamnele, adică ne plimbam două câte două la braț, de la un capăt la altul al cotărcii, și, când ne întâlneam, ne salutăm pline de reverență și schimbam câteva cuvinte:

- Bună ziua, doamnă.
- Bună ziua, doamnă.
- Ce vă mai fac copiii, doamnă?
- Bine. Dar ai dumneavoastră, doamnă?

– Și ai mei bine, doamnă.

– Dar soțul dumneavoastră e sănătos, doamnă?

Eu eram, bineînțeles, autoarea scenariului, dar era unul foarte liber și era chiar o emulație între noi pentru îmbogățirea lui, orice adaos fiind preluat la nesfârșit. De fapt, importante nu erau toate vorbele, important era cuvântul *doamnă* care revenea mereu, pronunțat cu voluptate, ca o formulă magică în stare să comprime timpul de până atunci. Îmi amintesc plimbările acelea care puteau să dureze ore întregi, priveam fețele mirate și gata să se pornească pe râs ale bătrânilor și nu puteam să mă opresc din hohotele care se rostogoleau din mine ca un râu, ca o materie pe care nu o puteam opri să izvorască și care, țâșnind, mă scutura ca de friguri. Totul era comic, nemărginit de comic și de râs: jocurile copilăriei dorind să treacă mai repede, maturitatea mea încercând să se întoarcă jalnică în locuri și timpuri unde nu mai poate găsi pe nimeni, câmpul cu porumbul semănat de mașini și cules de guzgani, livada sălbătică cu prunele putrede, via smulsă din chingi și scuturată de păsări, bătrânii aceștia râzând prostește cu gingiile putrede, exasperați de nemoarte și fericiți, în schimb, de a mă avea în stăpânire, și satul, satul întreg, părăsit de tinerii nemaiînțelegându-și rosturile la țară și rupți astfel din mecanismul implacabil al universului. Totul era de râs, și continuam să râd, în timp ce lacrimile mi se scurgeau de pe obraz și bătrânii se depărtau nesiguri, întrebându-se poate dacă au făcut o bună achiziție. Totul era de râs și am continuat să râd până m-au ținut puterile, oprindu-mă numai când nu mai reușeam să scot din gât decât un hârâit, sinistru, amenințător, de care mă speriam singură. Dar și atunci încă, și mult după ce din gâtul meu nu mai ieșea niciun sunet, pieptul continua să mi se ridice în ritmul hohotelor care lăsaseră în urmă niște spasme nemaiamintind de mult veselia. Când am avut puterea s-o fac, liniștită, în sfârșit, și ieșită din râs ca dintr-o boală învinsă în cele din urmă, m-am ridicat în picioare, m-am clătinat puțin, apoi, desprinzând o scândură – ruptă și abia sprijinită la loc încă din vremea copilăriei –, am plecat mai departe și, tăind încă o dată livada și via de-a lungul, am ieșit peste pârleazul din spate. Cred că mă hotărâsem să plec de tot.

Înainte de a coti spre biserică, mi-am adus-o aminte perfect, nu prea înaltă, albă, cu forma de cruce prelungită de un pridvor cu stâlpi

de cărămidă văruiți și având cupola învelită în tablă strălucitoare la început, vopsită cu timpul în verde. O țineam atât de bine minte pentru că o privisem de mii de ori în acele dimineți de duminică în care, în timp ce Mamana stătea la slujbă, eu studiam – pentru a căta oară – fotografiile șterse pe porțelan și inscripțiile neînțelese de pe crucile vechiului cimitir, aruncând priviri, din ce în ce mai nerăbdătoare, spre biserica din care speram să văd apărând șirul de băbuțe, grăbindu-se împăcate, la sfârșitul liturghiei. Nu m-așteptam s-o găsesc schimbată și era singura care avea dreptul firesc să nu se schimbe. Și biserica nu se schimbase, într-adevăr. Dar fusese acoperită. În locul ei se înălța un straniu edificiu alveolar, de culoarea pământului, o movilă formată din sute și sute de compartimente rotunde, zidite unul lângă altul, înghesuite și zgrunțuroase. Nu, așa nu veți înțelege. Să încerc altfel. Gândiți-vă la un cuib de rândunică. Amintiți-vă ultimul cuib de rândunică pe care l-ați văzut și gândiți-vă la el, încercând să vi-l reprezentați în minte cât mai exact, cu suprafața lui aspră, făcută din mici ghemotoace de lut lipite încăpățânat între ele, cu intrarea lui aproape camuflată de subsuoara pridvorului. Dacă vi l-ați fixat bine în minte, încercați acum să vă imaginați douăzeci sau treizeci de asemenea cuiburi de rândunică, un pridvor întreg acoperit de la un capăt la altul cu o întreagă stradă de locuințe păsărești, și dacă și asta ați fost în stare să vă imaginați, atunci încercați să vă adunați în fața ochilor zece, douăzeci, cincizeci de asemenea șiruri și acoperiți ziduri întregi cu ele, acoperiți toți pereții casei, de la streșină până jos, la marginea prispei, cu ele; și, dacă și asta ați fost în stare să faceți, atunci înmulțiți totul cu zece, cu douăzeci, cu o sută și îndrăzniți să vă imaginați o biserică întreagă, o biserică mare, cu turn, și clopotniță, și cupolă, acoperită în întregime, acoperită cu desăvârșire, de cuiburi de rândunică. Asta era. Era acoperită cu totul până și poarta aceea grea de lemn masiv, ferecată cu ținte și diagonale de fier prelucrat țărănește la potcovărie, poarta aceea – care fusese încă a vechii biserici și care fusese montată ca un fel de simbol înduioșător al rezistenței și la biserica cea nouă – dispăruse cu totul sub bizarele edificii de lut, încât locul ei abia dacă mai putea fi bănuț după nivelul puțin mai coborât al cuiburilor din partea aceea. De altfel, formele nu se pierduseră, mai puteau fi recunoscute și clopotnița, și cupola, și stâlpii altădată văruiți ai pridvorului, dar totul era învelit în această

însăpăimântătoare carcasă de pământ, totul fusese acoperit de această arhitectură de gradul doi, sprijinită pe prima și îngropând-o sub rigurile ei de salivă și lut.

De cât timp era nevoie oare pentru o atât de perfectă schimbare a rosturilor unei lumi? De un secol? De un mileniu? Propria mea viață întinsă ca un elastic, gata să se rupă și să plesnească usturător, nu reușea să măsoare sau să explice. Am stat și-am privit minute lungi, împinse până la limita țipătului, alcătuirea aceea, acel sfâșietor monument al reziduurilor zborului. Acum, iarna, gradul de pustietate a clădirii depășea limitele normale ale suportabilului și simțeam că, indiferent cum, liniștea care se închegase peste mine, liniștea aceea perfidă care lăsa să-mi ajungă, ca printr-un filtru otrăvit, foșgăiala câmpului viu și omniprezent, trebuia spartă cu ceva. Privisem prea mult. Prea mult îmi imaginasem că a vedea înseamnă a salva, trebuia să mă grăbesc, trebuia să fac ceva dacă voiam să mai scap vreodată de sub zodia acestor devoratoare imagini. Am luat-o la fugă spre clopotniță și-am început să sparg cu pumnii și cu picioarele cuiburile care acoperiseră ușița ce ducea în turn, fără să mă opresc și chiar fără să mă mir când am simțit printre degete cleiul ouălor sparte și trupurile umede, fără pene, ale puilor care nu știau încă să zboare. Am continuat să lovesc, să dărâm, în timp ce în jurul meu începuseră să se rotească păsări sărace, speriate într-un fel mizerabil și gălăgios, revoltat și umil, în același timp și cu egală nervozitate. În timp ce continuam să lovesc, în timp ce ușa chiar, putredă probabil de mult, se prăbușea cu un pârâit aproape animal și un nou val de păsări bătrâne scăpa însăpăimântat din spiralele turnului, am înțeles deodată – și o nemărginită oboseală mă cuprinse – că nu erau rândunele. Rândunelele, uzurpatoarele bisericii, plecaseră demult și, la rândul lor, fuseseră uzurpate de vrăbii. Din imaculatele cuiburi curgeau acum zdrențe și paie, frunze uscate, crengi, murdării. Procesul continua implacabil, își urma evoluția ironică, indiferent la nevoia mea de a-l înțelege. Am continuat să urc în fugă scările de lemn ale turnului, care trosneau și se frângeau – bucuroase parcă – sub pașii mei hăituiți de ireversibil. Când ultima dintre ele, cea mai de sus, s-a frânt, am mai avut timp să întind brațele și să mă anin de frânghiile lungi și negre, lustruite de sunete, ale clopotelor care s-au mișcat la început numai puțin, fără să se lovească, dându-mi parcă o secundă de gândire.

În secunda aceea, fără să am timp să gândesc ceva, am avut apoi senzația că mi-am regândit viața și că, judecându-mi-o cu atenție și pe îndelete, m-am hotărât să optez. Am avut întotdeauna convingerea că orice clipă pe care o trăiesc, pe care o pierd, care trece degeaba, se depune undeva și îmi va folosi cândva, atunci când voi avea nevoie de aceste eroice economii. Și, chiar dacă amân fără încetare să scot și să folosesc de la banca timpului mormanele de secunde, și de zile, și de ani, strânse, aproape fără să vreau, acolo, existența acelei bănci nu este mai puțin importantă pentru mine. La urma urmei, omul cel mai bogat din lume nu este cel care mănâncă cel mai mult sau se îmbracă cel mai bine, ci acela care ar putea oricând să o facă. În secunda imediat următoare secunde de cumpănă, când clopotele s-au înclinat brusc și riscant într-o parte, smucindu-mă violent și scoțând un dangăt prelung vuitor, tânguitor, demascator, delirant, am știut că sosise, iată, momentul să retrag din banca timpului toate orele și zilele și anii economisiți și să-i cheltuiesc așa, din simpla plăcere a cheltuielii, să-i azvârl de la înălțimea acestei clopotnițe, de exemplu, ca pe niște bancnote lăsate să zboare prin aer spre cei care le așteaptă ca să se îmbogățească dedesubt. Dar primul dangăt n-a făcut decât să sfâșie văzduhul pentru a putea turna în el apoi, fără oprire, tot clocotul de metal revoltat, tot urletul aramei lovite, pentru a putea vărsa, în aerul tulbure al iernii nehotărâte, hotărârea protestului zguduitor și întârziat. Și atunci, ca la un semnal implacabil – așa cum la goarnale judecății de apoi morții își părăsesc mormintele și-și adună din gura fiarelor sătule măduarele risipite, în frescele pridvoarelor mănăstirești –, din miile de cuiburi, din deschiderile acelea aproape secrete practicate la buza alveolelor de lut tencuite una lângă alta au început să iasă și să fâlfâie în jur, să se rotească, să se înalțe și să planeze înspăimântate mii, zeci de mii, sute de mii de zburătoare, mestecate în aer de reteveul imens al dangătului, zbătându-se în văzduh gata să fie înghițite de bulboanele vuietului, scăpând o clipă într-o vâslire disperată de aripi, pentru ca în clipa următoare să fie prinse din nou în vârtejul trupurilor lor înghesuite în zbor, împotmolite în pene, împrăștiate de sunete și retrase de tăceri, răstignite pe aer, schingiuite, azvârlite în nori, rotite larg și zdrobite de pământ, totul într-un vacarm pedepsitor și chemând la revoltă, totul într-un vuiet și-o tânguire răzbunătoare și fără milă.

Amestecate cu păsări, valurile vacarmului creșteau, amplificate parcă de atâtea aripi, și pene, și gheare, se întindeau peste câmpia care ea însăși se întindea neștiutoare de propriile limite, și la țipătul acela nemărginit de metalic și de neînduplecat chiar și guzganii s-au oprit din mestecat și au stat să asculte, înălțându-se pe labelle din spate și pe inelele lipicioase ale cozii, după cum tulpinele nerodnice și premature au început să crească, lungindu-se ca să audă mai bine, ca să înțeleagă ce li se spune, dacă lor li se spune și dacă lor le sunt adresate blestemele aiuritoare ale clopotelor rostogolindu-se în căutarea celor vinovați. Ciocnindu-se de vrăbii și aspirați de vuiete, corbii cu șoarecii atârându-li-se de gheare și-au deschis aripile cât puteau de larg, descoperindu-și-le singuri cu orgoliu și măsurându-le cu uimire deschiderea, și s-au lăsat să alunece, ca niște albatroși întunecați, peste marea furtunoasă a dangătelor.

Negre, cu brațele ridicate de spaimă ca niște aripi, bătrânele satului se strângeau și ele sub steagul fluturător al sunetelor și, cum veneau în grabă, aproape alergând, vâslind înfricoșate prin aer, părea că se pregătesc să se desprindă și ele de pământ și să se înscrie în marele rotocol de păsări, care luneca tot mai sistematic, tot mai năucitor în jurul bisericii. Cum stăteam agățată de frânghii, înclinarea bruscă a marilor clopote mă azvârlea cu toată greutatea într-o parte și într-alta, iar tangajul acesta radical făcea ca privirii pe care o aruncam peste lume să-i lipsescă un punct sigur de referință și să văd, din cauza propriilor mele clătinări, pământul întreg clătinându-se, cu echilibrul pierdut. Și, cum totul se mișca în jurul meu și cum eu însămi fără încetare mă mișcăm, mi-a trebuit destul de mult timp până să înțeleg că inelul rotitor și asurzitor al aripilor zbătându-se în jurul bisericii de cuiburi, nebuloasa învârtejată de zburătoare reușise să antreneze în ciudata mișcare de rotație clădirea însăși, desprinsă încet, prin delicate translări și ușoare răsuciri, de pământ. Când am înțeles, bătrânii satului nu mai erau decât o pată neagră fluturătoare peste satul, el însuși o pată doar, cenușiu și încremenit în mijlocul câmpiei care îl devora pe îndelete. Ca și cum fiecare dintre ele ar fi fost legată printr-un fir nevăzut de cuibul din care ieșise și firele acestea ar fi fost destul de puternice pentru a rezista poverii, dar nu și desprinderii de ea, păsările țineau biserica în văzduh prin forța zborului lor, prin spaima neîntreruptă nicio secundă a aripilor. În clipa în care am înțeles relația aceasta, în

timp ce trupul atârnat de frânghii îmi pendula în ritmul vuitor, am înțeles că, zbaterea aripilor fiind legată de zbaterea clopotelor, biserica ciudată cu turnul, cupola și cuiburile sale, și eu însămi, cu revelațiile, amintirile și vinovățiile mele, vom exista numai atâta timp cât voi avea puterea să mă zvârcolesc la capătul zburător al frânghiei, trăgând într-o dungă, în semn de alarmă și spaimă, tălângile de la gâtul lui Dumnezeu, pentru a scoate sub cerul jos și nehotărât al iernii sfâșietorul țipăt în stare să ne păstreze în zbor. De aceea continuam să mă zbucium, să mă frământ și să zvâcnesc, așteptând să aud la fiecare tresărire bubuitul dureros al aramei spărgându-mi-se în creier, iar în intervalele dintre ciocniri, ca un ecou al ecoului, ca un reflex surd, dar cu atât mai rău prevestitor, al sonorului, ca un răspuns de pâslă sușotit întrebării metalului, ascultam fâșăitul aripilor înnodându-se de grabă și făcând penele să vibreze sfâșietor. Când frenezia fâlăitului începea să scadă și dangătele se făceau mai rare și mai tânguitoare, topindu-și amenințarea într-un lamento obosit și melodios, mă azvârleam disperată într-o parte și-n alta, ciocnindu-mă de pereții zburători ai clopotniței, zvâcnind înainte și înapoi, gata să smulg din țâțânile lor de aramă clopotele care mi se deschideau deasupra ca niște guri căscate de uimire și urlând fără să înțeleagă. Pământul cu bătrânii lui de hârtie și livezile lui încâlcite, cu fântânile lui veșnice și câmpiile lui răzbunătoare se mai zărea abia într-o rotunjire de galben, și negru, și ceață, și numai eu știam că totul depinde de spaima pe care zvârcolirile mele bubuitoare o poate transmite aripilor tot mai rar foșnitoare ale pășărilor. Rămânea doar să mă întreb cât voi mai avea puterea să mă zbat, cât voi mai reuși să mă zbucium, cât voi mai ști zvâcni cu o forță suficientă să dea glas clopotelor în stare să țină păsările în zbor...

Am fost găsită – mi s-a spus – la mai multe sute de kilometri depărtare de satul bunicilor, în munți. Când mi-am venit – după câteva zile – în fire, eram imobilizată, transformată într-o statuie culcată de gips. Mi s-a povestit că am fost descoperită, cufundată în troiene, în apropierea unei cabane greu accesibile, dar că nu reușiseră – oricât căutaseră în jur – să-mi găsească și schiurile.

La început, din complicata lor relatare nu înțelegeam nimic, apoi, când am început să mă dumiresc (în zăpadă, în munți, în afara

traseelor nu concepeau că aş fi putut să ajung altfel decât pe schiuri, schiurile fiind în mintea lor singura raţiune de existenţă a mea în locul în care mă găsiseră), am încercat în mai multe rânduri să le povestesc adevărul. De fiecare dată, eram ascultată cu o înţelegere şi o lipsă de mirare suspecte, eram aprobată şi încurajată să povestesc înainte, ca şi cum în putrezirea câmpului, în dispariţia satului sau în zborul bisericii nu ar fi fost nimic neobişnuit, încât îmi dădeam seama că se feresc să se îndoiască de ceea ce spun nu pentru că m-ar crede, ci pentru că nu li se pare recomandabil să mă contrazică. Am renunţat deci să-i mai conving şi am acceptat varianta sportivă, interesându-mă vreo de stadiul cercetărilor pentru găsirea schiurilor şi primind de fiecare dată cele mai negative, deşi cele mai încântate, răspunsuri. Astfel, printr-o confuzie, renunţarea la realitate devenea semnul sigur al revenirii la viaţă. Se purtau atât de frumos cu mine, încât nu mi-aş fi putut permite să-i dezamănesc. Eram prea politicoasă pentru asta.

REPORTAJ

Eram într-un oraș mare, poate chiar Parisul, și mă uitam pe geam. Nu știu de ce am spus „poate chiar Parisul“ și nu țin minte detaliile care mă făcuseră să presupun că era vorba de Paris, nu de altă metropolă. În orice caz, era un oraș foarte mare, pentru că din punctul în care mă găseam, privind de jur-împrejur, până foarte departe – acolo unde pământul se estompa în gri și trecea aproape fără să-și dea seama în cer – nu se vedeau decât acoperișuri. Acoperișuri și hornuri. Trebuie să fi fost undeva, la un etaj foarte de sus, din moment ce pe o atât de mare întindere orașul își etala acoperișurile și hornurile *sub* mine. Mă uitam întâmplător pe geam, fascinată de întinsul tîbet de țigle, olane, tablă, coșuri și cocoși de vînt care mi se desfășura sub ochi și, tot întâmplător, am observat că dintr-un horn curge apă, liniștit, dar neînterupt. La început, nici nu m-a interesat măcar, dar apoi mi-am dat seama că un horn din care curge apă, deci o apă urcînd în sus, în locul fumului, dintr-o casă, e ceva anormal. Și tocmai cînd voiam să mă mir, din alte trei coșuri au izbucnit, și nu au mai încetat să se înalțe, niște jeturi puternice de apă paralelă, ca din niște puternice sonde în erupție. Peste puțin, celelalte hornuri le-au urmat. Și întregul oraș a devenit o fîntînă arteziană, cu nenumărate guri de țâșnire violentă. Se pare că eu am fost cea care a anunțat prima pericolul, pentru că tot prima am ajuns pe un deal de la marginea orașului, un deal înconjurat deja, ca o insulă, de apă. Treptat, treptat, ieșeau și alți oameni din valuri, se refugiau, înghesuindu-se unii într-alții pe acel promontoriu, dar toți știau că eu fusesem prima și că numai eu aveam dreptul să mă cațăr în subțirele foișor de lemn care se înălța pe vârful dealului și care avea să fie, nu peste mult timp, ultimul cuprins de apa care înainta.

Acesta a fost visul visat în acea jumătate de oră în care am reușit totuși să ațipesc înainte de plecarea trenului și care, avînd – așa cum se întâmplă de obicei – o putere de persuasiune și o capacitate emoțională mai mare decît realitatea, a constituit nu numai începutul

emblematic, dar și un fel de obsesie mereu prezentă, amestecată, mai ales în clipele de mare oboseală, cu faptele. Adormisem în sala de așteptare a gării, după ce se anunțase că la întârzierea mereu prelungită a trenului se mai adăugau cincizeci de minute, și dormisem probabil puțin și atât de adânc, încât megafonul care m-a trezit psalmodiind intrarea trenului în gară a răsunat *mai întâi* în vis, anunțând creșterea definitivă a apelor peste nivelul dealului care ne găzduia. Stăteam în gară de mai bine de o jumătate de zi, așteptând trenul care urma să mă ducă spre gurile fluviului, spre acea regiune unde se știa că peste câteva zeci de ore avea să ajungă viitura: puhoiul strâns din toți afluenții revărsați peste maluri și care, după ce inundase numeroase localități și imense întinderi de pământ, se apropia acum firesc și catastrofal. Slăbite de ape, terasamentele liniilor ferate se șubreziseră (unde nu se prăbușiseră cu totul), și, de spaima deraierii, trenurile circulau încet, ca niște moluște tatonându-și întâi cu antene moi traseul, iar această încetineală bulversa programul, făcea garniturile să se aștepte unele pe altele, pentru a nu se ciocni pe parcurs, le întârzia ore lungi și uneori chiar zeci de ore, dând gărilor înfățișarea aceea de război, isterizată și buimăcitoare, în care nu mai e nimic sigur și fiecare noutate poate să fie o catastrofă. Trenul era foarte aglomerat, se suspendaseră probabil altele sau pur și simplu – ca întotdeauna în perioadele de nenorociri – oamenii intraseră într-un fel de dezastruoasă efervescență, fiecare închipuindu-și că există mai multe șanse de salvare într-un alt loc decât cel în care se aflau. Acestei agitații subiective și aiuritoare i se adăuga exodul obiectiv al celor ce, pierzându-și casele măturate de ape, se îndreptau spre rudele din regiuni mai puțin sinistrate, care aveau să le dea adăpost.

Continua să plouă mărunț și cenușiu ca toamna, așa cum ploua în toată țara, aproape fără întreruperi de mai bine de două săptămâni. Uneori, în câte-o dimineață, descopeream cu uimire că e liniște, că țârâitul continuu cu care ne obișnuiserăm nu se mai auzea, cerul dădea să se lumineze în câte o parte și toată lumea începea să spere că se terminase totul, când, aproape fără să ne dăm seama cum, începea să picure iar, cercul compact și lănos nu părea să fi fost vreodată altfel și șuvițele continue porneau din nou să înfășoare și să năclăiască totul. Ele cădeau acum pe vagon într-un fel de țârâit ca de greier, auzindu-se mai puternic decât se auzeau pe acoperișul de

acasă. De altfel, trenul însuși înainta printr-un fel de hașură cenușie de apă care se scurgea, fără să-și piardă liniile paralele, pe ferestre. Printre dungi se vedeau câmpiile acoperite, pe imense suprafețe, de apă, încât petele de uscat care reușiseră să supraviețuiască păreau ele accidentale: bălți de pământ negru, clisos, pe întinderea stepei lichide. De cum se făcea ziua, griul zorilor se adăuga deprimat griului, încă mai deznădăjduit, al ploii, astfel că, odată cu ziua, părea că se naște din magmele umede însuși universul, oferindu-ni-se sub forma acelui peisaj fără rost și fără speranță pe care aveam să-l locuim după legi încă necunoscute. Totul era rece și umed, sfârșitul lui mai nu se trăda decât în violența topirii zăpezilor și, peste întreaga priveliște, frisona pentru mine spaima sfârșitului, care încă nu mă părăsise din vis. Înaintând încet, tot mai încet, trenul a sfârșit prin a se opri: apele săpaseră pe dedesubt terasamentul, iar linia rămăsese suspendată în aer, stângace și fragilă ca o machetă de viaduct. Nu se putea pune problema unei reparații, încât, după o primă derută și expectativă, am pornit-o, încolonați aproape, de-a lungul căii ferate, înfundându-ne în noroi când nu reușeam să ne ținem pe taluz și lăsându-ne muiți de firele subțiri ale ploii care nu părea să mai înceteze vreodată. Am mers, cred, două sau trei ore pe fâșia aceea îngustă de pietriș, oțel și traverse gudronate, cu ochii pierduți pe întinderile de apă dintr-o parte și alta a liniei; și știu că mi-a trecut la un moment dat prin minte că nimeni nu s-ar fi mirat dacă din apele acelea ar fi început să iasă deodată ihtiozauri – cu gâturi lungi terminate comic prin capete minuscule și corpuri opulente, deplasând la mișcare noroiul în valuri –, în așa măsură părea totul străin de universul nostru și gata să înceapă din nou, de la sine. Și, dacă mai putea părea ceva ciudat în această lume lacustră, care atât de firesc luase locul lumii noastre, atunci ciudate nu erau apele întinse asemenea unei mări calme din zare în zare, ci pâlcurile de arbori care reușeau din loc în loc să-și înalțe coroanele deasupra lor, ca niște insule înspumate de frunziș. Căci, pe cât ne apropiam de fluviu, pe atât nivelul câmpiei de apă creștea: dacă la început se mai zăreau pe ici, pe colo acele pete de noroi presărate pe întinderea de apă, acum abia mai răzbăteau la suprafață crengile rotunjite ale pomilor, văzându-se de departe ca niște mici mușuroaie verzi-cenușii în cenușiul ceva mai pal al priveliștii. Și totul ud, ud într-un fel atât de profund, încât gândul nu te mai ducea la putrezire, ci dincolo de ea, la supraviețuirea în alt

regn. De fapt, încărcăți cum erau cu bagaje, abia mai purtându-și hainele impregnate de apă, înaintând silnic fără o clipă de odihnă (pentru că singura speranță putea fi undeva, cât mai departe, în afara ploii), tovarășii mei de drum păreau însăși imaginea supraviețuirii. Când, după mai multe ore, am ajuns la Dunăre, când m-am văzut instalată – ce nume bombastic pentru felul în care mă chircisem pe punte sub ploaia devenită atât de fină încât se transformase în ceață – pe șlepul care urma în patru sau cinci ore să ajungă în insulă, n-am mai fost sigură că trăisem cu adevărat mersul acela pe jos, din traversă în traversă. Oboseala, desigur, își spunea cuvântul, dar nu faptul că nu mai țineam minte mă făcea să mă îndoiesc, ci, dimpotrivă, prea marea acuratețe a senzațiilor, înregistrate și păstrate cu acea intensitate a coșmarurilor, de care realitatea numai rareori e capabilă. Desigur, îmi aminteam clipa când mă trezisem în sala de așteptare din somn, din somnul acela scurt și năclăit de vise luptându-se între ele și lăsând învingător în cele din urmă orașul țâșnitor, marele oraș, „poate chiar Parisul“, cu apa izvorându-i blând din hornuri, metropola autoinundându-se într-un ciudat elan sinucigaș. Și-mi mai aminteam trenul supraaglomerat, pornit, în sfârșit, cu o întârziere de mai multe ore și înaintând încet, aproape tactil, prin universul hașurat de ploaie, compus din mari întinderi lichide pe care insulele de pământ păreau mai ude, mai mustitoare decât chiar pustiul de apă. Nimic nu mă împiedica să presupun că, în acea lentă și lucioasă alunecare de ore și ore, ațipisem din când în când, din moment ce îmi aminteam redescoperirea la răstimpuri a întinderilor argintii. Dar nu eram sigură – n-aș fi avut cum fi – dacă episodul mersului pe jos, segmentat de traverse, se desfășurase într-una dintre acele eclipse sau, dimpotrivă, în realitatea abulică dintre ele. La drept vorbind, clipa exactă a opririi trenului nu mi-o aminteam decât teoretic, ca și cum mi-ar fi fost relatată pe scurt de altcineva.

Multe dintre ființele încovrigate în jurul meu pe puntea lunguiață a șlepului adormiseră din nou, într-un fel hotărât, ca și cum somnul ar fi avut capacitatea de a le apăra de ploaia care continua să cadă, aproape nevăzută, asemenea unei ninsori extraordinar de fine. Eram mai trează decât oricând. Așa cum se întâmplă după o lungă somnolență, mă cuprinsese deodată, tocmai când nu mai aveam nevoie de ea, o luciditate cristalină în care așteptam, cu groază, ca o gâză în lumina unui chihlimbar, să coboare valul peste mine. De

fapt, începea să se întunece, adică cenușiul văzduhului căpăta tonuri mai închise, în timp ce apa, având probabil o gamă mai redusă de nuanțe, nu cobora decât până la ultimele reflexe ale argintului ce nu înceta, chiar și acolo, în imediata apropiere a negrului, să lucească ușor, aproape luminos. Oricum, raportul culorilor amenința să se inverseze, hașura întunecată a ploii prin văzduhul mai deschis devenea, după rapida depășire a unui echilibru monocrom, o alergare de linii abia luminescente pe un fond din ce ce în ce mai poros. Se vedea încă destul de bine și priveam cu lăcomie fapăturile din jur, pregătindu-mi rezerve pentru clipa în care întunericul și nesomnul meu se vor înfrunta fără a reuși să se înfrângă. Printre mormanele de bagaje și de trupuri cu fețele ascunse sub pălării sau baticuri – ca și cum, apărute de ploaie, ele, fețele, ar fi transmis și restului corpului consemnul indiferenței la ud –, rar câte unul privea ca și mine ploaia; celorlalți, celor mai mulți, auzul le era de ajuns.

Indiferență la tot ce-i înconjură, ca și cum nici ploaia, nici noaptea n-ar fi avut vreo legătură cu ei, un bărbat și un copil ședeau cu spatele sprijinit de balustrada punții și mâncau dintr-un același pachet. Nu știu dacă poziția lor degajată, exprimând o atât de puțin probabilă beatitudine, mi-a atras atenția sau numai faptul că erau singurii care făceau ceva. Sau poate a fost numai asemănarea. În orice caz, a trecut destul de mult timp de când îi priveam până să-mi dau seama că îmi aminteau ceva și încă mai mult timp până să înțeleg ce îmi aminteau. Un bărbat destul de tânăr, poate de treizeci de ani, poate de patruzeci, și un copil mai degrabă urât, dar de o urâtenie adultă, care îl făcea într-un anume fel fascinant. Mâncau amândoi ceva greu de definit dintr-o hârtie de ziar unsă, pe care ploaia o muiase și o transformase într-o zdreanță imprimată cu texte și titluri ilizibile; duceau bucătura la gură pe rând, întinzând mâna la pachet cu mișcări iuți, dar perfect sincronizate, cu o indiferență care împiedica graba să se transforme în lăcomie. Și tocmai sincronizarea aceea, părând a fi rezultatul unor îndelungi calcule și repetiții (prin lipsa de greș, era în felul ei o performanță!), mă făcu să-mi amintesc.

Situația semăna în multe privințe. Același fel de așteptare nedeterminată, în care inerția, atentă totuși la ce se petrece în jur, apărea ca singura salvare, ca singura soluție de eludare a timpului care nu putea, până la urmă, să nu treacă. Acum ploaia era cea care determina totul, atunci plecarea inevitabilă, dar amânată cu o noapte,

a tatei. Stăteam cu toții pe scaune în camera aceea lunguiață pe care ne obișnuisem să o numim „de zi”, stăteam deja de ore întregi, atunci când a început să se desfășoare scena pe care mâncatul de pe puntea șlepuului mi-o amintise; stăteam uitându-ne obositor de susținut unii la alții și numai din când în când, cu mare atenție, dar parcă în treacăt, la omul acela de care depindea totul, dar care nu părea mai puțin încordat, nici mai puțin obosit decât noi. Stătea și el pe un scaun – pe care singur îl luase de lângă masă și-l așezase cu speteaza lipită de perete – și ne privea într-un fel neliniștit, pe toți deodată, fără a-și putea opri pe careva dintre noi privirea, pentru că era mereu grăbit să treacă la ceilalți. Era cu puțin înainte de căderea serii, când sunase lung (păstrez și acum în urechi țărâitul imperativ) și-i spusese grăbit tatei, care-i deschisese, că a venit pentru a-l transporta în orașul C., de la celălalt capăt al țării, de unde provenea mandatul de arestare și de unde plecase el însuși de mai puțin de 24 de ore. De fapt, chiar așa arăta, după ce tata l-a invitat în casă și ne-a anunțat cu un calm demonstrativ și prevenitor că va trebui să plece imediat cu dumnealui, și-l desemnase cu un gest pe care nu i-l cunoșteam, în același timp vag și reverențios. Atunci l-am privit întâia oară – fără să înțelegem de fapt ce ni se spune, intuind doar că e vorba de o veste deosebit de gravă și tocmai de aceea privindu-l cu atenție pe aducătorul ei – și așa arăta, într-adevăr: ca un om care de 24 de ore este pe drum, obosit și nemâncat, mototolit și murdar, încât ceea ce persoana lui reușea să inspire nu era în niciun caz frica, ci numai neliniștea în fața mecanismului care îl pune în mișcare și-l obliga să acționeze. (Ciudat, atunci, ca și mult mai târziu, de câte ori revedeam în gând scena aceea, nu mă puteam împiedica să mă gândesc că, prin tonul atât de liniștit și de – cum să spun? – amabil, tata încerca nu numai să ne protejeze pe noi de îngrozitoarea noutate pe care nu avea cum să ne-o ascundă, ci și să-l protejeze pe străinul acela de reacția noastră necunoscută.) Cum, după enunțul calm al scopului acelei vizite, enunț care ținea, evident, loc și de prezentare, tata nu mai știuse ce să adauge, iar noi rămăseserăm încremeniți cu ochii la musafirul de la care așteptam urmarea sau poate confirmarea celor spuse, omul se enervase deodată și începuse să strige – de acolo de unde ședea, așezat ca pe un postament, cu ambele picioare pe ștergătoarea de papură din fața ușii – că e grăbit, că nu e vreme de pierdut, că trenul pleacă peste mai puțin de o oră și că, dacă nu avem de gând să-i facem repede

bagajul, tata va trebui să-l urmeze așa cum e, în pantalonii cârpiți în genunchi pe care-i folosea când lucra în grădină și în vestonul cu mânecile tăiate pe care îl purta ca pe-un pieptar. Dar, cum, înainte chiar de a-și termina strigătul, ochii îi căzuseră pe arătătoarele de bronz ale pendulei, el înaintă câțiva pași și se lăsă într-un mod abrupt, neașteptat, pe primul scaun, adresându-se în același timp, pe un cu totul alt ton, obosit și intim, aș zice, mamei, care se repezise înnebunită, înțelegând, în sfârșit, să ia un geamantan de pe dulap.

– Merge bine ceasul? Și, fără a mai aștepta răspunsul, adăugă și mai scăzut: Nu vă mai grăbiți, am pierdut oricum trenul.

Așa a început noaptea aceea în care cu toții – tata, mama, sora mea de cinci ani, eu și străinul – am stat așezați pe scaune, așteptând ivirea zorilor și ora următorului tren spre C. Aveam ceva mai mult de zece ani și mi se părea că înțeleg – poate chiar înțelegeam – totul. Ne așezaserăm pe scaune și noi, uitându-ne cu toții la tata care – ca și cum ar fi vrut să sublinieze că a înțeles că totuși nimic esențial nu s-a schimbat – a scos din dulap hainele groase, de iarnă, pe care le-a îmbrăcat încet, cu un fel de rarefiere studiată a mișcărilor. Apoi, când s-a considerat gata, și-a aruncat în oglindă – ceea ce nu-mi aminteam să-l mai fi văzut făcând – o privire cercetătoare, de inventar și numai după aceea s-a așezat și el, cu un oftat ca de mulțumire, la masă.

Nu mai era nimic de spus. Dar nici nu puteam tăcea stând față în față toată noaptea. O noapte de la care, oricum, noi, copiii, eram excluși; ar fi trebuit să ne mirăm – dacă am mai fi avut rezerve de mirare – că nu fuseserăm încă trimise la culcare. E adevărat că înainte de culcare ar fi trebuit să ne dea să mâncăm. Dar nu părea să se gândească nimeni la asta. Sau poate că da. Mama se mișcase de câteva ori, ca și cum ar fi vrut să se ridice de pe scaun, dar nu îndrăznise să ducă mișcarea până la capăt. Fără îndoială, ora cinei trecuse de mult. Privirile tuturor erau preocupate fiecare de ceva, cu o grijă care în mod demonstrativ reușea să le acapareze întreaga atenție: străinul se ștergea metodic, gospodărește, de sudoare pe față și pe mâini, cu o batistă mare, privind după fiecare mișcare urmele lăsate de grăsimea pielii pe pânza cadrilată; tata căuta prin buzunarele hainelor pe care nu le mai purtase de aproape un an, uitându-se cu atenție la fiecare din obiectele găsite, oricât de neînsemnate, ca și cum prin desfășurarea în public a acestei aproape intime ocupații ar fi vrut să arate, cu o lealitate necerută de nimeni, că nu are nimic de ascuns; sora mea

despletea și împlotea la loc, pentru a nu știu câta oară, părul păpușii; eu terminasem de numărat ciucurii, de pe partea mea, ai feței de masă, erau o sută treizeci și șapte. Tot mai des însă, pentru câte o fracțiune de secundă numai, privirile își lăsau în suspensie ocupația de bază, pentru a se furișa spre mama. Nu numai sărăcia cinei, nepotrivită pentru un musafir, o reținea însă pe mama, ci și întrebarea, infinit mai greu de rezolvat, dacă putea fi considerat un musafir. De fapt, cred că nici nu era sigură că avea dreptul să părăsească odaia. Țin minte cum, în mod evident, eram cu toții îngrijorați că ne vom încheia ocupațiile – care, oricât de himerice, nu puteau fi totuși nici ele continuate la infinit – înainte ca mama să fi găsit o soluție.

În cele din urmă, se hotărî. Se ridică în picioare și stătu pe loc un moment, ca și cum s-ar fi odihnit după mișcarea făcută sau ca și cum ar fi așteptat vreo reacție care s-o împiedice să continue.

Nu spuse însă nimeni nimic și mama se îndreptă, stânjenită, cu o anumită precauție în gesturi, parcă s-ar fi deplasat pe o scenă, spre ușa bucătăriei. Acolo se opri din nou și așteptă puțin timp fraza care o ajunse într-adevăr din urmă și o făcu să se întoarcă grăbită, vinovată parcă de ceva.

– Unde vă duceți? strigase aproape străinul, ridicându-se brusc în picioare și încercând să compenseze prin înălțimea tonului întârzierea reacției.

– Să aduc ceva de mâncare, răspunse mama, gata să renunțe la inițiativa ei.

Dar, cum străinul nu știa cum să continue, tata spuse simplu:

– Du-te, Otilia.

Și mama ieși, iar străinul se reazează stânjenit pe scaun. Din nou însă – și, iată, îmi amintesc cu exactitate impresia aceea, dovadă că ea a fost neobișnuită și m-a uimit și atunci – mi s-a părut că vocea calmă a tatei încearcă s-o protejeze nu atât pe mama, dezorientată de noua situație (care avea să dureze apoi destui ani pentru a avea timp să se familiarizeze cu ea), ci pe străinul acela care (chiar dacă numai ca simplu mesager) o produsese.

În curând, mama se întoarse cu o tavă pe care aducea farfurii, cuțite, resturile unei mâncări de la prânz, o sticlă cu lapte, un borcan cu marmeladă, o bucată de slănină. Întinse o față de masă curată și așeză în centrul ei, puțin stânjenită, bucatele sărace, iar de jur-împrejur farfuriile, tacâmurile și, după o scurtă șovăire, șervetele brodate care

dădeau mesei un aer exagerat și nepotrivit festiv. Musafirul tăcuse, o ajutase chiar să întindă fața și, numai când mama vru să-i ia farfuria pentru a-l servi, el o retrase aproape violent și spuse cu o voce pentru prima oară dușmănoasă cu adevărat:

– Eu nu mănânc.

– Otilia, spuse tata, ca și cum ar fi știut că așa se va întâmpla și pregătise dinainte soluția unei astfel de situații, musafirul nostru va mânca din aceeași farfurie cu Getuța o omletă pe care o va face chiar dumnealui. Tu nu trebuie decât să-i arăți unde găsește ce-i trebuie. Și adăugă imediat, cu o voce mai intimă: Ai ouă, nu?

Dar mama nu reușise să încuviințeze decât plecând pentru o clipă fruntea, atât de uimită era, nu atât de intervenția extravagantă, dar logică și comprehensibilă a tatei, cât de promptitudinea, întreruptă doar de o infinitesimală șovăire repede înfrântă, a musafirului, care s-a ridicat și a urmat-o în bucătărie stânjenit, dar nu mai puțin hotărât.

Așa s-a născut scena pe care perechea de pe puntea șlepuului mi-o amintise: un copil și un bărbat, mâncând din același spațiu îngust – al pachetului sau al farfuriei – și ritmându-și cu un savant instinct mișcările pentru a nu se stânjeni, într-o uimitoare și neliniștită cooperare. Pentru că asta a fost ceea ce nu am mai uitat: scena acelei stranii cine în care noi – tata, mama și eu – abia dacă reușeam să înghițim rămășițele prânzului, devenite reci în așteptare, cu ochii nedezipiți de la musafirul așezat în capul mesei, cu sora mea de cinci ani pe genunchi, împletindu-și mișcările fără greș cu ale ei și mâncând, cu o poftă în sfârșit liberă de spaimă, uriașa omletă de pe platoul unde mama aranja duminica feliile de cozonac. Mândră de importanța ei, al cărei sens, desigur, nu-l înțelegea, dar de care nu putea să nu fie conștientă, Geta mânca emoționată și, ca niciodată, tăcută, iar emoția dădea mișcărilor și expresiei ei copilărești un hieratism care contribuia la aura stranie a clipei. Cu acest tablou se termină, de altfel, întreaga amintire. După cină, fuseserăm trimise, fără multă vorbă, la culcare, iar dimineața, când ne treziserăm, tata nu mai era. Când revenise, după mai mulți ani, nu mai eram noi, crescuserăm, încât scena aceea nefirească a rămas încremenită emblematic, asemenea ilustrației unei coperte întoarse definitiv peste sfârșitul copilăriei mele.

Copilul adormise rezemat de genunchii bărbatului, care nu terminase încă de mâncat din hârtia răsfrântă acum chiar peste

fruntea celui adormit. Continua să plouă, dar firele de apă nu se mai zăreau decât în raza murdară a unui bec agățat la marginea punții, și, în mod absurd, această fragmentară demascare a ploii îi făcea pe cei aflați în întuneric să se simtă mai la adăpost. Din nou cred că am adormit. Sau cel puțin am încetat să receptez frigul și umezeala ca pe o realitate prezentă. Dunărea care se estompase în beznă era, de altfel, mai prezentă în conștiința mea trecută decât în realitatea de acum. Undeva pe Dunăre se trimiteau pachetele sărace, încropite cu eforturi („asta trebuie s-o lăsăm pentru tata”), pachetele care uneori se întorceau nedeschise, alteori nu, fără să știm vreodată cu siguranță dacă au ajuns la destinație. Poate de-atunci, din acea nesiguranță existențială a pachetelor cu bunătăți intangibile trimise în neant, Dunărea – în preajma căreia era localizată destinația misterioasă și incomunicantă – își trăsesese încărcătura de taină distribuită pe toată întinderea copilăriei mele și neepuizată nici acum. Nu cred că Nilul mi se părea mai exotic. De fapt, Nilul îmi era perfect indiferent și, chiar dacă m-aș fi gândit la el, era prea departe și prea neutru ca să mă înspăimânte cu crocodilii lui decorativi și cadavrele lui de milenii. Dunărea, în schimb, ea avea cu ce să mă înspăimânte, ea era aproape și familiară, dar în stare să ascundă taine înfricoșătoare și de nepătruns. Dunărea, cea care mărginea Bărăganul și era legată de mare prin canal... Poate și faptul că n-o văzusem contribuia la aura ei negativă, care nu încetase de-a lungul anilor să mă îngrozească și să mă fascineze.

Înundațiile catastrofale și ploile care păreau să anunțe cu obstinație sfârșitul nonșalant al lumii creau acum, când o vedeam, un cadru pe măsura vechilor îngroziri. Trecută, pentru a se salva, din domeniul istoriei în cel al geologiei, moartea refuza să părăsească – în ochii mei oripilați – malurile fluviului.

Nu știu dacă lenta rememorare a afectelor mele danubiene s-a petrecut în vis sau numai pe marginea dinspre vis a oboselii, dar imediat după aceea dormeam cu siguranță, pentru că, stând în aceeași poziție chircită, sub o ploaie identică, pe un șlep asemănător, străbăteam iarăși o nesfârșită întindere de apă sub care știam că se află Parisul. „Nici coloana Vendôme nu se mai vede – îmi spuneam –, nu mai e nicio speranță”, lamentare care nu mă împiedica să observ că îmi adusesem aminte de coloana Vendôme prin asociație cu Nilul la care mă gândisem și de unde știam că fusese adus de Napoleon

obeliscul. „Nu, nu mai este nicio speranță”, îmi repetam, simțindu-mă totuși în siguranță pe puntea șlepuului și, poate tocmai de aceea, simțindu-mă vinovată pentru soarta marelui oraș, pe care n-o împărtășeam. Nu era însă o vinovăție neplăcută, priveam totul cu o anumită lăcomie, gândindu-mă dinainte cu voluptate la clipa când o s-o descriu. „Sunteți de la ziar?”, a întrebat cineva, dar eu știam că nu e frumos să te bucuri că poți descrie pieirea unui oraș și m-am făcut că nu aud. „Sunteți de la ziar?”, „Sunteți de la ziar?”, întrebau toți, și eu știam că nu am scăpare, pentru că nu mai pot nici să nu răspund, dar nici să explic de ce n-am răspuns din prima clipă.

– Sunteți de la ziar?

Mă trezisem, dar oboseala făcea încă valuri-valuri în mine, ca o apă clătinată cu furie într-un vas care nu mai reușea s-o încapă, și am mai ținut ochii închiși un timp destul de lung, un timp suficient în orice caz, pentru ca ecourile visului să se stingă și să pot răspunde firesc, ca și cum aș fi auzit pentru prima oară întrebarea.

Era un bărbat îmbrăcat într-un fel de salopetă impermeabilă, cu cizme înalte de cauciuc și cu o glugă, așezată strâmb pe cap, descoperindu-i o jumătate destul de avansată de chelie. Înainte de a răspunde, mi s-a părut că-l mai văzusem undeva, că-l cunoșteam chiar, și, nu știu de ce, această impresie avu darul să-mi amplifice oboseala și să mă facă să închid din nou ochii.

– Sunteți de la ziar? mai spuse o dată bărbatul din fața mea, care își dăduse seama că, în sfârșit, m-am trezit și începea să-și piardă răbdarea.

Am dat din cap și m-am ridicat cu greu, fără să deschid cu totul ochii, în orice caz fără să-l privesc pe cel ce părea să mă aștepte sau să aștepte ceva de la mine. Impresia că-l cunosc, deși el nu dădea niciun semn că m-ar mai fi văzut cândva, îmi amplifică starea de iritare și nesiguranța ce nu era, desigur, decât o formă a epuizării asupra căreia somnul nu mai avea nicio putere. Continua să plouă, dar devenise mult mai frig, sau poate numai oboseala făcea să mi se pară astfel. Începea să se lumineze de ziuă, ceea ce însemna că mersesem întreaga noapte sau, mai degrabă, că ajunsesem de mult și continuasem să dorm chircită pe punte, până când mă trezise cel ce acum avea aerul că așteaptă să mă decid. Faptul că pe toată puntea nu mai eram decât noi doi pleda pentru această a doua posibilitate. Era ora aceea de cumpănă, când noaptea se terminase, dar ziua nu

începuse încă. În golul rămas între ele, obiectele păreau suspendate și văzduhul de altă consistență. În prima clipă, avusesem impresia că e încă întuneric, dar apoi începusem să disting, iar acum totul îmi apărea clar, mai clar poate decât pe lumină, pentru că aspectul fantomatic al lucrurilor le pune în atenție, le decupa din obișnuita lor platitudine. Numai ploaia nu se vedea. Era exact ora la care, în nesfârșit de nuanțata ei degradare spre zi, noaptea atinge exact nuanța ploii, cenușiul acela care nu s-a hotărât încă să opteze între lucios și opac, între negru și alb, între cosmic și mineral. Nu-mi amintisem încă de unde-l cunosc pe cel ce mă trezise, dar mă decisesem să-l urmez pe scândura sprijinită între șlep și pământ, gata să fiu răsturnată de vântul care se pornise deodată sau pe care, deodată, am început eu să-l simt. Am pus piciorul pe țărniță și din prima clipă noroiul s-a căscat înghițindu-mi gheata până mai sus de gleznă, într-o încheștare vâscoasă care îmi garanta adeziunea la sol și mă asigura că nu voi putea fi smulsă de rafale. Însoțitorul meu mă prinsese de braț și încerca să mă tragă în sus pe malul povârniț, spunând ceva despre o baracă încălzită, dar, ca și cum deodată mi s-ar fi destupat urechile, mă descopeream înconjurată de un vacarm în care zgomotul ploii și cel al vântului se învâlmășeau cu strigăte omenești și uruitul tot mai apropiat al unei șalupe. N-am înțeles ce-mi spunea și m-am smuls din mână care încerca să mă sprijine, întorcându-mă cu fața spre Dunăre. Ziua care prindea puteri și propria mea trezie, în sfârșit eliberată din scutecele somnului, mă răsuciseră fără menajamente cu fața spre Dunăre.

Era neînchipuit de frumoasă. Chiar în priveliștea aceea eminamente adipoasă, cu apa întinzându-se moartă până la orizont, și în mod evident și dincolo de el, în continuare, ea, Dunărea neoprită, vie, secretând ea însăși mișcarea, nu înceta să păstreze o incontestabilă, tot mai înfricoșătoare măreție. Din cer în cer nu era decât apă, nemișcată, nemărginită, neînsuflețită, și prin mijlocul acestei planete placide curgea Dunărea, rostogolindu-se în sine însăși și în cosmos, mestecând ca într-un malaxor al furiei universale vite umflate, acoperișuri desprinse, arbori porniți în lume cu rădăcinile descriind dezmațate volute prin aer, folii de plastic despletite colorat în vârtejuri, garduri, butuci, butoaie, păsări înecate, pești morți și gunoaie, hecatombe de gunoaie, universuri întregi transformate în gunoaie învolburate magnific și amenințător. Ea era Dunărea, mișcarea,

răscoala, distrugerea, moartea, forța vitală în stare să dea magnitudine și elan gunoiului însuși, curgând fără încetare în sine însăși și în cosmosul bucuros de a o conține. Ea era Dunărea de care-mi fusese întotdeauna teamă, fascinantă și străină, misterioasă și devoratoare, dușmănoasă, puternică, vie. O văzuse, oare, tata, așa cum o vedeam eu acum? O privise, oare, de undeva de pe-aproape, poate chiar de pe acest mal povârnit și surpat? O admirase? O urâse?

În jurul insulei, cuprinși de fluviu, plop adolescenți, subțiri ca un braț de copil, erau aplecați de vânt până atingeau cu frunzele apa. Câți ani puteau să aibă: doi? trei? patru? Rădăcinile lor erau menite să oprească și să naturalizeze pământul adus de aiurea, insula creată împotriva naturii de om. Acum apele smulgeau însă furioase hălci mari din malul îngrămădit cu încăpățănare în câteva decenii de suferințe. Nu păreau s-o facă la întâmplare, ci urmând un plan sistematic de distrugere, surpând cu încăpățănare, temeinic, tot ceea ce nu era autentic, tot ceea ce li se împotrivise. Părea că Dunărea însăși, marea zeităte, după ce îngăduise ani la rând sfidarea, se răzgândise deodată și fălcile largi ale valurilor mușcau ciosvârte întregi de pământ, pe care-l scui-pau în grabă, cu scârbă, pentru a încerca din nou, imediat, să înghită, să mestece, să înlătore obstacolul indigest așezat cu atâta suficiență în calea ei milenară. Dezorientați și nehotărâți în fața înfruntării care le depășea nu numai forțele, ci și puterea de înțelegere, plopii se aplecau în vânt, atingând umiliți cu frunzele apa. Ceea ce nu-i împiedica să fie frumoși. De altfel, această frumusețe nesfârșit de fragilă, cu frunzele pâlpâitoare abia născute, mai mult luminoase decât verzi, pe ramurile subțiri și tulpinele flexibile, era singurul element real care se opunea – prin simpla sa existență și chiar prin gingășia și incapacitatea sa de a lupta – celeilalte frumuseți, mărețe și distructive, luptătoare și intratabile, a dezastrului.

Am reușit cu greu să mă întorc cu fața spre insulă și să urc panta clisoasă extrăgându-mi cu efort fiecare pas din nămolul elastic care acționa cu șiretenii aproape animale, ca o ventuză. Deasupra vântul bătea încă mai puternic, și m-ar fi doborât poate dacă dintr-o baracă, ciudat de lungă și ocupând aproape întreaga perspectivă, nu s-ar fi repezit doi bărbați ascunși sub glugi să mă sprijine. Glugile lor mi-au adus aminte că încă plouă.

– V-am rugat să mă urmați, îmi spuse, în timp ce mă sprijinea, unul dintre bărbați, pe care îl presupusei a fi același care mă trezise,

și, deși reproșul său îmbrăcase o formulă exagerat de politicoasă, mi se păru impertinent și-mi consolida antipatia pe care din prima clipă o simțisem pentru el. Nu-mi aminteam încă de unde-l știu, nici cu cine seamănă. Avea aerul jignit, ca și cum nesocotisem un drept pe care îl avea asupra mea, dar de care nu putea totuși să uzeze nelimitat.

Am intrat. Baraca era împărțită, evident, în multe încăperi, pentru că aceea în care ne găseam nu depășea o lungime de cinci sau șase metri. O sobă de tuci, încălzită cu tuleie de porumb (o rezervă umedă se afla clădită alături), răspândea un miros de toamnă și o căldură descrescătoare în jur. La masa lungă, acoperită cu o pânză roșie găurită pe alocuri, pătată cu cerneală și mai scurtă decât tăblia, stăteau neglijent mai mulți inși obosiți și nervoși, doi sau trei dintre ei în uniforme. Păreau nedormiți și înfrigurați, cu hainele boțite și stropite de noroi, împerecheate la întâmplare. Mirosea a blană udă (cei mai mulți purtau căciuli) și a tutun umezit. Când am dat mâna pe rând, unul singur mi s-a părut aparținând altei categorii decât ceilalți, mai puțin obosit, mai puțin ud, îmbrăcat într-un nepotrivit de elegant costum de vânătoare: cizme, vestă, harnașamente de piele fină, moale, în culoare naturală și etichete celebre, puse la vedere. De altfel, chiar și fără acele etichete, deferența pe care i-o arătau cu toții trebuia să mi-l indice în el pe superiorul ierarhic. Era – am dedus – venit din capitală pentru a conduce operațiunile de salvare a insulei.

M-am așezat lângă sobă pe mormanul de tuleie, cu pixul în mână și carnetul pe genunchi. Dar nu puteam fi atentă. După frigul din timpul nopții, căldura oricât de precară a sobei mă moleșea și-mi făcea atenția lunecătoare, lucioasă. Mă uitam la bărbații strânși în jurul mesei aceleia lungi (nu puteam să văd dacă era chiar o masă sau numai niște scânduri sprijinite pe două capre), îi priveam cu atenție, dar nu reușeam să urmăresc ce spun. Cu excepția unuia sau, poate, a doi, erau oameni cu funcții mai importante, veniți de la județ, din ministere. Se vedea că nu mai sunt obișnuiți de mult cu astfel de condiții și că numai prezența unora și mai înalți în grad îi împiedică să-și manifeste nemulțumirea și nervozitatea. Erau sfârșiți, extenuați, dar nu de acea oboseală a încordării nervoase, a ședințelor și instructajelor nesfârșite, căreia îi rezistau de ani de zile, ci de o oboseală pe care o uitaseră de mult, fizică, izvorând din frig și din foame, din epuizarea fiecărei fibre, o oboseală în care fiecare celulă de carne suferă și cere odihna. Nu mai dormiseră de zeci de ore,

făcuseră zeci de kilometri prin ploaie și noroi. Îi dureau mușchii nemaiobișnuiți cu mișcarea, îi ustura pielea nemaiobișnuită cu murdăria, obrazul nemaiobișnuit să nu fie proaspăt ras. Plecat, cu evidență, de puține ore de acasă, cu reacțiile netocite și frazele încă prefabricate, noul sosit le vorbea privindu-i cu superioritatea instinctivă a celui ce se simte bine în propriul său trup, curat și proaspăt, în fața bolnavului care se știe murdar și mirosind urât. Iar ei rezistau, supuși și respectuoși, acelei priviri pentru că știau că, la rândul lor, vor putea să-i privească cu aceeași inflexibilă superioritate pe cei ce le așteptau hotărârile afară în ploaie, supuși...

Vorbea despre strângerea forțelor, despre neprecupețirea efortului, despre concentrarea tuturor resurselor, despre salvagardarea realizărilor, afară ploua în continuare, din când în când își frecau ochii și fețele nerase ca să se țină treji, vântul făcea pereții barăcii să vibreze într-un fel aproape emoționant și, deși mă aflam pentru prima oară acolo și nu-i mai văzusem niciodată pe oamenii aceia, totul mi se părea cunoscut, privit, auzit și zadarnic, parcă totul mai fusese cândva și fusese degeaba, iar eu eram obosită de moarte să tot văd și să tot ascult, să tot însemn în carnețele și să tot transcriu pe curat. Și, deodată, în timp ce frazele continuau să curgă în felul știut și ploaia continua să cadă și vântul să bată, m-am gândit ce-ar fi ca Dunărea să fi desprins între timp insula și să o fi împins încet la vale, cu tot cu baraca, și cu soba, și cu mănunchiul de tuleie, și cu masa lungă de scândură, și cu fața de masă roșie pătată de cerneală și arsă de țigări, și cu bărbații din jurul mesei care ascultau frecându-și obrazurile nerase, și cu cel ce le vorbea odihnit, și cu mine, cea care notam aceleași și aceleași vorbe, ce-ar fi ca totul să fi pornit de mult fără să ne dăm seama, fără să bănuim măcar...

Apoi au urmat propunerile.

Problema concretă era de fapt aceea a consolidării malurilor în așa fel încât să reziste viiturii, anunțate peste mai puțin de douăzeci și patru de ore și a cărei putere de distrugere era foarte greu de evaluat, ceea ce făcea ca, logic, să fie presupusă enormă. Apele care aveau s-o formeze, vărsate din Someșuri, Crișuri și Mureș, aveau deja la activul lor orașe și sate inundate, uzine și poduri distruse, ogoare acoperite; coborau spre mare strânse în aceeași albie care nu le mai încăpea și nu mai putea să le țină în frâu. Iar în calea lor era această insulă construită, făcută, nu născută, această insulă pentru care se plătiseră

vieți și care își plătise datoriile în porumb, această insulă-simbol care trebuia salvată pentru a se arăta că nu fusese în zadar. Desigur, țărmurile, din care apa cu fiecare val mușca îmbucături de pământ, trebuiau întărite cu ceva solid, cu bolovani de piatră, sau cu stâlpi de lemn, cu drugi de fier, cu beton armat, și totul în mari cantități, în cantități inexistente.

– Singurul element de care dispunem la discreție este elementul uman, spuse la un moment dat unul dintre bărbați, începând să prezinte efectivele care se găseau în insulă.

Și, deși expunerea lui avea ceva aberant, ca și cum ar fi pierdut din vedere obiectul discuției și s-ar fi referit la un război adevărat, la o bătălie militară împotriva apelor, ca în vechile practici magice de supunere a naturii, era prima pe care puteam s-o urmăresc, vorbea lapidar despre ceva concret, înțelegeam ce spune fără nicio greutate, fără plictisitorul efort al dezghiocării ambalajului netrebuit de cuvinte.

Nu aveau nici timp, nici posibilități de transport pentru uriașele cantități de materiale care ar fi fost necesare lucrărilor de consolidare. Nu se puteau baza decât pe materialele existente în insulă. Iar în insulă nu se găseau decât tuleie pe jumătate putrezite de porumb și barăcile, vechi și ele, deși fuseseră la vremea lor foarte solide.

– Hă, hă, și încă ce solide, râse absolut straniu cel ce mă trezise, declanșând printre ceilalți o reacție destul de curioasă: unui zâmbiră ambiguu, alții se foiră cu ochii în pământ, iar cel în costum de vânător se încruntă vizibil, bătând cu creionul în masă și cerând mai multă responsabilitate în asemenea momente.

– Mai sunt plopilor, spuse cineva cu gravitate, pentru a sublinia readucerea discuției la obiect. Sunt, desigur, prea tineri, dar ar putea fi legați mai mulți la un loc și folosiți ca armătură...

O secundă am sperat că ideea nu va fi acceptată, dar apoi i-am văzut dând cu indiferență și fără prea mare entuziasm din cap.

– Nu se poate, m-am surprins strigând, ar fi păcat! Sunt prea... (și am vrut să spun *vii*, dar mi-am dat seama că argumentul n-ar fi avut niciun sens și am căutat repede un altul, mai puțin esențial, mai economic)... sunt prea subțiri! N-ar folosi la nimic...

– E adevărat, mi-a răspuns chiar cel din capul mesei – și am fost uimită de oboseala care i se citea în ton și de faptul că nu-l enervase intervenția mea –, dar suntem datori să nu precupețim niciun efort

– și era ciudat cum modulul acela de frază, trecut prin oboseală, pierdea din zădărnicie și câștiga în sens.

– Suntem datori să gândim, aș fi vrut să-i strig, dar chiar gândirea mă împiedica să mai continui. Plopii, ale căror rădăcini vii erau singura armă a țărmului împotriva apei, căzuseră, odată cu logica, la examen.

– Ar mai fi ceva, se auzi vocea care mă trezise pe șlep, și nu știu ce inflexiune specială mă făcu să mă uit cu atenție la vorbitor. Părea încurcat, ceea ce, evident, nu-i stătea în fire, dar și hotărât să se reabiliteze prin propunerea pe care nu știa cum s-o formuleze și care presimțeam că va fi extraordinară. De altfel, toți îl priveau așteptând. Ar mai fi ceva, începu el din nou după ce își dresese glasul, ceva... știți... mă iertați... poate că ar fi mai bine... în cadru mai restrâns... dacă îngăduiți...

Se creă o oarecare confuzie, unii se mișcară pe scaune, alții își aprinseră țigările, alții părură a nu fi înțeleși și se interesară de la vecini, ce voise să spună, cu toții aveau aerul vag jignit, ceea ce dădu naștere unei mici rumori, pe care cel mai înalt în rang o interpretează ca o slăbire a propriei autorități.

– Ce cadru restrâns, tovarășe? Nu e destul de restrâns? Ce secrete putem să avem unii față de alții? Suntem cu toții tovarăși vechi, oameni cu experiență, nu avem nimic de ascuns! Spune ce ai de spus, că nu avem timp de pierdut. Trecem prin momente grele și nu avem dreptul să precupețim niciun minut...

Se montase în timp ce vorbea și, de enervare sau poate din dorința de a schimba ceva, înlocuise în fraza dată cuvântul *efort* prin *minut*. Se vedea că omul îi este – ca și mie, de altfel – antipatic, dar acesta nu-și pierduse cumpătul, deși regreta vizibil că începuse să vorbească; stătea cu ochii în pământ și aștepta să se consume rezerva de fraze a superiorului, aruncându-mi o dată sau de două ori câte o scurtă, foarte scurtă privire.

Am crezut că înțeleg și m-am ridicat. Politețea a fost întotdeauna mai puternică decât mine. Și, culmea, am simțit că roșesc.

– Știți, eu ar trebui să vizitez insula, am spus, mai am atâtea de văzut... Am stat oricum prea mult aici... Vă mulțumesc pentru căldură...

Dar cel în haine de vânătoare era un cavaler:

– Dar nu era vorba de dumneavoastră, tovarăşa. Dumneavoastră sunteţi aici reprezentanta presei centrale şi aveţi dreptul să cunoaşteţi totul pentru a-i putea informa pe oamenii muncii despre eforturile depuse fără precupeţire pentru salvarea...

– Da, am spus eu, dar, pentru a putea scrie, trebuie să văd cu ochii mei, trebuie să vizitez insula...

N-aş putea să spun de ce mă încăpăţânam să plec. Aş fi fost curioasă să aflu propunerea, pe care o bănuiam neobişnuită, dar pe care, nu ştiu de ce, o presimţeam periculoasă, îngrozitoare. Mi se părea că nu aveam decât de câştigat renunţând să o aflu şi, în acelaşi timp, că sunt ruşinos de laşă procedând astfel. Mi se întâlniseră ochii cu cel ce nu aştepta decât să ies pe uşă pentru a o rosti şi îl simţisem victorios, aproape recunoscător, iar această supunere a mea, această cooperare a mea tacită cu el o simţeam nedemnă şi umilitoare.

– Desigur, spunea în timpul acesta cel cu rangul înalt, fără să intuiască nimic şi puţin jignit de refuzul meu de a-i fi acceptat protecţia cavaleriească, desigur, vă va conduce cineva oriunde doriţi...

Şi, într-adevăr, un tânăr pe care nu-l observasem în baracă până atunci, în orice caz nu stătuse la masa de şedinţă, îmbracă o manta cauciucată, pregătindu-se să mă însoţească. Avea o figură deschisă şi care ar fi fost chiar plăcută dacă nu ar fi avut întipărită pe ea o prea mare dorinţă de a fi simpatică, ca şi cum şi-ar fi interpretat propriul său rol, dar într-un fel exagerat, şarjat, care îi scădea din autenticitate.

Continua să plouă. De altfel, era o mişcare atât de continuă, încât, dacă n-ar fi fost hainele care se îmbibau de apă în cel mai scurt timp, cred că aş fi încetat să o mai observ. Am pornit spre interiorul insulei, de-a lungul barăcii.

– Zmârcea cunoaşte resursele insulei, spuse cu zâmbetul său de băiat bun însoţitorul meu, a fost aici de la începutul începutului, şi mă privi ca şi cum ar fi vrut să suplinească astfel o explicaţie mai complicată; dar eu nu mai voiam să ghicesc şi să contribui la dezlegarea sub sau semiînţelesurilor.

– Ce început? am întrebat.

– Păi, începutul... Pe vremea când nu era decât stuf! şi râse din nou, ca de o glumă.

Continuam să mergem de-a lungul barăcii. O stradă nesfârşită formată dintr-o singură baracă. Sau poate erau mai multe, dar, abia se termina una, că începea cealaltă.

– Ce stuf? am întrebat.

– Ei, parcă dumneavoastră nu știți... înainte de a se face insula propriu-zisă... Nu știți că așa se spunea, „la stuf”... Când erau ceilalți...

– Care ceilalți? am întrebat.

– Ceilalți, cei cu barăcile... Erau ținuți aici, în barăcile astea...

– Cine-i ținea?

S-a uitat la mine să vadă dacă nu cumva îmi băteam joc de el. Dar nu, eram serioasă. Foarte serioasă. Începea să se enerveze și nu știa dacă își poate permite.

– Dumneavoastră pe ce lume ați trăit? spuse alb și dezorientat, încercând să mă clasifice, să se lămurească.

– Lumea din ziare, am răspuns eu și am izbucnit imediat în râs de amestecul de stupoare și de admirație care i s-a citit în aceeași secundă pe față.

Era foarte încântat de gluma mea. Credea că l-am dus.

Acum, că-i venise inima la loc, continua să vorbească, în timp ce cotisem și înaintam printre alte barăci, perpendiculare pe prima.

– Zmârcea a lucrat încă de pe vremea aceea aici. Cred că era cam șef sau așa ceva, oricum, mult mai șef decât astăzi, când nu-i decât un fel de ajutor de băgător de seamă. De fapt, lumea zice că-i cam într-o dungă.

– De ce? am întrebat.

M-a privit să vadă dacă nu încep din nou, dar s-a liniștit și mi-a răspuns serios:

– Nu știu, despre toți cei care-au lucrat pe vremea aceea aici se spune că sunt puțin nebuni.

Nu-l mai ascultam. Îmi dădusem seama de ce mi se păruse cunoscut personajul care mă trezise pe puntea șleului. Nu-l mai văzusem. Și nu semăna cu nimeni dintre cunoștințele mele. Aparținea însă unei categorii pe care o știam, a cărei existență mă marcase încă din copilărie și pe care o recunoșteam oriunde și sub orice formă.

– ...De fapt, eu cam bănuiesc ce voia să propună nea Zmârcea... continua să pălăvrăgească însoțitorul meu.

Din barăci începuseră să iasă soldați care se încolonau îndreptându-se spre țarm. Locul fiecărei cizme în noroi rămânea adâncit, ca un mic puț din care părea să izvorască apa. Îmi trecu prin minte că s-ar putea să fie chiar Dunărea, urcată până aici, atacând din interior,

de dedesubt, pământul nesigur. Ajunsesem la capătul satului de bărci.

– Cine stătea în ultimul timp în ele? l-am întrebat pe băiatul care se opri din vorbă, dându-și seama că nu-l ascult.

– Păi, primăvara tractoriștii, după aceea paznicii geaseului și toamna cei care vin la cules porumbul: studenții sau armata. Vreți să mergem mai departe? mă întrebă cu un fel de codeală.

– Unde?

– Păi, unde v-am spus: la groapă.

„Ce groapă?“, am vrut să întreb, dar mi-am dat seama că l-aș fi jignit. Cu siguranță îmi spusese, dar nu fusesem atentă. Am încuviințat. Am mai mers. Cred că ploua mai tare sau pur și simplu, din cine știe ce motiv, simțurile mele deveniseră mai ascuțite. Însoțitorul meu se opri.

– Aici e.

– Ce? întrebai, pentru că nu vedeam nimic.

– Groapa.

– Ce groapă? nu mă mai putui reține să întreb, chiar cu riscul de a-i părea zăpăcită cu totul.

– De care v-am spus și după un timp adăugă: comună. Îi pierise cheful de vorbă. Și, după încă un timp, mai spuse: Cam pe-aici.

– Nu se știe chiar exact? întrebai eu aproape în șoaptă, deși nu vedeam nimic, cu excepția pământului îmbibat de apă, acoperit de bălți mari, aproape unite între ele. Nu s-a pus niciun semn?

– Nu... ba da... vreau să spun că era un fel de ridicătură... dar acum, cu apa asta... de fapt au cam început să iasă la suprafață...

De fapt, între două bălți parcă... M-am întors să plec, smulgându-mi cu spaimă și grabă ghetetele din nămol, ca și cum m-aș fi temut să nu mă tragă în jos, mai adânc.

– ...Cred că la asta se referea Zmârcea, încheie băiatul cu orice poftă de vorbă pierită, bucuros c-a terminat.

– Cum la asta? m-am oprit, cu toată spaima, pe loc, neînțelegând sau nevenindu-mi să cred.

– Da, adică... să fie culese... ca armătură.

M-am întors spre el, să văd dacă n-a înnebunit. Nu, părea numai foarte rușinat și grăbit.

Am mers amândoi, aproape ținându-ne unul de altul, în orice caz ajutându-ne unul pe altul atunci când lunecam, cât am putut

mai repede, înapoi, către țărm, încercând să ne depărtăm cât mai mult și cât mai repede de locul acela, de discuția noastră, de propriile noastre gânduri. „Tata a murit acasă“, îmi repetam, pentru ca nu cumva să uit și să-mi fie și mai frică. „Tata s-a întors și abia apoi a murit.“

Dunărea era de nerecunoscut. Viteza apei crescuse mult, crescuse atât de mult, încât toată priveliștea se schimbase, așa cum o melodie se schimbă cu totul când o asculți pe o altă turație.

– Cât mai este până la viitură? i-am strigat băiatului de care mă țineam cu amândouă mâinile ca să rămân în picioare, în vântul ce bătea cu un fel de dușmănie isterică, furios că nu mai are ce smulge, că nu are în ce se poticni.

– Vreo cincisprezece ore, îmi urlă el în ureche, dar vântul duse vorbele în direcția opusă și le auzii de undeva, de foarte departe. E anunțată numai la noapte, spre dimineață.

Cincisprezece ore? Dar aici totul părea să fie gata pentru a exploda din minut în minut. Plopii nu mai existau. Vremea începea să-și aburească și să-și umfle contururile. Cât putusem sta în interiorul insulei ca să fie tăiați toți plopii între timp? Mă simțeam vinovată, ca și cum prezența mea ar mai fi putut salva ceva, ca și cum absența mea fusese prin ea însăși o sentință. Din flăcările lor lunguiețe și verzi, pâlpâitoare în vânt, nu mai rămăseseră decât niște cioturi neînchipuit de subțiri și de fără apărare. Pentru că (da, asta era culmea!), așa decapitați și cu gâturile golașe dezvelite din când în când de val, nici acum nu păreau morți, ci numai încă mai fragili și mai lipsiți de apărare. Crengile, aureolate de spuma încă foarte verde a frunzelor, formau pe țărm un morman imens din care soldații legau grăbiți fascii firave și le treceau mai departe spre apă.

Abia atunci am observat. De fapt, nu vedem niciodată decât ceea ce ne imaginăm dinainte c-am putea vedea. Și cum aș fi fost în stare să-mi închipui scena care exista lângă mine, sub ochii mei, fără s-o bănuiesc, și pe care o dezlegam acum, ca într-un rebus al groazei, din peisaj? În apă, de-a lungul malului, așezați la mai puțin de un metru unul de altul, se înșirau soldații. Frigul și oboseala le dăduseră o culoare cenușie ce nu se mai deosebea prin nimic de cea a apei care le ajungea până la subsuori și de cea a apei care curgea peste ei din norii coborâți până deasupra creștetelor lor încărunțite de mâl. Spre deosebire de plop, nu mai păreau vii de foarte de mult, nu trezeau

compasiunea, ci bocetul. De când stăteau acolo? Trecusem pe lângă ei, fără să-i observ măcar, atunci când coborâsem de pe șlep, plină încă de amintirile și visele nopții și îndreptându-mă spre frazele sosite cu mari sacrificii până aici, dintre care unica pe care o înțelesesem era „singurul element de care dispunem la discreție este elementul uman”? De când stăteau acolo cu degetele încheștate în pământ, sprijinind cu propriile piepturi pământul orgolios și artificial al insulei? Cei de deasupra le dădeau fasciile firave de crengi de plop și poate materialul mai solid și mai inflexibil pe care îl propusese zelul atât de imaginativ al veșnic prezentului Zmârcea. Dar toate aceste iluzorii armături erau zidite sub apă, la temelia acestei țărâne străine, aduse de-aiurea și încăpățânându-se să se sudeze cu sânge aici. Ceea ce se vedea peste furia mereu crescătoare a valurilor erau numai capetele lor încărunțite de nămol și umerii lor cenușii, ca de morți. Cadavre de vite înecate se rostogoleau umflate pe lângă ei, trunchiuri frânte de arbori amenințau să-i strivească, se depuneau gunoaiele peste trupurile lor și spuma epileptică a firii jignite îi troienea. Dar ei nu se mișcau. Poate muriseră într-adevăr și numai cine știe ce inerție a neființei îi făcea să mai sprijine, împotriva naturii, pământul acela sfruntat...

Am căzut în noroi, doborâtă de vânt, gata să fiu smulsă, încheștându-mi, la rândul meu, degetele în țărâna aceea disprețuită și falsă, dar singura care-mi rămăsese, țărâna aceea despre salvarea căreia venisem să scriu. Vântul îmi smulgea hainele ude, plesnindu-mă cu ele peste obrajii năclăiți de nămol, ploaia scurgea ultimele resturi ale cerului peste mine și inepuizabile fraze se buluceau ca niște zoaie călduțe din barăci, pe când eu întindeam oase de părinți și ramuri de plop tinerilor morți care sprijineau într-un eroic efort, ca niște statui răstignite, pământul și mă gândeam că poate e numai un coșmar, fără îndoială un coșmar; dar aș fi preferat să fie unul mai impersonal, mai exotic, să se petreacă în cine știe ce îndepărtat și indiferent tărâm, „poate chiar Parisul”, în care să sufăr numai în numele meu și, mai ales, pe care să nu fiu datoare să-l descriu...

CEL VISAT

Faptul că valurile cuprinseseră plaja întreagă și se sfârâmau acum, modeste încă, de treptele falezei, schimbase, desigur, într-o asemenea măsură înfățișarea, cunoscută de vara, a locului, încât nu aveam de ce să mă mir că nu mai recunoșteam nimic. Mergeam de-a lungul țărmului înalt, cu fața întoarsă spre mare și picioarele înfundate în troienele spulberate inegal, ajungându-mi până la glezne, până la genunchi, până la coapse sau, dimpotrivă, lăsând să se vadă, la o pală mai radicală de vânt, desenele estivale ale pavajului. Marea, ieșind furioasă din ceață, se spărgea mai întâi de trunchiurile încălcite ale digului. Apoi, înspumată de obstacol, trecea mai departe, împleticindu-se uimită printre relicvele derizorii ale plajei: plase de volei, devenite rigide de ger, pe care algele atârnav ca niște bărbii învechite de recuzită teatrală, iar țințurii de gheață sărată scoteau la anumite mișcări mai gingașe ale vântului sunete lungi, artificiale, nefirești; mari umbrele de stuf, pălării rotunde înfipite cândva pe picioare înalte, răsturnate acum sub greutatea zăpezii în poziții lubrice și atitudini grotești; arhitecturi derizorii din plastic și sticlă, chioșcuri de răcoritoare, grătare de mititei, balustrade grațioase, acoperișuri colorate ieșeau ici-colo impudice, batjocorite de vânt. Pe deasupra, în ceață, aer și cer, nevinovați pescăruși se roteau sau se așezau să se odihnească, țipau agitați sau tăceau nemișcați cu un ochi închis și celălalt rotund și placid, contemplându-se parcă, nehotărâți încă asupra propriului statut: când mesageri ai furtunii, când găini. Mergeam cu fața întoarsă spre mare și nu pot să spun că nu-mi plăcea acel peisaj al deriziunii, nelipsit de un fel de măreție a batjocurii și a umilinței. Și nu pot să spun că nu mă simțeam bine înaintând, împinsă de viscolul bătându-mi din spate, spre capătul falezei care se încheia brusc printr-un gard de sârmă, dincolo de care – în spatele unei cortine impenetrabile de tufișuri – începea zona interzisă. La drept vorbind, acesta a fost primul lucru pe care l-am recunoscut. Existența zonei interzise era trăsătura de unire, țâțâna în care se

zbăteau, ca niște uși date de perete, cele două înfățișări ale acelui țărm: peisajul hibernal, măreț și necunoscut, și plaja colorată, mângâioasă, topită de caniculă. M-am întors, bineînțeles, așa cum făceam și vara – când cărarea lunii pe mare era întreruptă de fiecare dată brutal de gardul prelungit absurd, peste nisip și apoi până departe, dincolo de geamanduri, în apă – și cred că atunci, în clipa răsucirii chiar, în momentul în care am început să înaintez pe propriile mele urme, cu viscolul de data aceasta bătând dezlănțuit din față, m-am întrebat ce caut acolo. De altfel, urmele nu mi se mai vedeau deloc, dispăruseră cu desăvârșire, fuseseră șterse fără menajamente de zăpadă și vânt, iar această dispariție, deși explicabilă și neconținând nimic misterios, mi-a apărut deodată ca o sfidare, ca o anulare de principiu a prezenței mele, ca un suport logic întrebării, devenite deodată neliniștitoare, fără nimic retoric în ea: ce căutam și mai ales cum ajunsesem acolo?

Memoria mea nu se întindea mai mult decât ceea ce am povestit până aici: marea cuprinzând plaja, viscolul, înaintarea de-a lungul falezei, zona interzisă. Iar acum urmele materiale ale acestei infini-tezimale istorii le descopeream șterse înainte ca ele să fi dispărut și din conștiința mea. Dar nu cumva înainte mai fusese ceva, altceva, alte amintiri poate la fel de neînsemnate, ale căror urme au fost șterse cu grijă, au dispărut cu totul, nu numai din nămeți, ci și din mine însămi? Bineînțeles că înainte a trebuit să fi fost altceva, un rost, un sens, o întâmplare care să mă fi adus aici, care să mă fi făcut să vin. Dar nu-mi aminteam nimic, totul începea în mintea mea cu imaginea mării maronii, cuprinse de ceață, cu franjuri murdare de spumă înghețată pe țărm, cu imaginea mării străine, recunoscută numai grație acelei neschimbate interdicții care mă întorsese din drum, purtându-mă împotriva viscolului dușmănos și a întrebării din ce în ce mai înalte: cum am fost adusă aici?

Vântul, bătându-mi cu putere în față, mă împiedica aproape să respir, fulgii proiectați cu viteză îmi înfingeau în obraz minusculii lor zimți, ochii, neînchiși de spaima de a nu păși în gol, mă usturau și lăcrimau abundant cu lacrimi aproape reci, pe care numai fierbințelea nesănătoasă a obrajilor le împiedica să înghețe; de două sau de trei ori am căzut în genunchi și cred că n-aș mai fi avut putere să mă ridic dacă nu mi-aș fi adus aminte – o amintire nu de acum, ci mult mai

veche, din vară – că nu mai am mult până la acea falie dincolo de care, urmând linia țărmului, începeau marile hoteluri și prin râpa, îmblânzită vara de iarbă, a căreia puteam să părăsesc marea și viscolul dement ce părea că vrea să o despartă de pământ. Am reușit să ajung târându-mă aproape – pentru că, odată căzută, vântul nu-mi mai permitea să mă ridic –, înaintând prin zăpadă ca printr-o apă mai densă, care nu mă lăsa să lunec, dar nici să mă scufund. Totul semănase cu un coșmar: înotul meu disperat și ridicol, vârtejurile ninsorii în care începuseră să se amestece și pescărușii mutându-și cu câteva zeci de metri placiditatea amenințătoare deasupra mea și mai ales vuietul care nu era numai al mării, ci și al viscolului, urlet al apei și urlet al uscatului încheștate într-o animalică, bucuroasă concurență. Totul semănase cu un coșmar pe care l-am descoperit, mirată și înspăimântată, abia în clipa în care s-a răsturnat fără nicio tranziție în vis. Eu însămi mă rostogolisem pe taluzul îmblănit de nea, hotărâtă să mă îndepărtez cât mai repede de curenții isterici ai coastei și de vacarmul valurilor ciobite de dig. Spre surprinderea mea, încă înainte de a mă opri din rostogolire s-a făcut liniște, ca și cum aș fi depășit fără să-mi fi dat seama bariera dincoace de care viscolul și marea nu mai aveau acces. Ninge deodată blând, cu fulgi mari, într-o tăcere pe care ecoul apei – nefiresc de depărtat și de muzical – o sublinia încă, dar această atât de bruscă pace, la fel de anormală ca și zbuciumul răvășitor de mai înainte, mă înstrăina de cadrul labil și rău intenționat cu care nu aveam legătură și în care, evident, nu puteam să am încredere. M-am ridicat cât am putut mai repede, grăbită să mă îndepărtez de mare și să lămuresc într-un fel această aventură fără noimă. Am urcat în fugă aproape costișa scurtă de la capătul căreia începea aleea mărginită de plop, tăiată printre vilele speciale. Da, acum recunoșteam totul, deși totul era altfel decât vara. Totul era acoperit, rotunjit de zăpadă, totul era alb și zăvorit, pustiu. Piscinile umplute pe jumătate de zăpadă își arătau cu gingășie jumătatea goală, cu pereții de faianță albastră; ceasurile solare își îngroșaseră orele cu nea, în așteptarea arătătoarelor de umbră care întârziiau să se nască. Cu rulourile trase și ușile închise, cu terasele și treptele acoperite de troiene virgine, cu brazii, meniți să le apere de soare, încărcăți de zăpadă și ramurile învinse festiv, aduse până la pământ, vilele păreau – în mod ciudat – mai vii decât vara. Vreau să spun că păreau așa –

cu pleoapele obloanelor lăsate și păturile pufoase de omăt strânse bine în jur – niște făpturi care adormiseră zgribulite, sau poate muriseră chiar, dar niște făpturi, în timp ce vara, înconjurată de verdeață, cu ușile date de perete și ferestrele strălucitoare, prin care se vedeau mobilele elegante dinăuntru, nu erau decât niște clădiri.

Cu cât înaintam mai mult, cu atât îmi dădeam seama că eram absolut singură într-o localitate complet pustie, intrată în hibernare, din care locuitorii migraseră spre alte anotimpuri. Nu mai fusesem niciodată atât de singură. Nici atât de pierdută. Am întors capul și mi-am văzut urmele nespuse de clare prin zăpada neîncepută peste care nu mai bătea niciun strop de vânt. Dar nici ele nu-mi erau de vreun folos: complicate și ermetice, ele păreau un mesaj scris într-o limbă necunoscută și al cărui sens nu aveam cum să-l pricep. Cu cât le priveam mai mult însă, cu atât mă convingeam că era vorba despre un mesaj. Totul se petrecea ca în vis. Convingerile, sentimentele și faptele chiar nu aveau nevoie de argumente și cauze, ci izbucneau și dispăreau fără explicații și fără motive, deși nu fără intensitate. Cu cât mergeam, cu atât mesajul pe care tălpile mele savante îl scriau în zăpadă devenea mai complex și mai greu de descifrat, și, dacă eu eram autorul, cel puțin aparent, al acelui text ciudat – amenințare poate, sau numai punere în gardă, sau, și mai probabil, și mai înnebunitor, indicație asupra felului în care puteam să evadesc din acest peisaj și din această aventură –, atunci nu cred să fi existat de la începutul lumii un autor mai intimidat și mai neputincios în fața propriei sale opere. Continuam, deci, să înaintez, și, înaintând, zăpada părea să crească, urmele mele erau acum adânci și, ca să mă smulg dintr-una pentru a mă împlânta în alta și a o crea, trebuia să fac un salt ușor în aer, ca un zbor scurt, care nu-mi cerea însă niciun efort, ci, dimpotrivă, îmi dădea un fel de mică euforie. De altfel, odată cu zăpada creștea și singurătatea. În mod evident, pe cât mă depărtam de mare (ființa, prin excelență, amenințătoare, desigur, dar vie, *în viață!*), pe atât singurătatea mea creștea, mă înfundam în singurătate, înaintam cu salturi ușoare și urme semnificante chiar spre inima albă a pustiului pe care nu fusesem în stare să mi-o reprezint vreodată, dar spre care – euforia fără tăgadă care mă cuprinsese mi-o dovedea cu prisosință – tinsesem întotdeauna. Eram fericită, deci, o fericire puțin ireală, desigur, dar indubitabilă și, ceea ce era cu adevărat ciudat,

eram și foarte înspăimântată în același timp. Vreau să spun că o mică parte din conștiința mea rămăsese în afara acestor bizare întâmplări și senzații și nu înceta să se întrebe asupra rosturilor aventurii și trecherilor atât de nemotivate de la efort la plutire, de la vacarm la tăcere, de la coșmar la vis. Pentru că, de fiecare dată, aici, la acest cuvânt se opreau întrebările și supozițiile. Cu evidență, totul se petrecea ca în vis. Și bucuria, și spaima, și frumusețea, și mesajele esențiale, și plutirea, și pustietatea, toate semănau visului, toate păreau împrumutate din recuzita lui. Semănau? Păreau? De cât timp am avut nevoie ca să înțeleg că ele erau chiar vis? De când evoluam prin această ficțiune ca să înțeleg, în sfârșit, că ea nu este decât plămuierea unui somn, elucubrația unei minți? Fără îndoială, odată această revelație produsă, această ipoteză admisă, totul începea să se lege și totul se explica. Visul începuse cu acea înaintare pe faleză, cu viscolul bătând din spate și capul întors spre plaja batjocorită de iarnă, deci nu aveam cum să știu ce fusese înainte, pentru că înainte nu fusese nimic, adică nu fusese *încă*.

Visul a început numai atunci și poate nici somnul care îl izvora nu fusese mai vechi, încât a întreba mereu ce a fost și mai înainte era ca și cum aș fi întrebat ce fusese înainte de începutul lumii. Nici măcar întrebarea „Ce căutam acolo?” nu mai avea vreun rost, iar în ceea ce o privește pe cealaltă, „Cum ajunsese acolo?”, răspunsul ei era atât de clar, încât nici nu mai merita să o pun. Totul nu era decât un vis, iar eu însămi numai personajul său principal. Cred că această descoperire simplă a naturii mele și a esenței lumii pe care o străbăteam m-a liniștit la început și mi-a dat acea intensă stare de contemplație care se poate atinge numai în momentele de maximă securitate spirituală și fizică, atunci când, nici trupul, nici sufletul nemaisimțindu-se supuse vreunei amenințări, ele își pot permite să-și atrofieze toate celelalte simțuri în beneficiul privirii, să-și reducă toate funcțiile la puterea de a vedea. Nu eram decât personajul unui vis, dar eram conștientă de propria mea definiție și de neobișnuitele posibilități de care dispuneam, vreau să spun că eram personajul unui vis capabil să contemple visul al cărui obiect era. De fapt, nu era prea mult de completat: iarnă, mare, tăcere, zăpadă. Și singurătatea. Singurătatea de care aveam senzația că mă apropii mereu, ca și cum nu ar fi fost o stare, ci un loc anumit pe care puteam să-l ating, cum

aș fi putut să ating Polul Nord, de pildă. Pe mii și mii de kilometri pătrați, e o climă polară, dar există un singur punct care, teoretic, este Polul Nord. Și, chiar dacă punctul acela nu se deosebește practic de milioanele de puncte mai mult sau mai puțin apropiate de el, exploratorii și-au riscat, și de multe ori și-au pierdut, viața numai pentru a-l atinge. Ei bine, să zicem că visul acesta era o explorare a singurătății, iar eu, unul dintre acei fanatici și curajoși exploratori. Cel mai greu mi-ar fi fost însă să stabilesc ce risc. Ce poate risca, în cel mai rău caz, personajul unui vis? Ce puteam păți eu, m-am întrebat în glumă – dacă umorul poate să facă parte dintr-un vis – în timp ce-mi scuturam în creștet aripa încărcată a unui brad și priveam cum zăpada dislocată se mișcă prin aer încet, leneșă sau numai somnoroasă, amânând să atingă pământul. Și, pentru că timpul plutirii se prelungea nefiresc, dilatat și supraexpus în lumină și nea, mi-am spus din nou – pentru a câta oară? – „e ca în vis” și n-am avut de gând să mă mir. Dar, înainte de a-mi pune în aplicare intenția de a nu mă mira, înainte chiar de a termina să-mi spun – pentru a câta oară? – că totul se petrece ca într-un vis, mi-am dat seama că într-un vis important nu este cel visat, ci acela care visează. Iar, odată ideea venită și având în vedere că nu exista nici cea mai mică îndoială că cel visat eram eu, nu-mi rămânea decât să încerc să stabilesc cine era visătorul, cine era cel care, dormind, îmi conducea prin capriciile somnului său destinul și de a cărui tresărire somnoroasă de pleoapă atârneau viața și moartea mea? Întrebare retorică, cu răspuns necunoscut și aproape indiferent, pentru că, atâta vreme cât nu eram eu însămi tiranul adormit, oricine ar fi fost acesta, soarta mea era la fel de fără scăpare. După cum se vede, la început n-am exclus posibilitatea ca cel adormit să fiu tot eu, să fie vorba, deci, de un vis obișnuit în care mă visam pe mine însămi și al cărui unic risc în cazul trezirii ar fi fost ca, deschizând prea repede ochii în lumină, să nu-mi mai amintesc nimic din ce am visat. Faptul că recunoscusem zona interzisă, gardul acela îngropat în arbuștii de la capătul falezei, că-mi amintisem de existența acelei râpe înainte de începerea marilor hoteluri, pleda oarecum în sprijinul acestei supoziții optimiste și firave. Pentru că în sufletul meu de neînsemnat personaj de vis ceva îmi spunea că puterea mea se întinde numai de la o frontieră la alta a visului, de la clipa în care am început să străbat faleza cu fața întoarsă spre mare și până la clipa – pe

care încă nu o cunoșteam – când cel ce mă visa se va trezi sau își va schimba doar pentru o clipă poziția somnului, o fracțiune de secundă numai, suficientă să mă supprime, destul pentru a mă stinge, cufundându-mă în magma letargică a creierului său. Între aceste granițe se situau posibilitățile și inițiativele mele obsesiile și sentimentele de care eram capabilă, ambițiile și iluziile pe care voiam să mi le permit. Eram visată de cineva și toate circumstanțele visului erau stabilite de umorile acelui personaj atotputernic pentru mine, dar care cine știe dacă nu depindea, la rândul său, de reveria sau coșmarul unui alt somn și mai adânc. Până și acele biete elemente ale recunoașterii – zona interzisă, râpa de la capătul taluzului –, știute dintr-un timp anterior, dintr-o vară, nu erau decât moduli premeditate ale scenografiei care trebuia să-mi ofere nu numai peisajul în care să evoluez, ci și amintirile care să-mi dea iluzia unui destin. Continuam să înaintez prin zăpada tot mai adâncă, începusem chiar să înot prin zăpadă, grăbită deodată, știind cât de scurt este spațiul unui vis și că, printre atâtea coordonate prestabilite, *de mine* depindea totuși să realizez ceva în această atât de discutabilă și efemeră existență. Iar ceea ce voiam eu – toate datele dinainte fixate ale visului nu-mi lăsau decât posibilitatea acestei ambiții – era să ating, în atât de infimul timp pe care îl aveam la dispoziție, centrul absolut al singurătății. S-ar fi putut, desigur, ca el nici să nu existe, dar singura mea șansă de realizare era să mă conving de existența sau neexistența lui.

Acum, după ce am făcut-o, după ce am văzut tot ce se putea vedea și m-am încărcat până la vinovăție de acele descoperiri pe care nu mai pot să le las să înceteze odată cu somnul al cărui vis îl trăiesc, mă întreb dacă n-ar fi fost mai înțelept ca atunci, înaintea obsesiei – în clipa în care am înțeles că nu sunt decât personajul unui vis și am încetat să mă mai preocup de dezlegarea mesajului pe care îl însemnam fără să vreau pe zăpada aleii sau de orice altă posibilitate de scăpare din acea aventură căreia îi căutam o explicație și un rost –, să mă fi întins cuminte în zăpadă și, cu auzul lăsat în voia mării mereu vorbărețe și cu ochii pierduți în norii sprijiniți pe ultimele ramuri ale copacilor, să aștept – împăcată cu propria-mi condiție și chiar amuzată puțin de atât de derizoriul și elementarul mecanism universal – clipa în care o tresărire din somnul care mi-a dat naștere mă va stinge la fel de ușor. E prea târziu să mă întreb, desigur, și nici nu sunt sigură

că mă mai interesează răspunsul. Tot ceea ce mă interesează acum este să găsesc o modalitate de a însemna, de a face să rămână, de a rostogoli dincolo de granițele visului, într-o existență mai reală, ceea ce am văzut eu aici. Știam că nu mi-aș fi putut propune ceva mai puțin posibil, după cum știam că sorții de a realiza într-adevăr ceea ce mi-am propus sunt aproape inexistenți. Dar ceea ce depindea de mine trebuia să fac, trebuia să încerc. Trebuia să scriu ceea ce văzusem, chiar dacă era mai mult decât probabil că hârtia pe care aș fi scris nu putea fi decât o hârtie existentă în vis, așa cum eu însămi eram un personaj existent numai în vis, o hârtie care ar fi dispărut împreună cu toate tainele înseminate pe ea, așa cum urma să dispar și eu, odată cu trezirea din somn a celui ce ne visează. Și totuși, oricât de precară era această soluție, ea rămânea singura de care puteam să dispun, rămânându-mi să sper că, așa cum există atâtea miliarde de lucruri pe care nu le înțeleg în uruitul universului, există și o cale, mai presus de înțelegerea mea, de perpetuare a adevărilor.

Am început să alerg din ușă în ușă, încercând să le deschid, sau să găsesc una deschisă, privind prin ferestrele mari – cu draperiile ambalate și făcute sul într-un fel de pachete cenușii, suspendate de colțul galeriilor – interioarele cu saltelele fără așternuturi, podelele fără covoare și mobila goală, parcă înfrigurată. Nu se putea să nu găsesc totuși o coală de hârtie, o față de masă, un cearșaf pe care să însemn. Nu se putea să nu mă audă cineva în acest univers supraviețuind totuși singurătății sale. Am început să bat cu picioarele în uși, să strig sub balcoane, să zgâlțâi coloanele teraselor, deși știam că am toate șansele, cu cât zgomotul pe care îl fac va fi mai mare, nu să mă audă cineva, ci să-l trezesc din somn pe cel ce, visând, mai ține încă suspendată această atât de puțin convingătoare realitate. Cu cât sufăr și mă agit mai mult, cu cât mă zbucium și mă zbat, risc să întrerup printr-o simplă tresărire toată această disperată încercare de a însemna totuși ceva într-o fluturare de secunde care, cu evidentă, nu înseamnă nimic. Nimic, adică mai puțin chiar decât somnul acelei ființe necunoscute care mă visează zadarnic, fără să păstreze nimic din ceea ce am gândit și am simțit eu, fără să bănuiască măcar acea incredibilă descoperire a centrului singurătății, pentru simplul motiv că, deschizând brusc ochii, va uita ce-a visat. Pentru că, iată, acum descopăr, visul este o noțiune tranzitivă numai într-o singură direcție.

În timp ce el, cel ce mă visează, îmi transmite, creându-mă, dorințele, obsesiile și frustrările sale, ideile și sentimentele sale, cât de ascunse, eu nu pot să-i transmit decât senzația nesigură și neliniștitoare că a uitat ceva, un vis sau poate mai mult. Doamne, dar dacă este așa, dacă, într-adevăr, visul nu este tranzitiv decât într-o singură direcție, de ce tot acest chin de a mă împotrivi legilor trecerii, când ar fi atât de simplu să mă supun lor? Când ar fi atât de simplu să încetez de a rezista oboselii și zădărniceii, să mă las încet spre pământ, să mă întind cuminte în zăpadă și, cu auzul lăsat în voia mării mereu vorbărețe și cu ochii pierduți în norii sprijiniți pe ultimele ramuri ale copacilor, să mă las să alunec în somn, să adorm și să visez, la rândul meu, o ființă, suspendată de tremurul pleoapelor mele picotitoare și obligată să povestească revelația centrului singurătății unor mari mulțimi visate, hotărâte să viseze la rândul lor...

PROIECTE DE TRECUT

Ceea ce voi povesti nu mi s-a întâmplat mie. Pe vremea aceea, eu eram copil și auzeam doar din când în când că li s-a întâmplat altora, fără a înțelege prea bine despre ce e vorba. Dacă mi-a rămas totuși ceva în minte din acea perioadă este cuvântul *Bărăgan*, aureolat fără doar și poate de tot ce trezește groaza în mintea unui copil, obișnuit să nu se mai sperie de balauri și zmei, de fantome și vrăjitoare, ci – mult mai misterios și tocmai de aceea infinit mai înspăimântător – de cuvinte obișnuite rostite de cei din jur cu o spaimă care, neînțeleasă și amplificată, i se transmitea și lui: *Bărăgan* era unul dintre aceste cuvinte. Altul era *a ridica*. „Cred că la noapte mă vor ridica și pe mine“, l-am auzit pe tata spunând și, fără să mi se explice, am înțeles că fusese anunțul celei mai mari nenorociri care i s-ar putea întâmpla. Apoi tata a dispărut și verbul *a ridica* a rămas pentru mine numele, nu înțelesul, acelei dispariții, semnul magic așezat ca un stigmat al recunoașterii asupra obrazului întunecat al mamei, glasului schimbat, când vorbea cu mine, al învățătoarei, ochilor plecați ai vecinilor când își strigau copiii ca să nu se mai joace cu mine. Dimpotrivă, *Bărăgan* nu era un semn, ci o reprezentare. Se spunea „Au fost duși în Bărăgan“ sau „Nu se mai întoarce el din Bărăgan“, și eu îmi închipuiam un fel de bolgie, o groapă mare în care erau aruncați de-a valma, de niște forțe necunoscute, dar nemărginit de puternice, pentru a fi pedepsiți, tot felul de oameni ale căror greșeli nu le înțelegeam și pe care toată lumea îi plângea ca pe morți. Când, mai târziu, ajunsă la ora de geografie, am descoperit cu uimire că Bărăganul e o câmpie roditoare și întinsă, nu mi-a rămas decât să admit că sunt două cuvinte fără nicio legătură între ele, a căror înfățișare este cu totul întâmplător aceeași, ceea ce nu mă împiedica să simt o lunecare rece pe spate la orice întâlnire cu nevinovatul omonim al reprezentărilor mele.

Aceeași mirare, mai curând neîncrezătoare și suspicioasă, am încercat-o atunci când am citit pentru prima dată într-un dicționar sensurile unui cuvânt care părea că înseamnă protecție, apărare, pază,

dar, deși limpezi și cu aparență de obiectivitate, definițiile dicționarului mi se păreau oarecum suspecte, ca și cum, în cine știe ce scop, ar fi încercat o deturnare ilicită a sensului adevărat și știut mai demult.

Pentru mine, cuvântul acela era o casă cu un singur nivel, foarte lungă, neobișnuit de lungă, în orașul nostru format din clădiri gospodărești și solide, cu nu mai mult de trei-patru încăperi mari și înalte, flankând poarta solidă prin care se intra într-un fel de coridor acoperit și podit, de unde câteva trepte de beton duceau în locuință, iar vederea se deschidea spre curtea cu cișmea, flori și alee din pietre de râu. Clădirea purtătoare a aceluia nume, pe care dicționarele aveau să mi-l prezinte apoi liniștitor, era altfel decât casele obișnuite și, deși veche de cel puțin o sută de ani (fusesse construită pentru cine știe ce instituție habsburgică, probabil), era atât de bine adaptată spaimei actuale, încât părea făcută pe măsura acesteia. Douăzeci sau chiar douăzeci și cinci de ferestre prelungi, cu sticla dată în vopsea de ulei albă, se aliniau de-a lungul trotuarului, cam la doi metri înălțime, dublate fiecare de câte o ferestruică cu gratii, așezată la o palmă de pământ și nu mai mare decât suprafața unui caiet obișnuit așezat de-a latul. Sticla acestor geamuri ale subsolului nu era vopsită, dar era atât de murdară, încât chiar seara, când se întâmpla ca lumina să fie aprinsă, nu se putea zări nimic prin ea. De altfel, chiar dacă prin absurd s-ar fi putut zări ceva, cine ar fi îndrăznit să privească? Locuitorii orașului aveau grijă să treacă pe celălalt trotuar cu câteva zeci de metri mai înainte și să pășească mai repede și cu ochii în pământ când treceau prin fața ei, deși – sau tocmai pentru că – toată clădirea părea nelocuită, nu se vedea nimeni intrând sau ieșind, nu se auzeau zgomote și chiar lumina care reușea să străbată prin vopseaua opacă era atât de epurată de strălucire, încât te puteai îndoi de existența ei. Și, așa cum simțiserăm cu toții, fără să ne-o fi spus cineva, că e mai bine să nu ne uităm la ea, simțisem și că e mai bine să nu-i pronunțăm numele. Încât, ca și *Bărăgan*, cuvântul acela ne obișnuise cu două sensuri, dintre care unul tronând în dicționare și indiferent tuturor, iar celălalt, pronunțat numai în gând, dar omniprezent, ca un vânt – mai slab uneori, alteori mai turbat, dar capabil oricând să dărâme totul – bătând pe deasupra copilăriei mele.*

* Acest fragment (de la „Aceași mirare...” – vezi pagina anterioară – până la „...deasupra copilăriei mele”) a fost cenzurat în ediția princeps.

Deci întâmplarea pe care o s-o povestesc n-am trăit-o eu, pentru simplul motiv că, la data desfășurării ei, eu eram încă un copil, dar ea s-a petrecut în preajma mea, cu oameni pe care i-am cunoscut înainte și după încheierea aventurii și care, deși mi-au povestit-o târziu, când eram eu însămi adult, nu m-au putut împiedica să revărs asupra ei reprezentările și spaimile în mijlocul cărora crescusem și s-o înglobez – retroactiv și abuziv chiar – evenimentelor copilăriei mele.

Povestea a început cu o nuntă. Mai precis, cu plecarea mai multor invitați, într-una din primele duminici de octombrie ale anului 195... la petrecerea din satul miresei, aflat la câteva zeci de kilometri de orașul nostru. De terminat, s-a terminat unsprezece ani mai târziu, odată cu întoarcerea la casele lor a nuntașilor sau a celor care mai rămăseseră dintre nuntașii de atunci, iar timpul înscris în această absurdă acoladă reprezintă nu numai durata întâmplării, ci însuși sensul ei. Însuși plecatul la nuntă era, de fapt, o absurditate. Chiar înaintea plecării a avut loc o discuție aprinsă pe această temă, discuție la care întâmplător asistasem și eu, pe jumătate adormită în brațele mamei care se amesteca și ea în vorbă împotriva unchiului Emil, furios că e dus fără voia lui „în vremurile astea în care numai nebunii pot să se gândească la nuntă”. De altfel, unchiul Emil a fost primul care, cu mulți ani mai târziu, după întoarcerea lor, mi-a povestit totul, chiar și acea discuție dinaintea plecării, pe care eu, evident, nu mi-o mai aminteam, dar la care el ținea minte că asistasem. Până la urmă, au câștigat femeile cu argumentele lor frivole („Îmbătrânim naibii și nu ne-am distrat și noi puțin”) și, în același timp, profunde („Nicio politică din lume n-a reușit încă să oprească oamenii să se cunune, copiii să se nască și bătrânii să moară. Dacă vrei să știi, o nuntă-i mai importantă decât toată politica voastră.”). S-au dus cu toții la nuntă: femeile îmbrăcate demodat, cu rochii dinainte de război („Cum să te duci la nuntă cu o rochie croită din baticuri vândute pe cartelă la metraj?”), și bărbații morocănoși, cu gulerele cămășilor răsfrânte peste hainele cam lăbărțate și lustruite de purtare, cu lodenele lor și ale femeilor, pentru orice eventualitate, pe mâna, îmbunați numai la gândul tulburelului care nu putea să lipsească și care avea să atenueze, desigur, mult din absurditatea acelei escapade. De fapt, nunta a început cum nu se poate mai bine. Se tăiase un porc, un vițel, nu știu câți curcani și nenumărate găini, se culesese via,

și orășenilor hrăniți cu marmeladă de cinci lei douăzeci și pâine neagră nu le venea să creadă că la sat se mai putea trăi, chiar dacă numai la excepționale ocazii, astfel. În anul care avea să urmeze și, de altfel, chiar dacă mai estompat, mulți ani mai apoi, masa aceea încărcată de nuntă, rămasă astfel încărcată și de care abia apucaseră să se atingă, a devenit coșmarul predilect al nopților. Atunci însă nu aveau cum să se gândească la coșmarurile viitoare și masa spre care se îndreptau fără grabă (nu numai prestigiul lor de orășeni sau de intelectuali îi obliga la încetineală, ci și o anumită voluptate a amânării aproape senzuale a plăcerilor care îi așteptau), în timp ce, tinere și drăguțe cum nu le mai văzuseră de mult, soțiile îi somau chicotind să-și ceară scuze că nu voiseră să vină, era o masă reală, reprezentând agoniseala pe un an a unui țăran mândru că își mărită fata cu un domn, o masă care nu-i aștepta pe ei, prietenii și colegii mirelui, decât să se așeze și să înceapă petrecerea. De altfel, vornicelul, cu o ploscă de lemn pictată cu flori roșii și legată cu panglici albe și tricolore (de fapt, din panglicile tricolore nu mai rămăsese decât un ciot, pentru că în ultima clipă cineva, mirele, se pare, considerase că e mai înțelept să fie scoase și, pentru că erau legate prea complicat printre funde și flori, fuseseră tăiate pur și simplu cu o foarfecă), urmat de mireasă – îmbrăcată în costum cu catrințe și pieptărel, dar cu lămâiță și voal alb pe cap în locul basmalei negre cu ciucuri lungi, cum purtau celelalte femei –, de mire, de nași, de șirul nuntașilor, începuse să înainteze printre șirurile de mese și lavițe, când, peste acordeonul învățătorului și peste viorile ȝiganilor, au răsunat scârțâitul violent al unei frâne bruște și pocniturile hotărâte ale câtorva portiere trântite. Chiar din primul minut nu a fost nimeni care să se îndoiască de răul ce avea să urmeze, dar nu a fost nimeni care să îndrăznească să și atingă în imaginație răul minutilor următoare. „Tot ce țin mai bine minte din acea primă parte dinaintea plecării – îmi spunea unchiul Emil – este felul în care încremeniseră cu toții în clipa intrării pe poartă a noilor sosiți: vornicelul, mireasa, mirele, nașii, nuntașii, femei și bărbați, întorși cu toții pe jumătate, cu veselia neștearsă încă de pe figură, dar cu spaima adâncindu-li-se în ochi, înțelegând înainte de a fi avut timpul s-o facă, opriți din cursul existențelor lor diverse, strânse întâmplător și pentru o singură seară la un loc și încremeniți

grotesc, ca într-un tablou vag alegoric, cu mesele încărcate de bucate triumfale încadrându-i simetric în două linii de fugă.“

Au fost în mai puțin de două ore, fără a fi cel puțin legitimați sau întrebați ce fac acolo, urcați cu toții în camioanele care opriseră cu acel spectaculos scrâșnet de frâne în fața porții, duși în cursul acelei nopți până în apropierea unei gări pe care n-au recunoscut-o, unde au fost imbarcați în niște vagoane de marfă care timp de mai multe zile (prin crăpăturile de la îmbinarea scândurilor se puteau zări cu ușurință culoarea aerului, ziua și noaptea) au lunecat și au stat, și iar au lunecat, și iar au stat, fără ca cei dinăuntru să știe încotro alunecă și de ce se opresc. Când s-au oprit a fost doar pentru a-i trece din nou din vagoane în camioane, dar de data asta prelata nu avea crăpături și nu știa dacă e noapte sau zi.

De ajuns, au ajuns într-o dimineață frumoasă, una dintre acele dimineți de toamnă limpezi și răcoroase, a căror răcoare nu infirmă zăpușeala amiezii, ci o pregătește și o pune în evidență. Au coborât din camion încet, oprindu-se fiecare o clipă înainte de a sări, clătinându-se sub lovitura luminii și apoi dându-și drumul în jos ca într-o apă al cărei fund nu se așteptau să fie atât de aproape. După ce ultimul dintre ei coborâse și, fără ca cineva să fi spus un cuvânt, camionul a plecat, au încercat să se uite în jur și să înțeleagă, dar, ca și cum ar fi uitat ceva, camionul s-a oprit câteva sute de metri mai departe, cineva a aruncat din el mai multe sape, cazmale, greble – s-au văzut numai cozile de lemn rotindu-se în cădere prin aer –, și o voce cu asprime estompată de depărtare și de uruitul motorului le-a strigat batjocoritor că li se dă posibilitatea să-și câștige singuri pâinea și le-a comunicat că nu au voie să se îndepărteze, să se apropie de așezările din jur.

Când au rămas singuri, s-au numărat încă o dată: erau nouă. Și de jur-împrejurul lor era Bărăganul. Așezările de care nu aveau voie să se apropie nu se vedeau. Tot ce se vedea erau un pâlcc de arbori – nu mai mult de câteva sute –, o fântână cu cumpănă și miriștea întinzându-se din zare în zare, într-un fel definitiv. Primul lucru pe care l-au făcut a fost să adune uneltele din locul unde fuseseră aruncate. Al doilea, să se apropie de fântână. Erau acțiuni pe care le îndeplineau instinctiv, fără să schimbe vreo vorbă între ei. De fapt, după primele ore de haos – pentru că încremenirii din prima clipă,

pe care o ținea minte unchiul Emil, îi urmasse o agitație înspăimântată, isterică, de nedescris, în care s-au strâns bagaje, s-au înălțat rugăciuni, s-a hohotit, s-a împachetat, cu țipete, lacrimi, bocete, încercări de rezistență, leșinuri –, au vorbit puțin sau aproape deloc. Zilele și nopțile drumului fuseseră acelea ale unei letargii nemaiîncercate și aproape indiferente. Avuseseră nevoie de zilele și nopțile acelea în care să nu se întâmple nimic, pentru ca obișnuințele și reprezentările despre lume, traumatizate și răsturnate deodată, să se reazeze și să reînceapă să funcționeze în alt fel, ca niște aparate cărora, amestecându-li-se piesele, li s-ar fi poruncit să funcționeze cu alte rezultate în noile asamblări. De fapt, era chiar straniu de ce nebănuită viteză dădea dovadă spiritul nostru în acceptarea schimbărilor. Nu trecuseră decât câteva zile de la întreruperea nunții, imbarcarea în camioane, vârsarea în tren, când tot ce fusese înaintea clipei aceleia – masa încărcată a ospățului neînceput, grâul aruncat peste miri la ieșirea din biserică, slujba lungă a cununiei trăgănată de preotul bătrân cu accent bucovinean, discuțiile dinaintea venirii la nuntă și, și mai îndepărtată, viața obișnuită dinaintea acestui neînsemnat episod devenit crucial – păreau nu numai pierdute într-un aproape imemorial trecut, ci și ireale, neverosimile. Cu adevărat real nu rămăsese decât legănatul scrâșnit al podelei vagonului de marfă, pe care stăteau întinși într-un fel de toropeală prin care trupurile se apărau de foame, de sete, de frig, iar sufletele se apărau de întrebări și de răspunsuri. Abia acum, în clipa coborârii din camion, în impactul acela violent cu cerul și cu lumina dimineții răcoroase și limpezi de octombrie, toropeala înțelesese că trebuie să dispară și se treziseră brusc ca să intre într-o nouă lume. O lume uimitor de simplă: un cer, un pământ, câțiva copaci, o fântână și ei. S-au numărat din nou. Nouă oameni – șase bărbați și trei femei.

Prima zi a fost o zi de inventar. Și-au cercetat mai întâi bagajele. Unii aveau geamantane, alții baloturi, dar niciunul dintre ei n-ar fi putut spune ce îngrămădisise înlăuntrul lor, ce-i căzuse sub mână și ce socotise necesar. Dar ce era ciudat și chiar amuzant – dacă umorul ar mai fi încăput printre atât de zgârcitele elemente componente ale acelei lumi – era felul în care fiecare își avea propriul său bagaj pe care îl transbordase și-l veghease tot timpul drumului, fără să-și amintească ce conținea și fără ca – în cazul celor mai mulți – conținutul

să-i fi aparținut vreodată. Atunci, în momentul întreruperii nunții, după ce li se comunicase că vor fi duși și li se spusese să-și facă bagajele, numai gazdele – tatăl și mama miresei, mireasa și, mai puțin hotărât și convins decât ei, mirele – începuseră să se învârtă buimaci și să împacheteze. De altfel, nici nu fusese absolut limpede cine va fi dus. Desigur, gazdele nu puteau spera că nu fusese vorba de ele, mașinile opriseră în fața porții lor, dar ceilalți, nuntașii, oaspeții, se aflau acolo întâmplător, puteau la fel de bine să nu fi fost acolo, încât, chiar dacă prima frază fusese formală: „Sunteți cu toții reținuți“, ea se putea referi numai la toți membrii familiei. Abia atunci când – după mai multe minute în care cu toții urmăriseră agitația lipsită de sens și de aceea aproape comică a gazdelor, neștiind pe ce să pună mâna și ce să facă – ofițerul a spus, întorcând capul spre ceilalți, nerăbdător și oarecum neglijent: „Ce stați? Faceți-vă bagajele“, s-au repezit cu toții și au început să împacheteze, îngrădind în cuverturi și fețe de masă, în pături, în cearșafuri, tot ce găseau în jur, fără să se mai gândească nicio clipă că lucrurile acelea nu le aparțin și fără să se întrebe măcar la ce or să le folosească. Dreptul de proprietate fusese înlocuit cu dreptul celui ce împacheta, și tot restul drumului bagajele își păstrasera cu strictețe apartenența și misterul. Pentru că – excepție făcând mâncarea pe care foamea o readusese în memorie și o dibuise de pe unde fusese azvârlită –, în letargia și lipsa de perspectivă a drumului, toate lucrurile acelea întâmplătoare și desperecheate apăreau derizorii și având o importanță mai mult simbolică și sentimentală: neînsemnate fragmente ale unei lumi dispărute, despre care se încăpățâneau să susțină că a existat. Abia acum, în lumina largă a miriștei pustii în care fuseseră depuși ca de un naufragiu, absurditatea bagajelor lor începea să primească un sens și în viața pe care o începeau fiecare capăt de ață primea o niciodată bănuită, uluitoare utilitate. Erau mai bogați decât credeau. Baloturile, cuferele, geamantanele, coșurile conțineau o zestre incredibil de diversă și nesperat de necesară în lipsa ei de premeditare și amestecul ei aiuritor. Perne, tigăi, scrumiere, cartofi, creioane, linguri de lemn, cămăși, câni de lut, pahare, carnețele pe jumătate scrise, cratițe, borcane, pături, catrințe, panglici, bomboane învelite în celofan, bucăți de săpun de rufe făcut în casă, mașină de ras, furculițe, lumânări de nuntă, o cutie de cremă de ghetă plină de cuie, antinevralgice, deschizătoare de conserve, perii de

dinți, hârtie de muște, o perniță cu ace de gămălie, un elefant de porțelan, un tirbușon, cearșafuri, câteva ii, mai multe costume de copil mic legate cu o panglică, un ceas deșteptător, două borcane de zacuscă întregi și unul spart și vărsat peste mai multe fețe de pernă și o legătură de lingurițe de aluminiu; o cutie de tablă cu modele orientale în care în locul fostei halvale se înghesuiau mosoare de ață, ace de cusut, iglițe, capse, cârlige, bucăți de elastic, lame vechi de ras; farfurii de tablă, blide de ceramică, o legătură de liță, o pungă cu dopuri, o cutie de cafea, o cergă, trei cojocile, mai multe bucăți de slănină, nuci, un știulete de porumb, un palton de damă, mai multe căciuli, o legătură de mărar uscat, un satâr, o broboadă mare și neagră, plușată, foarfeci de tăiat via, o seceră ruginită, ștergare, fețe de masă, o doniță, un creion dermatograf, sticlute de parfum goale, mărgеле de lemn, de sticlă și de scoici, o agendă de telefon, un disc de muzică populară; o sărăriță de lemn luată din perete, plină pe jumătate cu sare; mere, mai multe sticle cu țuică, o icoană litografiată cu Maica Domnului, un tub cu pastă de lipit, două cutii de pioane, un tub cu pastă de dinți aproape consumat, piroane, un pământuf de busuioc legat cu o panglică tricoloră, ciorapi bărbătești, pantofi cu tocuri înalte desperecheați, un triplu șteker, o biblie, un ibric; o pungă cu prune uscate, o pungă cu fasole, un furou, o cursă de șoareci, două borcane de miere, un ghiveci de flori, un felinar vechi fără fitil și fără petrol, o sticlă de sifon, o gutuie; bucăți de pânză, o toporișcă, câteva blănuri de miel argășite țărănește, un ghem de sfoară, o bucată răsucită de talpă neîntrebuințată, o anvelopă de bicicletă, nasturi, flori de mătase, cravate, câteva funii de usturoi și de ceapă, cârlige de pescuit, pantaloni, cărți de joc, portțigarete, pungulițe cu zahăr vanilat și praf de copt, șuruburi, macaroane, o cute, o sticluță cu esență de rom, celofan, pahare, șervețele, ace de siguranță, scobitori, sârmă, stafide, chimen. „Numai privind adunătura aceea – îmi povestea unchiul Emil – am înțeles cât de pierduți, cât de lipsiți de apărare și sprijin am fi fost fără nebunia ce ne făcuse să îngrămădim în pături și cearșafuri tot ce ne căzuse sub mână, lăsând instinctul înnebunit de frică să strângă și să imagineze o arcă a lui Noe a obiectelor, oricât de neînsemnate și derizorii, dar dând la un loc o măsură și o imagine a civilizației care ne expulzase, așa cum cioburile de ceramică, bucățelele de mărgеле, plăcuțele de aur sau cârligele ruginite găsite

de arheologi permit situarea în timp și tragerea unor concluzii nebănuite de complexe despre cei ce le folosiseră.“

Înainte de orice, au avut grijă să pună deoparte tot ce ar fi putut constitui pentru anul următor o sămânță: punga de fasole, știuletele de porumb, funia de ceapă, funia de usturoi, busuiocul și mărarul uscat, cartofii și chiar câteva nuci și câteva prune uscate. De asemenea, timp de mai multe ore, cu toții și-au cules de prin păr și din culele hainelor, din panglicele pălăriilor, din sân, din buzunare, boabele de grâu care mai rămăseseră, boabele de grâu cu care mirii fuseseră întâmpinați la ieșirea din biserică. Bineînțeles, cele mai multe s-au găsit în părul și în voalul miresei. „Grâul acela, adunat pe o pătură deasupra căreia mireasa și-a despletit și și-a scuturat părul și voalul, a fost pâinea noastră înmulțită de la an la an“ – îmi spunea uneori, visător puțin și aproape nostalgic, unchiul Emil, iar tușa Turica adăuga de fiecare dată, poate geloasă, poate numai exactă: „Din fericire, vornicul și-a găsit și el un buzunar încă plin cu boabe.“ La fondul de semințe a mai contribuit și preotul bătrân cu accent bucovinean care, puțin rușinat, a scos din buzunarul sutanei un pumn de semințe de floarea-soarelui. În afara unchiului Emil și a tușii Turica, a miresei, a vornicului și a preotului bătrân, grupul lor mai era format din nana Salomie – o țarancă bătrână, adevărată instituție a satului lor, culegătoare de ierburi de leac, mare meșteră în făcutul colacilor la nunți și a cârnaților la tăierea porcului –, din mire și doi țărani, între care cel mai tânăr acar la CFR, iar celălalt, foarte bătrân, un fel de unchi al miresei, întors după mai bine de treizeci de ani din America la soția care îi murise de mult și la băiatul însurat acum, cu copii și nepoți. Era un amestec destul de curios grupul acela al cărui conducător a devenit, se pare, din prima clipă unchiul meu Emil, profesorul de istorie. Grupul acela, care în primele ore a așteptat să fie reîntregit cu restul nuntașilor, încât din când în când tresăreau și li se părea că se aude duduitul depărtat al unui camion, a renunțat apoi ciudat de repede la iluzie, înțelegând că ei sunt toți, că universul se reduce pentru fiecare dintre ei la ceilalți și că trebuie să-și fie necesari și suficienți unii altora. Erau deci: un preot de prin părțile Putnei, strămutat la bătrânețe prin părțile noastre, singurul pentru care această călătorie nu fusese o surpriză, ci o continuare aproape logică a drumului început atunci când plecase de la casa lui rămasă

străină; o fată tânără, învățătoare la țară și mireasă; mirele, profesor ca și unchiul, dar de naturale; tușa Turica, profesoară și ea, dar de matematică („Singurul lucru pe care am fi fost în măsură să-l înfințăm – glumea mult mai târziu tușa Turica – ar fi fost o școală. Din păcate, nu prea aveam pe cine să învățăm”); vornicul, de meserie pădurar, bărbat voinic între două vârste, cu suflet puternic și minte ingenioasă, cel ce în anii următori avea să devină nu numai autorul celor mai extraordinare capcane pentru prins iepuri și păsări, dar și singurul care – în momentele de depresie colectivă, când disperarea trecea ca o flacără de la unul la altul, incendiind totul și împrăștiindu-și cu voluptate grea cenușa în jur – era în stare să reziste valului devastator și, râzând – într-un fel care la început părea deplasat, pentru ca apoi să pară deplasată disperarea celorlalți alături de el –, să-i readucă pe toți pe linia de plutire; Culai, țăranul tânăr îmbrăcat într-o haină de ceferist, aproape nouă la început, mineralizată cu timpul, devenită în mod ciudat nu tot mai friabilă și mai zdrențuită, cum erau hainele celorlalți, ci, dimpotrivă, din ce în ce mai inflexibilă, zgâriind la margini, ca o scoarță de copac, singurul despărțit de soție la ruleta deportării, cel care, foarte tăcut de obicei, muncind cu un fel de dușmănie și inventându-și mereu ocupații, dispărea uneori și după câțva timp se auzea din pâlcul de arbori aflat la câțiva kilometri doinind din frunză; nana Salomie, care, îmbrăcată la nuntă în costumul ei de sărbătoare, a umblat toți anii următori în incredibile zdrențe ca să-și păstreze hainele frumoase pentru când va fi înmormântată, îmbrăcându-le, după ce se spăla meticulos și în secret pe întregul corp, numai în diminețile de duminică, când se pregătea ca pentru a merge la biserică și pornea, într-adevăr, după ce îi saluta cuviincioasă, pe câmp, mergând câteva sute de metri hotărâtă, ca și cum ar fi avut o țință precisă, așezându-se pe marginea șanțului apoi, după ce își întinsese mai întâi sub ea o batistă și șezând nemișcată, mai multe ore, cam cât ar fi stat la slujbă, pentru ca apoi să se reîntoarcă la fel de hotărâtă, cu aerul liniștit al datoriei împlinite, să-i salute și să se dezbrace, împăturindu-și cu religiozitate hainele de sărbătoare și îmbrăcându-se în zdrențele restului săptămânii; badea Ricanu, prescurtare curioasă a poreclei Americanul, purtată cu un fel de mândrie și sprijinită cu povestiri fantastice și contradictorii, care se întâmplau întotdeauna acolo și căroră întotdeauna el le era viteazul

sau norocosul erou; și, bineînțeles, unchiul meu Emil, cel prin ochii căruia am văzut și eu.

După ce în prima noapte au dormit chiar acolo pe pământ, chirciți printre propriile baloturi, în jurul unui foc de scaieți și bălării uscate care s-a stins curând, la doua zi au hotărât să înceapă, sub comanda tehnică a Vornicului și-a lui Culai, care mai participaseră la ridicarea unor case de paiantă, înălțarea unui adăpost. Vremea era, din fericire, încă frumoasă, dar nu putea să mai rămână mult așa, și iarna care urma să înceapă trebuia să-i găsească deasupra capetelor cu un acoperiș. Mai întâi au explorat împrejurimile, pe o rază de mai mulți kilometri. Aveau nevoie de lemn, de argilă, de crengi tinere, de paie, de balegă, și, chiar dacă ar fi găsit toate acestea, aveau nevoie după ridicarea pereților de un acoperiș prin care să nu plouă, ceea ce nu se putea încropi din niciunul dintre elementele pe care le aveau la dispoziție, cu uneltele pe care le aveau la dispoziție, în timpul pe care îl aveau la dispoziție. Ideea unei case de paiantă a căzut, deci, sau mai bine zis a fost amânată. Iar ei, părăsind fântâna, la care aveau să facă zilnic drumuri lungi pentru a-și căra apa, s-au refugiat în crângul de salcâmi (nu erau mai mult de 2-300 de arbori crescuți stingheri în mijlocul câmpiei), între ale căror tulpine înalte și drepte au înălțat pereți formați din crengi groase și trunchiuri taiate silnic cu toporișca și fierăstrăul în formă de coadă de vulpe, unicele instrumente de tăiat, devenite aproape obiecte de cult, pe care le aveau. Au reușit să înjghebeze astfel o incintă de vreo douăzeci de metri pătrați, pe care au acoperit-o cu crengi așezate cruciș peste care au cocoțat cu greu tuleii de porumb găsiți pe câmp, și multe, multe frunze uscate, care transformau întreaga construcție într-un fel de piramidă vegetală despre care, până la prima ploaie, nu știa nimeni dacă va folosi la ceva, dar care era, cu evidență, singura soluție a acelei toamne din ce în ce mai înaintate. Înălțarea aceluia straniu monument durase ceva mai bine de două săptămâni și în tot acest timp dormiseră cu toții, strânși unul într-altul, într-un morman de frunze, îmbrăcați cu tot ce aveau, trezindu-se de frig și îmbrățișându-se mai strâns. Dimineța se descopereau cu genele și firele de păr acoperite de brumă, grațioase și argintii, cu nările lipite de frig și respirația formând în jurul lor un fel de nor calduț, pe care trebuiau să-l dea cu mâna la o parte ca să vadă ce fel de zi începea. Foc nu și-au permis să facă decât târziu, după ce căzuse prima zăpadă, deși își pregătiseră din timp grămezi

de crengi și de așchii și bucăți mari de trunchiuri; le-au ars cu deosebită zgârcenie în toată acea iarnă care a fost cea mai grea a vieții lor și din care au ieșit, incredibil, cu toții. Tot înainte de căderea iernii reușiseră să strângă tecile cu semințe de salcâm ce formau un adevărat covor și le dezghiocaseră ca pe păstăile de fasole, adunând grămăjoare de boabe lucioase care, fierte cu câteva minuscule bucățele de slănină, dădeau un fel de ciorbă maronie unde aruncau, uneori, pentru a o face mai deasă, și câte un pumn de frunze. Strânseseră de asemenea, scormonind în pământ, rădăcini de buruieni uscate de mult la suprafață, dar cu puterea trasă în degetele acelea chircite și alburii, lungi și sârmoase, elastice puțin și aproape animale, pe care le mestecau nesfârșit până să reușească să le înghită, fără să se gândească nicio clipă că ar putea fi otrăvitoare și – culmea culmilor! – nefiind într-adevăr. Ar fi murit totuși de foame, probabil, dacă n-ar fi fost vornicul cu inepuizabila sa fantezie în inventarea capcanelor. Victimele obișnuite – vrăbii și ciori – au fost urmate, după epuizare, de șoarecii de câmp și de hârciogii care veneau atrași de rezerva de semințe, controlată cu grijă în fiecare zi („banca de semințe“, cum fusese botezată atunci când, interzicându-și cu dinții strânși consumul oricăror viitoare semințe – interdicție care echivala în acel anotimp al foametei de pe granița morții cu un adevărat eroism – spuneau că *le depun* pentru la primăvară). În cele din urmă, spre sfârșitul iernii, ajunseseră la scoarța de copac. Asta nu însemna însă că n-au cunoscut momente și chiar perioade întregi de exultare. Astfel au fost zilele care au urmat nemaipomenitei vânări a porcului mistreț. Episodul acela, pe care l-am auzit povestit de mai multe ori, n-am fost niciodată în stare să mi-l imaginez altfel decât suprapus unei litografii văzute în prima copilărie și reprezentând o vânătoare de mamuți. Țin minte și acum că, privind litografia, nu mă înspăimântase mamutul, căzut într-un genunchi și aproape învins, ci ființele păroase, cu fâlci mari și brațe lungi, care îl loveau pe uriașul animal cu ghioage de lemn și ciocane de piatră. Înlocuind figurile acelea cu fruntea teșită și terminată în dreptul sprâncenelor într-o streășină proeminentă, prin obrazurile cunoscute ale unchiului Emil, tușei Turica și ale tovarășilor lor pe care ajunsesem să mi-i reprezint destul de exact, obțineam un tablou care în prima clipă era comic, pentru ca imediat după aceea să apară halucinant și de nesuștinut. Nu puteam, de fapt, să-mi închipui cu adevărat apariția celui mistreț, flămând probabil și el, rătăcit și

purtat de cine știe ce disperare neînțeleasă de om până în nămeții din jurul colibeii unde, bolnavi cu toții, cu febră și nemâncăți de câteva zile, renunțaseră să mai lupte și zăceau în jurul focului de lemne ude, nemaînstare de flacăra, producând doar un fum calduț și înăbușitor care – neexistând nici hodgeac, nici ferestre – se așeza în straturi în încăperea, învăluindu-i și ameteindu-i, asemenea unui drog. Nu reușeam să-mi imaginez, într-adevăr, nici spaima lor neîncetătoare la auzirea zgomotului, nici lumina nebuniei care trebuie să le fi lucit în ochi când au înțeles, nici ieșirea hotărâtă în zăpadă, fără urmă de spaimă, înarmați fiecare – bărbați și femei, tineri și bătrâni – cu ce apucaseră în prima clipă – cuțite și seceri, topoare și sape –, după cum eram incapabilă să le înțeleg victoria, faptul că reușiseră să-l ucidă, mai mult, faptul că nu șovăiseră și nu se îndoiseră că-l vor uide. „Imaginează-ți-o pe Turica, râdea mult mai târziu unchiul Emil, împlântând sapa în coapsa mistrețului, în timp ce părintele Partenie îl străpunsese de cealaltă parte cu furca, iar Culai se azvârlise cuprins de un fel de demență asupra animalului și reușise să-l încalece, gata în orice clipă nu numai să fie strivit de zvârcolirile spaimei lui, ci și să fie înjunghiat de unul dintre tovarășii săi orbiți de grabă și de învălmășeală.“ Se pare însă că totul se petrecuse incredibil de simplu, instantaneu – într-o aceeași secundă, vornicul îl lovide cu securea în frunte, mirele îl sfâșiasă cu seceră, iar unchiul Emil îi frânsese, cu o creangă mare, mânărită ca o ghioagă, spinarea –, ca și cum dorința de a supraviețui a oamenilor ar fi fost mai puternică decât a fiarei, și, înțelegând, aceasta se recunoscuse înfrântă. Poate că apariția mistrețului a fost miracolul care i-a făcut să depășească ultima stavilă a acelei ierni, împingându-i dincolo de culmile descurajării, spre primăvară. Pe granița dintre anotimpuri, pe care au trecut-o cu toții neînchipuit de greu, badea Ricanu s-a poticnit. A zăcut mai multe săptămâni povestind întâmplări americane din ce în ce mai fantastice, cu averi și primejdii stăpânite cu egală dezinvoltură, arătând în timp ce povestea o legătură cu bancnote răsucite și legate cu elastic, scoase misterios de pe undeva din căptușeala hainei, ca pe un argument al averii de care se mira el însuși și în același timp ca pe un obiect magic ce-și pierduse – nu-i venea să creadă! – puterea. Apoi, deodată, într-o dimineață – parcă s-ar fi trezit nu numai din somnul agitat, în care transpira cum s-ar topi o bucată de zăpadă, adică rămânând tot mai mic și mai neînsemnat, ci și dintr-un vis mai lung și de care era în mai mare măsură

responsabil – , a început să relateze cu o cu totul altă voce, mai uscată și mai adevărată, ca și cum nici nu și-ar mai fi amintit tonul acela cântat de povestitor, viața lor – a celor cinci bărbați plecați din satul lui – la New York, spaima și singurătatea izvorâte din necunoașterea limbii, sentimentul de hăituire pe care li-l dădea orice om care le adresa un cuvânt, disprețul mai mult bănuir al celor din jur, amenințarea niciodată concretizată și poate numai închipuită, dar tocmai de aceea mai înnebunitoare, pe care o simțeau strângându-li-se în jur, și mai ales misterul, mult timp inabordabil, al circulației cu metroul, dezlegat deodată simplu, cu metodele milenare ale oamenilor de la munte care își însemnau drumul cu pietre, brazde și încreștături ca să știe să se întoarcă. „Și-au cumpărat crete – se crucea unchiul Emil – și în fiecare stație, în secunde opririi, unul dintre ei fugea și făcea un semn pe unul dintre stâlpii de beton. În stațiile în care trebuiau să schimbe direcția și trenul, făceau un semn mai mare, de altă culoare. În felul acesta, fără să știe citi indicațiile în engleză, reușeau să circule pe drumul însemnat, cum s-ar fi orientat în pădure după creștăturile de pe trunchiuri. Pentru ei, New York-ul nu era esențialmente deosebit de un codru locuit de vietăți al căror limbaj nu-l cunoșteau și ale cărui legi puteau cel mult să le deducă.“

Bucuros de a-și fi mărturisit, în sfârșit, adevărul lui american, badea Ricanu a murit simplu, topindu-se în acea transpirație ce-l împrușca și-l făcea să dispară, într-un mod superior regnului animal căruia îi aparținuse, în săruri și apă. Pușinul, aproape mineral, care mai rămăsese a fost înmormântat într-un cimitir inaugurat cu acel prilej și care avea să mai primească în anii următori un copil de câteva săptămâni al miresei și pe nana Salomie, în costumul ei impecabil, păstrat cu atâtea sacrificii pentru ceremonia răscumpărătoare a judecății de apoi.

Apoi primăvara s-a dezlănțuit cu toată veselia, ca și cum până atunci se ținuse în frâu din cauza vecinătății nepotrivite și intimidatoare a morții. Copacii au izbucnit în frunze, pământul a dat la iveală minunatele lui buruieni, urzici și ștevie, unișor, lobodă. Orice bucată de lemn înverzea și orice bulgăre de pământ dădea colț, într-o exultanță aproape impudică, într-o vitalitate desfrânată, sălbatică.

Săpau, greblau și semănau de la răsăritul până la asfințitul soarelui, punând, în sfârșit, în pământ semințele păstrate cu atâtea sacrificii

și ispititoare atât de des, semințele apărute de șoareci și de gărgărițe, de putrezire și de propria foame atotdevastatoare. Grâul din părul miresei, și porumbul din știuletele amestecat printre albituri, și floarea-soarelui din buzunarele popii au fost semănate cu religiozitate și cu sentimentul jucătorului ce, așezându-și ultimele monede pe un anumit număr al ruletei, așteaptă învârtirea jocului care îi va spune dacă va trăi în continuare sau va muri. Dar nu, adevărul e că nicio clipă – după ce reușiseră să se depărteze de atât de strânsa vecinătate a morții în care își petrecuseră, aproape miraculos, iarna –, nicio clipă nu se mai gândeau că ar mai putea să moară, că ar putea să mai fie învinși. În apropierea fântânii, ca să le poată uda, au făcut cuiburile de cartofi și cele de fasole, straturile de ceapă și de usturoi, și-au semănat chiar busuiocul din pământ și mărarul din legătura uscată. Tot în jurul fântânii, acolo unde urmau să-și înalțe casa, au îngropat în pământ cu speranță nebună semințele merelor și ale gutuii găsite prin bagaje, sâmburii prunelor afumate și cele câteva nuci rătăcite prin pantofi. Apoi, în așteptarea recoltei, alături de plantele privegheate și îngrijite cum nu au mai fost probabil altele pe pământ, au început să-și clădească o casă adevărată.

De câte ori ajungea în acest punct, din care povestirea părea să intre în cicluri regulate ce aveau să se repete și să capete o înfățișare gospodărească de durabilitate și de viitor, unchiul Emil nu mai putea să amâne răspunsul la întrebarea pe care i-o pusesem din prima clipă, o repetasem mereu, pe care o păstrez și acum vie în minte și al cărei răspuns nu am reușit niciodată să-l înțeleg. Întrebarea era: „De ce n-ai plecat?” Fuseseră descărcați în mijlocul unui câmp, în mijlocul aceluia bărgan întins, o câmpie de zeci și poate de sute de kilometri, dar o câmpie finită totuși, la marginea căreia se înălțau sate și orașe, trăiau oameni. Fuseseră lăsați acolo, în mijlocul câmpului pustiu, cu o mână de unelte și câteva legături de calabalâc, singuri, fără pază, fără niciun fel de supraveghere, fără măcar bănuiala că supravegherea ar fi disimulată undeva mai departe, ferită de privirea lor, dar prezentă totuși, simțită cumva.

Și, chiar dacă puteam să admit că la început nu îndrăzniseră să iasă din cuvântul celor ce îi aduseseră acolo, spectrul morții de foame în timpul iernii îmi închipuiam că trebuia să fi fost mai puternic decât această spaimă, totuși numai teoretică, iar stabilizarea în inima acelei

situații himerice, semănarea pomilor, care aveau să dea rod peste cinci, șase, zece ani, și construirea unei case, înainte de a schița măcar o neacceptare, înainte de a încerca o altă soluție, o ieșire înspre normal, mi se păreau aberante și de neadmis. Cu atât mai greu de înțeles cu cât îl știam pe unchiul Emil ca pe un om întreg, logic și plin de inițiativă, iar eroii povestirii lui nu păreau nici ei desprinși de realitate și de pământ. Răspunsul începea de fiecare dată cu: „N-ai trăit atunci. N-ai cum să înțelegi” – frază exasperantă și agnostică, interzicându-mi din capul locului nu numai argumentele, ci și drumul de până la ele, de parcă în epoca în care se petrecuseră toate și care era, la urma urmei, și a mea, chiar dacă o străbătusem numai cu inconștiența halucinogenă a copilăriei, ar fi existat un sâmbure pe care nu numai că nu puteam să-l pătrund, dar nu trebuia nici măcar să-l bănuiesc. „Întrebarea ta, care pare de bun-simț și logică acum, atunci nici măcar nu ne-a venit în minte, și asta nu mie, ci niciunuia dintre noi. Nu ți se pare ciudat? Nu ți se pare că trebuie să fi existat atunci ceva, chiar dacă ceva greu de definit și impalpabil, care ție îți scapă și care atunci determina totul? Nu ți se pare că dincolo de kilometrii pustii, dincolo de posibilitatea fizică de a atinge satele care ne înconjurau, între noi și satele acelea exista ceva care acum nu mai poate fi înțeles decât cel mult teoretic, așa cum poate fi înțeleasă pluralitatea lumilor sau circulația în timp? N-aș vrea să înțelegi greșit. Nu mă refer la spaimă. Nu la o spaimă fizică, în orice caz. Spaima fizică exista și aici, în mijlocul câmpului. Eram perfect conștienți – și poate că tocmai această conștiință ciudat de limpede ne-a ținut în viață și, cu puțin noroc, ne-a făcut să învingem –, eram perfect conștienți că în orice clipă am fi putut pieri de frig sau de foame. Am fi putut înceta să existăm, deci. Trebuie să înțelegi că nu spaima morții ne făcea să nu încercăm să depășim spațiul acela izolator. Dimpotrivă, aș zice. Moartea nu avea cum să ne sperie, ea se găsea acolo, în câmp, lângă noi, și numai de noi depindea – și de norocul nostru, desigur – dacă vom reuși să o înfrângem sau nu. Aici, totul depindea de noi. Ajunseserăm, bineînțeles, acolo printr-o uriașă și arbitrară intervenție din afară, dar în cadrul acestei hotărâri exterioare de noi depindea dacă vom muri sau nu. Ni se lăsase libertatea acestui arbitraj. Și, în măsura în care și viața, și moartea erau posibile, în acest interior nespus de îngust, era posibil totul. În afară, dimpotrivă, nu era posibil

nimic. Și nimic nu mai depindea de noi. Ceea ce ne despărțea de satele locuite nu era spaima de ele, ci siguranța că atingerea lor n-ar fi folosit la nimic. Ceea ce ne oprea era imposibilitatea, inutilitatea înțeleasă. Pricepi? Din moment ce fusese posibil să fim aduși acolo, luați de la o nuntă unde eram adunați întâmplător, urcați în camioane, în vagoane, împărțiți la fel de arbitrar cum fuseserăm uniți și părăsiți apoi, ca într-o comună primitivă, pe câmpul acela, trebuia să înțelegem că a încerca să nesocotim acel arbitrar ar fi fost inutil și mai arbitrar încă. Că singurul fel în care ne mai puteam salva era să ne găsim un sistem de referințe logic în interiorul, oricât de restrâns, care ne fusese lăsat la dispoziție și să înțelegem situația în care ne aflam. Nu neg că pe această *înțelegere* a situației se bazau și cei care ne aduseseră acolo și că eram conștienți că unul dintre cele mai importante atuuri ale lor era această cooperare acceptată de noi, faptul că noi *înțelegeam* că numai înțelegând ne puteam salva și *înțelegând* renunțam dinainte să ne mai opunem. Acum, după atâția ani, încep să mă îndoiesc și eu că aveam dreptate. Chiar și mie – cel ce am trăit totul atunci – încep să-mi scape nuanțele exacte ale realității aceleia și îmi dau seama, chiar povestindu-ți-le, că nu le mai înțeleg cu adevărat, că nu fac decât să repet niște adevăruri formulate demult și încremenite în formulele de atunci, de care m-am obișnuit să nu mă îndoiesc. Poate că, dacă, în loc să ne facem baraca aceea și să încercăm să reinventăm epoca de piatră, am fi pornit din prima zi la drum, cerând ajutorul primilor oameni întâlniți, ne-ar fi dat, desigur, să mâncăm, ne-ar fi ajutat și poate chiar ne-ar fi ținut ascunși prin pivnițe și poduri un timp, până când lucrurile s-ar mai fi liniștit. La drept vorbind însă, nu prea cred în această judecată ulterioară, căreia, în mod evident, îi scapă prea multe nuanțe. Faptul că în toți anii pe care i-am petrecut acolo nu ne-a căutat sau nu ne-a găsit niciodată nimeni din prezumtivele sate care ne înconjurau nu dovedește, desigur, că aceste sate nu existau, ci că noi nu existam pentru ele. Și asta nu pentru că nu ne-ar fi bănuit existența, ci pentru că aveau cea mai mare grijă să arate că nu ne-o bănuiesc. Nu numai că nu ne căutau, aveau cea mai mare grijă să nu ne descopere. Cum altfel s-ar fi putut explica întâmplarea că pământul acela pe care fuseserăm părăsiți și care fusese înainte cultivat (am și folosit paie de pe miriștea aceea nesfârșită atunci când am început construcția

locuințelor noastre de paiantă) nu a mai fost cercetat de nimeni, niciun proprietar nu a apărut primăvara să-l are și să-l semene? În mod evident, toată lumea știa că pământul acela ne fusese lăsat nouă și, dacă știa asta, atunci știa, fără îndoială, și că nimic altceva decât pământul acela nu ne fusese lăsat. Mai exact, totul se petrecea ca și cum o corabie ne-ar fi debarcat pe o insulă pustie și ne-ar fi părăsit acolo, lăsându-ne în seama propriei noastre capacități de supraviețuire, fără oboseala de a ne mai supraveghea, fără grija că am putea evada în vreun fel pe oceanul care ne înconjură. Eram pe o insulă, asta trebuie să înțelegi, nu numai pentru a înțelege realitatea, ci și pentru a ne înțelege pe noi în fața acelei realități. Faptul că insula noastră nu era înconjurată de ape, ci de pământ, nu schimba întru nimic lucrurile și nu avea cum să-i micșoreze izolarea. Tot ce ne rămânea era să încercăm s-o locuim, s-o cultivăm, folosindu-ne ca de niște miracole de biete obiecte pe care le aduseserăm în bagaje și care trebuiau salvate din naufragiu. Faptul că era vorba nu de naufragiul unei corăbii, ci numai al vieții noastre de până atunci, din nou nu schimba întru nimic lucrurile. Metafora funcționa extrem de exact și devenise chiar un fel de punct de sprijin. Poate să pară caraghios, dar în toți anii aceia mi-aș fi dorit să recitesc *Robinson Crusoe*, pe care aproape nu mi-l mai aminteam, pentru a-i compara metodele de supraviețuire cu ale noastre. "L-am întrebat pe unchiul Emil de ce nu preferă comparația cu Genoveva de Brabant, mult mai apropiată și din punct de vedere moral, și prin circumstanțe, dar el mi-a răspuns că, nu, nu era mai apropiată, pentru că aici nu existau nici căprioara trimisă de Dumnezeu, nici inima înduioșată a celui ce pedepsea și-și recunoștea greșeala, după cum nu apărea nici vreun sens moral care s-ar desprinde din toată povestea. Absurditatea lumii nu poate fi considerată o concluzie morală.

Construcția casei adevărate a durat toată vara aceea și chiar și o parte din toamnă. Munca zidarilor era alternată cu cea a agricultorilor și, cum toate operațiile erau făcute de unii pentru prima oară, iar alții erau stânjeniți de lipsa uneltelor cu care munciseră în alte împrejurări, lucrul înainta destul de anevoie. Pe de altă parte, grădinaritul și agricultura implicau asemenea răspunderi (orice sămânță pierdută, orice plantă compromisă reprezenta diminuarea șanselor lor de supraviețuire în anul care urma), încât în fiecă clipă

construcția se oprea pentru că o nevoie mai presantă – udatul straturilor, săpatul, îngrijirea sau pur și simplu vegherea culturilor minuscule – le solicitau atenția. Ascultam întotdeauna această parte a povestirii cu un fel de nerăbdare, cu atât mai mult cu cât revenea la ea mereu, ciclic, odată cu descrierea anotimpurilor, cu un fel de iluminare exaltată, care mie mi se părea și exagerată, și nelalocul ei. Urmărindu-l cu o ureche distrată și grăbită, aveam același sentiment amestecat de jenă și plictiseală, jenă că mă plictisesc, și totuși neputință de a nu mă plictisi, pe care îl încercam atunci când, la sfârșitul copilăriei, citind cărți de deasupra vârstei mele, săream, urmărind firul epic, peste descrierile de natură sau considerațiile filosofice. Mult mai târziu, când am ajuns să am eu însămi o grădină, să-mi lucrez, cum se spune, grădina mea, cu un sentiment de insular nu cu mult deosebit de reprezentările geografice ale unchiului meu, am început să înțeleg lumina liniștită și înduioșarea care i se citeau pe față atunci când ajungea să-mi povestească despre plante. Această dragoste pentru ființele verzi, căpătată acolo, a adus-o, de altfel, cu el, după ani, la întoarcerea acasă, și a ajuns cu timpul să ia forme dintre cele mai curioase. În camera lui – pe diverse stative așezate în apropierea luminii, pe podea, în dreptul ușii care dădea spre balcon și chiar pe o masă specială, care încurca trecerea, așezată direct sub geam – se îngrămădeau zeci și zeci de ghivece cu tot felul de plante. Era destul să le privești însă pentru a-ți da seama că pasiunea lui nu mergea spre anumite soiuri, nu era cultivator de cactuși, sau de violete de Parma, sau de mușcate măcar. În camera lui se îngrămădeau ghivece cu tot felul de plante, fără nume sau cu nume complicate, exotice sau aproape buruieni, frunze simple, firave, fără speranța apropiată a unor flori, tulpini debile, aproape transparente, a căror singură trăsătură de unire era faptul că erau vii. Căci, dintre ele, preferința și simpatia unchiului meu nu mergeau către cele mai sănătoase și mai pline de sevă, ci, dimpotrivă, spre cele bolnave și sărăcăcioase, cu tulpini rupte, proptite în ciudate atele fixate în pământ și legate în jurul trupului firav al plantei cu firicele de ață. Așa cum alții adună pisici de pe maidane și câini bolnavi de la colțuri de stradă, el aduna plante pe care le îngrijea cu un devotament impresionant, el însuși convalescent. Pentru că, odată întors acasă, unchiul Emil nu a mai fost niciodată altceva decât un convalescent, un convalescent plin de

bunăvoința de a se vindeca, aproape vindecat chiar, dar neîn stare să uite vreodată că a fost bolnav, neîn stare să înceteze a-și raporta orice moment al vieții la boala care îi marcase destinul. Tot restul vieții sale, după întoarcerea de acolo, nu a mai fost decât încercarea amabilă și binevoitoare, dar lipsită de convingere, de a se adapta la societate – mai bine zis, o mimare, o îngânare a acestei adaptări –, pe care o făcea de dragul nostru, cei care am fi vrut să-l ajutăm să-și șteargă cât mai repede din memorie urmele aceluia deceniu. Dar el știa nu numai că e în stare să trăiască fără ajutorul lumii civilizate și al societății – propria sa supraviețuire o dovedea –, ci și că singur putea să trăiască mai bine. Pentru că, pe cât trecea timpul și aproape magicul deceniu al deportării se cufunda în trecut, pe atât strălucirea lui creștea și podoabele care îl îmbogățeau i se păreau mai frumoase și mai de preț. Ascultând cu atenție și luând în serios povestirile mereu repetate și stilizate ale unchiului Emil, singura concluzie care se impunea era aceea că timpul petrecut pe insula din mijlocul oceanului de pământ fusese cea mai fericită, perioadă a vieții sale, mai fericită, și mai plină de farmec nu numai decât anii prezenți, cârtitori, greu de înțeles și de acceptat, ci chiar decât vremurile imemorabile dinainte, pierdute în zarea tinereții și considerate, cu un fel de superioritate a suferinței, lipsite nu numai de griji, ci și de interes. Cu cât trecea timpul, unchiul Emil avea tot mai mult tendința să-și reducă întreaga existență interesantă, semnificantă, la acel deceniu al unei experiențe fundamentale, esențială nu atât în ordinea istoriei, cât în ordinea universului. Pentru că ceea ce descoperise cu adevărat în insula sa, și ceea ce nu avea cum să mai uite după aceea, era importanța legilor cosmice ale naturii în fața bietelor reguli încropite mereu în grabă, mereu derizorii și discutabile, ale istoriei.

La sfârșitul primei toamne, la împlinirea primului an de când se aflau acolo, bilanțul era deci următorul: Reușiseră să-și înmulțească senzațional rezervele de semințe, în așa fel încât acum erau proprietarii unui sac întreg de boabe de porumb, ai unui săculeț de boabe de grâu, ai unor coșuri pline cu boabe de fasole, ai unor funii întregi de usturoi și de ceapă, ai unor impresionante mormane de cartofi. Evident, cea mai mare parte a acestor neprețuite bogății a fost depusă la banca de semințe, astfel încât încă din al doilea an au reușit să însămânțeze suprafețe aproape suficiente hrănirii lor raționale. Dar

chiar și în acest prim an și-au îngăduit să consume, cu mare zgârcenie și cu religiozitate aproape, câteva kilograme de cartofi, câteva căpățâni de usturoi și câteva cepe. Din extravagantele lor bagaje mai păstrau, fără a îndrăzni să le atingă, ca pe niște elemente devenite magice ale unei lumi dispărute, o jumătate de borcânel cu o miere zaharisită de mult, pietrificată pe pereții vasului, și două sticle cu țuică, hărăzită cu inima strânsă eventualelor nevoi medicale. Vara s-au hrănit mai ales cu verdețuri culese de pe o mare suprafață (cunoștințele nanei Salomie în materie de rădăcini și ierburi comestibile erau inepuizabile), cu ouă de păsări luate din cuiburi (cu grija de a lăsa destule și înmulțirii) și, bineînțeles, cu vânatul care se prindea în nemaipomenitele capcane meșterite de vornic. Se obișnuiseră să mănânce atât de puțin, și totuși să reziste și să nu se îmbolnăvească, ba chiar să fie în anumite privințe mai sănătoși decât fuseseră înainte, încât toată eficiența regulilor vieții civilizate era pusă automat sub semnul întrebării. În continua penurie de hrană a primului an, dezmațul bureților și al ciupercilor care se dezlănțuiau cu un fel de frenezie după fiecare ploaie a reprezentat culmile bunăstării, raționalizate, de altfel, înțelept: până aproape de primăvară au reușit să împartă porții, destul de reduse, e drept, de bureți uscați care dădeau un gust și o consistență aberantelor fierturi patronate de nana Salomie. Un alt dezmaț, de data aceasta cu neputință de raționalizat, a fost o migrație de melci care i-au hrănit mai bine de o săptămână, reușind să-i îngrețoseze în cele din urmă într-o asemenea măsură încât, în cele mai grele momente de inaniție ale iernii, amintirea scârbei produse de carnea nesărată a melcilor îi consola de senzația foamei, oricum mai ușor de suportat. În anii următori, când au descoperit balta cu apă sărată și au învățat să-și procure sarea, punând apa să se zvânte și adunând cristalele rămase pe fundul vaselor, au început să viseze o nouă invazie de melci, care însă nu s-a mai repetat niciodată. În materie de hrană, nu sărăcia și extravaganta ei erau atât de greu de suportat, cât faptul că de la începutul primăverii până aproape de sfârșitul toamnei nu-și puteau permite decât rar să mănânce mâncare gătită; lipsa lemnului, care nu era greu de prevăzut în iernile următoare, îi făcea de o extremă zgârcenie, încât în cele din urmă – și asta a durat apoi ani îndelungați până la sfârșitul nemaipomenitei lor aventuri – aprinderea unui foc nu se hotăra decât prin

vot, și anume dacă propunerea *pentru* obținerea o majoritate absolută. Astfel se face că, în mod paradoxal, iarna, când se făcea oricum focul pentru căldură, mâncau, cu toate că sărăcia era mai mare, mai omenește decât vara, când trebuiau să se mulțumească eroic cu cele mai neobișnuite crudități.

De altfel, lipsa lemnului de foc, care avea să se agraveze în anii următori (cele câteva sute de salcâmi ai păduricii nu aveau cum să le slujească și drept material de construcție, și drept combustibil pentru prepararea hranei și încălzit, și, oricâți puieți ar fi plantat ei chiar din prima primăvară, aceștia nu aveau cum să crească suficient de repede ca să le acopere nevoile), a dus la conceperea unei locuințe pe cât de ciudate, în condiții obișnuite, pe atât de logice în circumstanțele extraordinare care impuseseră construirea ei. Au făcut mai întâi o încăpere, destul de mare, lipsită de ferestre și prevăzută în mijloc cu o vatră așezată sub horn, în jurul căreia un spațiu suficient de larg permitea așezarea radială a paturilor, a căror parte dinspre foc devenea în cursul zilei masă de lucru și laviță. Aceasta era *odaia de iarnă*. De jur-împrejurul ei, dând una într-alta, erau dispuse alte patru încăperi care formau un fel de careu – din afară casa reușise să capete forma perfectă a unui paralelipiped izolator, în stare să apere de ger și să păstreze cât mai îndelung căldura atât de greu obținută. Acestea erau *odăile de vară*, cu ferestre astupate iarna prin obloane de lemn, în care își permiteau să se separe și să se izoleze pe timpul căldurii, mutându-și paturile din odaia de iarnă și transformând-o pe aceasta într-un fel de depozit răcoros, în care hornul funcționa pe post de aerisire, iar odăile înconjurătoare, care izolaseră de frig, izolau de căldură. Pereții exteriori au fost făcuți din ramuri tinere, împletite, pe scheletul cărora a fost bătut pământ galben găsit la câțiva kilometri și cărat cu coșurile. Zidurile interioare au fost înălțate din calupi mari de lut amestecat cu rămășițe de paie găsite pe câmp, frământat bine, turnat în forme grosolane și lăsat să se usuce la soare până se făcea tare ca piatra. Acoperișul, sprijinit de grinzi groase, fixate la rândul lor pe stâlpi rotunzi de salcâm, a ridicat cele mai mari probleme, probleme rămase practic fără rezolvare până la sfârșitul sfârșitului. Tot ce-au putut inventa a fost să așeze de-a curmezișul grinzilor brațe de crengi încălcite între ele, iar deasupra să răstoarne legături mari de fân, căruia să încerce să-i dea o pantă pentru ca apa ploilor să nu

aibă timp să pătrundă în interior. Ceea ce era, desigur, adevărat pentru micile ploi, dar nu și pentru marile furtuni și ploile cu găleata, în timpul cărora complicatul lor acoperiș nu mai era decât un fel de biată strecurătoare, căreia i se astupau cu greu, și cu cele mai neașteptate obiecte, găurile. (Când, după mulți ani de la întoarcerea acasă a unchiului Emil, am făcut o călătorie în Bărăgan și am descoperit și extravaganta construcție despre care ascultasem atâtea povestiri, ea nu mai avea deloc acoperiș, păstrându-și în rest ciudat de nedeteriorați pereții și încăperile și semănând – mai ales încăperea de iarnă, cu aranjamentul radial al paturilor împrejurul vetrei stinse de mult – cu un decor de teatru stilizat și redus la linii simbolice. La data aceea, de altfel, pomii crescuți din acele biete întâmplătoare semințe găsite prin bagaje – sâmburii celor câteva mere, sâmburii prunelor afumate, nucile – crescuseră mari, încât casa se afla în mijlocul unei aproape idilice livezi care o înconjura protector, dându-i aerul unei oaze exotice în deșert sau al unui ranch înfloritor în mijlocul unei cinematografice preerii.)

Ciudat, odată cu terminarea casei și cu strângerea primei recolte, timpul – eliberat parcă de amenințarea dispariției – a început să-și accelereze rotirea, sau poate numai în amintirile unchiului meu se petreceau lucrurile astfel. Întâmplările de mai târziu – chiar dacă unele dintre ele erau mai importante decât cele povestite până aici – nu mai aveau acea lentoare amănunțită a începuturilor reținute în cele mai mici amănunte, pentru că părăsiseră muchia aceea dintre viață și moarte în care cel mai mic detaliu sau cea mai mică scăpare puteau să determine totul. Întâmplările de după acel prim an hotărâtor, chiar dacă erau emoționante și poate chiar senzaționale, nu mai aparțineau decât unei vieți ce-și croise cu înțelepciune o matcă prin care se străduia să curgă cât mai lin. Ceea ce caracteriza, spre deosebire de prima, această a doua etapă a sihăstriei lor, era lipsa totală a amintirilor și preocupărilor legate de viața lor dinainte și de lumea din afară. „Trăiam și ne purtam, visam și gândeam ca și cum ne-am fi născut acolo și n-am fi cunoscut niciodată decât grijele acute și limpezi ale supraviețuirii, încât sufletul nostru era în permanență prezent, iar rezolvarea problemelor și împlinirea vieții primeau un aer patetic și esențial, aproape solemn, ca și cum a trăi în acele condiții însemna implicit a îndeplini un ritual cu semnificații superioare

simplei sale înfăptuiri. Oricât ar părea de incredibil, nu ne mai gândeam nu numai la viața noastră anterioară, dar nici măcar la propriii noștri tovarăși de suferință, cei care împreună cu noi fuseseră dislocați de la rosturile lor și de care ne pierduserăm pe drum, semănați, asemenea nouă, într-un alt pustiu poate și închipuind cu siguranță o altă insulă. Dacă n-ar fi fost Culai, am fi uitat cu totul chiar de existența acelor colegi întru supraviețuire, așa cum uitasem de rudele și de prietenii rămași în cealaltă lume. Culai însă nu ne lăsa s-o facem, iar această sfâșietoare încăpățănare a lui în sentimente aparținând unui alt univers rămânea singurul element complicat și tulbure al unei existențe care își refuza – ca pe un lucru inutil și periculos – nuanțele. De altfel, în cursul acelei prime ierni infernale, Culai ne obișnuise cu disparițiile sale de o zi, două sau chiar trei, în care știam că cercetează împrejurimile, convins fiind că familia sa trebuie să se găsească undeva pe aceeași câmpie finită, deci explorabilă. Se întorcea de fiecare dată cu câte o revelație (lui îi datoram aflarea pământului galben pentru construcție și descoperirea locului cu apă sărată aflat la câteva zeci de kilometri spre răsărit, ba chiar cunoașterea unei păduri prea depărtate pentru a putea aduce lemne de foc de acolo, dar spre care organizam la sfârșitul verii mari expediții pentru culegerea și uscarea bureților pentru iarnă), dar se întorcea din ce în ce mai deprimat. Dezvăluirile sale erau făcute fără bucurie, ca și cum noi, beneficiarii lor, am fi fost vinovați că nu descopeream decât lucruri care ne erau de folos nouă. Spre mijlocul primăverii, părea chiar că se descurajase, nu mai dispărea în disperatele sale prospecțiuni. Iar construcția casei s-a desfășurat sub indiscutabila sa conducere: avea o putere de muncă aproape intimidantă și, în mod evident, nu era prima casă pe care o construia. Singurul semn al nostalgiei sale neostoite rămăsese cântatul din frunză, straniu, aproape înnebunitor. Erau nopți – urmând unor zile de trudă animalică, în care cădeam cu toții răpuși de oboseală, într-un somn letargic – când săream cu toții treziți de cântecul lui aproape neomenesc, de şuieratul acela dureros, exprimând o disperare nu numai a sufletului, ci și a trupului, a măruntaielor, a fiecărei celule de carne tânjind insuportabil după alte celule. Suferea de insomnie într-un mod aproape de neînțeles, depășind cu mult posibilitățile firești de rezistență ale unui organism. Și mărturisesc cu rușine și cu umilitoare vinovăție că, deși ne era

milă de el – într-un fel tradițional, moștenit oarecum din cealaltă viață –, creștea în noi toți un fel de aversiune față de atât de neobosita lui suferință, față de felul în care nu ne lăsa să uităm, diminuându-ne forțele exasperatei noastre rezistențe. Nu mă îndoiesc că a simțit neînțelegerea și dezaprobarea noastră. După terminarea casei, după strângerea recoltei, a dispărut într-o noapte cu totul. Nu ne-a spus că pleacă, așa cum nu ne spunea nici când dispărea pentru o zi sau două, încât la început l-am așteptat, convinși că va reapărea, apoi, după ce au trecut mai multe săptămâni și luni, am știut că n-o s-o mai facă. Devenise, desigur, locuitorul unei alte insule asemănătoare cu a noastră, sau poate ajunsese la așezări omenești și fusese prins de autorități, sau poate murise pur și simplu pe drum, răpus de foame sau de fiarele care începuseră să bântuie odată cu iarna. Patul lui, rămas liber, a fost folosit mai întâi ca un fel de stelaj, apoi, după ce mireasa a născut iar, a devenit cartierul general al primului băștinaș al insulei, iar în anii următori, după ce a venit și Victoria noastră pe lume, cei doi copii și l-au împărțit frățeste, dormind unul la un capăt și altul la celălalt capăt al lui, până la încheierea definitivă a aventurii.“

Dar, în afara nașterilor și a morții – mult mai târziu, în ultimul an al șederii acolo – a nanei Salomie, întâmplările extraordinare petrecute pe insulă în anii următori au fost:

– Prinderea într-una din genialele capcane imaginate de vornic a unei iepuroaice însărcinate, căreia i s-a construit un Țarc special, acoperit cu crengi, un fel de cușcă mare de mai mulți metri pătrați, unde la câteva zile a și fătat opt pui tărcăți care au devenit întemeietorii nesfârșitelor dinastii ale nesperatei crescătorii de iepuri ce avea să le asigure carnea în toate anotimpurile și în toți anii șederii acolo.

– Capturarea unui roi sălbatic de albine, ispravă eroică a aceluiași extraordinar vornic, și meșterirea măiastră a unui stup, care avea să fie socotit – ani de zile mai târziu – cea mai importantă și cea mai iscusită operă a vieții sale, de către însuși autorul ei, îndelung povestitorul meu unchi.

– Apariția unei pisici incredibil de slabe – jalnica ajungere la maturitate a vreunui măț aruncat cu luni în urmă, cine știe în ce parte a câmpului nesfârșit – venind în fugă, cu coada fluturată ca un stindard și ochii arzând de foame, de cine știe unde și de cine știe când, din momentul și locul în care instinctul îi șoptise că undeva în

apropiere se află niște ființe cărora să li se poată alătura. Din prima clipă, chiar înainte de a i se da de mâncare, dovedindu-se extraordinar de prietenoasă și purtându-se – după expresia unchiului Emil – „ca o rudă”, a fost adoptată și îndrăgită, iar în nopțile friguroase de iarnă era trasă cu un întreg ceremonial la sorți: cel ce o câștiga avea dreptul să doarmă cu ea, beneficiind în felul acesta de un mijloc suplimentar de încălzire. Bineînțeles că, dacă cineva era bolnav, i se repartiza din oficiu alături de savantele ierburi ale nanei Salomie și pisica, la tovarășia căreia avea dreptul până la totala însănătoșire. Totul s-a schimbat la apariția copiilor, care au devenit beneficiarii exclusivi ai pisicii până la moartea ei de bătrânețe și îngroparea, cu lacrimi și flori, la o oarecare distanță de mormântul americanului, dar nu atât de departe încât să nu se înscrie în aria prezumtivă a viitorului cimitir.

Dar dintre toate întâmplările neobișnuite survenite de-a lungul acelor ani neobișnuiți, cea mai extraordinară a fost, în cea de-a doua toamnă a șederii lor acolo, trecerea turmelor. „Pur și simplu, într-o dimineață ne-am trezit înconjuțați de oi. Nu folosesc o figură de stil, ci vorbesc absolut la propriu. Abia se luminase de zi și încă dormeam cu toții, iar eu visam dangăte de clopot. Țin minte că visam clopote nu numai pentru că, trezindu-mă, mi-am dat seama că era vorba de tălângile care se auzeau în jurul meu, ci și pentru că în primii ani ai șederii acolo visam în mod obișnuit sunetele lumii dinainte. Nu știu dacă ți s-a întâmplat vreodată să visezi sunete și, dacă nu, nu știu dacă poți înțelege cât de ciudat sentiment îți dă un asemenea vis. Nu visam întâmplări, priveliști, personaje ale vieții mele dinaintea deportării: mai mult, nu-mi aminteam niciodată – oricât ar părea de necrezut – de această viață. Ea dispăruse pentru mine din clipa în care înțelesesem că de această dispariție depindea însăși capacitatea noastră de a supraviețui. Și totuși, rămăseseră sunetele. Era ca și cum aș fi fost operat, mi s-ar fi extirpat, să zicem, o tumoare, dar operația ar fi fost făcută neglijent și ar mai fi rămas un număr de celule care, desigur, nu mă stânjeneau prea tare, dar din care, știam, în orice clipă ar fi putut să se refacă totul. Erau sunete cu neputință de produs în lumea în care trăiam: scrâșnete de frâne, claxoane, pistoane de locomotivă, clopote, explozii și melodii. La început – mai ales în prima perioadă, când îmi imaginam că trebuie să fim supravegheați și că vom fi din când în când vizitați chiar –

tresăream violent din somn, convins că sunetul se produsese în realitate, căutându-i sursa și liniștindu-mă cu greu, neîncrezător mult timp, după ce nu reușeam s-o găsesc. Mai târziu, dimpotrivă, mă obișnuisem cu convingerea, care nu mă părăsea nici în somn, că ele, sunetele acelea, dispăruseră cu totul din realitatea noastră, că *nu* puteau să se producă aievea și că aparțineau exclusiv visului, deci nu trebuia, dacă voiam să le aud, decât să-l prelungesc pe acesta. Ceea ce făceam într-un mod pervers aproape, neînchipuit de umilitor. Ore întregi după ce mă trezeam, mă simțeam răvășit și înjosit de plăcerea pe care îmi aminteam că o simțisem la auzul acelor ecouri ale unei civilizații fără de care dovedisem că puteam să trăiesc și pe care nu voiam s-o regret. În dimineața aceea, visam, deci, dangăte de clopote și, ca de obicei, știind că nu pot aparține treziei, mă lăsam purtat cu o vinovată beatitudine pe valurile lor, când ceva umed și cald mi-a atins obrazul, obligându-mă să deschid ochii. Dormeam încă în «odăile de vară» și obloanele de lemn nu erau puse în cercănele neregulate ale ferestrelor, încât lumina tulbure a zorilor pătrundea înlăuntru dezvăluindu-mi o priveliște incredibilă. În jurul patului meu și al Turicăi, se îngrămădeau zeci de oi cu blana mișoasă și ochii gălbui, cu boturile umede, boturi având ceva indecent în felul în care se întindeau goale, neascunse, ca restul corpului, în blană. În timp ce mă dezmeticeam, alte și alte oi pătrundeau în încăpere și se vedeau prin ușile întredeschise de ele și în celelalte încăperi, în timp ce, departe de a se opri odată cu trezirea, clopotele continuau să sune tot mai puternic și mai melodios. Cred că mi-a trebuit un minut întreg ca să mă trezesc de-a binelea, să înțeleg că este vorba de tălângi și să cred că oile însele sunt reale. M-am sculat în grabă, în timp ce în odăile vecine tovarășii săreau din pat la fel de uluiți – și era evident că abia reacția celorlalți îl convingea pe fiecare că nu e vorba de un vis personal –, și am ieșit afară. Așa cum mă așteptam, dar mult, mult mai mult decât mă așteptam, casa era înconjurată de turme, care se mișcau lent pe câmpie, păscând și bulucindu-se într-o parte sau în alta, după capriciile respectate ale unor impunători berbeci sau după autoritatea mai administrativă a unor catâri încărcăți cu desagi și unelte. Ciobanii se opriseră la fântână cu aerul că o cunoșteau de mult și se pregăteau să dea de băut oilor, privind intrigăți și chiar cu un fel de mirată aversiune casa care parcă n-ar fi trebuit să fie acolo, nefăcând niciun gest ca să oprească oile să intre. Totuși,

și asta făcea situația și mai ciudată, nu păreau să se mire de prezența noastră, ca și cum s-ar fi așteptat să ne găsească acolo, dar nu atât de solid instalați. Ne-am apropiat de ei și i-am salutat, iar ei ne-au răspuns preocupați (împingeau oile pe rând să bea dintr-un fel de jgheab pe care îl aduseseră cu ei), cu aerul că noi suntem cei ce am venit, deci e normal să-i salutăm și să așteptăm să ni se răspundă. Oricum, nu păreau nici încurcați, nici prea dornici să intre în vorbă, rezervați și poate chiar disprețuitori în felul în care ne ignorau fără să simtă nevoia să se justifice în vreun fel. Am scos cu chiu, cu vai din casă oile care parcă înnebuniseră și continuau să vrea să intre înlăuntru, îmbulzindu-se și cățărându-se una peste alta, împingându-se în pereți și amenințând chiar să-i deterioreze. Am reușit să le scoatem cu greu, strigând și îmbrâncindu-le, în timp ce ciobanii continuau să scoată apă din fântână fără să ne arunce vreo privire. Atunci m-am întrebat prima oară cum de ajunseseră acolo, și nici acum n-am găsit încă un răspuns. Desigur, dacă aș fi admis că fuseseră trimiși anume, n-ar mai fi avut ce să mă mire, dar, în mod curios poate, îmi era greu să admit o asemenea eventualitate, nu pentru că ea nu ar fi fost, în principiu, posibilă, ci pentru că nimic din purtarea lor – oricât m-ar fi intrigat – nu mă întărea în bănuială. Și totuși, odată această presupunere respinsă, apariția lor devenea la fel de fantastică și greu de explicat ca orice fenomen supranatural. Nu eram mai uimit văzând acele turme și acei păstori luându-ne în stăpânire insula din mijlocul oceanului aceluia de pământ decât aș fi fost văzând invadată de oi o insulă pierdută într-un ocean adevărat, de apă; pentru că nu mi se părea mai puțin probabil să fi străbătut întinderea pe care în doi ani nu o călcase încă, în afara noastră, picior de om decât dacă aș fi văzut turmele apropiindu-se înot, purtate pe creasta unor valuri care le puteau înghiți în orice clipă. “Tăcerea și rezerva ciobanilor nu puteau fi, în mod evident, fără legătură cu bizara lor ajungere acolo. Și la fel de evident era că ea nu s-ar fi întrerupt de la sine. Unchiul Emil, nana Salomie, vornicul și chiar părintele Partenie au încercat să intre în vorbă, nereușind să scoată de la ei mai mult decât că asta era drumul pe care îl foloseau ei din moși-strămoși ca să coboare la iernat în Dobrogea. De ce nu-l urmaseră și în ultimii doi ani nu s-au putut lămuri, și în general nu au putut să comunice într-adevăr cu muntenii aceia care, nici după ce li s-a povestit felul în care fuseseră aduși ei, deportații, acolo – povestire la care au asistat cu aceeași indiferență,

adăpându-și, apoi mulgându-și oile, fără să arate nicio surpriză și nicio înduioșare –, nu au renunțat la strania lor aversiune și dușmănie. Aveau aerul că acuză ocuparea unui loc care le aparținea de drept, dar, desigur, asta nu era decât o concluzie a unchiului meu și-a insularilor lui; putea, la fel de bine, să fie vorba numai de o șiretenie a ciobanilor care își foloseau ursuzenia ca pe o armă de apărare a propriilor lor secrete, ca pe un mijloc de a nu se amesteca în politica de care ei înșiși se temeau și de care încercau, fără prea mult succes, să se ascundă în obiceiurile lor milenare. Am ajuns la această posibilă concluzie mult mai târziu, când am avut prilejul să trăiesc în satele lor fortificate pe culmile blânde dintre Ardeal și Oltenia și să le intuiesc straniile mecanisme sufletești călite la flacăra unor persecuții seculare. Am înțeles că reușiseră să supraviețuiască și să învingă tocmai prin această neobișnuită capacitate de a se fereca în sine, de a nu-și dezveli gândurile și sentimentele și chiar de a nu le avea decât în măsura în care pot aduce un folos practic, smuls restului lumii considerate prin definiție ostilă. Atunci însă, în momentul povestirii, ei mi s-au părut niște personaje de neînțeles, aparținând, în orice caz, unui alt regn decât cel uman, cum înclina, de altfel, să-i considere și unchiul Emil, căruia îi apăreau prea de neînțeles pentru a nu încerca să complice lucrurile, atribuindu-le intenții și motivații ascunse. Una dintre supozițiile în jurul căreia se încăpățâna să se învârtă, deși niciun argument logic nu părea să o sprijine, era că turmele și păstorii lor fuseseră trimiși pentru a-i supraveghea, fără a avea aerul că o fac, și chiar pentru a-i ajuta – dacă ar fi fost nevoie – să supraviețuiască în cine știe ce ascunse scopuri. Rămân oricum adevărurile indubitabile: cele două oi și berbecul pe care ciobanii le-au vândut contra celor patru verighete de aur care li s-au oferit (două ale mirilor și două ale rudelor mele) și poala de roșii, ardei, castraveți și vinete pe care a căpătat-o nana Salomie din proviziile lor, surprinzător, după ce toți ceilalți, descurajați, renunțaseră să mai încerce vreo comunicare. În orice caz, după plecarea mai departe a ciobanilor (la câteva zile, s-au dus așa cum au venit, dispărând într-o bună dimineață în sunete tânguitoare de tălângi, care revărsau în somnul unchiului Emil nostalgice și zguduitoare cascade de clopote, fără să-și ia rămas-bun, fără să salute sau să anunțe ceva), falansterul din insula pustie a rămas substanțial îmbogățit de această trecere: crescătoriei de iepuri i s-a adăugat una de oi, ce avea să le furnizeze în anii următori produsele

lactate de care duceau mare lipsă (și fără de care nici nu s-ar fi putut imagina creșterea celor doi copii ce aveau să se nască mai târziu), iar semințele demult visatelor legume aveau să le îmbogățească într-un fel miraculos grădina. În general, apariția și dispariția turmelor conduse de străinii ciobani a fost privită de-a lungul anilor, chiar dacă niciunul dintre ei nu o recunoștea, ca o intervenție divină, cu atât mai spectaculoasă cu cât, în cei unsprezece ani pe care i-au petrecut acolo, a fost singura imixtiune în treburile interne ale supraviețuirii lor.

Cea de-a doua imixtiune a avut loc la sfârșitul întregii povești. „M-am întrebat adesea dacă între cei care au venit, cu microbuzul acela neobișnuit de elegant, cum nu mai văzusem, să ne ia și să ne redea lumii din care ne smulseseră și în care nu mai credeam că ne vom mai întoarce vreodată, la care renunțasem în sinea noastră de mult, era vreunul care ne cunoscuse înainte, era vreunul dintre cei care ne aduseseră acolo. Și, dacă era vreunul, cum îi păream? Desigur, cu unsprezece ani mai bătrâni, dar nu la asta mă refeream. Aveam fețele asprite de geruri și de arșițe. Femeile – mai ales. Noi aveam bărbi mari, cu fire cărunte, care acopereau totul. Din hainele cu care fuseserăm îmbrăcați și din cele ce se mai găsiseră prin bagaje păstram încă pe noi incredibile zdrențe, înnădite pe alocuri cu bucățele de blană și legate peste mijloc cu fâșii de scoarță tânără de copac. Eram, bineînțeles, desculți, pentru că primăvara era destul de înaintată și nu purtam încălțări (un fel de saboti pe care îi scobisem cu greu din veșnicul lemn de salcâm care ne stătea cu zgârcenie la dispoziție) decât atunci când gerul ne obliga cu adevărat să o facem. La număr, nu ne împrăștiaserăm decât cu unul: lipsea, să zicem, Culai. În locul lui badea Ricanu, mort în prima iarnă, și al nanei Salomie, moartă în ultima (îngropată în hainele ei uluitor de noi și plânsă de toți cu o durere adevărată și recunoscătoare), veniseră cei doi copii, pentru care lumea cealaltă nu era numai ireală, dar nici nu existase vreodată, și care, atunci – când a început să se audă microbuzul și să se vadă apropiindu-se peste câmp, din ce în ce mai repede și mai uruitor – au început să țipe, să se zbată și s-o ia la fugă printre pomii înfloriți, urlând îngroziți ca de monstrul apocalipsei.

Era o zi foarte luminoasă de sfârșit de aprilie și primăvara venise în anul acela mai repede decât altădată. Șirurile de meri și de pruni, încă mlădii, dar cu coroanele rotunjite înalt, păreau înspumate cu alb,

iar straturile de ceapă și usturoi, ca și câmpul pe care grâul răsărise, desenau cu un verde viu, aproape tresăritor, negrul unsuros, animal, al pământului. Țin minte că atunci, în timp ce stăteam de câteva zeci de secunde față în față cei ce veniseră și cei ce eram de acolo, am întors capul, m-am uitat la casa împresurată de spuma crengilor înflorite, și de straturile hașurate cu verde, și de țarcurile oilor, și de îngrăditurile iepurilor, și mai departe de câmpurile negre și verzi, săpate și lucind grase în soare, și m-am gândit ce impresie pot să le facă acestor oameni gospodăria și supraviețuirea noastră și pentru prima oară m-am întrebat dacă printre ei sunt unii dintre cei ce ne aduseseră acolo. Dacă mă gândesc bine, mi-ar fi plăcut să fie și mi-ar fi plăcut să fie impresionați. Nu cred că unchiul Emil a reușit vreodată să afle dacă cei ce au venit să-i anunțe că sunt liberi să plece, să se întoarcă acasă, erau aceiași care îi aduseseră acolo. Și nici dacă atât de senzaționala lor victorie, gospodăria lor cu acareturi, ca o civilizație reinventată, ca un fel de scurtă istorie a evoluției omului pe pământ, i-a impresionat în vreun fel – plăcut sau neplăcut – pe aceștia. Fapt e că, după ce s-au privit câteva minute lungi, fără ca nici unii, nici alții să trădeze vreo surpriză sau vreun sentiment – în timp ce, singurii sinceri, copiii o luaseră, scoțând urlete, peste câmp –, nou-veniții au anunțat sobru ridicarea interdicției de părăsire a zonei, specificând că peste două zile va fi trimis un camion care să-i îmbarce și să-i întoarcă la locurile de unde fuseseră aduși; apoi, fără să aștepte vreun răspuns, care nu se grăbea, de altfel, să vină (rămăseseră cu toții încremeniți, fără ca niciun mușchi sau nicio pleoapă tresărind să exprime disperarea ori bucuria), s-au suit în mașină și au plecat. Erau patru persoane, înghesuindu-se să urce mai repede, dintre care unul, mai imposibil încă decât ceilalți, s-a dovedit a fi șoferul.

Exagerând probabil puțin, unchiul Emil susținea că acele ultime două zile au fost cele mai grele pe care le-au petrecut acolo, mai grele cu mult decât primele două, de exemplu. Cu greu, foarte cu greu s-ar fi putut preciza ce au simțit în acele zile în care se hotăra totul: bucurie sau disperare. Cred că n-au știut nici ei. Era cert însă că părăseau un univers sigur, pe care îl creaseră singuri și pe care îl cunoșteau, pentru a porni înspre o lume uitată și schimbată între timp, o lume poate dușmană și cu siguranță plină de necunoscute. După ce, învingând incredibile greutăți, reușiseră să inventeze o

istorie pentru uzul lor propriu, erau obligați să se reîntoarcă în adevărata istorie, de ale cărei legi se temeau și ale cărei forțe nu se simțeau în stare să le determine. Au petrecut cele două zile mișcându-se fără rost dintr-un loc în altul, mângâind totul cu privirea și uneori chiar cu degetele, aproape nevorbind între ei, însingurați deodată unul de altul, ca într-un fel de exercițiu al singurătății ce avea să-i cuprindă în lumea care nu mai era a lor. În seara dinaintea plecării, au stat îndelung în jurul unui foc mare, alimentat mereu cu lemne pe care nu mai aveau de ce să le economisească, făcând presupuneri stângace despre ce va fi și planuri lipsite de vlagă pentru timpul viitor. O singură dată s-au înviorat, când unul dintre ei – părintele Partenie, care era cel mai înspăimântat de ceea ce-l așteaptă – a întrebat ce-ar fi să refuze să plece, să ceară să fie lăsați acolo, să-și continue viața încropită de ei. O clipă, au tresărit cu toții, ca la nașterea neașteptată a unei speranțe, dar în clipa următoare au recăzut în descurajarea atât de plină de argumente dinainte. Chiar dacă ar fi rămas pe loc, odată cu ridicarea interdicției de a părăsi locul, era ridicată, evident, și interdicția celorlalți de a-și revendica pământul și de a-l cotropi, încât insula lor redevenea automat o parte a continentului care nu avea cum să nu-și impună propriile obișnuințe și legi și asupra ei. De altfel, chiar dacă, prin cine știe ce miracol, nicio agresiune din afară nu ar fi impietat asupra izolării de până acum, conștiința că ea, izolarea, ar putea dispărea oricând, că încetarea ei nu depindea decât de voința lor, ar fi distrus pacea limpede a lipsei de speranță de până atunci și liniștea în care, neavând nimic de așteptat, își datorau în fiecare clipă totul. În ultima noapte, au dormit cu toții agitați și trezindu-se mereu de zgomotul unui motor pe care îl visau cu spaimă (chiar și copiii care nu aveau ce să înțeleagă, impresionați de deruta părinților, au sărit de câteva ori din somn plângând), iar dimineața, după ce-și împărțiseră, ca pe niște amulete, puținele obiecte pe care le folosiseră unsprezece ani în comun și după ce deschiseseră cuștile cu iepuri și țarcul cu oi, se suiseră în camion, înfrigurați și străini deodată unul de altul, știind că nu mai pot să se ajute între ei.

Citesc ce-am scris până aici și mă cuprinde o mare oboseală. Mă întreb dacă este, într-adevăr, reconstituirea unei întâmplări petrecute

în mijlocul Bărăganului sau, fiind numai o povestire a unei povestiri, ea nu este decât o refracție – cât de îndepărtată de înfățișarea reală? – a faptelor trecute prin prisme succesive și devenite aproape irecognoscibile. Dacă din adevărul acelei vieți conștiința nostalgică a celui ce-mi povestise a făcut o primă selecție deformatoare, pe care priceperea lui de a-și turna gândurile în cuvinte a mai strâmtat-o puțin; din care capacitatea mea de înțelegere aburită de halucinațiile, devenite amintiri, ale copilăriei a mai denaturat ceva; din care propria mea capacitate de exprimare a continuat să altereze sensurile, așa cum înclinarea unui ecran alterează forma imaginilor proiectate pe el; dacă toate aceste firești fenomene ale sugestiei și intuirii, ale reflectării și difuzării s-au produs – și nu se putea altfel –, ce a mai rămas din conturul inițial al faptelor, din lumea aceea dizolvată în trecut? Tot ce povesteam eu nu erau decât niște proiecte pentru reconstituirea acelei realități definitiv misterioase ca orice lucru îngropat definitiv în timp, tot ce realizasem eu era un proiect de trecut care putea fi acceptat sau nu la concursul de reconstituiri pe care îl declară în fiecare clipă istoria. Când, după mulți ani de la întâmplările povestite aici, am vizitat locurile povestirii, neîncetat evocata insulă a unchiului meu nu corespundea întru nimic imaginilor pe care mi le făcusem înainte. Desigur, locurile fuseseră transformate radical de timp, dar sunt convinsă că, și fără asta, eu nu aș fi avut cum să le recunosc și să le pun de acord cu imaginile mele, singurele care contau pentru mine și pe care le-am și descris aici. Eroii întorși acasă ai întâmplărilor, cu excepția părintelui Partenie, care, după ce a mai funcționat ani de zile ca paroh în satul cu nunta de pomină, a murit anul trecut, foarte bătrân, în timp ce își săpa grădina (ocupație la care, cu toate eforturile medicilor, se încăpățâna să nu renunțe), trăiesc cu toții, reintegrați în propriul destin, din care evadaseră pentru un deceniu fără voia lor. Vornicul este brigadier silvic, vânător și pescar, responsabil al unor partide de vânătoare și de pescuit hotărâte de la centru sau organizate de O.N.T. pentru amatori în stare să-și plătească pasiunile în valută și mai este conducător vestit al tuturor nunților cu dar din satul în care nu-și mai amintește aproape nimeni dramatica nuntă de la începutul acestei povestiri. Pe Culai nu l-am mai găsit în sat, nu se întorsese, cum nu

se întorsese nici soția lui, și nu rămânea decât să presupun că pierise în încercarea disperată – și cât de patetică! – de a o regăsi pe cea care, probabil, pierise încă înaintea lui. În general, dintre nuntașii deportați atunci se întorseseră destul de puțini, și și mai puțini dintre ei după ce-și împliniseră ceea ce unchiul meu ar fi numit „o existență insulară”. Majoritatea, părăsiți în condiții asemănătoare, pieriseră sau, încercând să se salveze, își petrecuseră restul timpului în claustrări mai puțin fanteziste. În ceea ce-i privește pe eroii noștri, mirele și-a reluat catedra de științele naturale, tușa Turica, cea de matematică. Numai unchiul Emil a refuzat să se întoarcă la catedra de istorie. A preferat să fie învățător, să învețe copiii să scrie o-i, oi, și să memoreze tabla înmulțirii. Asta nu îi ocupa decât o mică parte a spiritului. Tot timpul liber se ocupa cu grădinăritul, care devenise la el aproape o patimă, iar noaptea – în lungile insomnii pe care nicio prescripție medicală nu reușea să i le înfrângă – citea fără încetare, nesățios, cu un fel de plăcere în sine, cu un fel de beatitudine. Îmi mărturisise în nenumărate rânduri că singurul lucru care îi lipsise și fusese de neînlocuit în lunga aventură fusese cititul, dar, ciudat, nu cititul ca instrument de cunoaștere; nu simțea lipsa conținutului cărților citite, pe care, de altfel, putea să și le amintească, sau a celor necitite, la care putea să viseze. Ceea ce îi lipsea era însăși operația cititului, acțiunea de a citi. Cât despre insulă, ea a rămas absolut prezentă în viața lui. Nu numai că nu a făcut niciun efort ca să o uite, ci și-a chiar cultivat prin toate mijloacele amintirea vie a acestei celule arhetipale de viață, considerată asemănătoare unei experiențe inițiatice, pe care încerca, în măsura în care îi permiteau noile condiții, să o reia mereu. Idealizate din ce în ce mai disproporționat pe măsură ce îmbătrânea, opunea suferințele violente ale acestei experiențe-limită mediocrității traiului din prezent, construind cu voluptate și neobosit tot mai fantastice și tot mai ideale proiecte de trecut.

GIMNASTICA DE SEARĂ

Pentru că nu-și găsea, ca de obicei, cheia de la ușa de jos, a atins zăvorul cu degetul, l-a deschis, a intrat și apoi l-a făcut să se închidă din nou, ca să nu observe nimic vecinii, care se scandalizau de câte ori uita poarta deschisă. De fapt, își promisese în mai multe rânduri să nu-și mai folosească puterea în tot felul de ocazii ridicole, dar, ca un făcut, pierdea de fiecare dată cheia și, oricum, era mult mai puțin compromițător să deschidă ușa decât să intre prin geamul închis de la etaj. A urcat apoi conștiincios treaptă de treaptă, cu grija de a nu sări vreuna sau, în orice caz, de a nu luneca pur și simplu în sus, neuitând că prin vizoarele ușilor îl poate urmări oricând cineva. Când a ajuns sus, a întors de câteva ori demonstrativ cheia în broască, cât mai sonor cu putință, înainte de a închide definitiv cu lanțul. În sfârșit, în siguranță. I-ar fi fost greu să spună de ce îi era atât de frică și mai ales ce-ar fi putut păți dacă s-ar fi descoperit. Nu exista niciun precedent din care să fi putut trage vreo concluzie sau după care să-și facă cea mai mică idee. Cine știe dacă, odată descoperit, nu l-ar fi purtat în triumf sau nu i s-ar fi închinat cu groază. Desigur, nimic nu era exclus, deși, la drept vorbind, mult, mult mai probabil i se părea să încerce să-l distrugă. Faptul că el știa că nu sunt în stare s-o facă, faptul că ar fi putut oricând să se sustragă torturilor lor, faptul că ar fi putut atât de ușor să dispară din fața plutoanelor lor de execuție, nu schimba cu nimic spaima lui de a nu fi descoperit. O rigoare pe care singur și-o impusese devenise treptat un viciu al conspirației ce amenința să se confunde cu viața sa. Viața sa din această clipă, desigur, dar cum poți să faci abstracție de toamnă atunci când ai luat – chiar dacă de bunăvoie – înfățișarea unei frunze? În calitate de frunză, s-a dus, deci, în bucătărie și a murdărit câteva farfurii, pentru ca a doua zi Tereza să creadă că a mâncat. Farfuriile le-a lăsat în chiuvetă, iar restul mâncării l-a aruncat, cu grija de a nu vărsa vasul pe drum, în WC. A tras apoi apa de două ori, pentru că mâncarea grasă lăsase pe faianță o dungă lată, lucioasă. A stins lumina

în baie, apoi în bucătărie, dar, după câțiva pași, s-a întors și a pus în chiuvetă și o lingură, o furculiță și un cuțit, murdărite și ele cât de cât. Mereu uita de tacâmuri.

Terminase pe ziua de azi. Era obosit într-un fel sâcâitor, omenesc, și, ca întotdeauna când simțea acea oboseală atât de ciudată, atât de învăluitoare și de neînfrânt, se întrebă oarecum în glumă dacă nu-și luase prea în serios misiunea și se gândi, nu fără oarecare nostalgie, că, iată, condiția umană are și părțile ei plăcute. Uitând că e singur, se întinse, cât mai firesc, pe spate și numai durerea ascuțită pe care o simți, ca întotdeauna, sub omoplați, îi aminti că spectacolul pe ziua în curs se terminase și că putea să se întoarcă, atent, pe-o parte. De fapt, nu se terminase chiar de tot, trebuia să se mai uite câteva minute în programul TV și apoi să deschidă chiar televizorul ca să vadă care crainică e de serviciu, pentru a putea participa a doua zi la discuțiile ce se duc întotdeauna la uzină înainte de începerea lucrului. Evident, ar fi putut-o ști și fără să apese pe buton, o știa oricum, pur și simplu, dar, ciudat, perceperea omenească, luarea de cunoștință prin simțuri îi dădeau o imagine mai concretă (chiar dacă nu mai exactă), mai colorată, aș zice, asupra realității. De fapt, începuse chiar să-l pasioneze puțin ducerea la perfecțiune a acestei mimări despre care nu era prea sigur că folosește la ceva. Dincolo de sensul pentru care venise, exista acest ritual zilnic, secundă cu secundă, al îndeplinirii obligației de a nu se deosebi de ceilalți, al imitării cât mai perfecte a caracteristicilor comune la cât mai mulți semeni ai săi. „Semeni ai săi?” Desigur, cu greu s-ar putea găsi o formulă mai încărcată de ironie și mai lipsită de adevăr, dar la fel de greu ar putea nega unda bruscă de căldură care îl străbătuse – în mod absurd, flatantă – la acest gând. După cum, Doamne, el, care ar fi putut să ia orice înfățișare ar fi vrut și care își păstrase adevăratul său aspect numai dintr-o încăpățânată – cum să-i spună? – sportivitate, simțea un fel de mândrie prostească și plăcută – și nu putea să nu recunoască și că era prostească, și că era plăcută – când, fără a bănuși ceva, vreo fetișcană întorcea pur și simplu capul după el pe stradă.

Se umaniza pe zi ce trecea, asta era evident, și, deși acest fapt nu avea de ce să-l neliniștească, elanul cu care se avânta în acțiuni care ar fi trebuit mai degrabă să-l plictisească și minuția cu care reconstitua cele mai neînsemnate gesturi îl făceau să roșească și să se simtă vinovat puțin, ca de o plăcere nu tocmai demnă de laudă.

De fapt, toate aceste precauții țineau de exercitarea unui rol de care se simțea din ce în ce mai puțin capabil. Și asta nu pentru că i-ar fi lipsit puterea sau priceperea de a-și îndeplini îndatoririle, ci pur și simplu pentru că nu mai simțea dorința să o facă. Nu mai voia. Și, pentru că nu mai voia, nu mai era nici în stare.

Adevărul adevărat era că de departe totul păruse mult mai limpede. Binele și răul se vedeau de acolo atât de evident opuse și deosebite, încât pedepsirea și răsplătirea lor păruse o misiune mai curând de rutină, fără nimic deosebit de dificil. Dacă totuși își crease o identitate și se hotărâse să locuiască și să trăiască câțva timp aici, această complicație, privită acolo sus cu amuzament, fusese atribuită numai firii sale oarecum ciudate și înclinată spre conștiinciozități bizare și sensibilități complicate excesiv. El însuși privise întreaga înscenare mai mult ca pe-un joc decât ca pe-o necesitate, un joc care-i plăcea și putea să-i fie de folos la început, până când ochiul obișnuit cu depărtările s-ar fi deprins să vadă de aproape la fel de limpede și de neechivoc. Cu timpul însă, nu se clarifica nimic. Contururile, care la început i se părea că se suprapun (și punea această deformare a realității pe seama construcției ochiului său neadaptat dimensiunilor pământești), s-au dovedit adesea suprapuse cu adevărat, încât discernerea lor și delimitarea unora de altele, departe de a fi o joacă, au devenit o ocupație necesitând finețe și plină de subtilități. Identitatea confecționată la început din distracție, ca pentru un carnaval de primăvară, se transformase cu timpul într-un fel de costum de protecție, care amenința să se confunde în curând cu propria sa piele. Ar fi trebuit să se sperie poate, dar tot ceea ce vedea și descoperea îl interesa și îl fascina într-o asemenea măsură încât singurul lucru care îl mai reținea și care îl împiedica să se cufunde cu totul în noile sale îndeletniciri erau amintirea misiunii sale nerealizate și spaima că ea ar putea fi descoperită de cei din jurul său.

Se împlinise mai bine de un an de când locuia în această garsonieră, de la care mergea zilnic cu două autobuze până la fabrica unde se angajase încă de atunci, de la sosire, convins că numai muncind alături de ei va ajunge să-i cunoască și să-i judece fără a comite erori. Această convingere nu-l împiedica să admită el însuși – nu fără o anumită mândrie – că e vorba de o exagerată minuțiozitate și că niciunul dintre cei care ar fi putut fi trimiși în locul său nu ar fi dus

conștiinciozitatea atât de departe. Iată însă că, pe cât trecea timpul și pe cât își cunoștea mai bine noii colegi, pe atât era mai puțin sigur de infailibilitatea judecății sale. Și, deși răul pe care îl descoperea era din ce în ce mai mare, cei care îl făceau erau absolviți rând pe rând, din motive care se îndoia că ar rezista severității de sus, dar pe care sufletul său le găsea suficiente și destul de puternice pentru a izvorî iertarea. Ciudat în toată această poveste era că nimic din ceea ce descoperea acum nu îi era necunoscut înainte. Despre băiatul acela cu pielea acoperită în permanență de o peliculă fină de transpirație, care îl face să pară murdar și ambiguu mereu, Dumitrașcu, știa și că minte, și că n-o iubește pe fata negricioasă care-l privește cu ochi de animal gata să prindă bucăți aruncată prin aer, fata aceea cu mijlocul tot mai gros și cu mersul tot mai umil, târșit într-un fel aproape insuportabil prin secție, ca și cum ar mai spera mereu că o să fie strigată, că o să fie întoarsă în ultima clipă din urmă; știa și că are mâinile mari, extraordinar de mari și de roșii, lucioase și ele puțin, ca întregul lui corp, dar mult mai roșii, așa cum numai fața îi era, ca și cum mâinile și fața i-ar fi fost făcute din altfel de carne decât restul corpului sau, și mai bine, ca și cum mâinile și fața ar fi fost numai carne, carne crudă neacoperită de piele, bucată mare de carne macră sângerată, din care cineva sculptase fără talent și fără mare migală fruntea, și umerii obrazilor, și bărbia. Și mai ales degetele groase, în care uleiul negru al mașinilor intrase de mult și definitiv și se uscaseră formând o crustă. Știuse toate astea încă dinaintea plecării, dar le știuse într-un fel absent, teoretic, adică nu stătea decât în puterea lui să le știe, și totuși, revăzute de aproape, ele primeau cu totul alt sens și cu totul altă importanță. Ceea ce părea amănunt neglijabil și abia înregistrat, sau nici măcar înregistrat, devenea stavilă în stare să întoarcă din drum o întreagă argumentație. De acolo de sus era imposibil să-i treacă prin minte că forma sau culoarea mâinilor cuiva ar putea avea vreo legătură cu judecarea sufletului său păcătos, în timp ce acum, aici, simțea că această legătură există fără a putea ști cum se explică ea. Degetele groase și încrustate de ulei, mâinile roșii cu palme scorjite ale lui Dumitrașcu, trăgeau în cumpăna dreaptă a judecării sale la fel de greu – inexplicabil, dar hotărât – ca și minciunile lui năclăite de interese pe care singur nu le înțelegea prea bine, ca și cruzimea indiferentă față de sine și față de ceilalți, de care nu părea a fi prea conștient.

Fără să fi băgat măcar de seamă, programul televizorului se terminase, lăsând în urmă ecranul alburui, luminând lăptos și sfârâitor. Crainica nu prea tânără, zâmbitoare într-un fel atât de fals, încât părea dușmănos, își încheiase formulele de despărțire și urările de noapte, iar acum nu se mai auzea decât un bâzâit mecanic, uniform, care ar fi putut continua la nesfârșit. L-a făcut să înceteze, fără să se mai ridice, amuzat și de libertatea pe care și-o permitea, și de ideea că, iată, exista totuși un aspect în care îi era cu neputință să semene celor de aici. În timp ce ei erau în stare să stea ore întregi nemișcați, cu ochii ațintiți pe un ecran de televizor, pe el îl plectiseau într-un mod agresiv, abia suportabil, puținele minute de privit pe care și le impunea, numărându-se printre cele mai grele pe care le petrecea pe pământ. De fapt, cum ar fi putut să-l distreze bietul dreptunghi de sticlă pe care se desfășurau întâmplări convenționale, gesturi artificiale, vorbe confecționate, când avea la dispoziție marele spectacol al vieții adevărate, văzute prin pereții transparenți ai caselor, ca pe niște ecrane care nu cenzurează nimic și în care nu pozează nimeni? Cu mult, mult timp în urmă, când coborâse prima oară pe pământ, acest spectacol perpetuu îl fascinase, ținea minte, peste măsură, nu se îndura să treacă peste nicio casă fără să o fi privit cu amănuntul, de la șoarecii alergându-se prin pod până la copiii jucându-se sau plângând pe lângă vatră, ca și cum ar fi citit o carte pe care nu putea s-o lase din mână înainte de a o fi terminat, și a fost nevoie, își amintea, de trei sau patru chemări, din ce în ce mai imperative și mai nerăbdătoare, ca să revină sus, fermecat și gata să implore permisiunea de a se reîntoarce. Și s-a reîntors de câte ori a putut, cu aceeași nepotolită sete de a privi, de a vedea nașteri, și morți, și iubiri, și lupte, de a asculta șoapte drăgăstoase, șuierături de ură, urlete de mânie, țipete de exasperare, hohote de plâns, cascade nestăvilite de râs. Iar atunci când casele au fost înlocuite de blocuri înalte cu multe etaje, încântarea sa nu a mai avut margini. Nu cunoștea, și nu cunoaște, plăcere mai mare decât să se rotească încet în jurul blocurilor turn, planând fără zgomot de la etaj la etaj, fără teama de a fi văzut și fără a-și refuza nicio taină. Dar asta era pe vremea când încă nu primise misiunea punitivă pe care simțea că nu va fi în stare să o ducă la bun sfârșit. Era destul să se gândească la aglomerația autobuzelor de dimineață, la cutiile acelea ticsite cu trupuri simțindu-și unele altora

formele și mirosurile (la început avea grijă să se așeze cu spatele lipit de geam, de teamă că ar putea fi ghicit, dar apoi înțelese, se pătrunsese singur de atmosfera aceea de abandon protector în care te lași împins și îngrămadit, înghiontit și presat, ca și cum nici propriul trup nu ți-ar mai aparține); era destul să se gândească la coloanele acelea intrând grăbite pe poarta uzinei și al căror unic semn sigur al divinității conținute era chiar graba umilitoare, dar atât de conștientă, conștiința acelei grabe, pe care nicio altă viețuitoare nu ar reuși cu atâta dramatism să și-o însușească, pentru a-și da seama că nu va fi niciodată în stare să judece și să condamne aceste biete ființe atât de imperfecte și plătindu-și atât de scump imperfecțiunea. Desigur, în aceste condiții, cu adevărat cinstit ar fi fost să se întoarcă, să-și mărturisească neputința și să lase pe altcineva, mai hotărât, să-i ia locul. Asta ar fi însemnat însă încheierea aceluia atât de complicat și minuțios joc al identificării care, nu putea să nu-și mărturisească, îl emoționa și îi făcea plăcere și ar mai fi însemnat venirea unui adevărat exterminator. Îi era greu chiar să-și închipuie clipa aceea. Și, cu cât scrupulele și problemele misiunii sale creșteau, cu atât luase obiceiul de a căuta locurile aglomerate, de a intra și a se pierde în mulțime. Se așeza la cozi pentru cumpărarea unor produse pe care le lăsa apoi la vreun colț de stradă sau le făcea pur și simplu să dispară, se plimba duminica înainte de masă prin parcuri, uitându-se, probabil suspect, la mamele cu copii și rătăcind caraghios printre perechile de pensionari, umbla prin gări și aștepta să ia bon la policlinici, se plimba pe bulevarde și încerca să ia bilete la cinematograful, într-un cuvânt, se străduia, masochist și plin de atenție, spre tot ceea ce-l îndepărta de îndeplinirea misiunii pentru care fusese trimis, convingându-l să scuze și să înțeleagă această omenire, urâtă și suferitoare. Pentru că urâtenia oamenilor îl înduioșa cel mai mult. Îi plăcea să meargă pur și simplu pe stradă uitându-se cu atenție la pielea poroasă și impură a fețelor lor; la ochii lor de culori incerte, agitându-se și bătând din aripi ca niște păsări prinse în colivia definitivă a cearcănelor sau, dimpotrivă, dând să iasă ca niște monede lucitoare de schimb din portofelul umflat al pleoapelor; la gâturile lor zbârcite și dungate; la bărbiile lor atârând; la părul lor tuns sau coafat de cele mai multe ori ridicol; la trupurile lor de cele mai multe ori diforme, prea slabe sau prea grase, subliniindu-și mereu, într-un fel sau altul, perisabilitatea,

capacitatea de a putrezi. Cu cât îi privea mai mult, cu atât credea mai puțin că va fi în stare să-i distrugă și cu atât se îndoia chiar că ar avea dreptul să o facă.

Acesta era în fiecare seară punctul în care, ajungând cu gândurile, se hotăra să se ridice de pe canapea și să se ducă la culcare. Era, de altfel, târziu, a doua zi mergea ca de obicei la serviciu, se scula la cinci și un sfert ca să poată ajunge la șapte, trebuia deci să se culce. Trebuia? Bineînțeles că nu, nimic nu îl obliga. Ar fi putut să facă o mie de alte lucruri în loc. Dar trecuse destul de mult timp de când nu mai renunța la această plăcere. Era marea lui descoperire pe pământ. O, văzuse în nenumărate rânduri oamenii și animalele dormind. Într-o anumită perioadă, chiar, însărcinarea lui era aceea de a păzi somnul. Privise adesea copiii dormind și se distrase adesea zburând, noaptea, în jurul cuiburilor în care păsările tresăreau din somn, simțindu-l în preajmă, fără a-l vedea și fără a înțelege ce se întâmplă. Dar numai după ce adormise și el însuși înțelesese ce înseamnă somnul și descoperise plin de fermecată uimire visul, care nu fusese până atunci pentru el decât un cuvânt. Se ridică, deci, îndreptându-se spre pat și, după ce stinse lumina, începu încet să se dezbrace. Îi plăcea să prelungească această clipă, să lase somnul să-l cuprindă încet, încă înainte de a ajunge în pat, să se gândească, încă înainte de a adormi, că va adormi și că va visa, să se întrebe chiar, alintându-se singur, oare ce va visa și abia apoi să se lase să alunece. Înainte de asta însă, ca în fiecare seară, după ce ultimul nasture fusese descheiat și ultima haină căzuse, își făcu obișnuita gimnastică: așezându-se strategic într-o parte mai lipsită de mobile a odăii, întinzându-și-le cât putea de mult, își deschise și-și închise aripile anchilozate de neîntrebuințare. Repetă conștiincios mișcarea de mai multe ori. Și numai după aceea adormi.

IMITAȚIE DE COȘMAR

Ajunsesem într-un cartier foarte îndepărtat și absolut necunoscut al orașului, în căutarea unei băcănii particulare despre care auzisem povestindu-se minuni la o coadă. Găsisem băcănia cu aspectul prăfuit, promiscuu chiar, dar nu lipsit de farmec, al acelor dughene de mahala pe care le mai prinsesem la începutul copilăriei și în care se vindeau, alături, bomboane de mătase și ulei vărsat, șuncă de Praga și fitil de lampă, zahăr de cartofi și hârtie de muște, batoane de vanilie, marmeladă, drojdie, mălai. În semiîntunericul lor adânc mirosea întotdeauna într-o nostalgică devălmășie a scorțișoară, rânced și petrol. De data aceasta însă, sub celofanurile pătate de muște și pe rafturile unse și vechi se zăreau magnifice torturi de ciocolată, decorate cu frișcă, mormane de icre de Manciuria, drugi de salam de Sibiu, măsline enorme. Țin minte că am cumpărat de toate, cu un fel de reticență și un sentiment de neîncredere, ca și cum n-aș fi fost sigură că sunt reale și m-aș fi așteptat din clipă în clipă să dispară și să mă lase mofluză, cu banii întinși. Nu s-a întâmplat însă nimic și am dat să ies din prăvălie mulțumită, desigur, dar și puțin jignită de faptul că ceilalți mușterii, mahalagii, chivuțe, cumpărau blazați și indiferenți, evident obișnuiți cu abundența și fără nicio mirare. Nonșalanța lor mă făcea să aparțin – chiar dacă numai în secret – unei alte lumi, inferioare, și-mi dădea spaima că pătrunsesem ilicit în lumea lor, de unde aș putea fi alungată. Mă grăbisem spre ieșire deci, șovăind puțin, pentru că în cadrul ușii stătea rezemat, blocând aproape trecerea, o namilă de bărbat cu o față congestionată și transpirată și cu un mare șorț de cauciuc atârându-i până la tureacul cizmelor ce-i înghițeau în crețuri pantalonii unei uniforme greu de definit. Faptul că, întors cu spatele spre mine, colosul se uita afară m-a făcut să mă consider, optimistă, în afara interesului lui și să încerc să mă strecur prin subțirele spațiu, rămas liber, al ieșirii. Trecusem aproape, când, abia clintindu-se, o mână a uriașului mi s-a încheștat pe braț.

– Tovarășe, am spus eu, cum vă permiteți? Dar nu cred că aveam un glas prea convingător și îmi amintesc că, de fapt, mă așteptasem la asta. Vă rog să-mi dați imediat drumul, am mai spus, dar nu eram uimită de ceea ce se întâmplă, iar lipsa uimirii echivala aproape cu o aprobare și îmi răpea o bună parte din forța protestului.

Între timp, mișcându-se puțin împleticit și convingându-mă că e beat, bărbatul mă trăsese după el în stradă, în mijlocul unui maidan care se deschidea străjuit de un oțetar, între casele scunde, cu ogrăzi lungi acoperite de vițe producătoare, ale periferiei. Pe brațul meu gol, palma lui transpirase și, încercând să mă smulg, luneca puțin în sus și în jos, năclăindu-mi pielea. Când se oprise, într-o curioasă poziție, reușise să-mi prindă între cizmele lui imense unul dintre pantofi, încât acum aveam imobilizate un picior și un braț și, depăr-tându-mă până la a-mi smulge membrele din încheieturi, simțeam totuși duhoarea de bețiv gras, fumător și transpirat cotropindu-mă insuportabilă. Nu spunea nimic, nici nu mă privea măcar, mă ținea numai neclintit cu un fel de indiferență, încât începeam să mă îndoiesc că eu eram cea care trebuia prinsă.

– Domnule –, îl strigai, gândindu-mă că poate îl flatez și folosind un ton mult mai ridicat decât ar fi cerut apropierea dintre noi, căci indiferența lui mi se părea greu de străbătut și speram totodată să atrag prin strigăt pe cineva care să-mi vină în ajutor – domnule, nu vă cunosc și probabil nici dumneavoastră nu mă cunoașteți, vă rog să-mi dați imediat drumul; vă rog cel puțin să mă priviți ca să vă convingeți că nu mă cunoașteți și că trebuie să-mi dați drumul.

Așa cum sperasem, strigătele mele păreau să atragă câțiva curioși. Sau poate nu erau decât mușterii care se grăbeau spre băcănie. Oricum, m-am considerat salvată.

– Ajutați-mă, le-am strigat, văzându-i cum se apropie, salvați-mă. Nu-l cunosc pe omul acesta, nu știu ce vrea de la mine. Se vede că e beat, dar poate e și nebun. Vă rog să mă ajutați să-mi eliberez mâna și piciorul.

Dar ei se opriseră la o distanță demonstrativă și priveau curioși, fără nicio intenție de a interveni, comentând și făcând supoziții de spectatori care nu pot fi auziți de cei de pe scenă.

– Cine știe ce o fi având cu ea, spuse unul ieșit probabil dintr-o curte apropiată, pentru că mai ținea în mână o foarfecă de vie și era murdar pe degete de pământ.

– Nu e bine să te amesteci între bărbat și femeie, spuse un altul, care ținea strânsă în pumn o plasă de plastic, semn că mergea la cumpărături.

– Dar nu e bărbatul meu, nici măcar nu-l cunosc, nu l-am văzut în viața mea, le strigai disperată, nevenindu-mi să cred că muntele acela de grăsime, duhnind a băutură ordinară, putea fi considerat bărbatul meu; dar îmi dădeam, în același timp, seama că nu sunt crezută și că am aerul că mă disculp, ceea ce este în defavoarea mea, în timp ce pasivitatea nearticulată a brutei părea să le facă cea mai bună impresie.

Cercul asistenței crescuse, de altfel mulți dintre privitori se schimbaseră, cei de la început plictisindu-se de privit și fiind înlocuiți cu alții noi, care le preluau comentariile și pentru care eu îmi reluam tot mai disperată chemările în ajutor. De altfel, unii soseau în fugă, ca și cum s-ar fi grăbit să mă salveze, dar, odată ajunși, se opreau, descoperind parcă în scena văzută de aproape ceva care îi împiedica să o facă. Nu-mi dădeam seama despre ce putea să fie vorba și nu-mi dădeam seama, mai ales, cum de nu li se părea tuturor evidentă discrepanța dintre mine și cel ce mă ținea prizonieră, cum de poate cineva, privindu-ne, să închipuie totuși o relație între noi.

– Ajutați-mă, repetam obosită de propria mea voce, în timp ce încercam să-mi smulg brațul devenit vânăt și intens dureros, eliberați-mă, nu-l cunosc, nu știu cine e, nu am nimic cu el. Eliberați-mă.

Plângeam deja de mult, renunțând să mai vorbesc, când, printre lacrimi, mi s-a părut că zăresc în cercul larg al privitorilor figura cunoscută a unui coleg de redacție. Mi-am șters grăbită ochii cu mâna liberă din care de mult dădusem drumul cumpărăturilor ce zăceau pe jos, ieșite din hârtii și amestecate în praf. Era într-adevăr el. Ni s-au întâlnit ochii și m-a salutat exagerat de respectuos, într-un fel absolut nepotrivit camaraderiei care ne lega.

– Ce noroc, i-am strigat, că te-ai nimerit pe aici! Ai auzit și tu de băcănia asta? Uite eu ce-am pățit. Un oligofren beat căruia i-a cășunat pe mine. Ajută-mă să-mi desfac brațul din strânsoarea lui.

Dar colegul meu nu se clintea, privindu-mă intens ca și cum ar fi vrut să-mi transmită un mesaj pe care se temea să-l rostească.

– Țsta e norocul meu, i-am mai spus încercând să râd. Am un adevărat talent să atrag, fără să vreau, nebunii. Știi că și la redacție mă caută adesea tot felul de psihopați. Ce stai? Vino să mă ajuți să scap! Victor, ai înnebunit și tu, ce stai?

Dar, neclintit, Victor mă privea cu nemărginită tristețe, regretând că îl oblig să vorbească.

– Nu pot să te ajut, îmi spuse, rostind vorbele prea clar, puțin pedant, ca și cum ar fi vorbit pe o scenă sau la un microfon, e foarte puternic, îmi pare foarte rău că nu înțelegi situația în care te afli.

Și, spunând asta, nu părea deloc jenat sau rușinat de poltroneria lui, ci, dimpotrivă, jignit parcă de insistențele mele lipsite de tact.

– Dar sunteți mai mulți, i-am strigat exasperată de atâta lașitate, nu trebuie decât să-l țineți ca să-mi pot elibera mâna.

– Îmi pare rău că nu înțelegi situația, a repetat el la fel de demn și fără să-și plece ochii, încercând în continuare să-mi transmită ceva ce nu reușeam să înțeleg.

Curios că, deși totul semăna cu un coșmar, nu mi-a trecut nicio clipă prin minte că întâmplarea nu e reală și că visez. Dimpotrivă, totul mi se părea real, chiar prea real: fețele celor care mă priveau, vorbele care ajungeau până la mine, duhoarea celui ce mă ținea și tăcerea lui goală de sens, ridicolul situației care nu reușea totuși să-i anihileze disperarea și care nu era decât o imitație – stângace, dar convingătoare – de coșmar.

În exasperarea urcând în mine, ca o forță alternativă, în valuri, am zărit, cu acea acuratețe mai mult decât reală a simțurilor, în publicul rărit de monotonia spectacolului, doi soldați foarte tineri, abia recrutați probabil, cu obrazuri încă de copii și cu gâturile golașe, nemaiapărate de pletele, tăiate evident de curând, ieșindu-le firave și albe din uniformă.

– Băieți, le-am strigat, descoperindu-le privirea prietenoasă și dispusă să se solidarizeze cu a mea, ajutați-mă voi, nu poate să vă fie și vouă frică, oștirea a fost întotdeauna curajoasă. Nu s-a lăsat intimidată de brute și de coloși. Salvați-mă.

Și, spre nemărginita și încă neîncrezătoarea mea bucurie, i-am văzut înaintând și apropiindu-se, parcă (îmi imaginam eu naivă) flatați că avusesem încredere să-i chem. Când au ajuns la mai puțin

de o jumătate de metru, au dat ocol precauți absurdului grup statuar pe care îl formam împreună cu temnicerul meu și, plin de curaj, unul dintre ei a scos cu un gest brusc din buzunarul de la spate, neacoperit de șorț, al namilei un cuțit cu lama nu prea lungă, triunghiulară, ascuțită pe ambele părți. Și, ca și cum n-ar fi riscat nimic, a început chiar acolo, în imediata apropiere a uriașului, să examineze cuțitul, încercându-i tăișul, pipăindu-i prăselele, trecându-l spre consultare și celuilalt. Apoi, ca o concluzie a acestei analize, cei doi au introdus cu grijă cuțitul în buzunarul din care fusese scos și mi-au spus prietenește, pe un ton scăzut, conspirativ, ca și cum mi-ar fi comunicat un secret de natură să mă salveze:

– Nu poate fi atacat, e înarmat.

Și, plini de prietenie, mulțumiți că și-au făcut cu cinste datoria, se îndepărtară grăbiți – erau în altă misiune.

Am tăcut un timp, încetând să mă mai zbat, epuizată de efort și de neputința de a înțelege. În liniștea care se lăsase, s-au auzit năclăite în salivă și rostite parcă în somn înjurăturile impersonale, neadresate nimănui, ale bețivului. Privitorii se împrăstiau oarecum dezamăgiți. Mai rămăsese Victor, privindu-mă la fel de susținut și de criptic, și un bărbat înalt, evident un intelectual, alături de câteva babe din vecini care îl compătimeau pe bețiv și-mi comentau cu voce tare ținuta vestimentară și culoarea părului, încântate că pot să le aud dezaprobarea.

Nu mai aveam ce să sper și nici nu-mi puteam imagina cum se va termina întâmplarea. O nemărginită oboseală puna stăpânire pe mine și îmi venea să mă las moale în jos, susținută numai de pumnul strâns ca o neschimbată cătușă deasupra cotului, când, privirea întâlnindu-mi-se cu cea a intelectualului, acesta mi se adresă pe un ton deferent și puțin rugător, ca și cum nimic din scena pe care o trăiam n-ar fi existat sau n-ar fi fost neobișnuit, ca și cum eu aș fi fost cea care trebuia să-l ajut pe el.

– Vă cunosc de undeva și nu reușesc să-mi amintesc de unde, îmi spuse el, roșind și puțin jenat. Ați lucrat cumva la Casa Scânteii sau poate la policlinica Sahia?

Am clătinat capul uluită și i-am spus încet, fără nicio speranță:

– Salvați-mă, vă rog, trebuie numai să mă ajutați să-i desprind mâna de pe brațul meu. Nu-l cunosc și nu știu ce are cu mine.

Dar, ca și cum nu m-ar fi auzit, el își duse mâna la frunte să și-o frece, însă în ultima clipă renunță și-mi strigă deodată vesel:

– Oh, mi-am amintit, nu trebuie să-mi mai răspundeți, nu vă cunosc, semănați doar cu cineva, semănați extraordinar de bine cu cineva.

– Nu știu cu cine semăn, am șoptit, dar ajutați-mă, vă rog, vă implor, ajutați-mă!

Complet surd însă, atent numai la propria sa descoperire, el continua să mă privească, mișcându-se chiar în jurul meu, neînchipuit de încântat.

– Este o asemănare uluitoare, de fapt poate ați auzit și dumneavoastră de ea, cu siguranță v-au mai spus și alții că semănați cu Ana Blandiana. Este o asemănare absolut fascinantă.

– Nu, i-am spus, cu o mică speranță și rușinată totuși de ceea ce nu mai făcusem până atunci, nu semăn, sunt chiar eu, pe mine mă cheamă Ana Blandiana. Sunt fericită că ne cunoaștem, dar acum, vă rog, ajutați-mă.

Nu făcu însă nicio mișcare. Se oprise și mă privea imobil într-un fel mat, cu un început de aversiune. Mărturisirea mea părea să-i fi stricat bucuria asemănării descoperite, sau poate nu știa dacă trebuie să mă creadă sau nu. Văzându-l cum șovăie iritat, neștiind cum să se retragă, m-a cuprins din nou disperarea, un fel de disperare fără rușine, goală de orice reținere, și am început să strig cu o voce isterică pe care nu mi-o cunoașteam până atunci și cu o nevoie de exhibare pe care nu mi-o bănuisem:

– Domnule, nu plecați, nu mă părăsiți. Chiar eu sunt Ana Blandiana, pe mine m-ați văzut la televizor, dacă nu mă credeți, puteți să-l întrebați și pe colegul meu de redacție – și, pentru că Victor dispăruse între timp, continuai țipând printre hohote de plâns, cu groaza care creștea în mine și certitudinea că nu voi fi crezută –, pot să vă recit și versuri, pot să vă spun și când m-am născut, și ce volume am publicat, și de unde îmi vine pseudonimul, puteți să verificați în orice dicționar de literatură contemporană.

Aveam impresia că mă dezbrac, sfâșindu-mi hainele și fiindu-mi din ce în ce mai frig, dar nu mă puteam opri, smulgând ultimele fâșii, cele din urmă zdrențe. Și, în timp ce plângeam și imploram, încercam să-mi încleștez degetele în mâneca celui ce dădea să se îndepărteze contrariat și bolborosind jenat:

– Nu, cred că mi s-a părut numai, nu semănați chiar atât de tare. Vă rog să mă scuzați, mi se întâmplă adesea să fac asemenea confuzii. Dați-mi drumul, vă rog, dați-mi drumul.

Dar eu continuam să-l țin cu disperare și, pentru că simțeam că începeau să-mi amorțească degetele, îl prinsei bine de marginea hainei și cu cealaltă mână. Atunci încremenii: Aveam libere amândouă mâinile. Și piciorul îmi era liber. Cel care mă ținea prizonieră îmi dăduse drumul și, schimbându-și poziția, căuta ceva în buzunarele pantalonilor de sub șorț. Apoi scosese o batistă mare și se ștersese pe față, ca și cum ar fi început să se trezească. Se afla chiar la câțiva pași de mine, încât, o clipă, mi-a trecut prin gând că nu mă ținuse încheștată nicicând. Îmi privii grăbită brațul eliberat, dar nu descoperii decât o ușoară vânătăie, rotundă ca o brățară, mai puțin groasă decât m-aș fi așteptat. Și, ciudat, constatarea aceasta avu în ea ceva jignitor, ca o privațiune, în orice caz, nu aveam cum ști de când sunt liberă, nici cât timp nu fusesem înainte. Îmi descleștai degetele amorțite de strânsoare și mă îndepărtai încet, fără zgomot, un pas, apoi mai mulți. Uriașul își ștergea acum cu atenție încheietura mâinii, tumefiată, ca și cum el ar fi fost ținut strâns de cineva și aproape rănit de încheștare; vecinele vorbeau despre altceva, intelectualul își aranja haina cu un aer ofensat. Nu-mi mai dădea nimeni nicio importanță.

O clipă, avui impulsul să mă întorc și să fug, dovedindu-mi astfel că sunt într-adevăr liberă, în clipa următoare însă îmi dădui seama că nu voi mai putea fi niciodată liberă dacă nu voi fi în stare să-mi explic de ce, pe durata aceluia coșmar, nu am fost. Și mă oprii.

LECȚIA DE TEATRU

Acum satul arăta ca orice sat. Aceleași case de cărămidă cu pridvor sprijinit în coloane de beton, aceleași porți de fier forjat cu ornamente argintii și cu aerul ușor suspect al dricurilor de lux, aceleași spaliere cu viță producătoare sub care se întind mese și se garează mașini. Odată cu mine, din tren coborâse o armată întreagă de bărbați și femei încărcăți de plase burdușite cu pâini, pachete de zahăr și de mălai, sticle de ulei: navetiștii. Cum înaintau pe ulița principală, pe șosea, atât de mulți, încât păreau încolonați, semănau – cu fețele lor obosite și pasul întins hotărât – mai puțin cu niște oameni grăbindu-se spre casă și mai mult cu niște participanți la un marș al tăcerii al cărui scop nu era rostit decât în gând. M-am lăsat antrenat de această ciudată manifestație până când, unul câte unul, demonstranții au dispărut fără un cuvânt prin curți și numai când a rămas pe șoseaua cuprinsă de seară o singură pereche – înaintând tot mai obosită spre marginea, devenită mai umilă, dar mai fermecătoare, a satului – am îndrăznit să grăbesc pasul spre cei care întorseseră de câteva ori capul simțindu-se urmăriți și să-i întreb dacă știu unde locuiește familia Ostahie. Am avut impresia că m-au privit derutați o secundă – numele sau mai degrabă cuvântul *familia* născuse această reacție –, pentru ca în clipa următoare să se lumineze și, exclamând deodată „A, domnul Virgil!”, să-mi explice că de la gară ar fi trebuit să o iau în direcția opusă. Am traversat deci satul din nou, de data aceasta singur – pe lângă ferestrele care începuseră să se aprindă și câinii care începuseră să latre –, familiarizându-mă cu el ca la o revedere și acceptându-l cu mai multă simpatie, așa cum îl descopeream, cu stridențele estompate de întuneric și cu văzduhul înnobilit de mirosul de fum. Eroarea de orientare îmi făcuse bine, mersul însuși pe jos după anchilozarea din tren îmi plăcea cu atât mai mult cu cât bănuiala că el va sfârși curând îmi dădea o întârziată neliniște și mă împiedica să mai alung întrebarea „Ce caut eu aici?”.

De fapt, nu căutam nimic. Mă îndreptam spre un om pe care nu-l cunoșteam, spre care mă împinsese cea mai subiectivă hotărâre, o părere nefondată pe nimic, o curiozitate care nu știa ea însăși ce-ar fi vrut să descopere. Fac parte dintre acei oameni care, tocmai pentru că sunt considerați, dintr-un motiv sau altul, deosebiți de cei din jur, sunt sortiți să devină victimele imaginii pe care o trezesc în ceilalți. Nenumăratele persoane care încercau să mă cunoască sau îmi scriau după ce mă văzuseră pe scenă îmi dădeau – în pofida admirației lor – o senzație de continuă hăituire. Mă resemnam de mult să fiu mereu ales, fără a mi se mai lăsa timpul și energia de a alege, întrerupând doar din când în când această feminitate a spiritului prin și mai feminine izbucniri de revoltă și schimbări de umoare. Pentru că nu reușeam să le deschid la vreme – uneori, cu săptămânile – scrisorile se acumulau într-un fel de colină, jos, lângă piciorul biroului meu, iar atunci când, în sfârșit, mă hotăram s-o fac, le citeam cu un fel de vinovăție depusă între timp, agravată de hotărârea apriorică de a nu le răspunde, pentru că orice răspuns ar fi însemnat începutul unei corespondențe. Iar această vinovăție colora lectura într-un mod subiectiv și chiar misterios și mă făcea uneori – întotdeauna neașteptat – să mă apuc să răspund.

Totuși, scrisoarea lui Virgil Ostahie nu semăna cu altele și nu cred ca bizara mea reacție la ea – începând cu telefonul pe care i l-am dat și sfârșind cu suirea în tren – să fi făcut parte din obișnuitele basculări ale conștiinței mele. Ceea ce m-a frapat dintru început au fost tonul stăpânit, aproape distant, absolut neasemănător exaltărilor cu care eram învățat, precum și felul în care aprecierile chiar nu păreau laude, ci calitative acordate cu rigoare de o înaltă instanță, obișnuită nu să grațieze, ci să condamne. De altfel, după câteva fraze despre impresia pe care i-au produs-o rolurile mele, scrisoarea se încheia printr-o scurtă prezentare – îmi spunea că este țăran cooperatist în satul X din județul Z – și mă invita să-l vizitez când voi putea în iarna care abia începe, rugându-mă însă să-l previn telefonic înainte de a o face. Ciudat: în loc să mă enerveze felul în care nici nu pune în discuție faptul că aș fi putut să nu răspund invitației, siguranța sa m-a sugestionat și m-a incitat. De altfel, totul era incitant: grafia sigură a scrisorii și tonul care nu putea fi totuși decât al unui bătrân; starea socială mărturisită și sobrietatea net intelectuală a frazei;

invitația imperioasă, și totuși neexplicată, și chiar faptul, prin nimic motivat, de a-mi fi adresată mie.

Dar tot ce acasă părise misterios și demn de a fi descoperit aici – pe șoseaua care tăia în două satul necunoscut, dar asemănător tuturor satelor pe care le văzusem în ultimii ani – devenea jenant și derizoriu. Cu atât mai mult cu cât, căutându-l la telefon – așa cum îmi recomandase – pentru a-mi anunța sosirea, nu-l găsisem pe expeditorul scrisorii, ci o voce de femeie, care, auzindu-mi numele, mă încredințase – într-un fel care atunci mi se părise plăcut, dar acum nu-mi apărea decât suspect – că sunt așteptat, fără a se gândi să treacă receptorul celui pe care îl căutam și fără a se scuza că nu o poate face. Oricum, nu era prima oară când regretam că mă lăsasem antrenat în câte o situație ambiguă, care nu prevestea nimic bun în afara obținerii unei experiențe de viață, după cum nu era prima oară când îmi spuneam că nimic din ce mi se întâmplă nu trebuie regretat în măsura în care este în stare să lase în urmă dâra oricât de firavă a unei impresii, semnul oricât de slab al unei realități necunoscute. Ajunsesem, cred. Într-una dintre cele două case aflate în dreptul unui nuc uriaș, despre care-mi vorbise perechea ce mă îndrumase într-acolo, trebuia să locuiescă paradoxalul meu corespondent. M-am îndreptat, nu știu de ce, spre cea mai animată dintre ele. Era destul de mare, mai precis lungă, așezată perpendicular pe stradă și pierzându-și ultimele încăperi în întuneric, însoțită pe toată lungimea de un geamlâc oriental, dar provenit, evident, din închiderea cu sticlă a vechiului pridvor. Cu excepția ultimelor construcții – supuse legii care interzicea ridicarea clădirilor fără etaj –, satul întreg era construit în acest stil rezultat din reluarea la alte dimensiuni și în alte materiale a vechilor case de paiantă, cu prispă sprijinită în stâlpi de lemn, formate din două sau trei odăi dispuse cu spatele la crivățul iernii și arșița verii și cu fața la câțiva gutui care stabileau spațiului protejat o veșnică umbră și o umezeală fără leac. Locul gutuilor era luat acum de bolțile de viță producătoare, dar casele aveau ceva provizoriu în lipsa lor de personalitate și în bunăstarea parcă neîmplinită.

La casa în care mă hotărâsem să intru erau luminate cel puțin trei încăperi și prin ferestrele închise și acoperite de perdele brodate mecanic se zăreau tot felul de umbre într-o agitație greu de descifrat. Mă gândii să strig, dar nu eram prea sigur pe cine, putea să nu fie asta casa pe care o căutam, așa că mă mărginii să bat cu o piatră în

fierul forjat al porții, care scoase un sunet înalt ca o alarmă declanșată anume. Agitația din casă părea însă destul de mare, din moment ce niciun semn că aș fi fost auzit nu încetini mișcarea de după perdele, și numai târziu de tot, când mă hotărâsem să încerc la porțile vecine – străjuind niște case complet întunecate, de altfel –, un cap luminos, sau așa mi se păru mie în fulgerarea aceea, ieși pentru o clipă și-mi strigă să aștept, retrăgându-se în grabă înlăuntru și lăsându-mă pentru încă un timp în întuneric.

Dacă aș spune că eram furios, aș exprima puțin din starea care m-a locuit în acele interminabile zece minute pe care le-am petrecut în întuneric și frig, în fața porții închise și a mișcărilor și sunetelor ca de petrecere din dosul perdelelor. Dacă n-aș fi știut că primul tren era abia la ora 5 și 18 dimineața, aș fi plecat cu siguranță, ca să mă pedepsesc și, în același timp, ca să mă salvez de ridicolul și absurditatea situației în care cu atâta inconștiență mă vârâsem. Dar știam că nu mai exista niciun tren până în zori și mai știam că tocmai absurditatea experienței pe care o trăiam începea să-mi placă.

Femeia sau fata ce scosese o secundă capul pe ușă și-mi strigase să aștept apărui în cele din urmă, dar, așa cum o vedeam apropiindu-se, cu lumina ferestrelor bătându-i din spate, am început să mă îndoiesc de sexul pe care cu atâta siguranță i-l precisasem la început. Legănat și indiscutabil grațios, mersul spre mine de-a lungul aleii înguste de beton era totuși al unui bărbat, deși mi-ar fi foarte greu să explic pe ce anume îmi sprijineam această impresie, mai degrabă neplăcută.

– Îl caut pe domnul Virgil Ostahie, am spus în loc de salut, înainte ca silueta să ajungă la poartă, ca și cum aș fi vrut să previn oboseala de a mai face câțiva pași în caz că ar fi fost vorba de o greșală. Și, cum continua să înainteze fără a răspunde – mai precis scoțând un fel de icnet mic de râs sau de plâns care nu putea fi socotit un răspuns –, mă grăbii să adaug: Nu știu dacă am nimerit bine. Am fost îndrumat într-aicea, dar cu întunericul ăsta...

De fapt, întunericul se făcuse atât de compact, încât, ajuns lângă mine și ieșit din raza ferestrelor, nu mai puteam să deslușesc figura celui ce deschidea poarta fără să-mi răspundă, făcându-mi doar semn să intru, în timp ce se și întorsese și mi-o luase grăbit înainte, spunând despre întuneric ceva ce n-am reușit să înțeleg, atât de neclare erau cuvintele și atât de neobișnuită vocea care le înghesuia. Tot ce pot să afirm despre vocea aceea este că nu m-a ajutat cu nimic să precizez

sexul celui pe care îl urmam nu prea convins în casă. De altfel, din câte îmi puteam da seama, era îmbrăcat ciudat, cu un fel de halat larg de culoare deschisă, ajungându-i până în pământ – am văzut asta când am trecut prin dreptul geamurilor –, halatul era ridicat mult la umeri, ca și cum ar fi avut de ascuns o cocoasă sau cine știe ce alt secret. În timp ce suiam treptele am mai întrebat o dată – conștient de ridicolul poziției mele, pentru că, iată, indiferent de răspuns, eram gata să intru – dacă aici îl voi găsi pe domnul Ostahie, dar nici de data aceasta n-am înțeles prea bine răspunsul, straniu modulat și extrem de scurt, din care n-am reținut decât un *u* final ce putea aparține la fel de bine lui *de ce nu?* sau lui *oarecum*, prea puțin lămuritor și într-un caz, și în altul.

De altfel, intrasem. Spre surprinderea mea, contrar impresiei pe care mi-o lăsase din afară, încăperea era atât de slab luminată, încât spre colțuri păstra zone compacte de umbră, unde mișunau ființe abia bănuite, trecând numai în grabă, mereu preocupate de ceva, prin raza lumânărilor din centru și dispărând apoi în foșnetul care le ascundea forma și numărul. În orice caz, erau mulți, foarte mulți oameni în odaia aceea prea mare pentru o casă de țară, erau de fapt atât de mulți încât, când am intrat, am simțit cum însoțitorul meu abia a reușit să împingă ușa, strecurându-se apoi, urmat de mine, prin crăpătura îngustă pe care o izbutise și pe care presiunea aglomerației dinlăuntru amenința să o suprimă din secundă în secundă.

Am auzit-o cum se închide cu o bufnitură scurtă, ermetică, în spatele meu. Sunetul acela marchează pentru mine – el, și nu momentul primirii scrisorii, sau al plecării de acasă, sau al bătaii în poartă – începutul aventurii. Din secunda când l-am auzit, am început să privesc în jurul meu cu un ochi atent, pregătit să descopere și hotărât să nu se mire. Mai întâi am observat că mulțimea înghesuită din odaie nu se agita la întâmplare, ci în jurul unui centru format din mai multe lumânări albe și înalte ca de nuntă, marcând un obiect pe care nu reușeam să-l văd. Am vrut să-l întreb pe cel (sau cea) care-mi deschisese poarta – era oricum singura ființă căreia îi spuseseam ce caut acolo –, dar, întorcându-mă spre el și văzându-l de foarte aproape, am uitat ce voiam să-l întreb, într-atâta înfățișarea îi era neobișnuită și uluitoare: Pe scurt, aș putea spune că voise să se travestească într-un serafim, dar îmi dau seama că asta nu poate reda nici pe departe impresia pe care o lăsa privitorului, pentru că

important era felul absolut grotesc și grosolan în care încercase să o facă. Era îmbrăcat (sau îmbrăcată, pentru că nici acum, de aproape și la lumină, nu mi-am putut da seama dacă este vorba de un bărbat sau de o femeie) într-un fel de cămașă albă, lungă până în pământ, cu mâneci, de asemenea, lungi, extrem de largi, de sub care se vedea ieșind la gât și la încheietura mâinilor un pulover gros, țărănesc, puțin deșirat și, evident, aspru la pipăit, încât nu rămânea nicio îndoială că haina albă, cu aspect vaporos și având inserate la diferite niveluri benzi de dantelă complicată, era de fapt trasă peste o îmbrăcăminte de toate zilele, nu prea curată. Ceea ce afară mi se păruse a fi un fel de cocoasă nu erau decât două aripi mari agățate pe după umeri cu niște hamuri de elastic și decupate dintr-un carton cenușiu pe care fuseseră lipite ghemotoace de vată și fâșii subțiri de staniol. Pe cap purta – și probabil asta mă împiedica în cea mai mare măsură să-i determin sexul – o perucă deschisă, confecționată grosolan dintr-un caier de lână, lung până la umeri și cu un breton coborând peste sprâncene, lăsând vederii numai pleoapele, vopsite violent cu albastru, sub care ochii apăreau decolorați și lipsiți de expresie. Probabil că pe fața mea s-a citit o asemenea mirare, încât, întâlnindu-mi privirea, ciudatul personaj se simți obligat să-mi explice cu vocea lui de alto, vibrând exagerat și făcând sunetele să se reverbereze între ele:

– Așa e obiceiul la noi, în astfel de situații... și făcu un gest ca și cum ar fi vrut să arate mulțimea, sau poate numai propriul său travesti.

N-am mai avut timp să întreb la ce fel de situații se referă, pentru că o mișcare în înghesuială îl îndepărtă de mine, împingându-l înainte într-un fel respectuos, vreau să spun că nu întâmplător, ci ca și cum era nevoie de el acolo, în centrul încăperii, unde părea să aibă de îndeplinit un rol. Desigur, nu-mi rămânea decât să aștept urmarea. Nu-mi dădea nimeni nicio importanță, eram dus într-o parte și într-alta de mișcarea browniană a asistenței, care în marea ei majoritate nu părea mai familiarizată decât mine cu locul. Îmi trecu prin minte că între oamenii aceia se afla probabil și cel ce mă invitase, dar, pentru că nimeni dintre cei pe care reușeam eu să-i văd nu avea aerul de a fi gazda, întrebai o femeie micuță de lângă mine, înălțându-se mereu pe vârfuri pentru a vedea ce se petrece în cercul lumânărilor, dacă Virgil Ostahie este și el aici. Privirea însă, greu de descris pe care mi-o aruncă – amestec de mirare, dar și de batjocură, de curiozitate,

dar și de spaimă – și răspunsul ei plin de convingere și la fel de enigmatic „Dar cum s-ar putea altfel?” mă făcură să înțeleg că totuși numai eu nu înțelegeam ce se petrece acolo și că, în orice caz, misteriosul meu corespondent deținea un rol însemnat în toată povestea. De asemenea, înțelesei din privirea elocventă a femeii că este prea târziu pentru a pune întrebări și că singurul lucru care îmi rămânea de făcut era să încerc să mă apropiu, pentru a mă lămuri singur, de centrul luminat al încăperii.

Mi-a fost mai puțin greu decât mă așteptasem. Am avut chiar bănuiala că, fără a mi se arăta, mi se făcea loc. Cei pe care credeam că va trebui să-i dau la o parte se retrăgeau singuri, ceea ce mă făcea să cred sau că eram într-adevăr așteptat, deși nimeni nu voia să mi-o mărturisească, sau că pe fața mea se citea o lipsă de înțelegere care producea compasiunea celor inițiați. Înainte de a ajunge însă, un spate lat, atât de lat și de înalt încât nu mai puteam vedea nimic dincolo de el, mi-a barat trecerea. Era un bărbat îmbrăcat complet în negru, dar într-o haină ciudată, nu veston sau palton, ci un fel de tricou care îl acoperea în întregime, prelungindu-se chiar cu niște mânuși negre, care păreau croite din aceeași bucată cu restul îmbrăcămintei. (Am văzut când, încercând să-l depășesc pe dreapta și pe stânga, a ridicat un deget arătător extrem de lung, înfășurat în negru, făcându-mi semn că nu se poate.) Câteva minute, m-am resemnat să rămân în spatele celui zid negru pe care, privindu-l, l-am văzut traversat de-a curmezișul de un fel de cordon tubular de pâslă ce urca de jos și se sprijinea, terminat printr-un smoc negru de blană, pe umărul, negru și el, al personajului al cărui cap, la fel de negru, cârlionțat mărunț, nu părea acoperit cu păr, ci tot cu o bucată de blană creată.

Mi-am dat seama, înainte de a se întoarce spre mine și de a mi se adresa, că e vorba de un travesti la fel de grosolan și aproximativ, aproape infantil, ca și cel al heruvimului. De altfel, ca și cum ar fi așteptat să descopăr singur această idee ca să mi-o poată confirma pe urmă, el, bărbatul din fața mea, s-a întors (de data asta, nu m-am îndoit nicio clipă că este vorba de un bărbat) și mi-a spus cu o voce neobișnuit de groasă, bruiată parcă de paraziți și de propriile sale vibrații suprapuse sunetului de bază:

– A, dumneavoastră erați? Vă rog să mă scuzați! Pofțiți!

Și-mi făcu semn cu mâna înmănușată în negru să trec în fața lui, cu un gest demodat de cavaleresc, puțin ridicol. Atunci, în clipa trecerii aceleia, l-am văzut, în timpul acelui pas făcut în față. Era într-adevăr vorba de un travesti, de data aceasta într-un diavol, capul îi era acoperit de un fel de glugă de blană care purta prinse în dreptul urechilor niște urechi ascuțite și tivite cu roșu, iar deasupra frunții două cornițe, confecționate din stambă roșie, umplută cu câlți, și cusute puțin strâmb. Obrazul, rămas liber, îi era atât de machiat încât nu puteai să-ți faci nicio idee despre cum ar fi putut arăta în viața de toate zilele: ochii erau conturați cu negru gros și prelungit, paralel cu sprâncenele îngroșate și ele, spre tâmpile, gura fusese răsfrântă mult peste marginile buzelor cu roșu conturat de negru, mustățile caraghioase fuseseră înjghebate din câteva fire de păr de cal, iar țăcălia din același material, lipit numai Dumnezeu știe cum pe fața năclăită de vopsele. Nu mai aveam nicio îndoială că urma să asist la un spectacol, un spectacol de teatru popular în genul irozilor, de pildă, nu-mi rămânea decât să aflu prilejul cu care avea loc și să mă bucur că reușisem să ajung în față, pentru a auzi și a vedea totul.

Dar a fost destul să întorc ochii spre cercul luminilor, la marginea căruia ajunsesem prin curtoazia desuetă a imitației de diavol, pentru a înțelege, în sfârșit, ce se întâmplă. Sau cel puțin pentru a deține datele obiective ale înțelegerii. Ceea ce bănuisem că e o masă lungă împodobită cu lumânări (în timp ce mă apropiam prin îngrămădeală, avusesem timp să-mi imaginez un fel de masă de prezidiu de la care ar fi urmat să fie condusă reprezentația) era, de fapt, un catafalc (tot o masă, dar încărcată cu mormane de flori printre care stătea întins, într-un fel destul de neconvingător de altfel, cineva). Lumânările, neobișnuit de înalte, erau fixate aproape de pământ în niște sfeșnice greoaie și impresionante, de fier bătut la potcovărie, iar participanții formau, din respect poate sau poate din teamă, o elipsă destul de largă, un oval luminat prin care personaje grăbite treceau aferate de cine știe ce treburi și pregătiri. Bărbatul care stătea întins pe catafalc era bătrân, dar fără nimic decrepit în extrema slăbiciune a feței ridate multiplu și savant, într-un fel metodic, aș zice, ca și cum fiecare cută ar fi avut o cauză și o semnificație anume, ca și cum fiecare rid ar fi fost un semn, pus cu socoteală. Am știut din prima clipă că el este Virgil Ostahie, misteriosul meu corespondent. Avea înscrise pe față și tinerețea, și bătrânețea pe care le dedusesem din scrisoare și – ceea

ce era și mai greu de crezut – și țărănia, și intelectualismul care mă contrariaseră de la început. Așa cum ieșea dintre daliile imense, strălucitor colorate, cu pleoapele închise și creștetul lungueț și pleșuv, capul lui putea fi la fel de firesc al unui savant cufundat în tainele materiei și rămas prizonier printre ele sau al unui bătrân țăran încercând fără speranță să găsească o soluție procesului pe care, opunându-se istoriei, l-a pierdut. Nu m-am îndoit deci că fusesem invitat de cel care zăcea întins pe masa aceea încărcată de flori și, în mod curios, n-am simțit-o ca pe o incompatibilitate invitația de a-l vizita și spectacolul acelei morți. Vreau să spun că, fără a fi presupus că e vorba de o înscenare, ideea unei regizări nu-mi era străină, iar sentimentul pe care prezența nemijlocită a morții ar fi trebuit să mi-l dea întârzia în mod inexplicabil să apară. Poate că cele două personaje în travesti îmi consumaseră rezervele de surpriză; poate că lipsa oricărei dureri în jurul catafalcului și în mulțimea mai mult curioasă și expectativă decât impresionată și reculeasă mă îndemna să nu dau un sens definitiv scenei care mi se înfățișa și să aștept cu răbdare și bunăvoință urmarea spectacolului. N-aș vrea să se înțeleagă din asta că am fost din prima clipă convins că bătrânul întins între flori și lumânări nu e mort, ci mai degrabă că impresia mea hotărâtoare era că nu moartea celui de pe catafalc este elementul precumpănitor al scenei, că altceva mult mai revelator – și în așteptarea căruia trebuia să rămân cu toate simțurile la pândă – avea să se întâmple.

De altfel, chiar se întâmpla. Bărbatul costumat în diavol, care-mi făcuse loc să trec în față și pe care-l credeam în spatele meu, ieși în cercul de lumină venind din cu totul altă parte (și el se număra, deci, printre cei ce se agitau cuprinși de febra ultimelor pregătiri) și făcu un semn cu mâna, ca și cum ar fi vrut să dea semnalul de începere sau ca și cum ar fi vrut să facă să înceteze aplauzele. De aplaudat însă, nu aplauda nimeni, ceea ce nu însemna că nu-l priveau cu toții, bucuroși că a început și extrem de atenți la ceea ce avea să spună. Dar nu spunea. Și totuși, în mod evident, spectacolul începuse. Stătea pur și simplu în cercul de lumină cu spatele drept și capul dat pe spate într-un fel forțat și sfidător și privirile tuturor stăteau agățate de el cu pasiune, fără să clipească, abia mai respirând de emoție și încordare.

Nu păreau că sunt în așteptarea a ceva ce avea să urmeze, ci că urmăresc ceva ce se petrecea chiar atunci, ceva care trece și nu se mai repetă și pe care trebuie să-l surprinzi deci în clipa scurtă a consumării

lui. Am început să privesc și eu personajul atât de ciudat costumat. Acum mișca foarte puțin capul, puțin de tot, la dreapta și la stânga, abia zâmbind și ca și cum ar fi încercat să vadă dacă îl poate deșuruba de pe postamentul gâtului. Dar nu asta mi se părea interesant, nu ceea ce încerca el să transmită, ci el însuși, felul în care arăta. Se produsese o schimbare insesizabilă, și totuși esențială, în înfățișarea pe care o văzusem de aproape cu numai câteva minute înainte. Era îmbrăcat la fel, era machiat neschimbat, nimic nu se adăugase sau nu dispăruse din aspectul său exterior, și totuși impresia pe care o producea era cu totul alta. Se petrecuse o neașteptată simbioză între elementele travestirii și cel travestit: nu mai părea un bărbat îmbrăcat într-un tricou negru cu mâneci lungi și mânuși, ci un bărbat negru pur și simplu, cu mâinile, degetele, pieptul, picioarele, gâtul negre ca noaptea nu pentru că ar fi fost acoperite cu ceva, ci pentru că așa erau ele; capul nu părea ascuns de un capișon de blană neagră, ci părea *acoperit* cu o blană neagră cârlionțată, propria sa blană, pornită imediat de deasupra sprâncenelor și coborâtă până jos, pe gât, la încheietura umerilor; iar ceea ce cu evidență fuseseră dungi de vopsea neagră, un machiaj exagerat și grosolan, erau acum trăsături îngroșate de umbrele pe care lumânările i le mișcau, așezate potrivit pe obraz. Rezultatul acestei asimilări a măștii, al acestei spectaculoase intrări în pielea personajului, era o ciudată putere de persuasiune care emana din cel de acum și pe care publicul o primea ca pe o binefacere, subjugat. Continua să nu spună nimic, dar mișcările îi deveniseră mai ample, ceva între pantomimă și balet se înjgheba în fața ochilor avizi ai privitorilor care păreau să-l recepteze cu exactitate, nu ca pe un număr vag artistic, ci ca pe un mesaj precis, pe care nu numai că îl înțelegeau, ci îl și aprobau sau dezaprobau, după caz, la anumite pasaje. Așa, la un moment dat izbucniră aplauze furtunoase, fără ca nimic deosebit să se fi întâmplat, personajul-diavol mișcându-și coatele și umerii într-un mod care mie nu-mi spunea nimic; altădată, deși nu fusese rostit niciun cuvânt (artistul – căci începusem, de la transformarea produsă, să-l consider un artist adevărat, de la care aveam chiar de învățat câte ceva – își continua mișcările, devenite mai accelerate, ale corpului, la care adăugase rotiri misterioase și puțin înspăimântătoare de pupile, lăsând să se vadă din când în când albul complet, puțin albăstrui, al ochilor), toată lumea începu să se agite și să vocifereze:

– Nu-i adevărat! E jignitor! Vrea să ne insulte! după care, potolindu-se cu toții fără să fi intervenit ceva, urmărire cu aceeași atenție aproape hipnotică fiecare mișcare a celui care, în mod evident, li se adresa astfel.

Nu înțelegeam, bineînțeles, nimic, începeam să mă plictisesc și, atunci când cineva, în mod absolut surprinzător, îmi aduse un scaun – deși toată lumea stătea în picioare și încă în cele mai înghesuite și incomode poziții –, avui pentru o clipă bănuiala că din spectacol făcea parte nu numai pantomima diavolului în fața catafalcului, ci totul: mulțimea atentă, înghesuiala, strigătele, aplauzele, catafalcul însuși, cărora numai eu le rămăsesem spectator.

Când, în sfârșit, s-a terminat, actorul a dispărut în mulțime (mai târziu, aveam să-mi dau seama că, de fapt, a dispărut pur și simplu, după ce se retrăsese câțiva pași din cercul lumânărilor). Nu a aplaudat nimeni, așa cum s-ar fi convenit la sfârșitul unui număr, oricât de nereușit, ci au început să vorbească cu toții, ca și cum ar fi comentat o comunicare extrem de importantă pentru ei.

- E normal.
- Nici nu exista altă soluție.
- La urma urmei, cu toții ne așteptam.
- Totuși, cine-ar fi crezut că asta era explicația?
- Ce să ne mirăm, s-au văzut altele și mai și.
- Dar părea un om atât de cumsecade.
- Cine nu pare cumsecade în ziua de azi?

Și, din nou, pentru o fracțiune de secundă, mi-a trecut prin minte că totul nu este decât un spectacol pentru uzul meu exclusiv, dar al cărui sens – culmea! – tocmai mie îmi scapă. În orice caz, și curiozitatea, și dorința de cunoaștere începeau să mă părăsească pe măsură ce oboseala creștea. Faptul că nimeni nu părea impresionat de prezența mortului îmi dădea și mie o stare de indiferență pe care nu mi-aș fi bănuțit-o. În același timp, fiind conștient de nefirescul acestei lipse de sensibilitate, mă cuprinsese un fel de remușcare stânjenitoare și lipsită de convingere, ceva ce, amestecat cu nepăsarea de fond, dădea un sentiment absolut inconfortabil, o iritație împotriva mea de care, evident, nu puteam să scap până nu scăpăm de întreaga întâmplare, eșafodată cu metodă în jurul meu.

Asistența se liniștise și părea să aștepte al doilea număr al programului, care nu întârzie prea mult și care, așa cum era de presupus,

urma să fie susținut de înger. Acesta apăruse, nu fusesem atent de unde, și, așezat exact în același loc ca și predecesorul său, avea aerul că se concentrează pentru a începe, sau poate aștepta doar să se facă liniște. Îl privii și observai imediat fenomenul – care la celălalt mă uimise, dar acum nu mai constituia o noutate – de asimilare a măștii. Nimic nu mai apărea ridicol în înfățișarea personajului care, atunci când îl văzusem prima oară, mi se păruse grotesc. Părul blond (cum putusem crede că era vorba de o perucă?) îi cădea drept, abia îndoiindu-se într-o curbă largă și luminoasă la racordul umerilor îmbrăcați în alb, de unde haina cădea în cute ample, ordonate până la pământ, nearătând nimic din trup, dar mărturisindu-l totuși foarte frumos. Începuse să cânte și vocea, care, atunci când vorbise, mi se păruse aproape neplăcută prin exagerata ei vibrație, prin timbrul mai mult de instrument muzical (clarinet sau violoncel), acum se înălța cu o forță magnifică, stranie, desigur, dar cu atât mai încântătoare, făcând ștergarele agățate pe pereți să tresalte ușor ca de o briză și geamurile să vibreze într-un fin acompaniament, începuse să cânte ceva în genul unui recitativ, în orice caz ceva în care cuvintele păreau să aibă un rol important și un sens precis, iar muzica părea făcută anume pentru a pune în valoare frumusețea și puterea vocii. La început, n-am încercat să înțeleg ce spune, într-atât frumusețea glasului mi se părea suficientă și importantă în sine! Îl priveam pe cel care cânta și mă întrebam din nou cărui gen îi aparține, dar nu ca la sosire – enervat și atribuindu-i pe rând când un sex, când altul –, ci, dimpotrivă, bucuros că în mod vădit nu putea aparține niciunuia. Exista în frumusețea lui ceva de dincolo de determinări, o selecție dintr-o gamă mai largă decât se permite de obicei, unind o delicatețe neîndoielnic feminină cu o decizie virilă a liniilor și cu o frăgezime clară de adolescent. Abia acum observam că ceea ce crezusem că e fard albastru pe pleoape nu era decât un straniu reflex pe orbite al irișilor imenși și atât de intens albaștri, încât nu erai sigur dacă sunt folosiți la privit, dacă pot vedea. Exista în ei o atenție atât de întoarsă spre ea însăși, o bucurie atât de fără legătură cu ceea ce era în jur, încât nu m-aș fi mirat să aflu că sunt orbi. Îl priveam pe cel ce cânta și eram deodată fericit și că venisem în satul acela, și că stăteam pe un scaun, într-o mulțime necunoscută, lângă un mort de care nu mă lega nimic, și că ascultam vocea aceea pentru care durerea nu se inventase și singurătatea nu exista. Aș fi fost nespus de fericit să știu că o singură

clipă în toată viața mea îmi va fi dat să trezesc, chiar și numai într-un singur spectator, o astfel de emoție, atât de limpede și de intensă, încât devine de nesuștinut. Din când în când, la câte o acută, pieptul cântărețului părea că se lărgește pentru a cuprinde tot aerul, și atunci, cu aceeași mișcare, aripile mari i se deschideau pe jumătate, ca și cum ar fi ajutat prin asta înălțarea în slavă a sunetului. Îmi aminteam că la sosire le crezusem confecționate din carton și ghemotoace de vată; erau făcute de fapt din îmbinarea măiastră a unor pene lungi și puțin lucioase, de sub care scăpa din loc în loc un puf fin, atât de alb, încât părea, în umbra odăii, strălucitor. Atenția, deosebită de a mea, cu care îl ascultau ceilalți – o atenție mai la obiect, mai concretă – m-a făcut să încerc să înțeleg, dincolo de frumusețea melodiei și-a vocii, sensul cuvintelor spuse de cântăreț. Nu era ușor. Așa cum li se întâmplă adesea cântăreților de operă, mult mai atenți la emiterea sunetelor decât la a silabelor, cuvintele deveneau o masă aproape lichidă, scurgându-se unele într-altele, numai rar câte unul sărind, ca un strop aruncat prin cine știe ce accident, peste suprafața apei. Fără să înțeleg plasma sonoră din care ieșeau și în care se scufundau pierzându-și identitatea, reușeam să prind totuși din când în când câte un cuvânt. Dar asta se întâmplă destul de rar. Încercai totuși să rețin, pentru a lega singur, între ele, oricât de arbitrar, vorbele care scăpau melodiei și ajungeau până la mine. Nu erau multe și, mai ales, nu păreau să aibă ceva comun: *infirmerie, acasă, uimit, târziu, stuf, mare, pedeapsă, ridicat, gamelă, de ce?* Întrebarea *de ce?* s-a repetat de mai multe ori de-a lungul recitativului, fără a putea să-mi dau seama la ce se referă, nici dacă se referă mereu la același lucru sau întreabă de fiecare dată altceva. În orice caz, în încheiere, cele două silabe ale dorinței de a înțelege s-au repetat la nesfârșit, pe un ton din ce în ce mai ridicat, în acute atât de extraordinare, încât păreau că nu se vor opri înainte de a reuși să spargă ceva din ordinea osificată a lumii. Când în cele din urmă a tăcut, am avut impresia că s-a retras brusc unul dintre punctele de sprijin ale odăii, înclinându-ne mult într-o parte și lăsându-ne așa, fără speranța că vom mai reuși să ne echilibrăm. Aveam senzația că asistasem la ceva absolut hotărâtor pentru destinul meu artistic. Mi se părea că îmi fusese oferită o lecție de teatru și o taină, iar eu nu trebuia decât să am tăria de a aștepta clipa în care voi reuși să le pătrund. N-au urmat nici de data aceasta

aplauze, ci numai un fel de foire aferată, un zumzet de voci respectuoase șoptind pline de importanță:

- Dați-vă la o parte.
- Așa, încă puțin.
- Nu uitați de fereastră, deschideți fereastră.
- Acum se întâmplă, vă rog nu vă înghesuiți.
- Foarte puțină răbdare, nu mai trebuie decât puțină răbdare.
- Liniște.

Se agita, dându-se înapoi pentru a deschide un curios coridor de legătură între fereastră și locul în care cântărețul rămăsese nemișcat și parcă absent, cu ochii albaștri, goi, ca de orb, și cutele hainei fără cusur atingând pământul. După ce ultimul zvon și ultimul foșnet s-au liniștit, a mai stat câteva clipe lungi nemișcat, ca și cum nu de el ar fi fost vorba și nu el ar fi fost în centrul acelei așteptări suspendate, apoi, cu aceeași absență, și-a deschis cât a putut aripile neînchipuit de mari și, cu o repede mișcare, aproape de neînțeleas – o mică răsucire puțin într-o parte, ca și cum s-ar fi azvârlit cu capul în jos, într-un bazin –, și-a dat drumul – orizontal, aș zice, dacă vorbele ar mai avea vreun drept să se amestece într-o asemenea întâmplare – în coridorul de oameni, dispărând în aceeași extravagantă poziție de „culcat”, pe fereastră. După ieșirea lui, ca și cum totul, fără discuție, se terminase, spectatorii au început să se înghesuie spre ieșire, fără a se mai obosi să comenteze ceva, grăbiți și somnoroși deodată sau poate – cine știe? – dornici să rămână singuri, fiecare cu emoția sa. Nimeni, dar absolut nimeni n-a mai aruncat vreo privire asupra catafalcului, nimeni nu s-a obosit măcar să închidă geamul dat de perete prin care noaptea de toamnă pătrundea aproape înghețată în cameră și făcea flacăra lumânărilor să tremure precipitat.

Nu m-am mișcat de pe scaun. Nici n-aș fi avut unde să plec. De altfel, aveam senzația că abia de acum înainte venirea mea acolo începea să aibă un sens. Încă o dată vreau să precizez că nu mă laud cu presimțiri și intuiții. Am venit în satul acela – al cărui nume chiar nu l-am mai păstrat în memorie și pe care numai cu greu l-aș mai descoperi prin însemnările de atunci – și am petrecut acolo o noapte aberantă și puțin credibilă, nu purtat de intuiții și presimțiri, ci lăsându-mă dus de o anumită înclinare temperamentală, acceptând întotdeauna necondiționat ceea ce destinul părea să-mi propună, fără a se osteni să-mi explice și sensul propunerilor sale. Dar, odată

ajuns acolo, odată intrat în întâmplarea spre care niciun argument logic nu mă împinsese, nu puteam s-o părăsesc fără a mă fi pătruns de logica ei, nu puteam să trec mai departe fără a înțelege, așa cum o armată nu poate înainta într-un teritoriu străin lăsând în urmă o cetate necucerită. Tot ce se petrecuse până atunci nu mi se părea decât o introducere în taina venirii mele acolo, niște elemente care prin simpla lor existență, oricât de neînțeleasă, mă familiarizaseră cu locul și mă făceau mai sigur de mine și de ceea ce – indiferent ce – va urma. M-am ridicat deci și m-am dus să închid geamul care se zbătea din țâțâni și ușa care, rămasă întredeschisă, scotea un chițcăit jalnic la fiecare respirație de vânt. O pisică șchioapă, cu o ureche sfâșiată, dar cu ochi preocupați și inteligenți, se strecură pe lângă mine fără să-mi acorde vreo importanță. Când m-am întors spre locul meu, domnul Ostahie stătea pe marginea patului (nu înțelegeam cum de fusesem convins toată seara că e vorba de o masă!) și mângâia pisica pe cap cu o mână, în timp ce cu mâna cealaltă își masa unul din genunchii anchilozati de nemișcare. Mă privea cum mă apropii cu un aer părintesc și familiar, din care nu lipsea totuși o nuanță malițioasă. Sau poate mi s-a părut. Când mi s-a adresat, vocea îi era extrem de obosită și tristă, cu acea tristețe și oboseală a datoriei împlinite după care nu mai urmează nimic.

– Îți mulțumesc că ai venit, îmi spuse, și te rog să mă ierți dacă spectacolul pe care l-am montat pentru dumneata ți s-a părut exagerat. Aveam însă atâtea să-ți spun, și erau atât de greu de spus, încât mă îndoiam c-aș fi fost în stare s-o fac singur. M-am gândit atunci că, dată fiind profesiunea dumitale, m-aș putea folosi de acest obicei.

– Ce obicei? l-am întrebat aproape fără să vreau, și prin ochii lui a trecut o dungă de uimire nemulțumită, îngropată imediat într-o atenție nouă a privirii.

– Obiceiul străvechi după care la priveghi sunt puse două persoane costumate în înger și drac să vorbească despre faptele bune și cele rele ale mortului. Nu cunoșteai obiceiul?

– Nu, am răspuns, simțind în aceeași clipă că n-ar fi trebuit s-o mărturisesc.

– Deci nu ți-ai dat seama de la început despre ce e vorba?

– Nu, spusei din nou, conștient că nu trebuie să insist pe această neînțelegere.

– Îmi pare cu adevărat rău, spuse el. Te credeam mai familiarizat cu teatrul popular. (Și nu era prea clar de ce îi pare rău: că a pus la cale acel spectacol obscur, de care mă dovedisem nedemn, sau pur și simplu pentru că m-a invitat, supraevaluându-mă.) Principalul rămâne însă că până la urmă ai înțeles, adăugă după o scurtă tăcere, ridicând spre mine cu hotărâre tânără ochii. Trebuia într-un fel sau altul să te fac să înțelegi.

– Ce? am vrut să întreb, dar, inexplicabil, silaba mi-a înghețat, înainte de a o rosti, pe buze.

– Am stat cu Gheorghe șase ani împreună, ultima dată la Salcia, și i-am promis că, dacă voi ajunge să te cunosc, o să-ți povestesc totul.

– Ce? am vrut să întreb din nou, dar fără să reușesc să scot decât un sunet răgușit și nearticulat. Numele tatei, apărut deodată tocmai când înțelegeam mai puțin, dădea proporții tragice neînțelegerii.

– M-am gândit mult până m-am hotărât să-ți scriu și și mai mult de când mi-ai telefonat că vei veni. Crede-mă, asta a fost cea mai eficace soluție. (Și iar n-am știut dacă se referea la chemarea mea acolo sau la spectacolul prin care mi se transmisese atât de ermetic totul.)

– Dar dumneavoastră, am îndrăznit, disperat, nu mai vreți să-mi spuneți nimic? Poate că n-am înțeles exact, poate s-a strecurat vreo greșală... Povestiți-mi despre tata.

– O, n-aș putea-o face mai bine decât au făcut-o ei, de asta poți să fii sigur. Și apoi sunt și foarte obosit. A fost o zi foarte grea pentru mine. Și-mi zâmbi ca și cum ar fi spus o ghidușie. Apoi, văzându-mă descumpănit, adăugă oarecum consolator: De altfel... sunt un foarte prost povestitor. Și se ridică în picioare.

– Nu, am strigat sărind și eu de pe scaun, nu pot să plec așa! Cum trăiați acolo? Cum munceați? Cum dormeați? Ce mâncați? Ce vorbeați? Cum era tata? Vă rog, vă implor, eram aproape copil când a plecat, nu mi-l mai amintesc, nu știu nimic despre el. Nu pot să plec așa...

– Ciudat mai ești, spuse bătrânul – și deodată îmi dădui seama că este neînchipuit de bătrân –, reușind să silabisească numai cu greu și lăsându-se la loc pe marginea patului. Ce rost ar avea să repet? Nici n-aș putea, de altfel. Și, fără să mai țină seama de prezența mea, se întinse la loc printre flori și închise ochii.

– Nu vă deranjează florile? îl întrebai, conștient că nu mai aveam ce să sper, dar speriat deodată de soarta acestui bătrân. Pot să le dau

deoparte... Dar el făcu abia perceptibil semn că nu fără să se miște și fără să deschidă ochii. Vă simțiți rău? – am mai întrebat, neștiind ce să fac. Și el făcu din nou semn, mișcându-și abia globurile acoperite ale ochilor, că nu se simte rău, și eu înțelesei miraculos, absurd, fără ca nimic să mi-o dovedească prin ceva, că e fericit, că se simte foarte bine. De multe ori, după aceea, în gară, sau mult mai târziu, acum, m-am întrebat ce m-a făcut atunci să fiu convins că bătrânul Ostahie se simțea bine și fericit, dar, deși nu sunt în stare să găsesc explicația, rămân neclintit la convingerea de atunci care m-a făcut să mă retrag în vârful picioarelor spre ușă, să ies în aerul ascuțit al nopții apropiate de sfârșit și, bâjbâind în căutarea porții și apoi a gării, să mă hotărâsc – convins de data asta nu numai că s-a terminat totul, dar și că s-a terminat așa cum trebuia să se termine – să plec.

Am găsit gara când nici nu mai speram, după ce rătăcisem aproape la întâmplare prin ceața compactă ca o lână care coborâse odată cu zorii peste sat. (Sau poate nici nu erau zorii, ci numai masa ei alburie reușise să dilueze întunericul și să dea impresia că se face ziuă.) Sala de așteptare era înghețată și goală, făcută încă mai pustie de becul suspendat înalt, în tavan, înnegrit de muștele cine știe căror veri. Am stat mai mult timp, poate o oră, singur, privind prin sticla ghișeului impiegatului dormind cu capul ascuns între brațe pe masă și chipiul uniformei așezat, într-un fel comic și ostentativ, deasupra, ca și cum ar fi vrut să însemne locul în care se găsea un om. Se auzea din când în când telegraful bolborosind câte ceva ca în somn și aparatele de control ale liniei înregistrând mișcări automate și ecouri metalice. Atmosfera aceea mecanică și totuși somnoroasă, calmul acela hotărât de legile fizicii, ca și somnul omului care-ar fi trebuit să le supravegheze mi-a ținut de cald și mi-au dat un ciudat curaj în ora aceea confuză. Apoi sala de așteptare a început să se umple de oameni înfrigurați, abia treziți din somn. Erau îmbrăcați într-un fel care era numai al lor, constând nu din păstrarea portului țărănesc, ci din selecția specifică operată între elementele vestimentare ale orașului. Femeile erau îmbrăcate cu rochii de stambă deosebit de urâte, croite simplu și în culori moarte, peste care purtau un fel de veston bărbătesc de culoare închisă, iar la cap erau legate cu baticuri de stofă, pânză sau mătase, după anotimp sau după gradul de eleganță a ținutei. Bărbații purtau pantaloni și haine din materiale diferite, pe sub care înghesuiau pulovere făcute în casă sau cumpărate de la dughenele din jurul

piețelor specializate în cultivarea acestei mode rurale. În felul acesta, un țăran putea fi oricând recunoscut după îmbrăcăminte în orice punct al orașului s-ar fi găsit, încât, de fapt, era vorba de un nou port țăranesc, la fel de specific. Trenul trebuia să sosească în puține minute, ghișeul impiegatului s-a deschis și o femeie trezită din somn, cu părul răsucit la întâmplare sub chipiu, a întrebat dacă e cineva care vrea bilete. Am fost singurul. Ceilalți aveau abonamente, erau navetiști. În tren ne-am suit împreună și –, ciudat –, odată așezați în căldura vagonului, toți au părut să se trezească binedispuși, oamenii au început să vorbească de una, de alta, am fost asimilat și eu cu familiaritate și întrebat de unde sunt și ce căutasem în satul lor. Am răspuns că fusesem la domnul Ostahie. Atunci s-a făcut un moment de liniște și o femeie de lângă mine a spus, ca și când și-ar fi îndeplinit o obligație pe care de mult trebuia s-o îndeplinească.

– Am auzit și eu. Dumnezeu să-l ierte, dar m-am grăbit să protestez.

– Nu, n-a murit, a fost numai un spectacol...

În aceeași clipă însă, mi-am dat seama că s-au întors toți spre mine și mă privesc neînchipuit de cercetător și am înțeles că nu voi putea să le explic, în jumătatea de oră pe care o aveam de petrecut împreună, toate întâmplările și sensurile nopții trecute și că – presupunând chiar, prin absurd, că aș fi putut-o face – nu m-ar fi crezut nimeni. Așa că am vrut să mă ridic și să mă mut în alt vagon, dar tocmai atunci trenul opri într-o stație, un nou val de navetiști inundă toate spațiile rămase libere dintre bănci și trebui să mă așez la loc și să ascult, fără a mai încerca să intervin și fără a mi se mai da vreo importanță, povestea vieții și morții lui Virgil Ostahie.

Era ca o dezlegare de rebus pe care nu fusesem în stare să-l rezolv la timpul său și care mi se oferea în ultima pagină a revistei. Mai rămânea, desigur, și bănuiala că această ultimă scenă nu era nici ea decât un alt episod al serialului desfășurat în onoarea mea; un ultim episod în care mi se explica – pentru cazul că nu înțelesesem încă – didactic și copilărește, totul. Numai faptul că povestea era din când în când întreruptă de personaje dubioase, care-și făceau loc cu coatele prin mulțime întrebând dacă nu vrem să cumpărăm ciungă, dădea un reflex real visului care nu părea să se mai termine.

ROCHIA DE ÎNGER

M-am pomenit din nou, ca de atâtea ori (mai precis, ca întotdeauna după câte o zi deprimantă, nu dintr-un motiv concret și remedial, ci numai din cauza agitației sterile, de neoprit) în clădirea aceea pe care o știu pe dinafară, formată dintr-un număr interminabil de încăperi uriașe, deschizându-se una dintr-alta și dând spre o curte ale cărei margini nu se văd, într-atât ramurile teilor bătrâni și creșcuți fără socoteală s-au împreunat și se încălcesc în dreptul ferestrelor. E o casă cum nu cred să mai existe multe la această dată, solidă și friabilă în același timp, construită din piatră pe un schelet enorm de grinzi care nu par supuse timpului, dar care sunt, tocmai de aceea, prea vii pentru a nu vibra imperceptibil, pentru a nu scârțâi, a nu trosni, a nu scoate din când în când, inexplicabil, sunete lungi aproape animale, încărcate de sugestii surde, bolnave, greu de descifrat. Stucaturile și ornamentele care cândva, demult, trebuie să fi contribuit la frumusețea odăilor nu sunt acum decât un mijloc de datare, un argument al bătrâneții rămase în picioare, de pe care praful spulberat la cea mai mică suflare sau trecere în preajmă pare să fie gata a se desprinde la infinit, până la totala destrămare a figurilor. Parchetul și ușile, teracotele și cadrele ferestrelor sunt și ele legate de un timp anume, la urma urmei nu chiar atât de îndepărtat (de câte ori le privesc, îmi dau seama că asemenea case nu puteau fi construite în țara noastră înainte de mijlocul secolului trecut), dar o anumită răceală străină a clădirii, sau poate numai părăsirea ei care îi amplifică timpul singurătății, o îndepărtează în vreme și îi dau dreptul să se simtă jignită de atribuirea unui biet secol de existență. De altfel, chiar mobilele – răspândite ici-colo prin odăi, îngrămadite uneori în câte un colț, ca și cum ar fi fost făcute să alunece pe un plan înclinat obținut prin ridicarea câte unui colț al încăperii, sau, dimpotrivă, părănd alteori a nu fi fost mișcate niciodată de pe locul funcționării lor de demult, în timpul vieții – nu aparțin unei epoci mai îndepărtate decât încheietura dintre sfârșitul și începutul de secol, și totuși sunt atât de pătrunse în singurătate, încât moartea însăși nu e decât un

reper demult depășit al pustietății lor. De câte ori mi se întâmplă să vizitez casa – și, ciudat, de fiecare dată am aerul că o fac cu gândul mutării în ea –, prezența mobilelor mă stânjenește și mă împiedică să mă hotărâsc, pentru că, de fiecare dată, par a fi obligată să le accept și pe ele odată cu clădirea, iar această moștenire încărcată mă face, intimidată, să șovăi. De fapt, ceea ce mă încurcă este că nu știu dacă am sau nu vreo legătură cu toate acele savante îmbucări de lemn mort demult. Clădirea nu-mi trezește îndoieli, m-am obișnuit cu ea și, chiar dacă nu mi-ar fi fost din prima clipă familiară, repetatele mele bântuiri și întrebări ne-au înrudit de-a lungul anilor. Chiar dacă a existat la început o clipă – pe care, de altfel, n-o mai țin minte – când mi-a fost străină, cu timpul ne-am creat propria noastră istorie comună, la care mă pot referi și care îmi poate oferi în momentele de derută puncte gingașe de sprijin. Așa, bunăoară, este destul să-mi amintesc repetatele dăți când, neliniștită, am încercat să aflu orașul căruia îi aparținea casa aceea, pentru ca – deși n-am ajuns niciodată la o concluzie – întrebarea, revenind mereu, la fel de imperativă, să nu mă mai înspăimânte la fel. La urma urmei, chiar și o spaimă devenită familiară este mai ușor de suportat.

Cu mobilele însă nu am intrat niciodată în niciun fel de relații. Am avut de la început senzația că mă antipatizează și nici eu n-am putut să le răspund diferit. Spre deosebire de clădire, erau îngrozitor de urâte și de masive, lipsite cu desăvârșire de grație și părăsite astfel și de ultima fărâamă de viață care, prin frumusețe, ar mai fi putut să persiste în scândurile lor, unde și carii muriseră demult. Sertarele pe care le trăsesem erau întotdeauna goale, ușile se deschideau fără mister, lăsând să se vadă numai văgăunile întunecate ale rafturilor. Și totuși, exista un lucru plăcut și cu adevărat atrăgător chiar și în acele repugnante paturi nesățioase și bufete boltite, împodobite cu ghirlande aproape mortuare de metal, iar acest lucru, imperceptibil și greu de definit, dar din ce în ce mai puternic și mai sugestiv, era mirosul. Era un miros care părea să crească de la o vizită la alta, ambiguu, desigur, dar tot mai hotărât, purtător evident al unui mesaj pe care nu lipsa lui de forță, ci lipsa de finețe a antenelor mele mă împiedica să-l recepționez în toată complicata lui alcătuire și să-i descifrez adevărurile savante și de netradus. Era, desigur, un miros de lemn vechi, dar dincolo de el era o mireasmă de miere zaharisită în găvane și, mai departe încă, o adiere de petale uscate nemaștiind căror flori le

aparținuseră, dar înnobilând acum universul mineral. Această confuzie între regnuri, care nu putea fi decât opera timpului, mă fascina mai ales și mă făcea, de fiecare dată, să întredeschid ușile și să inspir, în semn de omagiu, izul acela de moarte aromată de propria ei vechime.

Și de data asta s-a întâmplat la fel. După ce mi-am dat seama că mă aflu în casa aceea, și nu în alta, după ce am stabilit că totul era așa cum știam din celelalte dăți, că nimic nu se schimbase, nici măcar obligația mea de a hotărî dacă voi locui sau nu în continuare acolo, am întredeschis ușa mieunătoare prelungă a unui dulap, inspirând, ca pe un ultim semn de recunoaștere, întunericul acela plin numai de mirosul timpului trecut. Dar dulapul nu mai era gol. Foșnitor la atingere, pe un raft, un morman albicios dintr-o materie indefinibilă, dar cunoscută, îmi amintea ceva. Era prima dată când mi se întâmpla să descopăr ceva în interioarele goale, cu desăvârșire goale, ale mobilelor pe care le inspectasem de nenumărate ori. Și, înainte de a mă bucura că acel ceva îmi aparține – pentru că, nu mă îndoiam, materia aceea albicioasă o mai văzusem, o știam bine, era a mea –, m-am bucurat că ea există, oricât de derizorie, că este mai mult decât nimicul. Apoi am știut. Am știut chiar înainte de a o desface și a-i vedea forma, din secunda în care, atingând-o, mi-am dat seama că, împăturită și înfioată nefiresc, dar nu întâmplător, materia era hârtie creponată. Mi-am amintit imediat, atât de exact, încât nici nu m-am grăbit s-o scot la lumină și s-o revăd. Locul ei fusese, de-a lungul copilăriei mele, pe dulapul din antreu, într-un geamantan de carton scos din uz și transformat în sicriu de circumstanță. Pentru că mormanul de hârtie creponată era rochia mea de înger. Și, dacă mă gândeam bine, trebuia să recunosc că, oricât aș fi coborât de adânc în timp, nu reușeam să-i găsesc rochiei de înger un alt statut decât acela de amintire. Oricât de demult reușeam s-o evoc, prezentul ei se terminase și mai demult. Rolul ei era consumat. Vreau să spun că nu eram în stare să-mi aduc aminte când o purtasem, ci numai clipele în care ceream mamei să-mi dea voie să o cobor de pe dulap pentru a-mi aminti când o purtasem. Ea era deci o amintire în amintire, o amintire de gradul doi, ba chiar un fel de material didactic pe care am învățat noțiunea de amintire. Priveam colina aceea alburie și prăfoasă de pe raftul dulapului și simțeam încă fizic în mine – reconstituit brusc cu o minuție care îi proba intensitatea de la început – sentimentul de mândrie trăit de mult, atunci când, suită

pe scaun, nu aveam răbdare să dau geamantanul jos de pe dulap, ci îi ridicam puțin capacul, să zăresc proba materială a istoriei mele. Pentru că de asta eram mândră: de faptul că posedam o istorie.

Câți ani trebuie să fi avut pe când mă obișnuisem să întind ușor, cu grijă, pe covorașul din antreu, rochia de hârtie creponată cu volane abundente, răsucite la margine în staniol, și aripile prelungi de carton, înstelate cu bronz? Opt, zece, doisprezece? Nu mai mult, cu siguranță, pentru că nu eram intrată în adolescență, mă aflam încă în plină copilărie și tocmai asta mă fermeca și mă umplea de mândrie: că, deși nu eram decât un copil, lăsasem în urma mea o istorie, de care nu puteam să mă îndoiesc din moment ce dovezile ei, îngălbenite de vechime, îmi stăteau în față. Pentru că, nu trebuia să uit, încă de atunci albul hârtiei creponate și al cartonului se transformase într-un galben cenușiu pe care stelele pictate cu o pensulă grăbită se reliefa fără strălucire, îmbătrânite. Câți ani trebuia să fi avut dacă încă de pe atunci epoca purtării rochiei era îndepărtată, pierdută în timp? Și, mai ales, câți ani trebuia să fi avut când o purtasem? Doi? Trei? Ba nu, mult mai mult, pentru că spusese și un text, un text destul de lung pe care îl învățasem pe dinafară cu o ușurință de care, după ani de zile, mama încă mai era mândră (o mândrie pe care, ciudat, o resimțeam de fiecare dată ca pe o imputare, ca și cum ar fi fost îndreptată împotriva mea, cea care crescusem și nu mai puteam uimi prin asemenea performanțe). Patru? Cinci? Deși știam că îmi ajunsese cândva până în pământ (și mama, nu eu, își amintea cum era să mă împiedic pe scenă și-mi arăta locul unde călcasem pe marginea ei, încât hârtia se vedea sfâșiată puțin, iar staniolul era desprins), nu avea nici pe departe aerul unei rochii lungi, părea mai curând o cămășuță oprită deasupra genunchilor sau o rochie de jucărie (din acelea care se tăiau din hârtie și se prindeau, printr-un fel de cârlige îndoite, pe trupul unor păpuși decupate și ele din carton). N-am aflat niciodată cu precizie vârsta la care fusesem înger și nici n-am știut de fapt ce fel de piesă fusese cea în care interpretasem rolul. Poate de aceea rochia de hârtie păstrase pentru mine o aură misterioasă, la care-mi făcea plăcere să mă întorc din când în când și să-i atribui mereu alte și alte semnificații.

Am început și acum, deci, să scot și să întind, cu gesturile știute din copilărie, pe podeaua ciudat de curată a încăperii, rochia de înger. După reculul primei secunde – când mă temusem că totul s-ar putea pulveriza, asemenea conținutului acelor morminte străvechi păstrate

de-a lungul mileniilor și destrămate ireversibil la contactul cu aerul, cu prezentul –, foșnind ca o întregă pădure, armonios, polifonic, hârtia s-a lăsat desfăcută, modelată chiar, pentru a primi forma unui trup, pe care involburarea ei încerca să-l mimeze candid. Deși șifonată, cu volanele plisate de presiunea anilor, cu fundele strâmbe și staniolul mototolit, rochia păstra ceva viu și fermecător în linia ei pretențios infantilă și în candoarea ei îngălbenită de timp. Aripile, în schimb, muriseră demult, vârfurile li se îndoiseră clăpăuge, stelele abia dacă se mai zăreau, mate, pe suprafața strălucitoare cândva a cartonului. Cu greu puteai să le mai numeri colțurile, care mă fascinaseră altădată prin dezordinea – nu știam dacă nu semnificantă – a numărului lor: pensula schițase în grabă patru, cinci, șase, șapte și chiar zece colțuri, distribuite inegal de jur-împrejurul câte unui centru aproximativ și el, lăsând, poate tocmai din cauza acestei aproximații, o impresie de strălucire necontrolată, nestăpânită, din care nu mai rămăsese decât indisciplina stângace a unor pete întâmplătoare. Elasticul care le ținuse legate cândva de umeri atârna obosit și el de nefolosință, incapabil să lase cea mai mică iluzie de zbor.

Mi-ar fi plăcut să am în preajmă un copil de umerii căruia să încerc să prind aripile, să văd dacă mai funcționează, pentru că îmi aminteam precis (țineam minte chiar eu, nu era vorba de o falsă amintire, provenită din repetatele povestiri ale mamei) mișcarea pe care reușeam să le-o imprim prin rotirea omoplaților, gimnastică destul de savantă, cu greu învățată înaintea spectacolului și care îmi dădea apoi, odată cu orgoliul reușitei, emoționanta senzație a unui simulacru de zbor. De fapt, și rochia mi-ar fi plăcut să o văd îmbrăcată pe un trup de copil. Ceea ce, bineînțeles, era imposibil. Știam că sunt singură, cu desăvârșire singură în toată casa. Am mai privit puțin hârtiile mototolite, dar nu lipsite de o anume ținută, de o anume demnitate a situației lor. Mi se întindeau la picioare, asemenea unei umbre mult mai scurte decât statura mea, desenată de un soare aflat încă în apropierea zenitului. La drept vorbind, ideea umbrei mi-a venit numai după ce călcasem, trecând mai departe, peste ele, cu pasul lungit puțin pentru a nu le atinge. Atunci m-am gândit că nu este bine să calci peste propria ta umbră.

Dar eu mă aflu în casa aceea, ca de atâtea alte ori, pentru a mă hotărî dacă vreau sau nu să locuiesc acolo și trebuia să o străbat, să o cercetez, iar popasul acelei descoperiri, prelungit prea mult și devenit

suspect prin insistență, putea fi numai o încercare de a mă convinge să rămân, de a-mi dovedi că am motive să o fac. La urma urmei, cum ajunsese conținutul geamantanului de pe dulapul din antreul copilăriei mele în casa aceasta mult mai apropiată de moarte decât de viață, pe care o colindam numai după zilele de mare sterilitate? Exista ceva comun – un element oricât de ne semnificativ și de derizoriu – între casa aceasta, neclintită din vis, și cealaltă casă, neclintită din amintire? Poate încâlceala teilor din dreptul geamurilor, sau nici atâta... Sau poate... stai puțin!... Încercam să-mi amintesc, goală, întreaga casă... Noi locuiam în numai trei încăperi periferice, în timp ce restul nesfârșit de lung al clădirii avea sticla ferestrelor acoperită cu vopsea de ulei, fiind de fapt depozitul secret al unei biblioteci închise publicului, junglă ispititoare, formată numai din cărți interzise... Aceeași dispunere a odăilor dintr-una într-alta, într-un șir interminabil, același parter înalt, disprețuind pământul și părând – prin cele douăsprezece trepte largi – a se desprinde, nu a se lega de el... Nu cumva, dacă le-aș fi văzut goale, încăperile bibliotecii – pe care niciodată nu le-am străbătut și care, spionate prin gaura neobișnuit de mare a cheilor, nu-și lăsau demascate decât mormanele misterioase de cărți – ar fi semănat cu aceste camere în atâtea rânduri cercetate? Sau, ca să merg și mai departe cu închipuirea, nu cumva era vorba de una și aceeași clădire? La drept vorbind, ce importanță putea să aibă?... Somația de a mă muta în ea, care se repetă de fiecare dată imperios, după momentele de derută, de oboseală, de zădărnici, este o invitație în afara prezentului, în afara vieții, în trecut. Faptul de a descoperi că e vorba chiar de trecutul meu nu schimbă prea mult lucrurile...

Am întors capul brusc, și țin minte bruschețea gestului pentru că a fost intenționată, ca și cum aș fi vrut să demasc ceva, ca și cum nu m-aș fi mirat să nu mai găsesc pata albă a rochiei rămasă în urmă sau ca și cum m-aș fi așteptat s-o surprind dispărând. Dar, nu, ea era acolo, întinsă cuminte pe podea, cu aripile strânse cumiți pe lângă trupul inexistent și chiar cu stelele în patru, cinci, șase sau zece colțuri, zărindu-se surprinzător de limpezi în penumbră..

Ceea ce deosebește, în istoria mea onirică, visele cu casa de celelalte vise este capacitatea celor dintâi de a păstra nu numai un neîntrerupt aspect realist desfășurării, ci și de a nu uita nicio clipă că este vorba de un vis, dar de un vis la fel de solid, de indubitabil, ca și realitatea,

din moment ce pot să-l părăsesc, să mă întorc în el și să-l gădesc neschimbat, din moment ce deține deja propriul său sistem de amintiri și de referințe și chiar din moment ce nu se teme să-și proclame cu un fel de insolență statutul de vis. Alte vise își întăresc resursele de spaimă dându-se drept realitate, în timp ce acestea nu au nevoie de poltroneria travestiului, după cum nu au nevoie de amenințările spaimei. Nu, ele își sunt suficiente lor însele, au propriul lor conținut, care le e suficient, și propriul lor stil, pe care și l-au impus cu timpul. Odată totuși, trecând din odaie în odaie, am descoperit, spre uimirea mea, o scară ce ducea spre un fel de mansardă, a cărei existență nu o bănuisem până atunci; mansarda era inundată de o scânteietoare lumină verzuie și de la geamul ei, surprinzător de larg, aproape cât un ecran, am zărit stupefiată, foarte aproape, marea. În mod evident, logica internă a poveștii fusese călcată, de la geamul mansardei, aflat pe aceeași parte cu restul geamurilor clădirii, ar fi trebuit să se vadă tot ramurile teilor. Desigur, nimic nu împiedica visul să-și aibă extravagantele sale, dar uimirea mea poate sau numai bunul-simț conștient de respectul pe care și-l datora sieși au provocat un imperceptibil recul. Dotat cu sensibilitatea unui animal de rasă, visul simțise că încălcarea propriilor rigori era nu numai o lipsă de gust, ci și o pierdere de credibilitate. Și dăduse înapoi. Chiar în timp ce priveam am observat că ceea ce îmi apăruse ca un geam dând spre mare se transforma, se estompa într-un imens și straniu de sugestiv tablou, o aproape scânteietoare marină. N-am insistat. Și situația nu s-a mai repetat. De altfel, ceea ce făcea farmecul și forța acestor vise era tocmai faptul că ele se repetau neschimbate, aproape neepice. O casă, mereu aceeași, pe care o străbăteam la intervale neregulate, dar aproape previzibile (ajunsesem să fiu în stare să prezic, cu minime șanse de nereușită, după câte o zi deprimantă, reapariția casei în vis), o casă care nu avea nimic înspăimântător, dimpotrivă, era plină de nostalgie și farmec, reușind să neliniștească doar prin tenacitatea de a nu dispărea la capătul visului, prin invitația, nedescurajată de nimic, pe care o repeta, ca și cum ar fi fost sigură că voi sfârși prin a o accepta. Apariția rochiei de înger era o derogare de la această regulă sobră, era un semn de oboseală poate a visului, o dovadă că începea să-și piardă încrederea în lapidara sa putere de persuasiune, că încerca să se îmbogățească suspect, recurgând la realitate.

Nu mă convinsese. Nu mă puteam hotărî. Dar cred că îmi permiteam să amân mereu răspunsul, tocmai pentru că eram sigură că invitația se va repeta. Dacă mi s-ar fi spus că nu voi mai visa niciodată casa aceea, pierderea ei m-ar fi înspăimântat cu siguranță, mai mult decât insistența invitației de acum. Dar nu m-a amenințat nimeni cu asta, iar eu, întorcând ultima oară capul, am privit îndelung forma tot mai difuză a rochiei de înger, încercând să-mi fixez în memorie locul în care se afla, pentru a verifica dacă o voi mai găsi exact acolo în visul următor.

BISERICA FANTOMĂ

Există atâtea feluri de fantastic, încât nu e de mirare că unele dintre ele pot să treacă uneori drept realitate. Realitatea însăși își lărgeste câteodată cu aroganță hotarele și atunci zonele încărcate rămân – pentru ani, decenii și chiar secole întregi – ambigue, de o apartenență incertă. Apoi, prin cine știe ce întâmplare, sau numai prin eroziunea obișnuită a timpului, dubla lor natură își estompează de la sine una dintre laturi și fâșia echivocă recade într-o parte sau în alta a hotarului, însoțită numai de uimirea că a putut altădată părea altfel. Desigur, nici scurgerea realității în tiparele fantasticului, nici invazia fantasticului asupra realității nu pot duce – un ochi versat și capabil să depășească aparențele – la concluzii prea grave, simpla *întâmplare* a unui fapt nefiind capabilă să-l scoată din perimetrul imaginarului, după cum umbrele fantastice ale unei întâmplări nu sunt suficiente pentru a o sustrage pe aceasta imperiului efectivității. Între realitate și irealitate există o linie trasată de la facerea lumii, o linie a cărei încălcare nu înseamnă nesocotirea, ci încercarea forței ei, așa cum luarea unui drog nu înseamnă subaprecierea, ci experimentarea lui. Realitatea și irealitatea coexistă, paralel, independente una de alta și indiferente chiar una alteia în cea mai mare parte a timpului. E adevărat însă că în rarele momente când se ating, amestecul lor este reciproc revelator: un element fantastic trecut prin realitate se întoarce în imaginar întărit de autoritatea acestei verificări, iar un element obiectiv ajuns în irealitate se încarcă de semnificații capabile să-i prefacă existența din care, pentru o clipă doar, a evadat.

Nemaipomenita călătorie a bisericii de lemn pornită din satul Subpiatră (Munții Bihorului) la sfârșitul secolului al XVIII-lea, mai precis în iarna anului 1778, face parte dintre acele întâmplări care, deși desfășurate aievea, aparțin prin natura lor fantasticului, dar, trecute prin realitate, chiar dacă sub zodia miracolului, aduc irealității un prestigiu cu atât mai indubitabil cu cât ea, irealitatea, nu-i simțea nevoia.

Începutul, verificabil istoric, al întâmplării, a fost următorul:

Neavând, potrivit legilor în vigoare, dreptul să-și construiască biserica, iobagii din Subpiatră au hotărât să-și aducă în sat o biserică gata construită. Poate că nu le-ar fi venit această idee neobișnuită dacă la zece kilometri, pe valea Crișului Repede, în Lugoșu de Jos, nu s-ar fi aflat, nefolosită, o biserică de lemn, vechiul lăcaș de închinăciune al satului de țărani liberi, care reușiseră să-și construiască o biserică nouă, de piatră. A muta cu zece kilometri mai departe și cu sute de metri mai sus o biserică întreagă, cu pridvor, turlă, acoperiș, pronaos, naos și altar, strane, iconostas și chiar icoane agățate pe pereți, ne apare astăzi ca o idee exclusiv literară, ca un simbol ingenios, în măsura în care nu e luată cu adevărat în serios și considerată o aberație, dar atunci, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, înaintea răscoalei lui Horea, ea a putut părea oamenilor care aveau să înfăptuiască acea răscoală ceva posibil și demn de înfăptuit. Legenda, destul de amănunțită epic, nu povestește și dacă au existat la început glasuri care s-au îndoit de posibilitatea acelei mutări, se mulțumește să descrie pe îndelete tratativele duse pentru cumpărarea bisericii, strângerea destul de dificilă a banilor și realizarea, mai anevoioasă decât strămutarea propriu-zisă, a unui imens fierăstrău, lung cât lățimea bisericii, care avea să o dezlipsească de pe locul în care fusese înălțată cu mai mult de un veac în urmă. Pentru că așa a fost desprinsă biserica de pe primele ei temelii de butuci groși, înfipti ca niște rădăcini adânci în pământ: cu fierăstrăul, ca un arbore. Au tăiat-o pur și simplu de la pământ, cum ar fi tăiat un brad, unul dintre nenumărații brazi din care fusese încopciată fără cuie, la îndepărtata ei naștere. Și greu cu adevărat nu a fost, se pare, să fie tăiată, prin mișcările line ale pânzei fierăstrăului, ci, odată desprinsă, să rămână totuși în picioare, cu săgeata subțire a turnului neînclinată și stâlpii pridvorului sprijinind acoperișul nesfârșit de înalt. Și a fost nevoie de priceperea de veacuri a țăpinarilor pentru ca înjugarea nespus de complicată a celor douăzeci de perechi de boi, dispuse pe trei părți împrejurul construcției, să reușească să smulgă biserica de pe vechea ei temelie și să o facă să lunece egal, fără să se răstoarne, centimetru cu centimetru. Călătoria – mai precis prima ei parte – a durat aproape un an. Nu se puteau face mai mult de câțiva metri pe zi și nu se putea înainta decât în zilele cu pământul uscat. Traseul, tăiat de-a dreptul, ca să fie mai scurt, nu urma șerpuirile drumului, ci, hotărât și însemnat cu socoteală dinainte, o apuca peste costișe și păduri, încât înaintarea

presupunea adesea defrișări și deschideri de cale. În urmă, trupul greu al bisericii împlântat în țărână ara pământul adânc, lăsând o dâră largă, ca o cicatrice neștearsă nici azi de pe fața bătrână, însemnată astfel, a pământului. Transformată cu timpul în drum, ba chiar în șosea (un fel ciudat de șosea, bine adâncită în sol, cu taluzuri inexplicabil de înalte), dâra aceea, asfaltată acum, mai păstrează numele, absurd pentru cine nu-i știe povestea, de *Brazda Bisericii*. De la Lugoșu de Jos la Subpiatră se poate ajunge azi în două feluri: pe *Cale*, vechiul drum de țară, pe care azi nu-l mai folosește nimeni și peste care iarba crește idilică în fâgașele adâncite de secole ale roților, și pe *Brazda Bisericii*, adică pe șoseaua asfaltată, mult mai scurtă și mai pieptișă, tăind în două pădurea. În anul acela, primăvara venise devreme. Paștile se grăbiseră, iar la Sfântul Gheorghe pământul era uscat și înierbat bogat și iobagii începură strămutarea chiar de hramul bisericii, la 23 aprilie. Nu puteau face mai mult de câțiva metri pe zi, totuși de Înălțare reușiseră s-o scoată din cimitir, iar de Rusalii ajunseseră la marginea de sus a satului. Biserica luneca mai lin decât speraseră chiar, și ei o târau cu milă, să nu-i tocească talpa pridvorului, împodobită, la o palmă deasupra ferăstruirii, cu un brâu lat de încreștături. De fapt, nu se grăbeau, știau că n-ar avea rost să ajungă la Criș înaintea înghețului, numai peste valea bocnă puteau spera s-o facă să lunece ca o sanie. Dar până atunci mai erau luni lungi de vară, prin care biserica înainta fără să se clatine și aproape fără să-și trădeze mișcarea, atât de încet și de nesimțit se clintea. Dacă n-ar fi fost brazda adâncă lăsată în urmă și boii îngenucheați de efort, încurcați în juguri și funii, ai fi zis, privind numai crucea abia legănată pe cer, că biserica urcă singură spre munte. Această impresie a devenit și mai puternică atunci când, intrând în pădure și înaintând pe pârția defrișată în calea înaintării ei, biserica lăsa să se vadă – și din satul de jos, părăsit, și din cel de sus, neatins încă – numai turla neverosimil de subțire, țâșnind peste vârfurile brazilor nu ca un obiect împotrivindu-se legilor gravitației, ci ca o ființă crescută și ea din pământ, lunecând singură pe deasupra vârfurilor neîmpodobite de cruci ale celorlalți brazi. Încât, cu timpul, pe cât treceau săptămânile și lunile strămutării, deși nimeni nu uita efortul – și nici nu ar fi avut cum să-l uite, din moment ce participau cu toții la el –, lumea se obișnuise să considere deplasarea bisericii oarecum miraculoasă. În orice caz, la marile sărbători începuseră să curgă spre ea șiruri de

credincioși – sau poate numai de curioși – din satele vecine, și chiar grupuri, venite în recunoaștere, ca niște delegații, de peste munte. De fapt, ar fi fost greu de spus dacă cei ce veneau de departe omagiau prin venirea lor minunea strămutării bisericii sau, dimpotrivă, efortul omenesc care o făcuse posibilă; în orice caz, faima bisericii care se muta dintr-un sat într-altul creștea văzând cu ochii, și legenda ei începea să se închege încă de pe atunci, când nimic fantastic nu se petrecuse încă. Atunci când o sărbătoare o ajungea pe drum, biserica se oprea și, în mijlocul unei mulțimi, depășind cu mult numărul celor ce-o strămutaseră, preotul slujea pe treptele pridvorului cu barba castanie în vânt și cu glasul reverberat din copac în copac. De Sfântă Măria Mare ajunseseră în poiana de sus, o poiană adevărată, mare și luminoasă, în care se desfășurau de veacuri sămbrele oilor și sărbătorile oierești, un fel de antecameră elegantă, pardosită cu o iarbă scurtă și aspră ca o perie, a pășunilor alpine. Acolo a fost clipa în care, privind mulțimea care se strânsese în jurul bisericii (nemaiîncăpând nici în uriașa poiană și revărsându-se, colorată și respectuoasă, printre brazi), subpietrenii au început ei înșiși să creadă în miracolul acelei strămutări și să-l privească pe părintele Nicola, cel de la care pornise ideea, cu un ochi nou și cu o mirare înfricoșată; încât tot ce a urmat nu numai că nu a uimit pe nimeni, ci s-ar putea spune că a fost așteptat ca un fapt imanent, în a cărui împlinire nu se mai putea interveni.

Așa cum se calculase, biserica a ajuns la malul Crișului odată cu iarna. Nu rămânea decât să se aștepte înghețarea râului, pentru ca totul să lunece pe celălalt țărm, și de acolo, în sus, mai departe, profitând de căderea zăpezii; urmând ca, până în primăvară, de hramul Sfântului Gheorghe, biserica să ajungă pe locul veșniciei ei viitoare, încheindu-și călătoria. Dar, poate pentru că în acel an zăpezile au fost mai grăbite, mai bogate și mai înșelătoare; poate pentru că totul mersese atât de bine până atunci, iar oamenii se obișnuiseră să lase o parte din răspundere și din griji pe seama miracolului; poate pentru că, apropiindu-se sărbătorile Crăciunului, voiau să-și știe biserica mai aproape, intrată în hotarele satului lor; Crișului nu i s-a lăsat destul timp să înghețe, gheața n-a apucat să se facă destul de groasă între neodihna nervoasă a apei și somnul liniștitor al zăpezii și, după ce a susținut trecerea zecilor de perechi de boi cu jugurile împodobite de ramuri de brad și fire de lână, a mai rezistat câteva clipe lungi sub greutatea neobișnuitei poveri,

apoi, cu un sunet prelung și rău, ca un scrâșnet împotriva propriei neputințe, a început să plesnească, nevăzut la început, să crape apoi, să se despice, lăsând biserica să coboare nesigur, înclinând-o aproape fără scăpare într-o parte și depunând-o, în cele din urmă, frumos, sub ochii înspăimântați și fanatizați de mirare ai oamenilor, pe prundul de pe fundul râului. Câteva minute lungi după aceea, turla subțire a mai continuat să vibreze ca o creangă trasă cu putere în jos care se mai zbate un timp după ce s-a eliberat până să-și regăsească locul, apoi apa a înconjurat-o curgând, ca pe o insulă apărută deodată și acceptată necondiționat. De fapt, apa nu reușea să acopere decât două dintre cele trei trepte ale pridvorului, și chiar din brâul de încrustături legat de jur-împrejurul clădirii mai reușea să iasă la suprafață un rând de înflorituri semănând cu o funie răsucită. Trecuți dincolo, boii încercau să privească înapoi, neînțelegând de ce nu sunt mânați mai departe și simțind că nu trebuie să se miște. Ieșind din spaimă, ca treziți din somn, câțiva bărbați au sărit să-i dejuge. Orice mișcare ar fi putut dezechilibra din nou totul. Oricum, începea să se întunece, trebuia așteptată o nouă zi. Dar a doua zi biserica părea construită de la bun început acolo. După o noapte de ger mai puternic decât toate gerurile iernii aceleia, gheața o zidise temeinic, strângând-o cu gelozie ca pe un dar la care nu mai voia să renunțe. Nu mai era nimic de făcut până în primăvară, așa că sărbătorile Crăciunului și ale Bobotezei au fost prăznuite chiar acolo, în mijlocul Crișului, glasul părintelui Nicola înălțându-se, însoțit de bătaia apelor sub ghețuri mai puternic în bătaia vântului și în viscol. Pentru că, și în vânt, și în viscol, părintele a trebuit să slujească în pridvor, ca să fie auzit de mulțimile care se strânseseră în albia Crișului, în jurul bisericii cu faima crescută încă mai mult din acea întâmplare, neprevăzută și nedorită de nimeni, dar interpretată în scurt timp de toți ca încă un semn al destinului neobișnuit.

Părintele Nicola era singurul care nu părea să se lase stăpânit de aura aceea crescătoare, în stare să hotărască și să răspundă singură de mersul și împlinirea lucrurilor, ci se purta ca un gospodar atent, supraveghindu-și îndeaproape agoniseala și dregând fără încetare ba una, ba alta, cu o pricepere pe care nu i-ar fi bănuț-o nimeni și de care oamenii se mirau exagerat, gata s-o înglobeze miracolului. Toată iarna a lucrat la repararea podelelor bisericii, înlocuindu-le de fapt cu altele noi, făcute din scânduri lungi, geluite cu grijă și unite

între ele aproape fără să se vadă îmbucătura. Lucra singur, fără să ceară ajutorul nimănui, dar și fără să refuze când cineva din asistență se oferea să-i aducă o unealtă de care avea nevoie. Pentru că, după ce au trecut prima uimire și primele întrebări aproape speriate despre drumurile zilnice ale părintelui la biserica dintre ghețuri, după ce o primă echipă de curioși s-a avântat printre nămeți să vadă ce se întâmplă, asistența nu a mai lipsit în nicio zi, uneori mai redusă, alteori mai numeroasă, dar stăpânită de aceeași intimidată atenție, încordată să descopere un sens, altul decât cel evident, muncii încordate și uimitoarei priceperi a preotului. Nu exista nicio îndoială – era concluzia la care se ajunsese în sat, unde nu se mai vorbea decât despre asta –, părintele știa ceva ce nimeni nu reușea să întrezărească, trebuia să existe un rost al lucrurilor pe care ei încă nu-l stăpâneau, altfel de ce muncea el în gerul acela, făcând ceasuri întregi prin omătul până la brâu, uneori nemaiîntorcându-se barem acasă, ci dormind acolo, pe dușumeaua goală, învelit numai în țundră. E adevărat că au existat și voci – e drept, mai timide – care au încercat să susțină că, neavând familie și gospodărie, părintelui putea să-i fie urât în sat, în timp ce munca de la biserica dintre ghețuri îi umplea vremea și-i trecea urâtul. Bineînțeles însă că nu putea fi luată în serios o asemenea derizorie explicație a misterului; acesta se închea văzând cu ochii și nu mai putea fi desprins din jurul siluetei înalte și puțin aplecate a preotului. Pentru că, după ce a terminat podelele, părintele a început să cioplească un iconostas cum nu mai văzuse nimeni până atunci și strane cu creștături și spătare înalte ca scaunele de voievozi. Apoi a cerut femeilor să țesă pânză albă, multă și trainică. Era un semn că repararea și înfrumusețarea bisericii se apropiau de sfârșit și mai era garanția că părintele nu se îndoia nicio clipă că biserica va fi scoasă din albia râului în primăvară. Femeile s-au gândit că pânza urma să acopere masa altarului și să fie atârnată la ferestre și s-au pus cu râvnă pe țesut, bucuroase și fără să se mire de cererea preotului. Mult, mult mai târziu, când veștile despre biserica lor le veneau din țări străine și depășeau cu mult închipuirea, rostul pânzei aceleia a început să fie, retrospectiv, înțeles altfel, iar cererea părintelui, dovada unui gând sau a unei științe ascunse.

În orice caz, când a venit topirea nebunească a ghețurilor, femeile terminaseră pânza și o aduseseră la biserică. Despre topirea aceea povestesc de două sute de ani oamenii din satul Subpiatră și,

deși de amar de ani nu mai există nimeni care să fi văzut cu ochii lui întâmplarea, totul se povestește și acum amănunțit, și orice narator se simte obligat să dea detalii de martor ocular. Minuția povestirii este atât de mare și atât de rapid crescătoare, încât cu timpul, ascultându-i, începi să te întrebi dacă a existat vreodată un martor ocular și dacă nu cumva întreaga nemaipomenită poveste a bisericii se petrece, de fiecare dată, numai în clipa povestirii, în fața ochilor fascinați de propria viziune ai povestitorului. Dar nu, ceea ce povestesc oamenii din Subpiatră se sprijină pe nume intrate de două sute de ani în toponimia locurilor, vadul Crișului Repede se numește la cotul acela Copca Bisericii, iar coloratura excesivă în acest punct al povestirii nu se datorează decât faptului că, reală fiind, ea nu are niciuna dintre dimensiunile realității; siguri de adevărul lor, oamenii simt, relatându-l, neverosimilul lui, și atunci îngrămădesc detalii sprijinitoare, doveditoare ale unei realități pe care tocmai ele, detaliile, o prăbușesc în fantastic. Se pare că nu fusese nimic neașteptat în topirea ghețurilor din acel an. Dimpotrivă, semnele venirii primăverii fuseseră date cu socoteală și, cu mult înaintea începerii topirii, biserica fusese ancorată cu funii răsucite de brazii groși de pe maluri și de stâlpi bătuți anevoie în zăpadă și în pământ. Odată cu dezghețul, nu trebuiau decât înlocuiți, la capătul frânghiilor, stâlpii prin boi, pentru a urni talpa bisericii de pe fundul râului, după ce apele tinere ale primăverii o vor fi clintit de pe locul împotmolirii ei. Clipa aceea a clintirii era așteptată cu grijă și pândită de săptămâni întregi, oamenii făceau de strajă cu rândul pe maluri, iar părintele Nicola nu mai părăsea nici zi, nici noapte biserica. Femeile satului se îngrijeau de el și-i duceau câte o oală cu fiertură și câte o mămăligă, pe care le găseau aproape neatinsse când, peste o zi sau două, veneau să-i aducă altele. În acele ultime zile, părintele Nicola era tot mai tăcut, cuprins de o neliniște mai mare parcă decât cea firesc legată de soarta bisericii; cu barba crescută sălbatec, își urmărea o spaimă parcă numai a lui, încât oamenii, și mai ales femeile, îl înconjurau intimidăți de suferința pe care nu o înțelegeau și căreia nu întârziiau să-i acorde întreaga încărcătură a misterului, grăbindu-se, după ce faptele se împliniseră, să o lege de ele ca pe o prevestire sau poate chiar ca pe o pregătire a lor. În ultimele zile, stratul de gheață se subțiasse până la a deveni transparent și soarele, ieșind din când în când dintre norii ușori, privea fix câte un punct al râului în care se rotunjea o spărtură;

eliberată, apa începea să se împrăştie pe suprafaţa gheţii, curgând din afunduri ca dintr-un izvor; apoi, peste noapte, totul reuşea să îngheţe din nou, însă chiar această firavă şi pripită îngheţare dovedea că frigul nu mai avea putere, că sunt ultimele lui încercări. În dimineaţa din urmă, apa începuse să clipească pe lângă biserică, şi biserica dăduse în vreo două rânduri aproape neobservate semne de clătinare. Atunci, cu mai puţin de o oră înainte de viitură, părintele Nicola ieşise în pridvorul bisericii şi strigase bărbaţilor care stăteau de pază pe maluri să vină până la el, iar femeilor, care se pregăteau să se urce în luntre pentru a-i aduce merindele, să rămână unde erau. Vocea, ieşind înfricoşată din barba răvăşită de vânt, era aspră şi puternică, iar ochii lui căutau nerăbdători în susul apei, ca şi cum s-ar fi aşteptat să vadă ceva. Bărbaţii s-au suit în bărci, grăbindu-se să-i dea ascultare, cuprinşi la rândul lor de nerăbdarea care, fără să o înţeleagă, li se transmitea.

Aceasta a fost ultima imagine rămasă în ochii femeilor înainte ca totul să se învălmăşească: bărcile pline de bărbaţi izbindu-se de sloiuri, grăbite să ajungă la preotul care cu barba răvăşită de vânt privea nerăbdător şi îngrijorat spre susul apei. Nimeni n-a mai aflat apoi ce le-a spus părintele Nicola celor doisprezece bărbaţi pe care i-a chemat la el. Rămase pe mal, femeile au aşteptat, la început răbdătoare, apoi mai neliniştite de apele care păreau să se umfle ca un aluat, gheţurile curgând acum nu aşezate ca nişte lespezi pe suprafaţă, ci sculate în picioare, răsculate, scrâşnind duşmănos când se îmbucau sălbatec una cu alta şi săltând chiar ca nişte peşti greoi şi lucitori în aer, ca să cadă la loc cu vuiet şi ameninţare. Când au început să strige, era târziu, urletul râului ajunsese mai puternic decât glasurile lor, totul se schimbaseră de la o oră la alta, ora în care bărbaţii lipseau. Strigând şi plângând cât le ţineau puterile, asurzite de propriile bocete şi de clocotul înnebunit al apelor, femeile n-au ştiut niciodată dacă bărbaţii le-au auzit strigătele şi n-au vrut să le răspundă sau dacă, dimpotrivă, n-au fost ele în stare să înţeleagă răspunsul pe care, la rândul lor, bărbaţii îl vor fi strigat. Acesta era momentul cel mai îndelung tâlmăcit al povestirii, momentul care putea să suporte cele mai diverse interpretări, punctul în care naratorii trebuiau să-şi fixeze definitiv poziţia faţă de propria lor povestire: încercând să înţeleagă faptele sau, dimpotrivă, făcându-şi un fel de mândrie din incomprehensibilitatea lor, ca şi cum nobleţea eposului ar fi fost direct proporţională cu

misterul cuprins în el. După acest moment al opțiunii, venea, decurgând firesc din el, momentul adevărului: deznodământul.

Când au văzut biserica înclinându-se ușor într-o parte, revenind și apoi lăsându-se ca într-un joc în partea cealaltă, femeile n-au mai strigat. Au amuțit cu ochii încremeniți pe turla care pendula ca o limbă de clopot întoarsă încercând să dea glas din pereții cerului și ai apei, dar răzgândindu-se mereu înainte de a-i atinge. Părea că râul însuși s-a oprit din vuiet și în vidul suspendat, nefiresc, de liniște, s-a auzit, în sfârșit, un scârțâit prelung, asemenea unui geamăt scos din adânc de toți brazii jertfiți în trupul bisericii, un singur sunet, aproape omenesc, de durere, pentru ca în clipa imediat următoare urletul ghețurilor umflate deodată până la cer să acopere totul, urnind în același timp talpa bisericii, împingând-o cu dușmănie la vale. Pentru o secundă, turla s-a aplecat uimitor, aproape până la suprafața apei, iar burta pridvorului s-a dezvelit indecent; dar imediat pe urmă, miraculos, ca răsucită de o mână hotărâtă de cârmaci, atunci când nu mai părea să fie nicio speranță, biserica s-a redresat și, dreaptă ca o fregată, cu linia catargului perfect verticală, a pornit-o în jos pe firul zgrunțuros al apei. Frânghiile care o țineau în echilibru au încercat, întinse la maximum, să o rețină, dar au renunțat imediat și, desfășurându-se fără efort de pe stâlpii și brazii care o ancoraseră, au lăsat biserica liberă. În această privință, toate povestirile coincid: dezlegarea s-a produs fără efort, parcă de la sine, și, indiferent dacă acest amănunt era explicat nesigur, prin forța de împingere a ghețurilor, sau spus cu uimirea mândră a inexplicabilului, nimeni nu sărea peste clipa în care, după ce încercaseră fără convingere să o rețină, funiile dăduseră drumul de bunăvoie bisericii. Uluite până dincolo de spaimă, femeile au urmărit biserica micșorându-se pe râu. Prin vacarmul viiturii și al dezghețului ajungeau până la ele din când în când, ca o părere mai mult, glasuri omenești care nu puteau fi decât ale bărbaților dinlăuntrul ei, dar, deși înțelesul acestor glasuri nu putea fi decât unul de disperare și ajutor, femeile s-au încăpățânat să susțină, mirându-se singure de cuvântul lor, că ceea ce se auzea din biserica dusă de ape erau cântece, că bărbații plecați în lume *horeau*.

Cu acest amănunt aiuritor, și care n-ar putea fi crezut dacă povestitorii înșiși nu l-ar fi prezentat ca incredibil, ceea ce, paradoxal, îi mărea, până la acceptarea deplină și necondiționată, gradul de verosimilitate, se încheie povestea reală, verificată istoric până în cele

mai extravagante amănunte, a bisericii din Subpiatră. Tot ce am spus până aici a fost văzut de martori oculari și povestit de copii, și nepoți, și strănepoți de martori oculari. Mărturie, și astăzi, stau temelia goală a bisericii, rămasă în cimitirul cel vechi din Lugoșu de Jos, șoseaua adâncă numită Brazda Bisericii, locul căruia i se spune Copca Bisericii, nefiresc de afund în matca Crișului încă tânăr, unde și azi se mai îneacă din când în când câte un copil. Ceea ce am spus până aici s-a întâmplat, deci, cu adevărat. Restul e speranță. Un vis pe care nu l-am visat eu, ci aceiași oameni ai satului care au fost eroii și povestitorii primelor întâmplări, celor întâmplăte, și dacă voi relata acest rest – aflat, de altfel, tot de la ei – cu minuția cu care am povestit evenimentele petrecute într-adevăr este pentru că ceea ce m-a fascinat de la început în această extraordinară poveste a fost tocmai lipsa liniei de demarcație dintre realitate și imaginar, faptul că, în funcție de cine știe ce misterioase legi, realitatea se vărsa în vis, neașteptat și dramatic, așa cum fierea se varsă uneori în sânge. La început, mai mare chiar decât durerea, a fost sentimentul că ceva nu este în regulă, și asta nu numai în sensul că este de neînțeles, ci și în sensul că este ascuns anume pentru a nu se putea înțelege. Cu alte cuvinte, sentimentul miraculosului, care obișnuise întregul sat cu prezența sa euforizantă, a trecut printr-o criză de încredere, oamenii având tendința să dea o altă interpretare, terestră și păgubitoare pentru toată lumea, faptelor care până atunci nu păreau să aibă nevoie de interpretări. Se petrecea, deci, o ciudată răsturnare a lucrurilor: atâta timp cât totul fusese indubitabil real, făcut de ei înșiși, cu toții înclinau să-l creadă fantastic, iar în clipa în care, scăpându-le de sub control, faptele luau o turnură cu adevărat fantastică, ei începeau să le analizeze neîncrezători și să le bănuiască de contrafacere. Privirea părintelui Nicola aruncată în susul apei, ca și cum ar fi așteptat de acolo ceva, chemarea bărbaților în biserică și, mai ales, strania horire a glasurilor furate de apă duceau gândurile la o premeditare de neînțeles. E adevărat că dezlegarea de la sine a funiilor (dar dacă fuseseră tăiate?) și mai ales plutirea sigură a bisericii pe firul apei (dar până unde?) complica și mai mult totul și dădeau jalei satului bocindu-și bărbații dispăruți un caracter ambiguu, în care durerea se amesteca ciudat cu îndoiala, revolta și curiozitatea. Și toate la un loc au fost pământul fertil și bogat în presentimente în care a încolțit sămânța visului următor.

Era deci în primăvara anului 1779. Până la marea răscoală a lui Horea nu mai erau decât cinci ani și cătanele împărătești și oamenii grofilor, bătând satele Apusenilor în căutarea acelui faimos agitator (*ille famosus agitator*), au ajuns și în satul Subpiatră. Evident, n-o să susțin că subpietrenii nu auziseră până atunci de Horea și că nu știau tot felul de lucruri înflorite, pe marginea dinspre poveste a realității, despre el. Dar de văzut credeau că nu-l văzuseră și amănuntele despre el, pe care aveau să le rumege apoi în adevărate adunări conspirative, atunci le-au aflat. De fapt, cătanele împărătești căutau pe un anume Nicola Ursu din Albac, zis Horea, constructor de biserici și mare meșter la cântat. Atunci când au fost întrebați dacă n-a trecut și pe la ei, dacă nu le-a propus să le facă o biserică sau să le scrie jalbe către împărat, dacă nu le-a cântat sau nu i-a îndemnat la răscoală, în mod ciudat și fără să fi fost înțeleși între ei, subpietrenii n-au suflat o vorbă nici despre nemaipomenita călătorie a bisericii lor, nici despre părintele Nicola. Abia după plecarea cătanelor, uimiți singuri de reacția lor, pe care nu puteau decât să o înglobeze miracolului în slujba căruia erau de mai bine de un an cu toții, au început să lege între ele faptele și să se convingă – printr-o hotărâtă și bruscă schimbare de direcție a conștiinței colective – că părintele Nicola nu este altul decât Horea, Nicola Ursu din Albac. Și o făceau cu o evidentă, aproape luminoasă ușurare, ca și cum această identificare ar fi lămurit deodată, cum nu se poate mai logic, totul.

De altfel, în curând începură să curgă veștile, cu cât mai incredibile, cu atât mai prompt și mai entuziast transmise. S-a auzit mai întâi că în josul Crișului a fost văzută o biserică navigând ca o corabie, cu pânzele prinse de turnul-catarg umflate de vânt. Și tot atunci s-a aflat că Horea a pornit cu jalbele la împărat. Nu mai era nicio îndoială. Femeile și-au amintit de pânzele țesute la porunca părintelui Nicola și se simțeau mândre de a fi fost implicate într-o asemenea înfricoșată aventură. Faptele se legau între ele și căpătau un relief care – era tot mai evident – fusese desenat dinainte de părintele Nicola. Numele preotului, despre care nu se mai îndoia acum nimeni că fusese chiar Horea, numele îi era pronunțat cu o reală plăcere conspirativă, nu numai ca un semn al tainei care îi lega unii de alții, ci și al netăgăduitei importanțe pe care taina aceasta le-o conferea. După ce bociseră îndelung, femeile ai căror bărbați fuseseră chemați în biserică erau acum respectate și socotite drept cele mai apropiate – prin chiar

suferința lor – participante la pregătirea expediției. Nimeni nu se mai îndoia că biserica lor fusese de la început aleasă pentru drumul care, din Criș pe Tisa și din Tisa pe Dunăre, până la Viena, avea să ducă delegația moșilor la împărat. Desigur, miracolul transformării unei biserici în corabie, miracolul înaintării ei pe firul subțire al unor ape nu devenea prin aceasta mai puțin important, dar înglobat în miracolul cu adevărat extraordinar al apariției unui conducător, nu mai cerea acceptare și credibilitate separată: era destul să crezi în puterea lui Horea pentru ca tot ce se lega de faptele sau de ființa lui să devină indubitabil și fără necesitatea demonstrației, ca o axiomă.

Legende din Subpiatră nu mai spun nimic despre întoarcerea bărbaților plecați cu biserica, atunci când, revenind de la Viena, Horea a chemat oamenii la răscoală. Documentele răscoalei menționează însă un număr neobișnuit de mare de răsculați provenind din acest sat din nordul Apusenilor și urmându-și conducătorul până la sfârșitul luptelor, în înfricoșătoarea iarnă a lui 1785. Când totul s-a sfârșit, subpietrenii, atâția câți mai rămăseseră, s-au întors acasă tăcuți, treziți parcă dintr-un somn pe care îl crezuseră realitate și de care refuzau să se dezică, preferând să considere realitatea un somn greu și de neînțeles. Când au ajuns la ei, descrierile execuției de la Bălgrad i-au găsit ferecați, cu toate podurile trase, închiși într-o tăcere imposibil de escaladat, privind în afară cu un ochi sigur și neîncrezător care, nelăsând buzele să se dezlipească, spunea totuși destul de dar: „Vă chinuiți degeaba să ne înspăimântați. Știm că totul nu se întâmplă decât în acest vis rău. Realitatea e cealaltă, cea din care ne-am întors de curând și în care lucrurile stau cu totul altfel.” Și numai când rămâneau singuri – dincolo de ultimul zid care îi mai apăra și de ei înșiși, al tăcerii – închideau pleoapele, îndrăznind să privească locul acela adânc și alunecos în care, prinsă în lanțuri și legată la gură, trăia totuși îndoiala bolborosind neobosită: „Dar care e realitatea?”

Și tocmai când trecuse prea mult timp pentru ca îndoiala ferecată să mai poată fi ținută ascunsă, tocmai când acolo, în tainițele ei alunecoase și adânci, crescuse pe nesimțite și amenința din clipă în clipă să-și rupă lanțurile și să irupă în tăcerea, putrezită și ea, a nesiguranței, din realitatea aceea, *cealaltă*, atât de greu de susținut, și totuși singura cu putință de acceptat, a sosit într-o bună zi o veste, repunând în discuție totul. Un călător din Țările Române, venit de departe, de la marea cea mare, întâlnise biserica – și povestea

întâmplarea ca pe o minune, fără să știe măcar că era vorba de biserica *lor* – plutind pe Dunăre în Jos, cu pânza de pe catargul terminat în cruce umflată de vânt.

O văzuse într-o seară, destul de clară totuși pentru a se putea zări, în lina plutire pe suprafața încet curgătoare a fluviului, nu numai pridvorul cu stâlpi împodobiți cu creștături și brâul ca o funie răsucită de lângă talpa bisericii, dar și lumânările aprinse înlăuntru, ca la Înviere. Oamenii nu se vedeau – mai spunea, cuprins de o uimire înrudită cu spaima, călătorul – și nici n-ar fi bănuț că sunt... Totul era atât de lin și luminos, încât ar fi putut părea pustiu dacă nu s-ar fi auzit glasurile acelea groase, bărbătești, cântând ceva care nu era cântec bisericesc și care te urmărea cu un fel de neliniște, înțeleasă numai târziu, când îți dădeai seama că ceea ce cântau glasurile acelea de bărbați nevăzuți în interiorul luminat ca de Paști al bisericii plutitoare era o horă. Din vestea călătorului necunoscut, care a trecut mai departe fără să bănuiască ce a declanșat în sufletul ciudat de atenților săi ascultători – veste primită cu lăcomia cu care numai cei lipsiți sistematic de speranță au primit întotdeauna miraculosul –, s-a plăsmuit sufletul aceluia sat de moți, deosebit chiar și acum, după două veacuri, de sufletul satelor din jur. O mândrie discretă, dar inflexibilă, izvorâtă dintr-o taină care nu putea fi spusă, dar putea să ilumineze dinlăuntru totul, dă și astăzi femeilor de acolo o grație și bărbaților de acolo o vigoare oarecum misterioasă și, într-o oarecare măsură, sfidătoare chiar. Chiar și acum, când zilele răscoalei nu sunt decât îndepărtată istorie, iar călătoria bisericii, o legendă de spus turiștilor, cei din satul Subpiatră (brigadieri silvici, muncitori la combinatul de mobilă, navetiști la Ștei sau la Beiuș, oameni grăbiți, îngrămădiți în autobuze prăfoase și deșelate, oameni pentru care istoria nu mai există decât în cărțile de școală uitate demult și în televizorul la care adorm înainte de terminarea programului), chiar și acum ceva misterios și greu de definit din acești oameni ai muntelui, puțin vorbăreți și îndelung privitori, pare să spună „Da, totul este cum se vede, nu e prea bine și nu e nimic de făcut, dar asta nu are chiar așa mare importanță. Mai există cealaltă realitate în care lucrurile stau cu totul altfel.“ Evident, nimeni dintre ei nu-și dă seama de asta, și ar fi primii care să se mire sincer de fraza pe care tocmai am încheiat-o, după cum s-ar mira dacă le-aș vorbi de aerul de ușoară și

inflexibilă sfidare pe care îl au gesturile, salaturile și mersul lor, deosebit de al celorlalți. Dar la fel de evident este că, fără ca ei să știe, în chiar celula lor s-a transmis ceva din șocul acceptării definitive a miracolului ca o stare primă de la care realitatea cotidiană nu este decât o derogare de ordinul al doilea, o slabă proiecție ușor neglijabilă. Ei, cei ce povestesc zâmbind ironic și abia înduioșați despre relatarea călătorului necunoscut și despre influența acelei relatări asupra psihologiei satului de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, păstrează încă fără să știe în psihologia și comportamentul lor urmele bucuriei acceptării necondiționate a acelei relatări. Tocmai asta m-a fascinat întotdeauna acolo, imposibilitatea delimitării absolute a faptelor, sentimentul că oricare lucru, oricât de simplu și de indubitabil, poate – așezat în soarele acelei inconștiente și aiuritoare sfidări – să capete umbre alambicate, interpretări contradictorii, răsturnări de sens. Într-o istorie tragică și lipsită de speranță, curgând fără oprire prin văi paradiziace deasupra cărora se bat munții în capete, această conștiință absurdă și profund optimistă că miracolul nu este totuși exclus a reușit să determine de fiecare dată, în cele din urmă, miracolul. Povestea bisericii plutitoare pe firul apelor, salvându-și eroii de martiriu și credința de îndoieli, o auzisem pentru prima oară demult însoțindu-l pe tata – drumeț pasionat – într-una dintre acele călătorii care au făcut farmecul și fiorul copilăriei mele. Tot ce am descoperit atunci există în mine intact și intangibil, dublu aureolat de nimbul difuz al minunii și al nesiguranței. Prima oară când m-am întors, ca adult, în Subpiatră, am făcut-o emoționată de posibilitatea de a nu mai găsi nimic din povestea care-mi împodobise copilăria: s-ar fi putut întâmpla foarte bine ca totul să nu fi fost decât fructul frumos copt în antecamera somnului. N-ar fi fost prima oară când aș fi descoperit totala inadecvare la realitate a reprezentărilor, convinse de realismul lor, din memoria mea. Conștientă de înclinarea – pe care mi-o ascundeam și mi-o iubeam ca pe un viciu – de a lăsa fantezia să se amestece ilicit printre adevărurile înconjurătoare, luându-le culoarea și imitându-le forma, încât nicio privire străină, oricât de nesuperficială, nu le-ar mai fi putut deosebi între ele, am trecut prin anii dintre copilărie și adolescență cu un continuu sentiment de vinovăție, cu perpetua emoție de a nu-mi fi descoperită intervenția, cu atât mai complicată cu cât nu o mai deosebeam nici eu. Mă obișnuisem, de exemplu, seara înainte de culcare sau în așteptarea

silnicului somn de după-amiază, să trec în revistă întâmplările zilei, corectându-le din mers laturile rușinoase sau penibile, în așa fel încât, în relatarea lor coerentă, pregătită anume și gata să fie clasată în amintiri, personajul central, care eram chiar eu, câștiga în inteligență, bunătate și îndrăzneală, fără a pierde în verosimilitate. Apoi adormeam, și odată cu somnul totul se fixa definitiv în mine, în această formă fin revăzută, a cărei ciornă reală o uitam în scurt timp și eu, nu fără a păstra confuza aură de vinovăție care mi-a luminat atât de emoționant copilăria și care nu uită să-și arunce asupra mea lungile, mățasoasele ei raze din când în când și acum. Spre surprinderea mea, frumoasa poveste nu existase doar în capul meu; adultul, pregătit pentru oricât de prozaice revelații, care sunt, a descoperit-o aproape neschimbată în relatările – pentru uzul turiștilor acum – ale subpietrenilor. Îmi făcea plăcere să mă întorc la această atât de puțin probabilă poveste care – tocmai din cauza neverosimilității ei, probabil – avusese curajul și precauția să se înarmeze cu atâtea argumente ale adevărului ei. Îmi făcea plăcere să trec cu mașina pe *Brazda Bisericii* și să mă scald – alături de alpiniștii refegiști, făcând popas – în *Copca Bisericii*. Existența acestor urme, ca niște marcaje pe drumul suprarrealității, îmi dădea un sentiment încurajator de certitudine, ca și cum de credibilitatea acestei întâmplări-cheie s-ar lega și creditul pe care pot să mi-l acord în alte, mult mai intime și mai particulare, întâmplări. Asta nu mă împiedica însă – cu toată atenția pe care mi-o solicita psihologia povestitorilor și cu toată culoarea pe care propriile amintiri o turnau în contururile fantastice ale povestirii – să cred cu adevărat doar spiritul, nu și litera celor relatate, privind cu înduioșare și admirație naivitatea lor misterioasă și statică.

În acest sentiment de superioritate adultă și nostalgică s-a desfășurat ultimul episod al acestui serial al confuziei dintre posibil și imposibil care este călătoria bisericii din Subpiatră. Eram, în urmă cu câțiva ani, într-un septembrie deosebit de dulce, în Deltă, venită să scriu pentru o revistă cu difuzare externă despre frumusețile Dunării românești. Dar mai mult decât neasemuita putere și măreție a apelor și-a pământurilor, a păsărilor și-a peștilor despre care trebuia să scriu pentru ispitirea autocarelor cu americance septuagenare și scandinavi clătinători, ca ei să-și lase recunoscători dolarii în hotelurile, restaurantele și cherhanalele noastre, ceea ce mă impresiona cu adevărat erau locuitorii permanenți ai acelor pământuri moi, abia

tinzând către consistența uscatului, bărboși și tăcuți, imuni nu numai la civilizație, ci și la istorie, urmând legi misterioase care nu coincideau decât în mică măsură cu legile restului indiferent al lumii, ba nu de puține ori se deosebeau în mod vehement de acestea. Ceea ce mă fascina acum în satele acelea atât de sigure de credințele lor, pe atât de nesigurele lor pământuri, era felul în care nu reușeam în mod evident să găsesc nicio trăsătură de unire între tăcerea mea mereu întrebătoare și tăcerea lor închisă ermetic, asemenea unei uși trântite în nas. Plecasem la pescuit de cu noapte puțin după ora două, când apusese luna, cu brigada Timofteenilor, formată din tată, feciori și gineri. Prezența mea părea să le fie indiferentă, indiferența aceea aproape insultătoare pe care o au colectivitățile închise față de străini. N-aș putea spune totuși că tăcerea în care mă părăsiseră încă de la început mă supăra în vreun fel. Le eram recunoscătoare că mă acceptaseră printre ei, nu puteam pretinde mai mult. Continuau să vorbească fără să mă ia în seamă și fără să aibă grijă că nu înțeleg. De fapt, tot ce înțelegeam era că îi tulbura ceva, că exista un motiv, necunoscut pentru mine, de neliniște, dar și că – nu știu ce mă făcuse să presupun asta – motivul acela era de un ordin misterios chiar și pentru ei, neobișnuit și poate chiar supranatural.

– Stepan a văzut-o, spunea unul, se jură că a văzut-o și că înainte de a o vedea nu mai pusese de două zile picătură de vodcă pe limbă.

– Aseară era beat mort, remarcă o altă voce, mai neîncrezătoare și mai detașată parcă.

– Da, dar n-a băut decât după. Se jură pe ce are el mai sfânt, insistă cel dintâi, ca și cum ceva foarte important pentru ei toți s-ar fi legat de credibilitatea vorbelor lui Stepan.

– Pe Frusina! râse neașteptat de simpatice o a treia voce, fără a mai adăuga însă nimic și fără a-și continua în vreun fel începutul de veselie.

Stăteam cu spatele la ei, mă uitam la Dunărea în care apusul lunii se oglindea mișcător și încercam ca într-un joc să ghicesc despre ce este vorba, fără ca neliniștea lor, abia la început, să aibă vreo putere asupra mea.

– A văzut-o și Victor, spuse în tăcerea care dura de mai multe clipe vocea bătrânului, pe care o identificai imediat nu numai după răgușeala ei dogită, ci și după liniștea deferentă care se așternu după ea.

Dar nu era numai asta. Simțeam și eu că nu numai respectul față de bătrân îi făcea să-l asculte înfiorați. Ceea ce spusese bătrânul îi

tulburase neașteptat pe toți, ca și cum faptul că și Victor văzuse ce văzuse Stepan ar fi schimbat deodată lucrurile, ar fi dat deodată cu totul altă greutate întâmplării.

- Când? a întrebat cineva, și toți au tăcut, aprobând întrebarea.
- Azi-noapte.

Se pare că nu mai era nimic de spus. Pauza care a urmat a fost atât de lungă, încât am întors fără să vreau capul ca să văd ce se întâmplă. Priveau cu toții în josul fluviului, într-un fel intens cercetător, ridicați unii în picioare, alții aplecați înainte, deși era clar că în josul apei, chiar dacă ar fi existat ceva, nu ar fi avut cum să se vadă. Luna apusese și stelele care se vedeau, mai luminoase acum, nu aveau totuși puterea să dezvăluie ceva.

- Poate c-ar fi mai bine să ne întoarcem, a spus cineva, dar nu i-a răspuns nimeni și propunerea a rămas suspendată în noaptea care începea să se subțieze îngrijorată și ea.

Vremea continua să fie frumoasă și, în mod evident, nu o furtună părea să fie motivul îngrijorării. Și tocmai pentru că nu eram decât un spectator căruia nu i se dădea nicio posibilitate să se integreze sentimentelor de pe scenă, nu aveam decât să mă bucur de complicarea spectacolului. Suspansul nu putea decât să mărească valoarea reprezentației.

- Au și auzit? a întrebat un altul, precizând imediat. Victor a auzit și el?

Și după faptul că nu s-a auzit niciun răspuns am dedus că cineva a încuviințat sau a negat din cap.

- Ce cântau? a șoptit aproape o voce care nu mai vorbise. Și bătrânul a răspuns aproape mârâind:

- Tot aia.

Nu aveam cum să ghicesc, și faptul că nu ghiceam îmi plăcea și mă întărâta ca o aventură. Mi-aș fi dorit chiar să nu ghicesc niciodată spaima acelei evidente și misterioase îngrijorări și să duc în mine, nesimplificată, răcerea neliniștită a acelor pescari, ca pe unul dintre acele daruri pe care taina de nepătruns a universului, fărâmițat prostește în adevăruri derizorii, se hotărăște din când în când să mi le facă. N-a fost așa, dar dezlegarea a fost mult peste nevoile mele de miraculos.

Nu se făcuse încă ziuă, dar noaptea se degradase suficient ca să decupeze contururile din plasma întunecată a văzduhului. Malurile fluviului începeau să se deseneze confuz și ciudat de expresiv, iar

aerul începea să miroasă mai rece și mai sărat. Ne apropiam de mare. De mai bine de o oră, nimeni nu mai scosese o vorbă, nu se auzise decât motorul torcând enervat și isteric din când în când, apoi, fără să fi spus cineva ceva, fusese oprit și începuseră să vâslească. În tăcerea aceea, ritmată de clipocitul vâslelor ridicate prin aerul sur și cufundate apoi cu un plescăit pofticios în apă, a început să se audă cântecul. În primele clipe, aproape nu l-am remarcat, mă gândisem poate că e vreun tranzistor deschis în barcă, sau pur și simplu nu mă gândisem la nimic, un cântec auzindu-se de undeva fiind o realitate banală, care nu mai cere psihicului nostru tocit o înregistrare. Abia încordarea nefirească pe care am simțit-o în spatele meu și oprirea în aer, suspendată nesănătos, a vâslelor m-au făcut să-l aud mai bine – se auzea, de altfel, tot mai clar, într-un crescendo cel puțin ciudat, ca și cum, cu știința gradării, cineva ar fi răsucit, încet, dar neîntrerupt, butonul de volum al unui aparat – și în aceeași clipă am realizat că nu are de unde să se audă, în barca noastră necântând nimeni și nimic și pe fluviu nemaivăzându-se, în sus și în jos, nicio barcă.

– Ea e, am auzit vocea bătrânului aproape șoptită, și totuși neînchipuit de sonoră pe fondul cântecului crescător, și ceea ce m-a mirat nu a fost numai tonul în care revelația și chiar bucuria păreau să fi luat locul spaimii, ci mai ales același feminin, folosit pentru a desemna o realitate neavând nimic feminin în ea.

Cântecul care se auzea, de fapt o melodie despre care foarte cu greu s-ar fi putut preciza dacă ascunde sau nu sub valurile ei tulburi și cuvinte, era cântat de voci groase de bărbați, într-o octavă atât de joasă, încât din când în când părea numai o șoptă amplificată nefirească de noapte și vânt. M-am întors să-i privesc. Lumina crescuse suficient ca să le văd nu numai chipurile, ci și expresiile în stare să lămurească totul ale acestor chipuri acoperite pe trei sferturi de bărbile nerase, sprâncenele stufoase și părul căzut pe frunte, dar cu ochii decupați din această masă rebelă, cu strălucirea subliniată de hașura mată a părului. Expresia acestor ochi privind cu încordare înainte, evident pentru a vedea ceea ce se auzea numai, era una de încordare și de așteptare, dar și de presimțire a revelației, fără nicio urmă de spaimă sau de neliniște în ea. Era limpede pentru mine că misteriosul pronume feminin nu se referea la cântecul auzit, care nu era decât un secundar acompaniament, ci la ceea ce urma să se arate, la ceea ce le era teamă că vor vedea și nu se puteau totuși împiedica să se bucure

că văd. Dusă de Dunăre, barca luneca încet, urmând firul apei, și coti odată cu el, brusc. Eu, întoarsă cu spatele spre direcția de mers, am înțeles că, în sfârșit, cotul brusc al fluviului dezvăluise ceva. Privirile pescarilor se largiseră mult, luminate de împlinire și, în același timp, umplute din nou de spaimă, dar era o spaimă bucuroasă, dacă se poate spune așa, o spaimă mulțumită că i se dă, în sfârșit, prilejul să se manifeste. Privindu-i, știam că ei, în sfârșit, văd și m-am răsucit ca să văd și eu.

Era, cred, ora patru dimineața și ziua care se năște, amestecată încă nesigur cu noaptea, avea un aer posomorât și confuz. Sub cerul de un gri limpede, fără cute, în văzduhul parcă fluorescent, răspândind o lumină perlată, tulbure și strălucitoare în același timp, peisajul se largise considerabil, fluviul își depărtase malurile și în fund de tot, acolo unde între apă și aer nu mai exista nicio graniță despărțitoare, respira, ca un animal pe care nu-i bine să-l trezești, marea. Acolo unde priveliștea se termina ca să înceapă visarea se desena pe cer și pe apă o biserică. Conturul ei îmi era atât de cunoscut, încât în prima clipă nu m-am mirat și nu m-am speriat, ci, inconștientă, am trecut cu ochii mai departe, căutând. Abia în secunda următoare mi-a trecut prin cap că biserica aceea din Munții Apuseni, cu pridvor și turlă nesfârșit de subțire, nu avea ce căuta acolo, la gurile Dunării, clătinată de briza dimineții pe mare. Și, în clipa în care am înțeles, mi-am adus aminte Nu știu dacă soarele care răsărea îi aprinsese ferestrele sau lumina lor venea dinlăuntru, de la flăcările lumânărilor, poate, dar în cenușiul zorilor silueta neagră a bisericii clătinătoare pe valuri ardea din interior, ca la marile sărbători, de un foc bucuros care nu reușea s-o consume și care părea să fie chiar trecerea în imagine a horei, horă ce se revărsa peste noi, cu atât mai neliniștitoare cu cât oamenii nu se vedeau și biserica părea pustie.

N-am avut nicio îndoială că era chiar biserica din Subpiatră și am privit-o, în timp ce ne apropiam de ea nefiresc de repede (se accelerase cursul apei deodată sau impresia de viteză era creată numai de faptul că și ea se apropia de noi, în același timp?) cu o privire familiară, ca și cum aș mai fi văzut-o, ca și cum o știam bine și acum mi se arăta ca unei rude, ca unuia dintre ai ei. Vreau să spun că – oricât ar părea de ciudat –, chiar și după ce mi-am dat seama că nu avea ce căuta acolo, continuam să nu mă mir, ca și cum m-aș fi așteptat la o asemenea apariție, ca și cum și eu aș fi crezut dintru început povestea

călătoriei ei. Între timp se apropiase de noi atât de tare, încât înaintarea ei crea valuri mari, care ridicau și coborau luntrea noastră ca pe o coajă de nucă, în timp ce cântecul se auzea năucitor (era, cu evidentă, o horă cântată ritmat, sugerând prin frazarea melodiei mișcările și sincopale jocului), iar interiorul luminat sărbătorește se vedea limpede și gol. Când a trecut pe lângă noi, atât de aproape încât cred că, întinzând mâna, aș fi putut-o atinge, părea pe lângă barca noastră neînchipuit de înaltă, și fără să vreau am lăsat capul pe spate ca să o văd până sus. Dar, spre mirarea mea, nu mult deasupra pridvorului începea o imensă pânză umflată de vânt, pe care până atunci n-o zărisem. Nu-mi rămânea decât să presupun că nu se văzuse de departe sau că fusese desfășurată numai în ultimele clipe, odată cu urcarea pe fluviu. Pentru că, în mod indubitabil, biserica urca acum în susul apei, destul de rapid pentru ca mișcarea ei să se vadă cu ochiul liber și destul de greu pentru ca împotrivirea apei să nască unde adânci care ne împingeau spre mal. În alunecare, vârful ei se clătina abia perceptibil, și numai o dată sau de două ori aplecându-se mai tare, a făcut întreaga construcție să se lase într-o parte mai riscant, și atunci, dezvelită din apă adânc, s-a văzut talpa bătrână a bisericii acoperită de mușchi și de scoici. Nu știu de ce acest amănunt, această privire indiscretă oarecum, dezvăluind laturi aș zice intime ale ființei care devenise pentru mine biserica din Subpiatră, m-a tulburat mai mult – mai *exact*, aș putea spune – decât faptul plutirii ei chiar, pentru că, în timp ce plutirea nu era decât o minune, bărnele acelea bătrâne, îmblânite de mușchi ud, erau un amănunt revelator – și care mă obliga să gândesc, în sfârșit, totul logic, într-o înlănțuire fără sărituri. Am păstrat în ochi suprafața aceea de lemn de munte acoperită straniu cu alge și scoici, până când mi-am amintit exact butucii de pe care fusese tăiată biserica – cum ai tăia un arbore viu – acolo departe, în Lugoșu de Jos, acoperiți și ei cu un mușchi gros ca o blăniță de miel, iar această alăturare mi-a dat deodată măsura concretă a faptelor. În orice caz, un lucru era sigur: nimic din trecerea bisericii pe lângă noi nu trezea ideea unei viziuni subiective, nimic dintr-o plutire ideală și inconsistentă nu era sugerat de această navigație anevoioasă, în susul unui fluviu, a unei biserici de lemn cu turnul transformat în catarg. Totul era real, exista cu adevărat, și numai această realitate indiscutabilă putea fi socotită sau nu miraculoasă.

După trecerea bisericii, însoțitorii mei păreau epuizați și dezorientați, ca după primirea unui mesaj a cărui importanță îi depășea și cu care nu știau ce să facă. M-am așezat cu fața spre ei, convinsă că înstrăinarea care ne făcuse să ne simțim aparținând unor regnuri diferite nu mai avea cum să supraviețuiască probei de foc a acestei arătări. De fapt, ca să fiu cu adevărat cinstită cu mine însămi, pentru mine uluitoare fusese nu atât apariția – familiară și știută de mult – a bisericii, ci importanța ei în această lume neutră, diferită de a mea. Nu numai faptul că o văzuseră și ei mă mira, ci faptul că ea părea să aparțină vieții lor, cu sensuri și importanțe pe care nu reușeam să le intuiesc. După cum nu reușeam să bănuiesc în ce măsură povestea, adevărata poveste a bisericii, era cunoscută și neschimbată aici de condițiile, schimbate, ale sufletului colectiv. Îmi era greu să-mi închipui brigada Timofteenilor vorbind despre Horea și având măcar o idee, cât de aproximativă, despre satul acela din Munții Apuseni, căruia îi aparținea de drept fantasma lor. Pentru că, nu era nicio îndoială, era destul să privesc ochii înnegurați din nou ai pescarilor ca să înțeleg că văzuseră o fantomă, a cărei apariție părea să aibă pentru ei un înțeles limpede și rău prevestitor. În mod surprinzător, atunci când i-am întrebat, mi-au răspuns simplu, fără reticențe, ca și cum vederea împreună a bisericii plutitoare ne-ar fi înrudit și m-ar fi înglobat universului lor, ca și cum, la rândul lor, ei s-ar fi mirat că și mie mi-a fost dat să o văd. Mai târziu, când cu primul prilej am urcat în Apuseni, ca spre un izvor căruia mă simțeam datoră să-i povestesc despre locurile pe unde îi recunoscusem apele, subpietrenii au fost uluiți de faptul că miraculoasa lor biserică se numește la gurile Dunării *Biserica moartă*. Pentru ei, dimpotrivă, ceea ce o deosebea de alte biserici era tocmai înaltul, supranaturalul ei grad de vitalitate, pentru că biserica plutitoare era o biserică nu numai vie, neînchipuit de vie, ci și salvatoare de moarte. În timp ce pentru dunăreni ea era o fantomă a morții, locuită de morți și prevestind moartea, pentru ei, era o infirmare a morții, capabilă să anuleze și să facă inoperantă execuția de pe Dealul Furcilor din Bălgrad. Mă grăbisem să povestesc ceea ce văzusem, convinsă că le fac o bucurie și le aduc o confirmare, și descopeream că îi întristasem și că nu aveau nevoie de confirmări, ci de recunoașteri.

Stăteam într-o înserare blândă, mirosind a fum, a lapte muls proaspăt și a mămăligă – mirosul acela care a fost întotdeauna pentru

mine cea mai inefabilă dintre definițiile satului și care, atâta timp cât mai există, face să existe și satul însuși, oricât de navetiști i-ar fi locuitorii – în pridvorul casei parohiale din Subpiatră, discutând cu preotul tânăr, proaspăt absolvent de Teologie și semănând – cu pletele blonde lungi, barba stufoasă și cămașa cadrilată cu mânecile suflecate – mult mai mult a artist nonconformist decât a paroh. Se născuse chiar în casa aceea, căreia îi era acum stăpân, urmându-și la amvon, printr-o bruscă și surprinzătoare hotărâre – după studii aproape terminate de Arhitectură – tatăl, preot mai bine de patruzeci de ani în satul în care, la rându-i, se născuse și el ca fiu tot al preotului din sat. Asemenea dinastii nu fuseseră tocmai rare în Transilvania, dar aducerea lor la zi este mai puțin frecventă. Pe preotul de azi îl cunoșteam din copilărie, aveam cu aproximație aceeași vârstă, și țin minte și azi ce prestigiu căpătase atunci în ochii mei ducându-mă, a doua zi după ascultarea poveștii cu biserica, să-mi arate locurile doveditoare: brazda, vadul, fosta temelie retezată. Îl țineam minte de atunci și de atunci mă socoteam oarecum rudă, prin poveste, cu el.

– Ceea ce pentru unii înseamnă viață pentru ceilalți înseamnă moarte, în modul cel mai firesc, fără ca niciuna dintre datele reale ale problemei să se schimbe, spuse, privind înainte, spre biserica satului, urcată pe dâmb și înconjurată de cimitirul printre crucile căruia soarele cobora cuviincios spre apus. Revolta care atrage după sine moartea și duce numai prin ea la nemurire, deci la viață, este pasibilă, fără nicio siluire a sensurilor, de ambele interpretări.

Ceea ce-mi spunea îmi suna uluitor și cunoscut în același timp. Mi se părea că mai auzisem sau mă mai gândisem singură la asta. Și totuși, simțeam că povestea bisericii este mai complicată decât rezultă dintr-o astfel de rezumare, că ea, biserica luată de ape, era semnul înfrângerii răskoalei și, în același timp, al adâncii, greu sesizabilei ei victorii. Oricum, toate sensurile erau strânse definitiv în epica eliptică și inflexibilă a legendei – restul nu era decât ideologie. Am urmat privirea tânărului. Bisericuța lui de lemn se proiecta pe fondul roșu al amurgului neînchipuit de grațioasă și de fragilă, cu stâlpii sculptați măiestru ai pridvorului, cu turla subțire ca un stilet lung, terminat printr-o cruce care-i zădărnicea ascuțișul, și cu un brâu lat de lemn cioplit în relief, ca o funie răsucită ce ar fi legat-o strâns de jur-împrejur. Era exact cum mi-o închipuisem întotdeauna pe cealaltă.

– Nu v-am întrebat niciodată –, i-am spus interlocutorului meu, folosind tonul acela de conversație întâmplătoare care se reia întotdeauna la sfârșitul discuțiilor prea grave, tocmai pentru a le marca încheierea –, mi-a scăpat să vă întreb: când a fost construită bisericuța de acum a satului?

– N-a fost construită, mi-a răspuns el, firească, dar și puțin mirat parcă de bizareria întrebării mele. A fost adusă.

M-am întors spre el neînțelegând ce vrea să spună, apoi neîndrăznind să-mi duc gândul mai departe. Dar el mă privea aproape amuzat de tulburarea mea, necrezând că nu înțeleg și încercând să prindă sensul psihologic al momentului.

– Este ea, bineînțeles, a zâmbit, și numai în clipa următoare, uluit cu adevărat: Nu vi s-a spus niciodată povestea până la capăt?

POSTFAȚĂ

POEZIE ȘI PROZĂ

Am început să scriu proză după ce împlinisem 30 de ani și după ce publicasem cinci sau șase volume de poeme, într-un moment în care am simțit că trebuie să pun între realitate și poezie mai mult decât meditațiile pe care le publicam săptămânal în revistele literare. Mai precis, am simțit că, dacă nu voi încerca să descriu tot ce văd, tot ce trăiesc, tot ce înțeleg (ceea ce nu puteam face decât în proză), realitatea care mă înconjoară îmi va intra fără să mă întrebe în poeme, cu amănuntele ei sordide, întâmplările ei promiscue, personajele ei duplicitare și sensurile ei maculatoare. Și nu mi-era greu să-mi închipui poemele cufundându-se ca niște corăbii de hârtie în care s-ar încărca minereu de fier.

Era o obligație pe care o aveam în egală măsură față de poezie și față de realitate, pentru că, în mod evident, realitatea trebuia exorcizată prin scris, și, dacă nu mă hotăram să folosesc mijloacele de îngânare ale prozei, nu-mi rămânea decât să asist la sacrificiul poeziei, obligată să alunge demonii, transformându-se în inger exterminator. De altfel, am avut întotdeauna convingerea că, în pofida imaterialității ei, poezia poate deveni oricând o redutabilă armă, dar niciodată o bună unealtă de făcut curățenie. Iar eu aveam nevoie să mă curăț de toate reziduurile pe care istoria și viața nu încetau să le depună în mine, aveam nevoie să le deșert în fiecare seară în pagină, pentru ca a doua zi să poată fi depuse altele, fără pericolul de a mă îneca în mâlurile lor contagioase. Era un fel de a repeta – ca în taina botezului – „Mă lepăd de Satana“, sugerând realității să se lepede la rândul ei. Și, chiar dacă sugestia nu a fost aproape niciodată urmată, urmele ei rămase pe hârtie sunt nu numai semnul încercării de exorcizare, ci și dovada refuzului ei de a se lăsa exorcizată. Răul descris își pierde puterea de manipulare, iar umbrele fantastice pe care silueta lui le proiectează sub lumina cuvântului îl demască și îi dau înțeles.

Pentru că „Fantasticul nu e opus realului, este doar o înfățișare mai plină de semnificații a acestuia. La urma urmei, a-ți imagina înseamnă a-ți aminti“. Aceasta a fost concluzia de la care pornind am început să

scriu proză, o proză pentru care important este să nareze nu întâmplări, ci obsesii; o proză a cărei autenticitate nu constă din priceperea de a copia realitatea, ci din încăpățânarea de a-i da un sens.

Atunci când am trecut de la nuvela fantastică la roman, acest sens, înainte chiar de a se naște în carte, s-a născut din hotărârea de a transcrie o realitate greu de îndurat: nu aveam dreptul să public, în fața casei noastre stătea o mașină, telefonul nu funcționa, cu excepția momentelor în care voci necunoscute proferau insulte sau amenințări, poșta nu mai venea, erau lansate despre mine zvonuri absurde menite să mă izoleze, eram tracasată subtil și cu ingeniozitate. În aceste condiții, existența romanului în curs de a fi scris transforma ceea ce mi se întâmpla în materia primă a ceea ce urma să scriu și, în felul acesta, îi dădea un sens. Mai mult, cu cât ceea ce mi se întâmpla era mai dificil de trăit, cu atât era mai interesant de scris și chiar mai suportabil. Sunt convinsă că am rezistat psihic acelei perioade pentru că, în felul acesta, aberația istoriei se transforma într-o figură de stil, iar scrisul însuși – chiar fără să-mi dau seama – într-o terapie. Versiunea germană a romanului a fost lansată cu sloganul publicitar „O carte care mi-a salvat viața“.

Scrierea prozei mi-a dat sentimental nu numai că pun astfel poezia la adăpost de realitate, ci și că mă apăr, închizând-o în carte, pe mine însămi de ea.

Există însă și un alt motiv, de cu totul altă natură, care m-a determinat să scriu și proză.

Versuri n-am scris niciodată când am vrut eu. Niciodată n-am luat un creion și o hârtie hotărându-mă să scriu un poem. Au fost în viața mea perioade în care am scris ca în transă, fără să știu cu un minut înainte ce voi scrie, perioade de plenitudine aproape miraculoasă, de fericire aproape violentă, care se sfârșeau întotdeauna brusc cu sentimentul că nu se vor repeta niciodată, că asta a fost tot ce mi s-a dat, că – iată – în fața mea pe hârtie se află tot ce conțineam fără să știu, întreaga mea substanță pe care nu voi mai fi în stare s-o regenerez. Și mă obișnuiam să trăiesc cu această lipsă de speranță colorată în culori contradictorii de amintirea exploziei, devenite din ce în ce mai neverosimile, și de existența căreia doar paginile rămase mă împiedicau să mă îndoiesc. Dar eram într-adevăr eu autorul acelor pagini, din moment ce nu-mi explicam cum s-au născut și nu eram în stare să imaginez altele?

Și apoi, deodată, fără să mă întrebe, o nouă viitură de cuvinte și viziuni inunda totul cu o fericire pe care nu o mai crezusem posibilă și care, după un timp, înceta la fel de brusc cum începuse. Și așa mai departe.

Dar, ciudat, repetarea în trecut a acestor fluxuri și refluxuri nu era în stare să-mi diminueze resemnarea și să-mi dea certitudinea că ele se vor repeta și în viitor, așa cum oamenii primitivi nu erau în stare să deducă din repetarea anotimpurilor absurditatea spaimei care-i cuprindea iarna, la gândul că primăvara nu va mai reveni.

Era evident că depindeam de forțe pe care nu le puteam influența și, chiar dacă eram mândră că mă aleseseră ca subiect și ca materie primă pentru funcționarea minunatelor lor mecanisme, mă simțeam umilită. Și visam să devin scriitor. Căci, dacă a fi poet este un destin, un noroc sau o nenorocire (care este deosebirea dintre *năzdrăvan* și *nezdrăvăn*?), a fi scriitor este o profesiune. A fi scriitor profesionist este o calificare, a fi poet profesionist este un nonsens. Iar pentru mine a fi scriitor profesionist înseamnă a te așeza la masa de scris, a scrie ore în șir până când simți că mâna care scrie și coloana vertebrală care te susține în scaun sunt prea obosite pentru a se mai supune creierului din ce în ce mai efervescent. Și atunci te oprești și adormi, iar a doua zi dimineața te așezi cu ceașca enormă de cafea în fața paginilor, citești ultimele rânduri scrise în ajun și continui, conștient că totul depinde de voința și de puterea ta și că ești, fără nicio urmă de îndoială, singurul autor al paginilor tale.

Asta nu înseamnă că, devenind scriitor profesionist, am încetat să scriu versuri. Nici nu ar fi depins de mine. De mine a depins doar – pentru că orice scriitor profesionist își folosește în procesul scrisului întreaga experiență – să încerc să transfer în proză ceea ce am învățat din poezie: că importante nu sunt atât cuvintele, cât umbrele lor și că nu mai au umbră cuvintele care și-au vândut sufletul.

Poate că ar trebui să mai adaug doar că, după atâția ani în care nu scriu doar poezie și în pofida ecourilor critice favorabile de care s-au bucurat cărțile de proză, ca și numeroasele lor traduceri în alte limbi, aproape nimeni nu mă consideră prozator. Dincolo de o anumită frustrare, rămâne uimirea. Știam – și credeam că știu numai eu – că a fi poet și a fi scriitor sunt două noțiuni extrem de diferite, aproape opuse. Dar nu mă gândisem niciodată că, privite din afară, ele ar putea fi simțite ca incompatibile. Chiar dacă nu sunt un prozator care scrie și versuri, sunt cu siguranță un poet care scrie și proză, iar această proză are dreptul să fie înscrisă și să concureze cu șanse egale în toate competițiile prozei, ca și cum ar fi scrisă de cineva care este doar scriitor. Ceea ce nu se întâmplă.

Dar poate că, așa cum cineva condamnat pentru mai multe capete de acuzare trebuie să execute doar pedeapsa cea mai grea, mie mi se iau în seamă doar cele mai misterioase și mai greu explicabile dintre pagini.

După cum poate că aceia care mă citesc simt că, dincolo de întâmplările, personajele, amintirile și obsesiile detaliate în povestirile mele, rămâne întotdeauna ceva de neformulat, de nepovestit, ceva care poate fi însumat – chiar dacă neintenționat și poate arbitrar – poeziei. Ar fi cea mai frumoasă dintre posibilități, semnul că mai există oameni pentru care tot ce palpită, ca o neliniștitoare și invizibilă aureolă, deasupra lucrurilor este poezie. Așa cum există, din păcate, oameni – alții și infinit mai mulți – care, în fața a tot ce este fără sens, fără rost, fără interes și fără profit, exclamă disprețuitor: „Asta-i poezie!“.

Ana BLANDIANA

August 2011

REFERINȚE CRITICE

Cine judecă după aspecte exterioare va vedea în aceste pagini de proză ale Anei Blandiana doar expresia unei travestiri. Căci atmosfera e aproape aceeași cu a liricii sale, iar o serie de teme ale poeziilor sunt și ele de regăsit, sub felurite înfățișări.

E cazul de a privi însă mai adânc pentru a înțelege că preocupările din *Cele patru anotimpuri* nu puteau fi slujite decât cu mijloacele prozei.

Poezia adună esențe, contrage sensuri, comprimă, pe când proza dimpotrivă: amănunțește, dezvoltă, oferă câmp unor deveniri. Iar aici este vorba de experiențe sufletești ce implică o *desfășurare*, antrenează un *proces* și capacități de proiecție pe o pânză larg desfăcută.

Toate cele patru narațiuni cresc din senzația unei contrarieri interioare: autoarea, eroina mai bine spus, are sentimentul labilității lumii concrete, mereu concurată, în reprezentările sale, de răsfârngerile imaginarului sau ale stărilor de vis. Trăită în aceste planuri, realitatea din afară dobândește relieful și înfățișări modificate, etern-fluctuante, care îi apar însă naratoarei pline de sens; ele îi aduc întrebarea dacă avântarea în imaginar sau scufundarea în vis nu este de fapt o *trezire* la o percepere îmbogățită și cu mult mai vie, mai proaspătă a realului, în forme care presupun o tehnică a inițierii. [...]

Deosebirea de M. Blecher e că acolo era o despuiere nemiloasă, plină de cruzime, a conștiinței până la impresia de halucinație, pe când dincoace propulsarea în ireal e susținută de o irepresibilă fervoare vitală. În contact cu atâtea reprezentări ale morții, ale descompunerii, ale agresării viului, senzația de morbiditate nu se instalează totuși pentru că simțurile percep avid toată excitația naturii, extraordinară dezlănțuire de culori și sunete, de miresme și miasme, venind de peste tot. Intensitatea comunicării cu natura ametește conștiința până la epuizare și abandon, amestec de bucurie și durere, stare difuză, de unde poate începe saltul în ireal. [...]

Să numim una dintre însușirile de prim ordin ale scriitoarei: aptitudinea pentru fantasticul vizionar slujit de o excepțională imaginație poetică. Iar dacă ar fi să-i reproșăm ceva e tocmai gestul de a folosi prea des frânele, parcă intimidată de vastitatea propriilor resurse. Nu îndrăznește „totul” căci nu vrea să se piardă în abisurile chemătoare care o tulbură. [...] Dar ce sărbătoare a

stilului este scrisul prozatoarei, ce rafinată împletire de sugestii poetice în fastuoase desfășurări care așază cartea în rând cu tot ce a dat mai prețios literatura noastră în direcția fantasticului.

G. DIMISIANU, „Fantasticul poetic“, în *România literară*, nr. 38, 1977

Atunci când scriitori de reputație abordează un alt gen decât acela ce i-a consacrat, pe lângă o curiozitate firească, se naște temerea ca gestul lor să nu fie pe cât de trufaș, pe atât de inutil. Cu această prejudecată și cu un sentiment de curiozitate amestecat cu rezervă am deschis volumul de proză al Anei Blandiana. Titlul, *Cele patru anotimpuri*, replică la Botticelli și la Vivaldi, e adecvat substanței și ambianței fiecărui text și, deopotrivă, tuturor laolaltă. Părțile sunt niște reverii și niște variațiuni pe o temă dată, tema confundându-se cu rezonanța pe care cele patru momente ale anului o au în sensibilitatea mereu interogativă a autoarei. Într-adevăr, *rezonanță* e cuvântul cel mai potrivit, deoarece e foarte puțin concret și traduce esența unei vibrații lăuntrice, o simultaneitate de impresii; totodată, denumeste exact un efect pe cât de impalpabil, pe atât de persistent și de învăluitoare.

Tiparul compozițional al celor patru narațiuni este, în linii mari, același. Fiecare dintre ele debutează cu un fapt obișnuit, de care se leagă însă într-o dependență complicată, o impresie, o senzație puternică. În această fază nu sunt depășite limitele unui realism psihologic penetrant, în bună tradiție proustiană. Cele mai subtile reacții afective capătă imediat relief în frază. Dar, treptat, acuitatea observației atinge paroxismul, și astfel imaginile încep a se deregla. Ochiul e preaplin de forme, volume și culori, nările sunt preapline de mirosuri puternice, sunetele lovesc timpanul, căpătând o altă consistență. Ca atare, percepția se deformează, lucrurile începând a fi orânduite altfel, după o logică a irealului; urmează, așadar, o firească și inevitabilă alunecare în fantastic. Și s-ar putea spune că, respectând întocmai preceptele, fantasticul se naște dintr-un exces de realism, fiind o prelungire de drept a acestuia.

Andrei IOAN, „Ana Blandiana – *Cele patru anotimpuri*“, în *Convorbiri literare*, nr. 9, 1977

Debutul Anei Blandiana în proza epică beneficiază, cu evidență, plenar de pe urma experienței sale poetice și, nu mai puțin, a celei eseistice. Lirice, prin autoproiecția în fabulos, prin subiectivitate, în genere, narațiunile ce compun *Cele patru anotimpuri* sunt totodată [...] moduri ale unei aventuri cerebrale, ale unei interogații. Meditația le este consubstanțială. Nu este o exagerare a afirma că Ana Blandiana scrie proză de cunoaștere. Instrumentul cunoașterii: metafora. Metafora crescută din oniric. [...]

Cuprinzând *Cele patru anotimpuri* într-o privire integratoare, fantasticul lor ne apare ca unul care, potrivit înseși specificării autoarei, departe de a fi „opus realului“, „este doar o înfățișare mai plină de semnificații a acestuia“. Delimitându-i genul propriu, locul său este în domeniul fantasticului oniric senin, lipsit de elementul terifiant, al fantasticului revelatoriu, de tipul celui cultivat de Eminescu sau, astăzi, de Mircea Eliade. Cele patru proze sunt tot atâtea basme, basme moderne, sau, și mai precis, poeme meditative insinuate în povești. Scriind această carte, poeta Ana Blandiana și-a dat cu succes examenul de admitere în rândurile prozatorilor. În rândurile prozatorilor din familia de spirite tutelată de Eminescu, de Villiers de l'Isle Adam, de Huysmans, și din care fac parte, printre alții, un Michel de Ghelderode, un Mateiu I. Caragiale, un Mircea Eliade, iar dintre scriitorii români contemporani: Ștefan Bănulescu.

Dumitru MICU, „Metafora epică“, în *Contemporanul*, nr. 38, 1977

Cu *Cele patru anotimpuri* Ana Blandiana se impune ca o excelentă prozatoare. Cartea conține proze fantastice, pentru fiecare anotimp câte una. Prima, dedicată iernii, corespunde cel mai bine canoanelor știute ale genului. Se intitulează *Capela cu fluturi*. Întâmplarea se desfășoară într-un spațiu închis. La început e casa cu atmosfera ei grea, imundă. Eroina evadează, e firesc, într-un loc mai familiar. Așa ajunge în micul parc din centrul orașului (bănuim că e vorba de un *centru*). Ca hipnotizată intră în biserica din apropiere. De-abia acum intrăm propriu-zis în fantastic. Eroina e singură – detaliu extrem de prețios. Descoperă (prima dată fără nicio uimire) că înăuntru ninge; afară era totuși soare. Apoi „vede“ fluturii. Lucidă până la sarcasm, crede că e victima unei iluzii. Dar, când observă că fluturii există cu adevărat, se înspăimântă. [...] Coșmarul se termină (sau de-abia începe) odată cu revenirea acasă în același cadru apăsător. De altfel, toate prozele din volum simbolizează o existență ciclică, pusă în acord cu un ritual cosmic.

Ne surprinde în povestiri, în afară de grația scriiturii, înclinația vizionară. Mereu dăm peste câte un „episod de apocalips“, chiar dacă pretextul se dovedește a fi mai mult senzorial. Firește, acest tip de proză nu contrazice poezia. Poeta își reia aici în fond temele ei preferate. Povestirile (care sunt mai puțin „crepusculare“ decât ale lui Michel de Ghelderode) sunt scrise toate la persoana întâi și par mai degrabă pagini de jurnal decât ficțiuni absolute.

Cornel MORARU, „Ana Blandiana – *Cele patru anotimpuri*“, în *Flacăra*, nr. 37, 1977

Ceea ce frapează în prozele Anei Blandiana este insolitul faptelor, ieșite din norma lor firească, alunecarea pe nesimțite într-o zonă a misterului.

Sentiment al „miracolului” în care naratorul intră fără tranziție, „pierzând perspectiva comparativă a realului” odată cu cheia noilor situații, a căror stranie, „jignită” nu întârzie să se răzbune. Fiindcă dincolo de acel „climat prielnic transfigurării fenomenelor sensibile”, cum ar spune André Pieyre de Mandiargues, rezultatul nu e terifiant, reacțiile nu infirmă apetența eroinei pentru aspectul ascuns, pentru ceea ce ea însăși numește „o anumită culoare care nu este întotdeauna adaptată la real”. Această des-adaptare echivalează în fond cu o refracție („lumea prin care trec se strânge în mine, refractată până la nrecunoaștere”), cu o suspensie a logicii față de care povestitorul mărturisește a nu fi avut niciodată „o prea mare simpatie”. Înaintând totuși cu oarecare precauție în spațiul unei infrarealități, o face mai mult cu uimire decât cu spaimă, cu sentimentul unei nesiguranțe, dar fără oroare, evoluând mereu incitată de curiozitate. De aici și falsa impresie a unor „proze fantastice”, în orice caz o modificare programatică a conceptului, inserată în text ca un avertisment: „Fantasticul nu este opus realului, este doar o înfățișare mai plină de semnificații a acestuia, și, dacă memoria mea logică este într-adevăr lacunară, cea senzorială și cea a visului își păstrează întreaga acuitate, rămânând într-o perpetuă și halucinantă stare de veghe.” Transfigurare a realității, așadar transgresare prin tensiunea simțurilor într-un teritoriu al reveriei, al visului-treaz, nicidecum explorare onirică, de unde și distanța apreciabilă față de dicteul suprarrealist. Atâta vreme cât structurile epice rămân coalescente, fuzionând într-o „uriasă metaforă neînțeleasă, deci cu atât mai frumoasă”, aparentul echilibru al părților se menține prin însuși refuzul unei deciptări, acceptare a intimității imaginarului, conștiință a reveriei. De fiecare dată însă, metafora amenință să devină „adevărată”, suspendându-și de fapt statutul și invadând înfricoșător realitatea. Astfel, traiectoria prozelor Anei Blandiana este una inversă, de la parabolă către faptul concret, iar condiția naratorului s-ar dori neimplicată în metaforă, ex-centrică, de martor; nu de actant, ci de spectator: „Existam ca să pot vedea, existam ca să dau sens spectacolului”; sau: „eram spectatorul menținut în viață ca să aplaud minunile și care aplaudă pentru simplul motiv că a fost păstrat în viață”. Or tocmai acest privilegiu al supraviețuirii e în cele din urmă negat, contestat cu vehemență („dar eu nu voiam să aplaud. Eu nu voiam să fiu martorul înminunat al splendidelor și dezgustătoarelor cataclisme”), de unde și asumarea deliberată a premoniției, avertismentului, vestirii.

Mircea ZACIU, „Ana Blandiana – *Cele patru anotimpuri*”, Steaua, nr. 10, 1977

Abolind numai aparent interogația proprie unui univers liric deschis meditației dramatice, problematizării existenței, Ana Blandiana optează, în

cartea recent apărută la Editura Albatros, pentru o categorie de fantastic ce s-ar defini nu atât prin opoziția față de real, cât printr-o transcendere spre esențe a lui. Nu o fantezie debordantă, ci simpla investigare (cu mijloace poetice) a realului, împinsă până la ultimele consecințe, conduce, în *Cele patru anotimpuri*, spre acea zonă a „irealității imediate” în care se așteaptă recunoașterea miracolului perpetuu al lumii. Într-o estetică a tainei, poeta își află de altfel filonul, original, al lirismului său și este probabil ca, din această perspectivă, proza să fi exercitat și fascinația unui experiment.

Dominant rămâne, ca și în poezie, un violent sentiment al trecerii, ce se traduce, paradoxal, printr-o orgolioasă indiferență în fața timpului, tentativă de apărare și fals exorcism, tehnică de sustragere și, în egală măsură, sfidare a laturii tragice a devenirii. [...]

S-ar putea descifra în simbolica anotimpurilor, ce patronează, fiecare, în supratitlu, povestirile culegerii, și o voit naivă trimitere la meandrele unui ciclu existențial. O stare de spirit de o covârșitoare singularitate pare a-și afla, în intenția autoarei, de fiecare dată, un corespondent magic în dinamica anotimpului invocat, Ana Blandiana închizând această revelație în câte o metaforă, tulburătoare uneori (prin ideea profunde fraternizări cu cosmosul), alteori numai de o perfectă grație. [...]

Dacă în *Vara* predomină accente poetice, *Amintirile din copilărie* apar mai evident ancorate în fantastic. Avatarurile conștiinței (totul se petrece în timpul unei plimbări pe domeniile unui banal – pentru neinițiați – depozit de cărți) se identifică prea mult cu o *(re)întoarcere*, după cum s-ar putea recunoaște în casa cu înfățișare desuetă dintr-un colț neînsemnat al orașului un *loc al miracolului*, o tipică intrare în *labirint* (există și un labirint al memoriei), reședința misteriosului administrator pe care îl reprezintă în relațiile cu vizitatorii, cel mai adesea intimidabili, bătrâna spălătoreasă (zâna-torcătoare, parca). Aventura onirică sau simpla dispoziție asociativă apropiere chipuri și fapte mult distanțate în timp, înșiruire de sensuri ermetice revelabile totuși – se sugerează – într-un altfel de spațiu sau într-o asemenea clipă de grație. Mirosul de fum, persistând ca o realitate deasupra paradisului iluzoriu de arbori în care se situează neobișnuitul așezământ, recheamă din profunditatea memoriei, grădina copilăriei, biblioteca ostracizată odinioară în podul familiar al casei și camera claustrului estival. Între cele două târâmuri, punte suspendată între vis și trezie, rămâne să stăruie în lumina autumnală, hieratică și încărcată de rod livada de gutui, *locus amoenus* de o nesfârșită ospitalitate, în afara căreia destinul își urmează cursul.

Dincolo de eleganța scriiturii, oarecum nehotărâtă în a alege între imaginar și verosimil (precum și flamandul Michel de Ghelderode), poetei pare a-i fi

îndeajuns să privegheze, încă o dată în *Cele patru anotimpuri*, la salvagardarea acelei infinit de prețioase „corole de minuni“.

Rodica ȘUIU, „Ana Blandiana – *Cele patru anotimpuri*“, în *Cronica*, nr. 34, 1977

Proze ale memoriei involuntare și ale timpului interior, narațiunile Anei Blandiana își au nucleul în acuitatea senzorială halucinantă a unei clipe. Realitatea este adusă în scenă de o anume stare de spirit și în același timp această stare de spirit se verifică prin modul cum sunt ordonate impresiile venite din realitate. [...] E vorba, așadar, în toate cele patru povestiri ce alcătuiesc volumul, de coincidențe care, prin perfecțiunea lor, ating fantasticul și în care un presentiment ori un impuls obscur apărut din adâncurile conștiinței își găsește întâmplarea sau peisajul care să îl nuanțeze, să îl amănunțească și, deopotrivă, să îl transforme într-o amintire obsedantă. Dar dacă acesta e, în genere, mecanismul, trebuie adăugat că prozele au un sens simbolic, de natură morală. Tema lor comună e agresiunea impură în sfera conștiinței și a valorilor. Neliniștea pe care o comunică e legată nu atât de straniețatea faptelor relatate, cât de gândul unei invazii insidioase, drapată uneori în seducătoare aparențe, în zonele care semnifică integritatea și securitatea ființei umane. [...]

Ambiguitatea fascinației și a repulsiei, reunite într-un același trup, constituie regimul afectiv al tuturor povestirilor. [...]

Proze ale unui poet, povestirile Anei Blandiana sunt o cufundare nu o dată extraordinar de precisă în lumea simțurilor, dar, totodată, povestiri cu o morală bine conturată, din care imaginile adevărului și frumuseții își reclamă drepturile pentru a fi exact intuite și plenar păstrate.

Dan CRISTEA, „Proze fantastice“, în *Luceafărul*, nr. 7, 1978

Despre prozele Anei Blandiana din *Cele patru anotimpuri* se pot spune astăzi lucruri care nu puteau fi rostite, cel puțin explicit, în 1977, anul primei apariții a volumului. Recitesc ceea ce am scris atunci, la scurtă vreme după publicarea cărții, și îmi dau seama că am lăsat pe dinafară pasaje și impresii esențiale, în directă legătură cu ceea ce cartea însăși voia să comunice. Este astfel cazul episodului-cheie din ultima secvență a volumului, *Amintiri din copilărie* (Toamna), episod care marchează pentru eroină despărțirea brutală, violentă, de stagiul vârstei miraculoase: sub ochii nedumeriți, dar cu ajutorul copilului-martor, tatăl își ascunde cărțile în podul casei, pentru ca apoi să le ardă în sobă. Nu se dă nicio explicație întâmplării, dar firește că tatăl face acest lucru de teama perchezițiilor și că episodul are loc pe vremea prigoanei și încarcerării

intelectualilor în primii ani de dictatură comunistă. Deținerea de cărți interzise sau socotite a fi periculoase pentru regim constituia un frecvent motiv de detenție.

Fantasticul, cum se știe, este, printre altele, și un mod de a spune ceea ce nu se poate spune, un mod de a reprezenta indicibilul, imposibilul, inavuabilul, în genere domeniile secrete, ascunse ori trecute sub tăcere. La Ana Blandiana, ceea ce nu poate fi spus în aceste narațiuni, altfel decât prin mijlocirea echivocului, incertitudinii sau ambiguității fantastice, ține de multe ori de natura politicului și a interdicției totalitare. S-ar putea vorbi astfel de un fantastic politic, care subminează realitatea și pe care autoarea îl ilustrează cu strălucire.

Nu sunt străine de acest aspect toate senzațiile de angoasă, de gravă perturbare de sensuri, de pângărire spirituală și repulsie fizică pe care le expun la un nivel hiperbolic toate cele patru proze ale volumului. Toate acestea au legătură cu o realitate trăită în chip acut și, din acest punct de vedere, e semnificativ faptul că Ana Blandiana nu îmbrățișează teza autonomiei fantasticului, ci, dimpotrivă, pentru ea, „fantasticul nu este opus realului, este o înfățișare mai plină de semnificații a acestuia”. O asemenea „înfățișare mai plină” a realului trebuie citită, de exemplu, în tabloul mulțimilor care viețuiesc exuberant, complice sau indiferent în spații și momente degradante, absurde ori terifiante (teatrul din *Capela cu fluturi*, strada din *Orașul topit*, cortegiul funerar din *Dragi sperietori*). [...]

Trimițând la lumea reală, ale cărei semnificații le îmbogățește chiar subminându-le uneori, fantasticul trimite totodată la lumea imaginară a autorului. Este ceea ce se întâmplă și în cazul acestor povestiri care, fără îndoială, fac corp comun cu întreaga poezie și cu toate textele semnate de Ana Blandiana. Sintaxa metaforelor ne permite să sesizăm câteva mișcări afective, intelectuale, meditative bine conturate. Imaginile legate de dublu, de trecere prin mai multe medii și straturi, de reflectare și iluzie optică (pasajul răsăritului, cu cei doi sori privind-se unul pe altul, unul pe cer și celălalt reflectat în apa mării este antologic), se impun atenției cititorului. Nu mai puțin frapante sunt imaginile ce comunică temele somnolenței și toropelii, pe cele ale refugiului sau ale impulsului ambulatoriu solitar. Dar ceea ce revine obsesiv în texte este figura oximoronică (oximoronul este, de altfel, unul dintre procedeele favorite ale fantasticului) a atracției/repulsiei: „frumusețea devastatoare”, „senzualitatea amenințătoare”, voluptatea otrăvită, excitantul profanator, lascivitatea fascinantă. Scriitura fantastică, așa cum o demonstrează întru totul remarcabil textele Anei Blandiana, presupune o poetică bine definită ce tinde spre exprimarea ambivalenței sensului.

Cele patru anotimpuri ne propune lectura câtorva din cele mai reușite pagini de proză fantastică scrise în literatura română. Există deja aici un peisaj fantastic semnat Ana Blandiana.

Dan CRISTEA, Postfață la volumul Ana Blandiana, *Cele patru anotimpuri*, Editura Cartea Românească, București, 2000, pp. 118-119, 121-122

În *Cele patru anotimpuri* (Editura Albatros, 1977), Ana Blandiana nu părăsește uneltele poeziei. Cele patru texte cuprinse în volum sunt niște dilatare poeme în proză, descrieri de stări subiectivizate extrem. Logica narativă este de esență romantică, natura, mediul înconjurător fiind reflexul unor stări sufletești. Sub presiunea tentației eseistice, autoarea nu renunță însă la comentarea situațiilor, ci, detașându-se, ne impune interpretări și își numește stările. În acest sens, ni se propune chiar o circumscriere a fantasticului care „nu e opus realului”, ci este doar „o înfățișare mai plină de semnificații a acestuia”. Căci „a-ți imagina înseamnă a-ți aminti”. E vorba de un tip de amintire care se bazează pe memoria senzorială și pe cea a visului, înlocuind, în parte, memoria logică, ne spune autoarea.

Memoria senzorială și cea onirică, reconstitutive după alte criterii decât ale logicii prozaice, construiesc spații (și raporturi spațiale) bachelardiene ale imaginarului (clădiri misterioase, labirintice, imense, fluide, nestatornicite într-o stare de agregare) sau dilată, modifică perspectivele brusc, exacerbează receptivitatea, reactivează trăiri frenetice de subtextuală sau declarată intensitate erotică, rup cauzalitatea și determinismul strict, schimbă sensul trăirii timpului, introducând sentimentul stăgării sau al ieșirii din timp, asigură acceptarea tensională sau neutră a miracolului care capătă valoarea realului. Dar aceste efecte ale memoriei senzoriale sau onirice nu se exprimă printr-o dezagregare a sintaxei în spirit suprarrealist și nici prin segmentarea sau supresiunea funcțiilor liante specifică noului roman, articulațiile frazei funcționând conform unei retorici tradiționale. [...]

Textele nu sunt însă complet epurate de istoricitate, scoase din coordonatele concretului spațio-temporal, și viziunile poetice feerice sau apocaliptice (*Vara. Orașul topit*) conțin intenționalitatea unor avertismente de natură morală, cu trimiteri chiar politice (cărțile arse ale tatălui). [...]

Dintre cele patru anotimpuri, textul intitulat *Toamna. Amintiri din copilărie* ni se pare cel mai tensionat, cel mai interesant prin implicațiile lui istorice, sudat de o obsesie desubiectivizabilă, de natură socială. Cred că aici se află șansa unei reactualizări a posibilităților fantasticului în spiritul unui Bulgakov din *Maestrul și Margareta* sau, în alte limite, în spiritul prozei lui Mircea Eliade în care se descrie un caz de macantropie (urieșenie). [...]

Ana Blandiana a intuit existența unei deschideri posibile și a lărgit cu câteva grade orizontul prozei noastre. Iată un merit incontestabil și durabil.

Dan CULCER, „Posibilitățile fantasticului literar“, în *Vatra*, nr. 3, 1978

Blandiana scrie proză poetică, fermecătoare mai ales printr-o plină de grație indecizie între candoare și introspecție gravă. Anotimpurile sunt motivația gesturilor largi, falduri de purpură peste fereastra rămasă mereu închisă, prin care poeta vede lumea ca un copil care se răsfață, dar care, de fiecare dată nemulțumit cu atât, pornește la drum lung colindând piețele și cimitirele, străzile metamorfozate.

Substanța cărții stă sub semnul unui temperament iscoditor, în ordinea ideilor, și excesiv senzual, inducând starea aceasta și lucrurilor cu care vine în contact, ca o zână totalitară care întoarce fața anotimpurilor către propria-i existență. Un preambul avertizează înaintea fiecărui capitol în legătură cu dispoziția sufletească și cu evoluția comportamentală a autoarei într-o situație sau alta, drumurile (mersul pe jos) fiind numitorul comun al tuturor justificărilor de acest fel. [...]

Blandiana oprește o clipă orologiile, le umilește și le lasă apoi să se reabiliteze indiferent de anotimpul pentru care bat.

Ion HURJUI, „Ana Blandiana – *Cele patru anotimpuri*“, în *Cronica*, nr. 13, 1978

Proiecte de trecut (Ed. Cartea Românească, 1982) este noul volum de proză al poetei Ana Blandiana, un volum alcătuit din unsprezece povestiri în care sensibilitatea poetică nu cedează decât de două ori rigorii construcției narative (în *Proiecte de trecut* și *Biserica fantomă*); Ana Blandiana se apropie de proză cu multă precauție, ascunzându-se asemenea personajului său, Doamna L., în pagina cărții ca după „o perdea protectoare între ea și lumea din jur“: iar după felul în care perdeaua este mai mult sau mai puțin transparentă se împart valoric și narațiunile cărții: *O rană deschisă*, *Zburătoare de consum*, *La țară*, *Reportaj*, *Cel visat*, *Gimnastica de seară*, *Imitație de coșmar*, *Lecția de teatru*, *Rochia de inger* sunt povestirile în care vocea narativă vorbește despre sine ori despre o realitate închisă numai în sine, suficientă sieși, o realitate „de gradul al doilea“, aparținând de cele mai multe ori unui spațiu oniric. În aceste proze, viața se desface în două „felii“ egale, între ce s-a întâmplat *în vis* și ce s-a întâmplat *de fapt* existând mereu aceeași distanță care separă două lumi cu legi deosebite de organizare, fiecare pentru sine și fără șansa comunicării. [...]

Atunci când reușește să-și stăpânească (dar nu să anuleze) „viciul“ declarat („de a lăsa fantezia să se amestece ilicit printre adevărurile înconjurătoare, luându-le culoarea și imitându-le forma“), Ana Blandiana scrie o proză care încântă.

Ioan HOLBAN, „Cât de scurt este spațiul unui vis“, în *Cronica*, nr. 38, 1982

Cele patru proze, corespunzând celor patru anotimpuri mai degrabă biografice decât naturale, sunt deopotrivă poetice, fantastice și memorialistice. Scrise splendid, fără efort vizibil, te fac să te gândești la prozele lui A.E. Baconsky, deși experiența este alta. Ele nu trebuie interpretate numai-decât prin prisma unui simbolism complex. Au o natură sugestiv-poetică, izvorând dintr-o imaginație delicată și anxioasă.

Prima, intitulată *Capela cu fluturi*, stă sub semnul alegoric al iernii. E o proză fantastică, nu fără elemente suprarrealiste. [...] *Dragi spectatori* (alegoria primăverii) readuce motivul spaimei de senzualitate. Somnolenței iernale, cu amenințări pluşate, îi iau locul nervozitatea, agitația, ascuțirea simțurilor. Revine și predilecția pentru viziunile onirice, de exemplu în episodul cu tânărul care se agață de bara tramvaiului fără s-o atingă și care piere apoi, ca și cum s-ar evapora. [...]

Vara, maturitatea, amiaza sunt sugerate în *Orașul topit*, o narațiune poate ușor diluată în prima parte, mult vorbită, mai ales în evocarea plăcerilor cam anodine ale mării, dar consistentă în imaginea orașului de sub caniculă: ca la Dalí, cărțile și obiectele din casă se înmoaie, se întind, curg, biblioteca vâscoasă se revarsă pe covor, stucatura caselor cade ca niște lacrimi groase de materie, asfaltul se lichefiază, ființele sunt înecate treptat de această lavă fierbinte. După senzualitatea latentă, iernatică, după aceea primăvărată nervoasă, iat-o respinsă și senzualitatea cotropitoare, încinsă, sufocantă a verii.

În *Amintiri din copilărie* e toamna senzualității: deodată plină de amintiri și amenințată de promiscuitatea senectuții. E cea mai frumoasă bucată din cartea Anei Blandiana. [...] *Amintirile din copilărie* au acel timbru cald și melancolic pe care-l dă biograficul, oricât transfigurat. Spațiile fanteziei sunt acelea cunoscute din proza fantastică a tuturor timpurilor, de la Poe și Hoffmann la M. Eliade: închise, etanșe, lumi în ramă.

Nicolae MANOLESCU, „Livada cu gutui“, în *România literară*, nr. 11, 1982

Ana Blandiana perseverează în proză cu bune rezultate: după *Cele patru anotimpuri* din 1977, iată, i-a apărut de curând o nouă carte, intitulată *Proiecte de trecut* și care cuprinde unsprezece scurte povestiri. Poetice, fantastice și memorialistice, ca și precedentele, povestirile mai noi sunt la fel de enigmatice și de pline de mireasmă, deși scrise în general într-o limbă care nu face risipă de

plasticități lexicale, albă, neologistică și elegantă. Remarcabilă este îndeosebi capacitatea tuturor acestor proze de a crea atmosferă. De la un punct înainte se observă însă în *Proiecte de trecut* un gust pentru evocarea realistă, pentru ironie și satiră, care lipsea în *Cele patru anotimpuri*. Mijloacele expresive se diversifică în chip evident și, chiar dacă nu pot anunța în Ana Blandiana un viitor romancier realist și social (ceea ce nu cred că va deveni), sunt sigur că scrisul ei se va modifica în continuare, îmbogățind cu elemente noi registrul sugestivului, misteriosului sau terifiantului, caracteristic prozei ei fantastice de până acum.

Nicolae MANOLESCU, „Tot felul de zburătoare“, în *România literară*, nr. 29, 1982

Extrem de ambițioasă, în intenția de a proiecta umila aventură umană în ordinea cosmică, proza Anei Blandiana se citește la diverse niveluri: social și politic, moral și epistemologic, estetic și filosofic. Spre deosebire de volumul anterior (*Cele patru anotimpuri*), povestirile pleacă acum de la realități social-istorice ușor identificabile – de obicei o agresiune a societății asupra individului, smulgându-l din ordinea firii și impunându-i legi arbitrare –, sfârșind însă într-o geografie onirică. Nu iraționalul irupe în prozele Anei Blandiana, violentând lumea realului, ca în veritabila literatură fantastică, ci mai curând un amestec non-conflictual de fantezie și experiență imediată, cu finalități simbolice. De altfel, în *Rochia de inger*, autoarea pare să-și definească metoda: reveria, amintirile, întâmplările trăite, auzite sau doar imaginate, toată această „istorie onirică“ nu are nicidecum libertatea deplină a dicteului sau mișcarea involuntară a fluxului conștiinței, ci se supune unor rigori ce țin de „credibilitate“ și de logica internă a poveștii.

Deplasându-se de obicei într-o călătorie simbolică, naratorul doar e investit cu o identitate precisă, în timp ce restul personajelor sunt arhetipuri și măști (intelectualul, mirele, mireasa, soldatul, unchiul, tatăl...), evoluând în decorul imens al lumii ca teatru. Chiar și în *Proiecte de trecut*, unde impactul dramaticelor evenimente asupra psihologiilor individuale putea fi extensiv speculat, eroii se pierd în masa personajului colectiv: grupul de deportați. Ne gândim că un pretext epic similar – istoria adamică – îi prilejuia lui W. Golding în *Împăratul muștelor* o amară viziune asupra societății și naturii umane imperfectibile. Pe Ana Blandiana nu o interesează însă bietele alcătuirii omenești, cu legi strâmbe și schimbătoare – și cu aceasta anulează planul social de la care a pornit –, ci o „experiență fundamentală, esențială nu atât în ordinea istoriei, cât în ordinea universului“. Istorisirea se rezumă deci la momentele arhetipale: nașteri, supraviețuire, moarte, făcând abstracție de mecanismul social ce a deraiat spre

absurd la un moment dat, sau de schimbările ce readuc totuși acești oameni în mediul din care au fost smulși fără nicio justificare. [...]

Preocupată de istoria omului vizavi de natură, mai curând decât de societate, proza Anei Blandiana reprezintă doar o altă față a poeziei sale. Genul se dovedește însă un teritoriu fertil pentru deosebita sa înzestrare. De ar fi să amintim numai darul de a însufleți obiectele, de a le imprima viață interioară, încât acestea generează un univers – când agresiv, dezlănțuit, când tăcând misterios, dar niciodată inert. Această contemplație activă, demiurgică, are efecte ce ne amintesc de finalul *Călăuzei* lui Tarkovski: când privirile înghețate ale savantului și scriitorului se odihnesc pe paharele de alcool, când și călăuza în interiorul zonei de mistere a fost decretată un biet debil mintal, când albul zilei și interiorul unei umile încăperi sărăcesc existența la datele sumare și mohorâte ale lui aici și acum, o fetiță privește intens un pahar: și paharul se mișcă!...

Maria Ana TUPAN, „Proiecte de trecut”, în *Steaua*, nr. 10, 1982

Aflată la vârsta maturității reflexive, analitice și sintetice, Ana Blandiana părăsește, pentru moment, domeniul poeziei încercând o „disperată” căutare de sine printr-o dramatică reîntoarcere într-un trecut unde istoria personală este puternic marcată de cea socială, printr-o restabilire a contactului direct, imediat cu realitatea naturală și umană a prezentului și, în fine, printr-o încercare de reinserare în vasta pulsație a universului.

Demersul scriitoarei îmbină luciditatea critică și tensiunea lirică, observația și meditația, faptul și visul, iar ceea ce domină, ceea ce constituie fundalul și atmosfera învăluitoare este angoasa.

Poate pe urmele lui Raymond Ruyer, poeta imaginează universul ca pe o conștiință de dimensiune cosmică, incomprehensibilă și incomensurabilă ce „visează”. „Cel visat” – care dă, de altfel, titlul uneia dintre povestiri – participă la ampla respirație cosmică, la comuniunea universală, dacă este conștient de locul ce i-a fost acordat. Determinismul metafizic nu exclude însă manifestarea liberă a personalității. În spațiul-timp cam cât „o fluturare de secunde” ce-i revine, ea poate realiza tot ceea ce depinde de ea însăși în „încercarea de a însemna totuși ceva”, mărturisind, scriind, căutând cu febrilitate, convinsă că trebuie să existe „o cale, mai presus de înțelegerea mea, de perpetuare a adevărilor”. Volumul de față exprimă tocmai acest efort de căutare și mărturisire a adevărului, fie și parțial, fie și relativ, dar sincer și grav, despre sine și lume. Adevăr parțial și relativ deoarece pentru Blandiana „misterul” lumii nu poate fi nicicând complet pătruns și exprimat.

În orice caz, Ana Blandiana crede încă în „zbor” și mai crede că numai „zbaterea” și „țipătul sfâșietor” o pot ajuta să se mențină astfel un timp dat. Volumul de față reprezintă mărturia dramatică a acestei scriitoare de mare talent despre sine și despre o realitate complexă, dificil de descifrat, indiferentă, blândă sau crudă, dar neînchipuit de bogată, alcătuită din natură și cultură (cultură a cărei negare este „crimă și pângărire” în *Zburătoare de consum*), vis și coșmar, credință și istorie, individual și social, om și cosmos, realitate ireductibilă la clișee artificial impuse, dominată de o întrebare fundamentală și fără răspuns, întrebarea „de ce?”.

Rodica LOCUSTEANU, „*Proiecte de trecut* în căutarea adevărului”, în *Ramuri*, nr. 7, 1983

Tipul de fantastic cel mai uluitor îl oferă însă chiar povestirea intitulată *Proiecte de trecut*. Pentru că maximumul de efect miraculos e obținut cu minimum de mijloace. Totul rezidă în atmosfera extraordinară pe care Ana Blandiana, cu o scriitură limpede, sigură, fără pic de calofilie, reușește să o instaureze. Într-atâta încât epicul propriu-zis se poate rezuma în câteva fraze. La începutul anilor '50, într-o perioadă de mare suspiciune și spaimă, un grup de nuntași e ridicat direct de la masă și dus într-un loc din Bărăgan, în plină câmpie, unde, fără să aibă asupra lor decât cele câteva lucruri adunate în grabă, oamenii rămân timp de 11 ani, întemeindu-și, practic, o nouă existență. Nu au nimic: apa de băut se procură greu, sarea lipsește, nu cresc decât bălării, acoperiș e cerul liber ș.a. Nu sunt însă nici paznici, grilaje de sârmă ghimpată, ci numai interdicția de a contacta satele din jur, respectată, de altfel, în mod monstruos, de ambele părți, pe tot răstimpul ciudatei detențiuni.

Paradoxul e, de astă dată, în întregime al timpului istoric. Blandiana demontează cu minuție mecanismul obscur al fricii; fără ostentație însă. Cei nouă încep să trăiască acolo, fără șanse prea mari, dar cu o inepuizabilă credință. Și, încetul cu încetul, din grâul scuturat din pletele miresei și adunat de ceilalți nuntași, din cele câteva rădăcini comestibile, din sarea extrasă lacului sărat de la câțiva kilometri, din vânatul când și când, viața începe să se închege; nu numai ca prezent, dar și ca viitor. Așezat și gospodărește. Ca și cum această colonie penitenciară în plin câmp, fără ziduri sau gardieni vizibili, ar fi un spațiu pur experimental pentru cine știe ce forță abstractă. [...]

După 11 ani, tot așa de subit cum fuseseră ridicați, nuntașii sunt readuși în satul lor și reintegrați existenței normale. Numai că timpul cursese aici altfel, și viața mediocră pe care ei o descoperă le deșteaptă mereu nostalgia *oieumenei* în care trăiseră mai bine de un deceniu. În lipsă de prezent și de viitor, se ajunge, inevitabil, la construcția, compensatorie, a unor proiecte de trecut.

Întâmplarea, ni se garantează, a fost absolut reală. Însă ea, așa cum spune Blandiana și despre ultima povestire, *Biserica fantomă*, „face parte dintre acele întâmplări care, deși desfășurate aievea, aparțin prin natura lor fantasticului, dar, trecute prin realitate, chiar dacă sub zodia miracolului, aduc irealității un prestigiu cu atât mai indubitabil cu cât ea, irealitatea, nu-i simțea nevoia.“ Fără îndoială, așa e. În cazul *Proiectelor de trecut* însă a arunca asupra irealității povara grea a iresponsabilității și ticăloșiei umane înseamnă deopotrivă a disocia alcătuirile realului de o asemenea întâmplare – care, chiar petrecându-se cu adevărat, ar fi o flagrantă excepție –, dar, în același timp, a atrage atenția că recidiva e oricând posibilă. Ba chiar probabilă, atunci când condițiile sunt create. Ceea ce, la urma urmelor, e foarte simplu.

Surprinzător, în cele mai multe din aceste proze ale Blandianeii disting un foarte limpede timbru moral. N-aș fi crezut că se poate face proză fantastică implicând în asemenea măsură moralitatea (cu toate avatarurile și consecințele ei în viața socială), fără căderi sau pierderi fatale pe planul artei literare. Pentru că, dincolo de aura misterioasă – pe care povestirile din *Cele patru anotimpuri* mizau mai pregnant –, aceste ultime proze ale Anei Blandiana se revendică direct din miracolul realului, participând, ca veritabile piese de referință, la acel grav „concurs de reconstituiri pe care îl declară în fiecare clipă istoria.“

Dumitru Radu POPA, „Realul, dar în formă semnificativă“, în *România literară*, nr. 23, 1983

Proza „propriu-zisă“ a Anei Blandiana are toate attributele unei proze poetice, în cadrul căreia subiectul e redus la strictul necesar păstrării canoanelor genului, dominantă fiind capacitatea de sugesție, crearea unei atmosfere supraordonatoare care cuprinde, în cadrele ei fluide, gesturi și fapte, figuri și detalii investite cu funcții simbolice ori cu conotații ritualice. Nu stratul aparent al povestirii este cel care interesează în aceste proze, cât mai curând dimensiunea abisală, aceea care structurează o tectonică a profunzimii și în care se regăsesc trecute prin retortele imaginarului subconștient toate obsesiile poetei. Astfel e volumul *Cele patru anotimpuri* (1977), în care fiorul fantasticului se împletește cu incursiunea în universul oniric și autoanaliza, sondarea propriilor străfunduri sufletești. Nuvelele sunt tutelate de dimensiunea temporală (și afectivă) a câte unui anotimp, ce creează ori modelează nu numai atmosfera, ambianța evocatoare a narațiunii, ci și tonalitatea scriiturii. [...]

Nuvelele Anei Blandiana din acest volum stau sub semnul confluenței dintre realul banal, cotidianul ușor recognoscibil și fantasticul construit din oglinzile strâmbe ale memoriei, confecționat în retortele gândului întors asupra-și, înspre straturile abisale ale conformației sale. Insolitul oniric al

nuvelor, mărturisește autoarea, „ar putea să vină tocmai din lacunele atenției și memoriei mele, lacune pe care, profitând de oboseala logicii, fantezia le va fi umplut în grabă cu pete de culoare capabilă să schimbe întregul aspect al întâmplărilor“. Din aceste „fisuri“ ale memoriei, din aceste simptomatice „lacune ale atenției“ se recompun imaginile greu de încadrat ale prozelor Anei Blandiana în care reflexul mimetic și înfățișarea părelnică a visului își împletesc energiile semantice. [...]

Mult mai ancorate în spațiul socialului, proiectate pe un moment istoric determinat, fără să ignore însă miticul ori oniricul cu implicații alegorice, sunt nuvelele din *Proiecte de trecut* (1982), în care echivocul empiric-imaginar se păstrează nealterat, iar dimensiunea parabolei este armonios camuflată într-o țesătură epică desenată cu rafinament și precizie, precum în *Biserica fantomă*, *Zburătoare de consum* sau povestirea ce dă titlul volumului, *Proiecte de trecut*.

Iulian BOLDEA, *Ana Blandiana*, Editura Aula, Brașov, 2000, pp. 40-42

Remarcabilă este și proza fantastică din *Cele patru anotimpuri* (1977) și *Proiecte de trecut* (1982). Afirmând că „fantasticul nu e opus realului, este doar o înfățișare mai plină de semnificații a acestuia“, Blandiana propune o viziune în care faptul insolit apare ca o prelungire a unei puternice tensiuni spiritual-afective, constituită în factor perturbator al „realului“. „Anotimpurile“ sunt ale sensibilității exacerbate, oscilând între „irepresibila feroare vitală“ (G. Dimisianu) și angosta stingerii și stagnării. Prozatoarea excelează în sugestia unor trăiri ambigue, în care senzualitatea contactului cu natura germinativă și năzuința spre puritate se conjugă cu sentimentul descompunerii universale (*Capela cu fluturi*, *Orașul topit*). O amplificare a registrului tematic și stilistic, cu deschideri spre istoric și social, aduce volumul *Proiecte de trecut* (1982). Subtila exploatare a echivocului real-imaginar (oniric), a rupturilor din ordinea firească a evenimentelor, a jocului dintre realitate și ficțiune, înscrie și aceste proze printre reușitele certe ale genului.

Ion POP, „Ana Blandiana“, în Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, *Dicționarul esențial al scriitorilor români*, Editura Albatros, București, 2000, p. 91

Trei dintre textele volumului, *Proiecte de trecut*, *O rană schematică*, *Cel visat*, alegorii mascate ale concepției autoarei despre actul creator și meandrele receptării sale, adună, programatic, temele și motivele semnificative ale scrisului Anei Blandiana. *Moartea*, figurată ca o componentă a vieții, menită să îi acutizeze acesteia trăirile, *viața ca vis* sau *viața ca teatru*, motivul *delfinului mort*, metaforă a transfigurării artistice în criză, motivul *insulei* – ca experiență totală, definitivă,

sau al *ochiului/privirii* care agresează prin incapacitatea de identificare cu obiectul său, iată câteva dintre ocurențele simbolice care deschid calea spre descifrarea sensurilor din opera sa. Prima proză din volum, *O rană schematică*, se deschide cu motivul imanenței morții acceptate („am știut că trebuie să mor”) ca posibilitate complementară vieții, de intensificare a senzațiilor și de repunere în drepturi a contemplației – formulă de acces la esența lucrurilor și a elementelor. [...] În același spirit, *Zburătoare de consum*, următorul text al volumului, pune, în fapt, tot o problemă de receptare. Doamna L., „autoare de studii savante, doctor docent și profesor universitar”, titulară a unui seminar de „Evoluția ideilor ateiste în gândirea europeană”, realizează într-o dimineață, la ora șapte fără șapte minute, că, în locul puilor de găină pe care îi așteptase cu înfrigurare, din ouăle puse la clocit pe balcon ies doisprezece îngeri. Stupoarea inițială, evoluată în fascinație față de „propria incapacitate de a înțelege” și finalizată în curiozitate, nu se va transforma nicio clipă în fervoare religioasă, deși sesizează, calm, inclusiv coincidențele numerologice mistice, „formația ei materialistă și pregătirea ei filosofică n-ar fi putut să i-o permită”. Ironia continentă a autoarei este una înțelegătoare.

Laura LAZĂR-ZĂVĂLEANU, „Proiecte de trecut”, în *Dicționar analitic de opere literare românești* (coord. Ion Pop), vol. III, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2001, p. 423

CUPRINS

Cronologie	7
„ <i>Miraculosul subversiv</i> “ din proza Anei Blandiana (prefață de Vitalie Ciobanu)	21

CELE PATRU ANOTIMPURI (1977)

IARNA	
Capela cu fluturi	29
PRIMĂVARA	
Dragi sperietori	49
VARA	
Orașul topit	75
TOAMNA	
Amintiri din copilărie	92

PROIECTE DE TRECUT (1982)

O rană schematică	119
Zburătoare de consum	123
La țară	143
Reportaj	165
Cel visat	187
Proiecte de trecut	196
Gimnastica de seară	230
Imitație de coșmar	237
Lecția de teatru	244
Rochia de înger	262
Biserica fantomă	270
<i>Poezie și proză</i> (postfață de Ana Blandiana)	292
Referințe critice	297

Colecția „Biblioteca pentru toți”:

- 1-3. Marin Preda – *Cel mai iubit dintre pământeni* (vol. I-III)
4. Mircea Eliade – *Maitreyi*
5. Cella Serghi – *Pânza de păianjen*
6. Ionel Teodoreanu – *Lorelei*
7. Mateiu I. Caragiale – *Craii de Curtea-Veche*
8. Fănuș Neagu – *Îngerul a strigat*
9. Marin Sorescu – *Trei dinți din față*
10. Liviu Rebreanu – *Adam și Eva*
11. Gib I. Mihăescu – *Rusoaica*
12. Marin Preda – *Delirul*
13. Mircea Eliade – *Nuntă în cer*
14. Mihail Drumeș – *Elevul Dima dintr-a șaptea*
15. Camil Petrescu – *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*
16. Nichita Stănescu – *Necuvintele*
17. Cella Serghi – *Cartea Mironei*
18. Duiliu Zamfirescu – *Viața la țară. Tănase Scatiu. În război*
19. Grigore Băjenaru – *Cișmigiu & Comp. Bună dimineața, băieți!*
20. G.M.-Zamfirescu – *Maidanul cu dragoste*
21. Petru Popescu – *Prins*
- 22-23. Radu Tudoran – *Toate pânzele sus!* (vol. I-II)
24. Mircea Eliade – *Romanul adolescentului miop*
25. Mihail Drumeș – *Scrisoare de dragoste*
26. G. Ibrăileanu – *Adela*
27. Ion Minulescu – *Romante pentru mai târziu*
28. Gib I. Mihăescu – *Donna Alba*
29. Octavian Paler – *Viața pe un peron*
30. George Bacovia – *Plumb*
- 31-32. Marin Preda – *Moromeții* (vol. I-II)
- 33-35. Petru Dumitriu – *Cronică de familie* (vol. I-III)

36. Nicolae Filimon – *Ciocoii vechi și noi*
37. Cezar Petrescu – *Calea Victoriei*
38. Nicolae Labiș – *Moartea căprioarei*
39. Ion Creangă – *Amintiri din copilărie. Povești. Povestiri*
- 40-42. Ionel Teodoreanu – *La Medeleni* (vol. I-III)
43. Anton Holban – *O moarte care nu dovedește nimic.*
Ioana. Jocurile Daniei
44. M. Eminescu – *Poezii*
45. Panait Istrati – *Chira Chiralina. Codin. Ciulinii Bărăganului*
- 46-47. Mircea Eliade – *Noaptea de Sânziene* (vol. I-II)
48. Mihail Drumeș – *Invitația la vals*
49. Ioan Slavici – *Moara cu noroc* (și alte nuvele)
50. Zaharia Stancu – *Costandina. Uruma. Ce mult te-am iubit*
51. Marin Preda – *Marele singuratic*
52. Henriette Yvonne Stahl – *Voica. Pontiful*
53. Jean Bart – *Europolis*
54. G. Călinescu – *Enigma Otiliei*
- 55-56. Marin Sorescu – *La Lilieci* (vol. I-II)
57. Camil Petrescu – *Patul lui Procust*
58. Hortensia Papadat-Bengescu – *Concert din muzică de Bach*
59. Liviu Rebreanu – *Pădurea spânzuraților*
60. George Topîrceanu – *Balade vesele și triste*
61. V. Voiculescu – *Zahei Orbul*
62. I.L. Caragiale – *Momente și schițe. Nuvele și povestiri*
63. Nichita Stănescu – *Noduri și semne*
64. Radu Tudoran – *Fiul risipitor*
65. Marin Preda – *Viața ca o pradă*
66. Gib I. Mihăescu – *Zilele și nopțile unui student întârziat*
- 67-71. Constantin Chiriță – *Cireșarii:*
Cavalerii florii de cireș (vol. I)
Castelul fetei în alb (vol. II)
Roata Norocului (vol. III)
Aripi de zăpadă (vol. IV)
Drum bun, Cireșari! (vol. V)
- 72-74. Octav Dessila – *Iubim* (vol. I - III)
75. Petru Popescu – *Dulce ca mierea e glonțul patriei*
76. Mircea Eliade – *Întoarcerea din rai*
77. Marin Preda – *Întâlnirea din Pământuri*
78. Ioan Slavici – *Mara*

- 79-80. Cezar Petrescu – *Întunecare* (vol. I-II)
81. Octavian Goga – *Poezii*
82. V. Voiculescu – *Ultimele sonete ale lui Shakespeare*
Traducere imaginară
83. Camil Petrescu – *Suflete tari. Jocul ielelor. Act venețian. Danton*
84. M. Eminescu – *Proză*
85. Zaharia Stancu – *Șatra*
86. Mihail Sadoveanu – *Creanga de aur. Ostrovul Lupilor*
87. Mircea Eliade – *Huliganii*
88. Marin Preda – *Imposibila întoarcere*
89. Geo Bogza – *Poemul Inectivă și alte poeme*
90. Adrian Păunescu – *Repetabila povară*
91. I.L. Caragiale – *Teatru*
92. George Coșbuc – *Balade și idile. Fire de tort*
93. Radu Tudoran – *Un port la răsărit*
94. Fănuș Neagu – *Frumoșii nebuni ai marilor orașe*
95. Eugen Barbu – *Groapa*
- 96-98. Mihail Sadoveanu – *Frații Jderi* (vol. I-III)
99. M.R. Paraschivescu – *Cântice țigănești și alte poeme*
100. Mircea Eliade – *Domnișoara Christina. Șarpele*
101. Adrian Păunescu – *Cele mai fumoase poezii de dragoste*
102. Marin Preda – *Risipitorii*
- 103-104. Augustin Buzura – *Fețele tăcerii* (vol. I-II)
105. Ion Budai-Deleanu – *Țiganiada*
106. Mihail Sadoveanu – *Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi-Vodă*
107. Anatol E. Baconsky – *Biserica Neagră. Echinoxul nebunilor*
și alte povestiri
108. Eugen Barbu – *Principele*
109. Alexandru Macedonski – *Excelsior*
110. Vasile Alecsandri – *Teatru*
111. Adrian Păunescu – *Ultrasentimente. Miei Primii.*
Fântâna somnambulă
- 112-113. Nicolae Breban – *Bunavestire* (vol. I-II)
114. Calistrat Hogaș – *Pe drumuri de munte*
115. Mihail Sadoveanu – *Baltagul. Cazul Eugeniței Costea*
116. Marin Preda – *Intrusul*
117. Fănuș Neagu – *Dincolo de nisipuri*
118. D.R. Popescu – *Vânătoarea regală*
119. Nichita Stănescu – *Oase plângând*

- 120. Mihail Drumeș – *Cazul Magheru*
- 121. Adrian Păunescu – *Poezii cu un singur punct*
- 122. Cezar Petrescu – *Dumineca Orbului*
- 123. Alexandru Vlahuță – *România pitorească. Schițe și povestiri*
- 124. Mihail Sadoveanu – *Neamul Șoimăreștilor*
- 125. Constantin Țoiu – *Galeria cu viță sălbatică*
- 126. V. Voiculescu – *Iubire magică*
- 127. Radu Tudoran – *Anotimpuri*
- 128. Ion Băieșu – *Balanța*
- 129. Ana Blandiana – *Cele patru anotimpuri. Proiecte de trecut*

În colecția
BIBLIOTECA
PENTRU TOȚI
au apărut:

122. CEZAR PETRESCU
Dumineca Orbului

123. ALEXANDRU VLAHUȚĂ
*România pitorească.
Schite și povestiri*

124. MIHAIL SADOVEANU
Neamul Șoimăreștilor

125. CONSTANTIN ȚOIU
Galeria cu viață sălbatică

126. V. VOICULESCU
Iubire magică

127. RADU TUDORAN
Anotimpuri

128. ION BĂIEȘU
Balanța

Supracopertă: *Vânzătorul de aripi*
(detaliu), de Ștefan Câlția
© Galeria Posibilă

Fantasticul nu e opus realului, este doar o înfățișare mai plină de semnificații a acestuia. La urma urmei, a-ți imagina înseamnă a-ți aminti. Aceasta a fost concluzia de la care pornind am început să scriu proză, o proză pentru care important este să nareze nu întâmplări, ci obsesii; o proză a cărei autenticitate nu constă din priceperea de a copia realitatea, ci din încapătânarea de a-i da un sens.

ANA BLANDIANA

Cred că cea mai puternică senzație pe care o degajă proza Anei Blandiana este aceea de „miracol accesibil“. Fabulosul, excepționalul, „supranaturalul“ îmbibă obișnuitul vieții de zi cu zi, adastă în prelungirea capacităților noastre de percepție a realității, devine o marjă plauzibilă, chiar dacă nesupusă condiționărilor fizice (sau mai degrabă *psihice*, pentru că așa le considerăm noi), cele care încorsetează lumea tangibilă. Autoarea își exprimă astfel un crez estetic și filosofic și, în același timp, insinuează un subtext subversiv la adresa prejudecăților noastre comode, a cutumelor în care ne consumăm, anost, existența, dar și împotriva unei ordini politice nedrepte, cum a fost comunismul, atunci când umanul, compensator, evadează în fantastic – „manevră“ ea însăși frauduloasă în ochii politrucilor vremii.

VITALIE CIOBANU

JURNALUL
NĂȚIONAL

EDITURA
ART

Află mai mult pe:

www.jurnalul.ro

ISBN 978-973-124-651-2

9 789731 246512